

ERDAL ATICI

ANADOLU'DA AYDINLANMA ATEŞİNİ YAKANLAR 3

KÖY ENSTİTÜLÜLERLE SÖYLEŞİLER 3

SÖYLEŞİ

Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim
Vakfı Yayınları

Ekim 2012

Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları

Tanıtım Dizisi : 27

Birinci Bası : Ekim 2012

ISBN : 978-605-62107-2-3

Kapak Fotoğrafı: Hasanoğlu Köy Enstitüsü Kurulurken 1941-1951,
Mustafa Güneri, Sayfa 133, İstanbul 2004

Düzeltili: Zarife Sakarya

Baskı Hazırlık ve Kapak: Merdiven Tanıtım
Tel: (0.312) 232 30 88

Baskı: Cem Web Ofset San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alınteri Bulvarı No: 29 Ostim - Ankara
Tel: (0.312) 385 37 27

KÖY ENSTİTÜLERİ ve ÇAĞDAŞ EĞİTİM VAKFI

Mithatpaşa Cad. 62/21 Yenışehir - ANKARA

Tel-Faks : (312) 425 24 68

e-posta : kevakfi@gmail.com

web sitesi : <http://koyenstitulerivakfi.org.tr>

ERDAL ATICI

1963' de **Muğla / Ortaca / Mergenli köyünde** doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokul ve liseyi Ortaca'da bitirdi. Yüksek öğrenimini Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü'nde tamamladı.

1986'dan başlayarak Ankara /Altındağ Peyamitepe Ortaokulu'nda ve Çankaya 50. Yıl Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 2005 yılından bu yana, TBMM'de Milletvekili danışmanlığı yapıyor. **Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı.**

Eğitim, siyaset, sanat, tarım konularında yazıları çeşitli gazete ve dergilerde; öykü ve denemeleri çeşitli sanat ve edebiyat dergilerinde yayımlandı, yayımlanıyor.

Yayımlanmış yapıtları:

Ortacalı Yıllar (Anı- öykü, Güldikenî Yayınları, 2004)

Güvercinler (Öykü, Ürün Yayınları, 2006)

O Karlı Kış Gecesi (Öykü, Ürün Yayınları 2008)

Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar (Söyleşi, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2010)

TBMM Bütçe Görüşmelerinde ve Şura Toplantılarında Köy Enstitüleri (1937 -1954) (Derleme, Mustafa Aydoğan'la birlikte, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2010)

Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 2 (Söyleşi, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları 2011)

Köy Enstitüleri ve Edebiyat (Yayına hazırladı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2011)

Ödülleri;

2005 Ümit Kaftancıoğlu Öykü Yarışması'nda, "Buzlu Gölde Yürümek" adlı öyküsüyle mansiyon ödülü kazandı.

"Dürbün" adlı öyküsü Abdullah Baştürk İşçi Öyküleri Yarışması'nda derece alan öykülerle birlikte 2006 yılında "Timsahın Ağzındaki Usta" adlı kitapta yer aldı.

2010'da "Yüksel Caddesinin Boyacısı" adlı dosyasıyla Sağlık Emekçileri Sendikası (SES) Kültür Sanat Ödülleri Öykü dalında Özendirme Ödülü aldı.

Yazar, yazın çalışmalarını Ankara'da sürdürüyor, evli ve Ege adında bir oğlu var.

İÇİNDEKİLER

MEHMET BAKLACI İLE SÖYLEŞİ.....	9
RECEP BULUT İLE SÖYLEŞİ.....	41
FETHİ ESENDAL İLE SÖYLEŞİ	71
EKREM KABAY İLE SÖYLEŞİ.....	95
MUSTAFA ONAR İLE SÖYLEŞİ.....	127
KEMAL ÖZDEMİR İLE SÖYLEŞİ	145
ABDULLAH ÖZKUCUR İLE SÖYLEŞİ.....	159
O. NURİ POYRAZOĞLU İLE SÖYLEŞİ.....	195
ABDULLAH SAKARYA İLE SÖYLEŞİ.....	227
SUPHİ TUNCER İLE SÖYLEŞİ.....	251

ÖNSÖZ

1930'lu yıllarda nüfusumuzun büyük bölümü köylerde ilkel koşullarda yaşıyordu. Ulusu bu ilkel yaşamdan kurtaracak, canlandıracak, devrimlerin köylere kadar yaygınlaşmasını sağlayacak ulusal bir eğitim dizgesine gereksinim vardı. İşte Köy Enstitüleri böyle bir gereksinimden dolayı açıldı ve öğretmenlerle, eğitim kurslarıyla, Köy Enstitüleriyle, Yüksek Köy Enstitüsüyle, sağlık kollarıyla değişik programlarıyla klasik eğitim dizgesinin yanında yeni bir sistem; Köy Enstitüleri Sistemi oluşturuldu.

Köy Enstitülerinde yoksul köy çocukları bilimsel, laik, üretici bir eğitimden geçirilerek, bu eğitimin sonunda da ileriye doğru gelişip, ülkemizin yaşam düzeyini düzeltmeyi amaç edindiler.

Köy Enstitülerinde, düşünen, düşündüğünü çekinmeden söyleyen, eleştiri, özeleştiri kültürüne sahip, öğretmenliğin yanında bir meslek sahibi olan, okuyan, yazan liderlik özelliklerine sahip öğretmenler yetiştirildi.

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitimin asıl amacı; insanımızı canlandırmak, yaratıcı gücünü ortaya çıkarmak, aklını özgürleştirmektir. II. Dünya Savaşı'nın en zor günlerinde Enstitülü öğrenciler, kendi binalarını kendileri yaptılar, kendi tarlalarını kendileri ektiler, elektriklerini getirdiler, sularını akıttılar.

Köy Enstitülü öğretmenler, atandıkları köylerde yoksul halktan yana tavır aldılar. Özveriyle, içlerindeki yurt sevgisiyle halka önderlik ettiler. Onların sömürülmesine, ezilmesine karşı çıktılar. Bu durum toprak ağalarını, katı bürokratları ve tarikat şeyhlerini telaşa sürükledi.

1946'dan sonra yönetimde etkin olanlar, Atatürk devrim-

lerinden sürekli ödün verdiler, toprak ağalarının, tarikat şeyhlerinin yönetimdeki etkinliği arttı. Köy Enstitülerine karşı ardı arkası kesilmeyen karalama kampanyaları başladı. İşte kapatılma süreci böyle işledi.

Köy Enstitülü öğretmenlerimizle yaptığımız bu uzun söyleşilerde; Köy Enstitülerini bugün unutulmaz yapan özelliklerine, Köy Enstitülerinde uygulanan eğitimin öğrencileri nasıl değiştirdiğine, onları yetiştiren öğretmenlere geniş yer verdik. Yine bugünkü eğitim dizgemizin içinde bulunduğu sorunlar ve çözüm yollarını konuştuk.

“Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 3” Köy Enstitülü öğretmenlerimizle yaptığımız söyleşiler serimizin üçüncü kitabıdır.

MEHMET BAKLACI İLE SÖYLEŞİ

Erdal Atıcı, Mehmet Baklaci

**“YAPILACAK İŞ; AYDINLARIN DEMOKRATLARIN,
İLERİCİLERİN, DEVRİMCİLERİN, ÖĞRETMENLERİN
TARİHİ GÖREVLERİNİ YERİNE GETİREREK HALKIN
AYDINLANMASINA-BİLİNÇLENMESİNE ÇABA
HARCAMASIDIR...”**

Mehmet Baklacı'yı tanıyabilir miyiz?

Mehmet Baklacı 1933 Tokat ili Artova ilçesi Yenice köyünde doğdu. Üç yıllık Eğitimci okulunu köyünde, 4-5. sınıfları Artova Gazi Paşa İlkokulunda okudu. Yıldızeli-Pamukpınar Köy Enstitüsüne girdi. 1951-1952 ders yılında mezun oldu. 14 yıl köylerde öğretmenlik yaptı. Demokrat parti devrini yaşadı, ocak-bucak başkalarının hedefi oldu, sürgünler yaşadı cezalar aldı. Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümünü açıktan bitirdi. TÖS, TÖB-DER, EĞİT-DER gibi öğretmen kuruluşlarında, Halkevleri Yönetim Kurullarında çalışmalar yaptı. 1970 yılında İlköğretim Müfettişi olarak Erzurum'da göreve başladı. Samsun ve Ankara illerinde çalıştı. 1979 Kısmi Senato seçimlerine Samsun'dan Bağımsız olarak katıldı. 12 Eylül darbesiyle görevine son verildi. Değişik işlerde çalıştı, bir süre özel dersler verdi, altı yıl TED Genel Müdürü olarak görev yaptı. Şiir denemeleri oldu, öyküler yazdı. Düz yazıları ve öyküleri "Gençliğin Sesi, Tozanlı (Mahalli Gazetelerde), Yoğunluk, Öğretmen Dünyası, Abecce Dergilerinde yayınlandı". Şairler İmecesine Şiir Buluşmasına katıldı. Yeni Şiir Antolojisinde şiirleri yayınlandı. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfında gönüllü olarak çalışmaktadır.

Sayın Mehmet Baklacı öğretmenim, çocukluğunuzdan anımsadıklarınızla başlayalım; nasıl bir köyde gözlerinizi dünyaya açtınız? Çocukluğunuz, aileniz, köydeki okulunuz ve öğretmeninizi anlatır mısınız?

Bu soruyu yanıtlamak gerçekten beni duygulandırıyor. Bu güne dek doldurulan bir makarayı düşünüyorum.... yaşamı anlatan bir makarayı geriye doğru sararak seslendireceksiniz...

Yurtluğumun kuruluşu yüzyıllara dayanıyor. Her tarafı yüksek tepelerle çevrili, bir derenin içindedir. Dört yöne çılgan yollarla açılır, taşlık kayalık vardır çevresinde... Sanki insanlar buraya sığınmış, korkudan kaçmış gibi... Selçukluların zulmünden mi? Osmanlı'nın baskısından mı? İnançların çatışmasından mı? Bu kaçış neden?

Kasabaya 12 km'dir. Benim yurtluğum, çılgan bir yolla Kaya

pınarın yükseğini aşarak gidilir. Kış aylarında, yağışlı günlerde çamur ve kar ayağınızdaki çarığı çeker alır... Dün gibi hatırlıyorum: Çocukluğumda öyle bir kar yağardı ki, insanların ve de hayvanların yaşamlarını alt-üst ederdi; yoksulluk, yokluk başını alır giderdi. Arpa ve yulaf ekmeğini bulmak bile zordu. Yıllar önce yüksek dağın tepesinden geriye doğru bakarak:

“Köyümün yolu vardı eğri-büğü,
iner çıkardın büküle büküle,
o kış aylarında bile
bir yolcu görülürdü ortasında yürüyen
ip ince...
Üflerdim sıcak soluğumu parmak uçlarına
o bile soğuktu,
içime eserdi fırtına,
içime yağardı dolu
bağırırdım taa uzaklardan
ana...ana diye
gözyaşları dökülürdü sözcüklerin yerine
sessizce....” şiirler dizerdim kendi kendime...

İlkbaharın gelmesiyle, karların erimesi ve yağmurların yağması sellenmeleri getirirdi. Bizim toprak damımız derenin kenarındaydı, tam da sel ağzında... damımız, Emiç Ebenin damıyla bitişikti; gelen seller önce Emiç Ebenin damına, sonra bizim dama dolardı. Anam sıvardı paçasını göbeğine kadar, kürekle selin önünü açmaya çalışırdı; öyle zorlanırdı ki, yüzleri al al olurdu. Günlerce su ve çamur temizlerdik. Anam dağ gibi bir kadındı, genç yaşta dul kalmış, iki yetim çocuğun büyütülmesi ona kalmıştı, ırgattı, herkesin işinde çalışırdı.

Bir çapa yapması vardı, bir yolma yolması vardı, bir çift sürmesi vardı, bir tığ savurması vardı ki, herkes hayran kalırdı.... ayağına çabuktu, beni de öyle yetiştirmeye çalışırdı, artık büyüyordum, bana göre de iş vardı. Hiç toprağımız yoktu, sel-

den kurtaramadığımız büyük bir damımız vardı, anam çitle ikiye böldürmüştü, yarısında ineğimizle beş koyunumuz ve bir de babamızdan kalma erkek eşeğimiz vardı; geri kalan kısımda, bizim yatak odamız ve eşyalarımıza ayrılmıştı. Anam erkenden kalkar, hayvanların yattığı yeri temizler, yemlerini ve sularını verirdi. Bir gece, iki koyunumuz, yerlerinden boşalmış, çuvallardaki yarmayı yemişler, helkelerdeki sudan da içerek şişmişler. Sabahleyin kalktı ki yerde yatıyorlar, davul gibi olmuşlar. Öldüklerini anlayınca anam başladı ağlamaya, dizlerini döve döve... Ben hiç durur muyum, ondan daha çok ağlamaya başladım... Komşular doldu dama, teselli etmeye başladılar. Badenin Haydar ve Satı Bibim birer koyun vereceklerini söylediler; bizim sesimiz de kesildi. Anam başladı beni avutmaya: “ya eşeğimize bir şey olsaydı ne yapardık” diye. Öyle ya! Eşeğimiz bizim her şeyimizdi. Odunu getirir, otu getirir, tarlaya azık götürür, dağdan odun taşır, bizi her yere götürür–getirir... Bazen de ipini kırar, soluğu çatal-yolun arpa tarlalarında alırdı. Köyün korucusu buruk Ali, tarlasının içinde yakalamış kulağının birisini tam orta yerinden kesip atmıştı. bir şey söyleyemedik. Erkek eşeğin zapt edilmesi zordu, dere kenarında yayılırken kuyruğunu kurt kaptı, yumuşak yerini aldı götürdü. Anam dağlardan kılıç otu topladı yarası için, fakat iyi olmadı bir türlü... Zayıfladı, yemeden içmeden kesildi, sonra da öldü. Zileli Kursaksız Ahmet’e yaptırdığımız semeri pinniğin üstünde asılı kaldı....

Dedim ya, çocukluk yıllarım çileli geçti. Savaş yıllarıydı, ekmek aslanın ağzındaydı. Arpa tarlalarının biçilmesi için sararması beklenirdi, olanlarla olmayanlar bölüşürlerdi. Toprak kıraç ve de verimsizdi, zaten herkesin de yoktu, birkaç kişinin elinde toplanmıştı. Köyümüzün çoğunluğu işçilikle geçinirdi, tarlası ve sürüsü çok olanların yanlarında yıllarca çalışırlardı. Artık ben de diklenmişim, başımda şapka, elimde topuzlu değnek, dağlarda mal gütmeye gücüm yetiyordu. Bir çift çarık, bir zıbın, iki iç gömlek ve dört teneke buğday karşılığında Çil Ali’nin Murtaza’ya azap bile durmuştum. Anam nasıl da seviniyordu bir bilerseniz... çileli kadın az da olsa biraz nefes alacaktı... ömür

boyu yoksulluk çekmişti, onunla savaşmıştı. Komşular ona hep erkek Fatma diyorlardı... Yolma tarlasına gitme zamanı gelince uykusu ikiye bölünürdü sanki. Sabahın erkeninde anam bir yola, ben bir yola düşüp yürürdük, gecenin karanlığında göz göze, yüz yüze... Bazen içlenerek ağlardım, uykuya dayanamazdım, yorulurdum... Bunları anama söyleyemezdim, üzülmesin diye. Güneşin o anda doğmaktan vazgeçmesini nasıl da isterdim... Güneş altın sarısı gibi tepelerin arkasından yükselmeye başlarken, ben buğday tarlalarının tozlu yollarına gömüle gömüle yürürdüm. Belime sardığım dağarcığım en yakın dostumdü, onunla bütünleşmişim sanki... Afyon yağı sabahın erkeninde alınmaya başlanırdı... bazen anam daha erken kalkardı, uykulu yüzüme bakarak beni uyandırmaya kıyamazdı... güçlü elleri vardı, iki kat ipten örülmüş çoraplarımı yana doğru açarak giydirirdi... parmakları yarık yarıktı, yolma yolmaktan... kara sakızı kızdırır, o yarıklara basardı, üstünü çaputla bağlardı...

Mehmet Baklacı 1947 Pamukpınar Köy Ens Verilen İlk Resim

Bir gün, harmanlardan gelirken, köyde davul çalındığını duydum. Askere gidenler yolcu ediliyordu... Askerden yeni gelenler evlere çağırılıyor, yemek veriliyordu, her yıl yapıldı, âdetti. Askerden yeni gelen "Bezeyin Mustafa'nın okuma-yazmayı öğrendiği; çıkarma, toplama ve çarpma yaptığı, köyün gençlerine ve isteyenlere de belleteceği haberi ortalıkta yayılmıştı. Hatta, küçük çocukları üç lira karşılığında kendi odasında okutacağını; toplama, çıkarma ve çarpma işlemlerini de belleteceğini sesli söylemeye bile başlamıştı. Anam elimden tuttu Bezeyin Mustafa'ya götürdü beni. "Üç lira veremeyeceğini,

ama, üç geyim yün çorap örebileceğini söyledi. Mustafa dayı bu teklifi kabul etti. Ben 1933 doğumluyum, resmi olmayan okula başladığım sene yedi veya sekiz yaşlarındaydım.... 1940, savaş yıllarıydı; evlerin ışıkları geceleri kapatılıyordu, yani damların üstünden açılan küçük deliklere otlar tıkanıyordu, uçaklar görmesin diye... emir böyle verilmişti. İşte böyle bir ortamda gitmiştim Mustafa dayının odasına... minderini ve oturağını alan gelmişti, kalabalıktı. Mustafa dayı, hepimize birer kitap dağıttı, kapağında Atatürk'ün şapkalı resmi vardı, tanıtarak ilk dersine başladı, çok sertti, elinde bir de sopa vardı. Gerçekten de üç dört ay içinde okumayı yazmayı söktük... hatta toplama çıkarma bile yapabiliyordum. Köyde bir seferberlik vardı sanki, herkes birbirlerine okuma ve yazı öğretiyordu... Yakın köylerden Çallı Murtaza incik-boncuk satardı, çerçiydi. Daha sonra; Kerem ile Aslı, Karacaoğlu, Sürmeli Bey, Aşık Garip ve Cenk kitapları getirmeye başladı... Okumayı ve yazıyı öğrenen çoğalmıştı... hatta köyde, kimin daha iyi okuduğu, kimin daha iyi toplama-çıkarma ve çarpma yaptığı dillerde dolaşmaya başlamıştı. Yarış vardı sanki... akşam oturmalarında en iyi okuyan çocuklara kitap okutulur, bir de kendi dillerince anlatılırdı. "80 sarı at, 90 doru at, yüz'de kır atın nalı ve de mihının kaç etitği" herkesin ağzında dolaşıyordu... Bizler sonradan anladık ki, askerde okumayı-yazmayı öğrenen Bezeyin Mustafa, yasal olmasa bile "ARIKAN'ın (Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan) Askerlerinin" öncülerindenmiş...

*Mehmet Baklacı Köy Enstitüsü Son Sınıf Öğrencisi Arkadaşlarından
Kamil Özaydın, Selahattin Biçer ve Diğer Arkadaşı İle Birlikte*

Aradan çok zaman geçmedi. Köyün tellalı Şalamanın Ahmet, damın yükseğinden bağırdı: “Hey ahali!... ev başına birer adam Muhtar Karamustığın odasına gelsin... karakoldan Bayram onbaşı Kaymakamlığın bir haberini getirdi... köyümüze eğitmen verilmiş, çocuklarımızı okutacakmış... duyduk duymadık demeyin... acele gelin... diye.... Hem sırtındaki davula vuruyor, hem de bağıırıyordu... davulun yankılanan sesi köylüyü, ille de çocukları sevindiriyordu. Mıhır'ın odası okul olarak alınmıştı. Anam bezden bir torba dikmişti, içine kalem ve eski kitaplarımı doldurdum, yarım kucak odunla okulun önünde toplandık. Eğitmenimizle birlikte odayı temizledik, üstü topraktı. Pınar gözünden çorak getirdik, üstüne serdik, yarık yerleri kapadık, loğladık, yağmur kar yağınca akmasın diye. Evlerimizden getirdiğimiz minderlere oturduk bir zaman. Çok geçmeden yeni yeni sıralar geldi, nasıl ve nereden geldiğini anımsamıyorum. Eğitmenimiz hepimize birer kitap dağıttı; üzerinde düven süren bir çocuk vardı elinde kamçısıyla... kitabı tanıttı, nasıl tutulacağını nasıl açılacağını, nasıl temiz tutulacağını uzun uzun anlattı. Alfabenin kapağında Atatürk'ün şapkalı resmi vardı. Atatürk'ten, Türk büyüklerinden, savaşlardan konuştuğunu dün gibi hatırlıyorum..1-11-111. yıl kitaplarını üç yıl boyunca okuduk zaten okuma ve yazmayı biliyordum, askerden gelen Bezeyin Mustafa öğretmişti, çoklarımız güzel okuyorduk, yarışlar yapıyorduk. Köyleri gezen Çallı Murtaza her ay geliyor değişik kitaplar getiriyordu; iki-üç yumurta veriyor kitap alıyorduk... komşular birbirlerine gelip-gitmelerini çoğaltmışlardı, çok iyi okuyanlara kitap okutuyor anlatıyorlardı. Atatürk ve Cumhuriyet konularını sanki ezberlemiştim, herkes sessizce dinlerdi... Yıl kitaplarından hangisinde olduğunu hatırlamıyorum. “İcikli köyüne Çerçi Gelmiş” ve “Suyu dua bulmaz fen bulur” başlıklı parçaları defalarca okuyordum, çoklarını ezberlemiştim bile... Birde, “Köy İhtiyar Heyeti ile Kurt”un anlaşmalı hikâyesini hiç unutmıyorum; herkes nasıl da gülerdi bu uydurmaya... Eğitmenimiz bilgiliydi, elinden hiç eksik etmediği bir kitaba bakar, 28. sayfayı açın der ve iki üç kişiye okutur, anlatır, sonra kendisi düzeltirdi; üzerinde “kılavuz” yazılıydı; Haydi biraz da dışarıya çıkın

soluk alın derdi... O yıl sınıfı geçerek, iyi dereceli karnemi aldım. 1942-1943 dönemi, 22 numaralı Mehmet Baklacı; iyi derece ile geçti yazılı öğretmenimin imzası olan "Çalışma ve Gidiş" isimli karnemi aldım... Üç yıl boyunca "yıl" kitaplarını okumakla kalmadık, öğretmenimiz Mustafa Ergin, okula başka kitaplar, dergiler, gazeteler de getiriyor, okumanın önemini anlatıyordu. Üç yıl sonra okulu bitirdik, diplomamızı aldık. Öğretmenimiz, köyümüze 10 km. uzaklıktaki Artova ilçesine giderek görüşmeler yapıyor, ilkokul beşinci sınıfı burada okumamızı istiyordu. Bu konularda yardımcı oldu. Bizim için birkaç kez kasabaya gitti geldi. İçimizden; "Mehmet Baklacı, Tahsin Babacan, Sami Kılıç, Cafer Aslan, Hasan Gözüpınar, Hasan Gülsoy, Ali Yılmaz, Mustafa Güner ve Rıza Bakır'ı" seçti...

Artık zamanı gelmişti; öğretmenimiz Mustafa Ergin at üstünde, biz de yürüye yürüye Artova Gazi Paşa İlkokuluna vardık. Dokuz öğrencinin de kaydı yapıldı. Kaydımız yapılmıştı yapılmasına da, Artova'da nerede kalacaktık? Kar yağıncaya kadar gidiş-geliş yapacaktık yürüyerek; ya sonrası... Bazılarının tanıdıkları vardı, onların yanında kalacakları söyleniyordu. Ya kimse olmayanlar ne yapacaktı? Anam durmadan düşünüyordu, ne yapacağını... Çaresini yine, ilk önce bize okuma ve yazmayı öğreten Bezey'in Mustafa buldu. Artova'ya bir dükkân açmayı düşünüyordu, yağ ve peynir satmak için... Hepimiz buna güvendik ve de sevindik... Soğuklar başlayıncaya, kar yağıncaya kadar on km, yolu her gün gittik-geldik. O sene de öylesine bir kar yağdı ki, bir zamanlar gidemez olduk... Bazı günlerde fırtına dağ başlarında bizleri öylesine yakalıyordu ki, soğuktan yürüyemez oluyorduk... Taşpınar'ın koruluğunu/aşamaz oluyorduk... Donduğumuz günler, geri döndüğümüz günler, korktuğumuz günler çok olmuştu. bu yetmiyormuş gibi, yolumuzun üzerinde bulunan, içinden geçmek zorunda olduğumuz Kızılca Köyün çocukları her gün bizi taşa tutuyorlardı. Koca koca insanlar bunu gördükleri halde hiç engel olmuyorlardı. "Kızılbaşın çocukları buralardan geçemez diye de bağırıyorlardı... Üstümüze köpekleri salıyorlardı. O koşullarda nasıl bir dayanışma içine girdiği-

mizi, ellerimizde sopalarla nasıl kenetlendiğimizi bir türlü unutamıyorum. Dizlerimize kadar ıslanırdık, çarıklarımızın içi su ile dolardı. Bir öğretmenimiz vardı, bayan öğretmenimiz... Adı Zehra Görgül. Eşi de orada öğretmendi. Mustafa Görgül... Bizi nasıl da kollarlardı bir bilseniz... Okula geldiğimizde sınıfımızı sıcak bulurduk... büyük bir soba vardı, kömür yanıyordu. Öğretmenimiz Zehra Görgül, bizi sobanın yanlarına dizerdi; ısındıktan sonra yerlerimize oturur derslerimizi dinlerdik... Kırmızı bir etek giyerdi Zehra öğretmenimiz, geleceğimiz zamanları pencereden bizi gözlerdi.... şimdi çok yaşlandı, İzmir'de yaşıyor. İki defa gittim, kendisine, çektiklerimizi tek tek hatırlıyor.

Artık kış iyice kapıya dayanıyordu... Anam iyice şaşır-mıştı. Neredeyse göndermeyecekti beni... Bezey'in Mustafa so-nunda kasabaya geldi yerleşti. Evi genişti, üç odası vardı, evini bize açtı. Tahtadan üç tane ranza yaptırdı, fakat hepimiz buraya sığmıyorduk. Bir zaman idare ettik; daha sonra, köyümüze ya-kın Bebekdere'li "Usûk dayı" diye birisi dükkânının yanındaki küçük bir odaya, üçümüzü alınca rahatladık: gelişi gidişi yapmı-yorduk, bazı Cumartesi günleri köye geliyor, artık eksiklerimizi alıp dönüyorduk. Hafta içerisinde, sıra ile herkesin babası, ağa-beysi bize ekmek-yemek getiriyordu. Bazı günlerde, Anam da getirirdi; başı sarılı, heybe omzunda, elinde bir değnek kapıyı döverdi...

Hepimizin dersleri çok iyiydi. Şehir çocukları önceleri bizi biraz yadırgadılar, bunu anlayan öğretmenimiz Zehra Görgül, bir ana gibi hepimizi kanatlarının altına alıyor, çocukları uyarı-yordu. Konuları genellikle bana anlattırırdı; onun için çok çalış-mak zorunda kalırdım. Herhalde, yetim olduğum için de beni daha çok önemsiyor, derslerimin daha iyi olmasını istiyordu. Bazı günlerde ilçenin Kaymakamı Selahattin Toker okula gelir, derslerimize girerdi. Bayağı kesirlerden problemler söylerdi. Beni iki defa tahtaya kaldırdı, çözdüğümde saçlarımı okşamıştı. Kasabanın Belediye Başkanına emir vererek bana birtakım elbi-se bile yaptırmıştı. Öğretmenimiz gibi, maarif memuru da artık beni tanımış para kazanmam için, günde iki defa gelen posta

trenlerine su satmamı sağlamıştı. Bir testi almıştı bana, bazı derslerden erken çıkıyor su satıyordum posta trenindeki yolculara... Posta treninin gelmesine yakın, ilçenin memurları gezintiye çıkarlardı. Kaymakam Selahattin Toker'le askerlik Şubesi Başkanı yan yana gezerlerdi. Posta trenindeki yolculardan birisi, paramı vermeyince, müdahale ederek aldıkları hatırımdan bir türlü çıkmıyor... Yıllar sonra, TED Genel Müdürlüğüm sırasında dosyaları karıştırırken Selahattin Toker'in ismine rastladım, irkildim, gözlerim yaşardı.... Araştırdım, yaşamadığını öğrendim...

Mehmet Baklacı Son Sınıf Arkadaşları İle Bir Arada

Köy Enstitüsüne nasıl girdiniz? İlk yolculuğunuzu, okuldaki ilk günlerinizi anlatır mısınız?

Zor koşullar altında, Artova-Gazi Paşa İlkokulunu bitirdim. Yaz aylarında köyümde harmancılık yaparak evimizin geçimini sağlıyordum. On iki yaşımı bitirmiştim, artık hatırı sayılan işlerde de çalışabiliyordum. Anam seviniyordu ama en çok da okumamı istiyordu. Ne yapacaktık nasıl ve nerede okuyacaktık.

Arkadaşlarımızdan bir kısmı gidecekleri okulları belirlemişti; hali vakti yerinde olanlar ortaokulu okumak için Tokat'a gideceklerdi. Öğitmenimiz Mustafa Ergin, Köy Enstitüsüne gitmemizi istiyordu. Yıldızeli-Pamukpınar'ı hep anlatıyordu bize... Sanki hazırlıyordu bizi. Ali Yılmaz, Tahsin Babacan ve beni alarak okulumuza götürdü. Maarif memuru Hamdi Özsayın'la görüştü. Maarif memuru Hamdi Özsayın, Zehra Görgül ve öğretmenimiz Mustafa Ergin arasında Tonguç Babanın okuluna yazılmamız kararlaştırıldı. Yaptığımız müracaat kabul edildi, istenilen evraklar tamamlandı. Öğretmenlerimiz Zehra Görgül ve Mustafa Görgül, bazı günlerde okula gelmemizi, Türkçe ve matematikten çalışmalar yapacağımızı söyledi. Dilbilgisinden Zehra Görgül, matematikten Mustafa Görgül bizi sınava hazırladılar... Hepimiz köylümüzün dikkatini çekmeye başladık... Artık kimlerin hangi okula gidecekleri, kimlerin okuduktan sonra ne olacağı konuşuluyordu. Özellikle "TONGUÇ BABA" kim ola ki diye sorgulanmaya başlanmıştı bile...

Harmanı kaldırmıştık, güz gelmişti, kış hazırlıkları yapılyordu. Sene 1947; Artova'dan bir haber ulaştı bana... Üçümüzün de isteği kabul edilmişti. Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsüne gidecektim... Seviniyordum... Hatırlayamadığım bir tarihte ve saatte orada bulunacaktım... Sınav için... İlk heyecanı o gün yaşadım. Artık yolculuk başlamıştı...

Anam önce ağladı, sonra "Git, git git de adam olup geri gel" dedi... Kazova'nın pazarında eskiden kalma "Gümüş Kemer"i ni dört liraya sattı. Bezden bir kese dikerek işliğimin içine yerleştirdi, bir lirasını kendisine ayırdı. "Parana sahip ol" diye de sıkı sıkı tembihledi. Askerden yeni gelen Çopur Hasan'ın tahata bavulunu aldı; saç üstünde yaptığı çökelekli yufka ekmekleri ve de kitaplarını yerleştirdi. Azmanın Lazöğ yükümü aldı, Artova'ya kadar götürdü. Ali Yılmaz ile Tahsin Babacan'ın yanlarında babaları geldi. Posta trenini bekledik, üçüncü mevkiden biletlerimizi aldık... hatırladığım kadarıyla Yıldızeli'ne kadar onbeş kuruş tuttu. Yolcularına su satarak para kazandığım posta trenine bineceğimi hiç düşünmemiştim... Oflaya puflyaya, Kun-

duz Boğazı'na doğru uzun uzun düdük çalarak yol alıyorduk. Tren çok kalabalıktı; Zile tarafından gelen bizim gibi öğrencilerle tanıştık. Tren Tuzla Durağında durdu, yolcularını aldı. Artova'da birlikte okuduğumuz Ahmet Ernur'u trene binerken pencereden tanıdım, yanımıza getirdim. Çoğalmıştık, birbirimize alışmaya çalışıyorduk. Ben türkü söyledim, sesim de iyiydi. "Erzurum Dağlarını" yüksek sesle okudum... sevinme ile ağlamam birbirine karışıyordu... Daha okula varmadan anamı özlemeye başlamıştım... Tek dayanağım anamdı... Köy türkülerine dayanarak, ben de yazmaya özeniyordum. Uzun bir türkü yazmıştım; bir kıtasını hatırlıyorum... çocuk gözüyle onu burada anmak istiyorum..."

Tuzla Boğazını bükülür gider
Kazandan ateşler dökülür gider
Aynen yılan olmuş bükülür gider
Kanadı yok uçar kuştur bu tren...

Geç vakitte indik Yıldızeli'ne... Bekleme salonunda sa-
bahladık. Sorduk-soruşturduk, yolu öğrendik. Kestirmeden
gitmemizi söylediler. Bizim gibi gelenler çoktu, küme küme
oturmuşlardı. Bir duvarın dibinde ekmek yedik, orta yerde akan
çeşmeden su içtik. Bir ara, kolunda kırmızı bez dolalı biri, iki
direk arasında asılı duran büyük bir çanın dilini tokmak gibi
dövüyordu, inleyen çanın sesi dağa taşta yayılıyordu. Öğrendik
ki, yeni gelen öğrencileri çağırıyordu bu ses... Bizi idareciler bi-
nasının önünde topladılar, boy sırasına göre üçer üçer dizdiler,
grup grup ayırdılar; isimlerimizi yazdılar. Biri çıktı yüksek sesle
konuştu. O durdu bir başkası geldi konuştu. Urbaları hep ay-
nıydı. Her grubun başında eskilerden olduğunu öğrendiğimiz
öğrenciler bulunuyordu. Ayrıca hemşerisi olanlar da birbirlerini
buluyorlardı. Zile'nin bir köyünden olan Hamdi Kiraz, Tokatlı
olanlara hemen sahip çıkmıştı, bizi her yerde arıyor, koruyor ve
kolluyordu. O gün bize yemek vermediler ama yatacak yer gös-
terdiler. Getirdiğimiz ekmekleri yiyorduk; küçük bir yerde kırık
leblebi satılıyordu, beş kuruşluk alıyorduk, bizi iyice doyuruyor-
du, üstüne de suyu içince acıkmamız uzuyordu.

Ertesi gün sınavlara başladılar. Erzincanlılar ve Sivashlılar binası dedikleri yerlerde gruplar halinde sözlü sınavlar yapıyordu. Bana sorulan bir soruyu hiç unutmuyorum. Sonradan öğretmen Süleyman Bumin olduğunu öğrendiğim kişi “Beynin karnının neresinde duruyor” demişti. Daha sonra, okulun yemekhanesinde yazılı bir sınav daha yaptılar; üç dört gün içinde sanıyorum sınavları bitirdiler. O büyük çan sesiyle sınavdan geçen öğrencileri idareciler binasının önünde topladılar. Gözlüklü birisi çıktı, eğitim başı Halis Tüzüngüç olduğunu yüksek sesle söyleyerek kendisini tanıttı. Listedeki isimler okudu, bu öğrenciler gösterilen yere ayrılırsın dedi. Bunların başarılı olamadığını, en kısa zamanda okuldan ayrılmasını söyledi. Birkaç gün, sınavda başarılı olanları gezdirdiler. Derslikleri, işlikleri, tarım alanlarını, ahırları, çeşitli aletleri ve araçları tanıttılar. Bu işleri, kolları kırmızı bezli öğrenciler yapıyordu.

Köyümüzden üç kişi gelmiştik. Tahsin Babacan, Ali Yılmaz ve ben. Ali Yılmaz hazırlıkta okuyacaktı, ikimiz ise birinci sınıfta. Şubem 1/A, numaram 273 olarak belirlendi. Cep defterimin baş sayfasına özene-bezene; “Yıldızeli-Pamukpınar Köy Enstitüsü, Mehmet Baklacı, sınıfı 1/A, numarası 273 diye yazdım...” Artık kayıtlı öğrenci olmuştum. Artova-Gazi Paşa İlkokulunda beraber okuduğumuz ve çok sevdiğim Ahmet Ernur sınavı başaramamıştı. Köye geri dönecekti, ayrılık zamanı gelmişti. İkimizde ağlıyorduk. “Ahmet gözünü sildi; gel kardeşim Baklacı şu kavak ağaçlarının üstüne oturalım, bir ayrılık ekmeği yiyelim” dedi. Okulun dışına kadar yolculadım Ahmet’i. Sarıldık birbirimize... Cebinden kesesini çıkardı; “Mehmet Kardaş, ben nasıl olsa köye gidiyorum, şu bir lirayı al harçlık edersin” sözleri bu günkü gibi kulağımda duruyor. Öğretmen olduktan sonra birkaç kez görüştük, bu hatıralarımızı bıkmadan usanmadan anlatırdık. Ahmet şimdi yaşamıyor, ama çocuklarıyla görüşüyorum...

Çok geçmeden yeni gelen öğrencileri bir binanın önünde topladılar. Depoya bakan Osman Dizdar, boyumuza bakarak urbalarımızı, ayağımıza bakarak postalımızı verdi. Bir torbaya doldurduk. Öğrencilerden görevli birisi de hamama götürdü;

yıkandık, yeni urbalarımızı giydik, eskileri bir torbaya koyarak teslim ettik. Eski elbisemi yaktılar. Herkesinkini de yaktılar... Sivas'a giden yolun üstünde yakılan urbalarımın dumanlarını görür gibi oluyorum. Bütün öğrencilerin elbiseleri aynıydı, temiz tutmamızı söylemişlerdi, ona özen gösteriyorduk.

Sabah erkenden kalkıyor, müzik eşliğinde Harman Dalı oynuyorduk. Kocaman çanın sesine kulak veriyordum artık, onunla yatıyor, onunla kalkıyor, onun sesiyle yiyip içiyordum... Hele müzik aletlerini çok sevmiştim; onunla neşeleniyordum. Harman Dalı ve Sivas Ağırleması gibi oyunları kısa zamanda öğrenmiştim. Zamana çok önem veriliyordu enstitüde. Yemek yemenin, spor yapmanın, çalgı çalmanın, dinlenmenin, okumanın, sinemaya gitmenin, hafta sonu etkinliklerinin zamanı geldikçe yapıldığını öğrendim.

Önce çorak toprakların içine girdim, kirizma yaptım, ağaç diktim. Toprağın eğitilmesini-iyileştirilmesini öğrendim. Döner kulaklı pulluğu ilk defa görüyordum... Toprağı nasıl da karıştırıyordu... Köyü düşündüm, köydeki çalışmalarımı hatırladım. Çüt neydi, pulluk neydi... Tarım derslerine önem veriyordu; her sabah tadat sonrası iş bölümü yapıyor, arı gibi çalışılıyordu. İşminden ileride söz edeceğim tarım öğretmeni Ömer Yurdağül, durmadan dinlenmeden grupların başında gezerdi... Bir iş bölümü sonrası, ismini ve numaramı okuyarak bana bir görev verdi: Akas çayının yanındaki tarlanın nadas yapılması gerekiyormuş. Biraz bilgi verdi, atları doyurup, pulluğa koşturmayı, aralık koymadan sürmemi istedi; yardımcım da, hemşerim Kâmil Özaydın olacaktı, Zile'nin Küçük İsa köyündendi. Numaramız birbirine yakındı, ne iş yapsak birlikte olurduk. Okulun devamlı işçilerinden birisini de birkaç saatliğine atların koşturmasını yapmak üzere yanımıza verdi. Alışık olduğum için çabuk öğrendim, ne de olsa köylüydim... Ben tarlayı sürerken, bir ara baktım Kâmil Özaydın ırmağın kenarına oturmuş bir şey yazıyor. Haberi olmadan yaklaştım, başının üstünden baktım... Hem ağlıyor, hem babasına mektup yazıyordu. Baba diyor, ben buralarda duramıyorum, dağlar başıma uçuyor, gel beni götür gibi... Atlar dinlene dur-

sun, dedim. Yanına oturdum, başladım onun gibi ağlamaya. Akşam oldu, görevimizi yaptık, atları ahıra götürdük, aletleri yerleştirdik. Birlikte yemeğe gittik, birbirimizden ayrılamıyorduk. Aradan zaman geçtikten sonra Kâmil'in babası geldi. Ak sakallı, yaşlı bir adamdı. Ne ise ki gönlünü yaptı, götürmekten vazgeçti. Ben de yanıp tutuşuyordum, anamı öylesine özlemiştim ki... Kâmil biraz olsun rahatlamıştı, ben zaman zaman ağlıyordum. Hatta kaçmayı göze aldığım günler bile oldu. Zileli hemşerim Hamid Kiraz'a derdimi anlattım... Beni teselli etti. Eğitim başından izin istememi söyledi. İzinleri Eğitim başı Halis Tüzüngüç yazıyordu. İçeri girdim, gözlüğünün altından bana baktı... Ne istiyorsun evladım dedi. Ağlayarak: "Anamı özledim, izin istiyorum dedim. Bir defter açtı, "notların çok iyi, sana on gün izin veriyorum, okula geri döneceğine söz veriyor musun?" diye sordu. Ben de söz verdim. Sözümü de tuttum. Sivas tarafından gelen bir kamyonu durdurdum. Çamlıbel'e kadar kamyonun üzerinde gittim. Çevreyi biliyordum. Artova'ya kadar yürüdüm. Köylümüz ve ilk eğitmenim Bezeyin Mustafa'nın evinde yattım. Ertesi gün köye vardığımda, Anam kapının önündeki tandırda yufka pişiriyordu; Saç üstünde içi yağlı da yapıyordu. Beni görünce nasıl sevindi, anlatamam. Bütün köylü başıma toplandı... Sorup-soruşturdular. Yeni urbalarına baktılar... eski urbalarımı sordular, yakıldığını söyleyince üzüldüler, keşke getirseydin dediler.. on gün izinli geldiğimi söyledim. Köyüm eskisi gibiydi, her şey yerinde duruyordu, verilen on gün izin gözümde büyüdükçe büyüdü. Bir türlü zaman geçmiyordu. Gurbete biraz da alışmıştım... Dört gün sonra, iznim dolmadan okuluma döndüm, Halis Tüzüngüç'e giderek tekmi verdim... Haydi, görevinin başına dedi.

Mehmet Baklacı Kalaycık Köyü İlkokulu öğrencileriyle uygulamalı olarak fide yetiştirilmesinde (erken) sıcak yastık çalışmaları yapıyor

Köy Enstitüsünde dersler, öğretmenler ve çalışmalar hakkında bilgi verir misiniz? Köy Enstitüsü yaşamınızda nasıl değişimler yarattı?

Ben 1947 yılında Yıldızeli-Pamukpınar Köy Enstitüsüne girdim. Bizden, daha önceki yıllarda gelen ağabeylerimizin bir hayli çalışmış olduklarını anlata anlata bitiremiyorlardı. Ama yine de yeterli binamız yoktu diyebilirim. Binalarımız genelde toplu haldeydi, yanından Sivas-Tokat kara yolu geçiyordu. Ahırlar bir hayli uzaktaydı, yarısı kadarı öğrenciler için yatakhane olarak kullanılıyordu. Acil olarak yatakhane ve yemekhaneye ihtiyacımız olduğu yöneticilerce her toplantıda söylenirdi. Kışlar çok soğuk geçiyor, sular genellikle donuyordu. Çamlıbel dağlarından esen yel bir kamçı gibi insanın yüzüne çarpıyordu. İki seneye yakın bu binalarda yattık. Zaten yeri belli olan ve temeli atılmış olan yatakhane ve yemekhanenin yapımına geç kalmadan başlandı. Okulun her yanında değişik işlerde öğrenciler

ve diğer işçiler arı gibi çalışıyorlardı. Bir yandan kum taşıyor, bir yandan kireç söndürülüyor, bir yandan teskerelerle tuğlalar taşıyordu. Ben alışıktığım için çalışmada zorluk çekmiyordum; öyle ki, teskere ile harç ve kireç taşırken avuç içlerimin su topladığını hiç unutamıyorum. Fakat öylesine bir hava, öylesine bir neşe vardı ki, bu acıyı duymuyordum bile. İnşaat öğretmenimiz Ahmet bey, çalışanları gözden geçirir, bizleri ara ara dinlendirirdi. Daha sonra, değişiklikler yapıldı; tuğla, kireç ve beton taşıyıcılığından ayrıldım, tuğla ören belleticilerin yanlarına alındım. Kısa zamanda, düz örgü ve polenez örgü sistemlerini öğrendim, duvar örmeye başladım. Dönem dönem yapılan çalışmalar sonunda, yatakhane ve yemekhaneye kavuştuk. Akras çayının karşısındaki ahırlardan kurtulduk.

Enstitümüzde okutulan ve uygulanan dersler; önem derecesine ve ihtiyaç durumuna göre planlanmıştı; “Genel kültür ve meslek dersleri, tarım dersleri ve teknik-iş dersleri.” Fakat tarım derslerinin ağırlıklı olduğunu hatırlıyorum. Tarım öğretmenimiz Ömer Yurdağül, beş ve altı bin dönüm arazimiz ve ağaçlığımız var diye bizimle konuşuyordu. Tarım derslerinin bel kemiğini kirizma oluştururdu. Sonbahar ve kış aylarında bile kirizma yapıldı; Ömer Yurdağül yanımızda çömelir, yorulmadan görevimiz bitinceye kadar kıpırdamazdı. Arada bir, “Oğlum Allah Allah, küreği emzirmeyin, Allah Allah... Daha yeni dinlendiniz” diye bizi uyarırdı. Çalışmaktan ve güneşten yüzü tunç gibi olmuştu. Tarım öğretmenimizin belinde tırtıllı küçük bir testeresi, elinde makasıyla gece yarısına kadar arazinin ve ağaçlıkların arasından çıkmazdı.

Ömer Yurdağül’le ilgili çok öyküm var, çok yer kaplamasın diye anlatmayacağım. Fakat şurasını belirteyim ki, davranışları ve sözleriyle bizi eğitirdi. Bizi utandırırdı. Her sınıfın bir çalışma haftası vardı, tarım derslerinde. Tırpanla biçilemeyecek durumda olan arpaları kalucla yolma görevi verirdi. Hafikli Hurşit Yavuz ile bana çok güvenirdi. Yolma yolarken bazen verdiği sınırları değiştirmeye çalışırdık, bunu anlardı. “Oğlum Allah Allah, yarın sizi değiştirmene alacağım, biraz daha ileriye kadar yolun

da...” derdi. Hatamızı yüzümüze vurmazdı. “Oğlum Baklacı, Allah Allah, izine gittiğinde bana Afyon yağı getir, el yağı kütusunun içine koyda, dişim ağrıyınca, çürük yerine koyuyorum, ağrısını kesiyor” derdi. Sınavda sorduğu sorunun yanıtını yine kendisi verir. “Ana arı ve amele arı” baş sorusuydu. Tarım derslerinde, özellikle fidan işleri ilgimi çok çekmişti, öğretmen olduktan sonra sürgün yediğim bir köyde örnek olarak uygulamasını yaptım. Çöğürden yetiştirdiğim (gözaşısı yapılarak) on yedi bin elma fidanını, masrafı karşılığında çevre köylerine dağıtarak fidanlık kurdum; bir kısmının budama işlerini yürüttüm; Tokat Öğretmen Okulu’nun uygulama öğrencilerinin de yardımı ile; çevre koşullarına göre “sıcak yastık” yaparak erken domates fidesi yetiştirdim, halkın görmesini sağladım. Demircilik dersine hiç yabancılık çekmedim; köyün demir işlerini yapan Kara Ali’nin yanında bir hayli zaman geçirmiştim, hem çift demirini yaptırır, hem de körüğünü çekerdim. Demirci öğretmenimiz Mustafa Hopa’ydı. Hafta sonlarında Eğitim çalışmalarını değerlendiren, öğretmenlerimizi bile bazı yönleriyle eleştirirdik. Hiç birisi gücenmezdi, kin tutmazdı. Hatta, bana verdiği demir çekicin yapımını zamanında bitiremediğim için dört saat daha zaman ayırdığını bu gün gibi hatırlıyorum.

Öğretmenlerimizin ayrı ayrı güzellikleri ve de özellikleri vardı. Bunlardan bir tanesi de Türkçe öğretmenimiz Şakir Gürpınar. Sınıfa girdi mi, pınarlar gibi coşardı. Güzel konuşurdu. Okuma ve yazma hevesimi Gürpınar’dan aldım diyebilirim. Edebiyatın bilgi yönünden ziyade, okumamız üzerinde önemle durur, özendirirdi. Kendisi güzel okurdu sonra isteyenlere okutur, konuya göre tartışmalar yaptırırdı. Gelişinden bir sonuca varmayı tahmin ettiriyordu. Arada bir yazma ödevi verirdi. Ben, köyde sığır toplayan Şalamanın Ahmet’i yazmıştım, iyi bir not aldığımı hatırlıyorum. Bunların yanında, sınıfça bir aylık gazete çıkarmamızı önerdi bize. Sorumluluğunu ben üstlendim. En güzel yazıları ve şiirleri, atasözlerini toplayıp gazeteyi oluşturuyorduk. Yazmalar çoğalınca bunu haftalık gazeteye çevirmiştim. “Gül” diye bir yazı yazmıştım, okuduktan sonra, bana “Gül ve

Bülbül" isimli bir kitabı okumamı tavsiye etmişti. Yıllar sonra Ankara'da bir okulun müdürü iken görüşebilmiştik. Eşi Güler Gürpınar'da bizim sınıfımızın Aile Bilgisi dersine geliyordu. Onunla ilgili bir anımı da anlatmak istiyorum; Hafta içinde ütü yapmayı öğrenecektik, bir gömleğe ihtiyacımız vardı, ben getireceğimi söyledim. Beyaz bir gömleğim vardı, köyümüzden Lazöğ isimli komşumuz, işçi olarak çalıştığı İzmir'den getirmişti. Anam bir kilo yağ verip almıştı. Gözüm gibi saklıyordum; ipekti, öğretmenin olduğumda giyecektim. Ütüyü ve ütü yapılmasını ilk defa görecektim. İçine ateş kondu ütünün... Güler Öğretmenin arada bir kontrol ediyordu, ısınıp ısınmadığını... Masanın üstüne o güzel gömleğimi yaydı, bir de bana baktı, gömleğin üstüne sıcak ütüyü bastı, buharlaşınca ben birden ayağa kalkmışım, yandığını sanarak. Öğretmenim Güler Gürpınar'ın o anda gülmesini gözümün bebeğinden silemiyorum. Ankara'ya geldiğimde aradım ve buldum. Samsun yolunda oturuyordu. Bunları anlattığımda, geçmiş günlere dalıp gitmişti.

Unutamadığım öğretmenlerimden birisi de biyoloji okutmanı Ayten Altınbilek'ti. Enstitüye ilk geldiğim yıllarda, nöbetçi öğretmeni olarak yatakhaneleri gece yarılarında dolaştığını, üstü açılan öğrencilerin battaniyelerini yerden toplayıp örttüğünü kaç kez gördüm. Avucunun ortasında bir ışık yanıyordu gece vakti. Elektrik olduğunu sonraları öğrendim. Lütfi Dündar hiç unutulur mu? Fizik kimya öğretmenimizdi, öğrencilere öylesine yakındı ki, boş zamanlarında sınıfları dolaşır, isteyen öğrencilerle fizik problemleri çözerdi. Bir ara hasta olduğumda revire ziyaretime bile gelmişti. Sınavlarına giremediğim için sınavımı sonradan başka bir sınıfla beraber yapmıştı; sınav sonunda, benimle gel demişti, aldı evine götürdü... Hiç unutamıyorum... kapıya varınca hanımına seslendi: "Sıdika! Sıdika! sana hasta bir öğrencimi getirdim, bir çorba yap da içelim..." sıcak çorbanın kokusu burnumdan, yıllar geçmesine karşın bugün bile gitmiyor. Kendisinin Samsun'da yaşadığını öğrendim. Samsun'a tayin edildiğimde aradım, bir briç salonunda kendisiyle görüştüm. Benimle oturdu, çay ısmarladı. Uzun uzun anılarımı anlattım.

Tarih öğretmeni Hakkı Arıkan'dan da söz etmek istiyorum. Kore savaşının çıktığı yıld, bütün derslerde kahramanlıkları, anlatır, ağlar gibi olurdu... Kıydan-köşeden bazı sesler ve gülmeler gelince hepimize kızar; "çıkarın kalem kâğıtlarınızı, sınav yapacağım" der, sonra da vaz geçerdi. Sonra okul müdürü oldu. Okulu bitirip öğretmen olduğum için çalışmalarını bilmiyorum. İki müdürün çalışmalarını iyi hatırlıyorum. "Sami Avlaç ve Ahmet Önertürk. Sami Avlaç, çok titizdi, elektrikler söndüğünde, elinde baston Hasan Ustayı arardı... Sesi ta uzaklardan gelirdi, Hasan Usta... diye... Ahmet Önertürk sakın birisiydi. Yemekte, öğretmenlerle birlikte oturur, bazen de dolaşarak bizleri okşardı. Yine rastlantıya bak ki, ben TED Genel Müdürü iken sormuş soruşturmuş, Pamukpınar Köy Enstitüsünden mezun olduğumu öğrenmişti. Her hafta bana gelirdi; güzel bir sosyal tesisimiz vardı; orada ağırlardım. Çok yaşlanmıştı, ama önemli olayları hatırlıyordu... Sonraları gelemeyi bıraktı, ilişkimiz kesildi. Meslek derslerine önem veriliyordu, bu derslere Rıza Dönmez gelirdi. Uygulama için Yıldızeli ve Tokat İlkokullarına götürürdü. Genellikle birinci sınıfların derslerini izletir, öğretmenlerin planlarına baktırır, örnekler aldırırdı. Fuat Baymur'un kitapları her an elimizin altında bulunurdu.

Ben köy çocuğuyum, çocukluğum burada geçti; bu yaşta toprağı çok olanların ırgatlığını, işçiliğini yaptım. Yaşantım; köydü, topraktı, ormandı, tozlu yollardı. O yaşta kadercilik başıma çöreklenmişti...

Yetim kalmak kaderdi, başkalarının içinde çalışmak kaderdi. Değişmeyen yazgım alnımın ortasına yazılmıştı. Değişmeyen bir yazgı... İşte Köy Enstitüsünde okumam benim dünyamı değiştirdi; bilgi verdi, anlayış ufkumu genişletti, kıyaslamayı, yanlışlığı doğrudan ayırmayı kavradı, masallarla örülen düğümü benliğimden çözdü, bilimin yolunu açtı... Okuma-yazma, dinleme, araştırma ve uygulama yolu ile beni donattı. İnsanı, insanın insanla olan ilişkilerini kavradım. Yaşamın kaderle ilişkisinin bulunmadığını, bunların safsata olduğunu gördüm... Çalışma yöntemlerini ve tekniklerini kavradım, zamanın yaşama uyarlanacağını,

boş zamanların nasıl değerlendirilmesi gerektiğini sezgimle buldum. Toplumu tanıdım, ilişki kurmayı da... İnsanların her türlü çalışma alanlarında üretimini ve bölüşmenin neye göre ve nasıl sağlanması gerektiğini, emeğin en yüce değer olduğunu, yaşamın bunun üzerine kurulmasına okuyarak ve yazarak inandım. Köy Enstitüsünde, toplumsal etkinlikler bireyciliği yıktı; "ben, sen değil, biz" olgusunu yarattı. Bir köy çocuğunu alıyorsunuz, yediriyorsunuz-içiriyorsunuz, okutuyorsunuz, eğitiyorsunuz, onu yeniden yaratıyorsunuz... Yanlış anlaşılmasın, ben kendimi böyle anlıyorum... O günkü koşullarda...

Köy Enstitüsünde okuma ile aranız nasıldı? Hangi kitapları okudunuz? Okuma alışkanlığı ve bilinci kazanmanız yaşamınızda ne gibi değişimlere neden oldu?

Öğretmenlerimizle ilgili açıklama yapılırken, okuma alışkanlıklarımı Türkçe öğretmenimiz Şakir Gürpınar'a borçlu olduğumdan söz etmiştim. Derslerimize gelen öğretmenlerimizin hemen hemen tümü okumamız ve araştırmalar yapmamız için bizleri yönlendirirlerdi. Benim sınıfıma bir iki kez Türkçe dersine gelen Aziz Ovaran'ın elinden kitap düşmezdi, ne ise sonradan gelmez oldu. Şakir Gürpınar, köy çocuklarının yaşantısını iyi biliyordu; köyden köylüden söz açar, geçmiş günlerimize ait yazılı ödevler verirdi. Benim sorumluluğumda olan aylık gazeteğe uygun gördüklerini astırırdı; beğendiği yazıları sınıfta okutur, yazan öğrenciye önem verirdi. İçimizde çok okuyanlar vardı, ama ismini hatırladığım kadarıyla "Niyazi Gürbüz" kadar kimse okuyamazdı, bazı derslerde, dinliyormuş gibi yaparak, sıranın içinde kitap okurdu, daha sonra piyes bile yazmaya başlamıştı. Öğretmenlerimiz okuma saatlerine önem verirlerdi, başka derslerin yapılmasına engel olurlar, herkesin önünde çeviri kitaplarından olmasını isterlerdi. İlkokuldan beri, Karacaoğlu, Kerem ile Aslı, Sürmeli Bey ve Cenk kitapları okuduğum için zorluk çekmeden başka kitaplara geçebildim diye düşünüyorum. Biraz zor anladım ama ilk okuduğum kitap "Aklı Selim" isimli bir yapıtı, batıl inançları insanın içinden söküp alıyordu. Sonra Kerime Nadir'in birkaç kitabını okudum. Son sınıflara doğru yol aldıkça

okuma etkinliklerim artıyordu. “Beyaz Zambaklar” ülkesinde “Mefkûrece Muallim”, “Dost Kazanma ve İnsanı Etkileme Sanatı”, “Ankara Ekspresi” kitaplarını okudum. Yazmayı daha çok seviyordum, şiir yazdığım da oluyordu. Sonraları okula gelen gazetelerin çoğu kesildi, sadece “Yeni İstanbul” geliyordu. Ben Akşam Gazetesi meraklısıydım; birkaç kişiyle akşamüstü uygun saatlerde Yıldızeli’ne gider, oradaki tanıdık terzinin gazetelerini okur, akşam dönerdik. Çetin Altan’ın Akşam Gazetesinde “Taş” başlıklı yazılarının o zamanlarda hayranıyım, bu yönde yazılmış kitapları arardım. Sonra bir yel esti, öğretmenlerin içine kapandıklarını hatırlıyor ve anlıyordum. Son sınıfta bunu daha iyi görmeye başlamıştım. Bakanlığa şikâyet edilen öğretmenlerin olduğu ortaklıkta dolaşmaya başlamıştı, sürgünler olacağı söyleniyordu. Olayın iç yüzünü tam olarak bilmiyorsak da, bir şeylerin döndüğünü kavırıyorduk, ama ben ne olduğunu çözmemiştim. Daha sonra öğrendim, başımıza çorap örüldüğünün başlangıç yılları...

Mehmet Baklacı Mandolin Çalan Köylüsü Tahsin Babacanla Birlikte

Köy Enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız, olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde köy enstitülerinin asıl kapatılma nedenleri konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Yukarıda da kısmen anlattığım gibi, okulda bir değişiklik havası seziliyordu. Kız öğrencilerin alınarak İzmir-Kızılçullu'ya gönderilmesi, öğretmenlerin birden bire durgunluğu, bazı öğrencilerin ifadelerinin alınması, bir şeylerin döndüğünün göstergeleriydi. İsmi bir türlü hatırlayamadığım Müzik öğretmeni'nin sürüleceği söylentisi yaygınlaşmıştı.

Tam olarak hatırlamıyorum, bir gece düzenlenmişti öğretmenlerle ilgili, kafeterya gibi yerde... Eğlenceye benzer toplantı. Ertesi gün, salonun düzenlenmesi için bir grup arkadaş görevlendirildik. İçinde Hurşit Yavuz ve Halil Özağaç'ta vardı. Halil Özağaç'ın okuyan biri olduğunu biliyorum, çünkü aynı sınıftaydık. Masaları ve sandalyeleri düzeltirken bir ara Hurşit Yavuz, yüksek sesle bağırmaya başladı, meğerse bizden habersiz, dolapların içinde akşamdan yarım kalan şişenin içindeki içkiden içerek sarhoş olmuş. Hurşitle kardeş gibiyiz, feodal ilişkimizi var, Sivas'ın Hafik ilçesinden... daha sonra fenalaştı, ben hemen sırtlandım vakit geçirmedim revire götürürken, müdür yardımcısı Mehmet Batukan'a rastladım... Ne olduğunu sordu, fenalaştığını söyledim. Revire götürüyorum diye de açıklama yaptım, çabuk yetiştir diye yanıtladı... Revirden döndüğümde, arkadaşların radyoyu açtıklarını gördüm, gümbür gümbür bir ses... "Dikkat... dikkat... burası kısa dalga bizim radyo" diyordu. Akşamdan kalma bir düğmeye basıp açtıklarını söylediler, ismini yazamayacağım bir öğrenci, bunların yasak olduğunu, suç olduğunu konuşan Nazım Hikmet'in iyi bir insan olmadığını açık açık söyledi. Bu konularda daha bir okumam yoktu, hepimiz korkuya kapıldık, öğretmenlerimizin suçlanması, öğrencilere kadar inmişti, hepimiz suskunlaştık; sesimiz çıkmaz oldu; öğrencilerden, bu radyoyu dinleyenlerin de, radyoyu açanların da suçlu olabileceğini söyleyenler bile oldu. Çözemediğimiz "komünizm korkuları" öğrencilerin içine kadar yayılmış, bir takım yalan yanlış dedikodularla giderek durgunluk, çekingen-

lik bir hastalık gibi herkese bulaşmıştı. 1951–1952 ders yılında okuldan mezun oldum... O yılları yaşadım, iyi hatırlıyorum... Neredeyse okumaya korkuyorduk, sormaya–soruşturmaya çekiniyorduk. Solculuk neydi, ne değildi, onu bile tam anlamıyla bilemiyorduk. Korkunun acele faydası yoktu... Okuduk, öğrendik ve öğretmeye de çalıştık...

Köy Enstitülerinin kapatılmasının asıl nedeni neydi?

Kendi düşüncelerime göre açıklamaya çalışmak isterim; 1940 yıllarının egemen çevreleri (burjuvazisi), köyün durgun, içe dönük ekonomik yapısının değiştirilmesini, yeni üretim tekniklerinin köylere kadar sokulmasını ve üretimin artırılmasını istiyorlardı. Köylünün pazara açılarak, üretimin şehirlere akacağını düşünüyorlardı. Sanayi yok denecek kadar azdı. Üretim aracı topraktı, kalkınma buna bağlıydı. Nüfusun %80'i köylerde yaşıyordu. Bir toplumun ideolojik yapısını belirleyen olgunun "ekonomi", yani üretim biçimi olduğunu biliyorlardı. Ama üst yapı kurumu olan eğitim biçiminin, etkileşim yolu ile alt yapıyı delebileceğini hesaplayamamışlardı, ya da düşünememişlerdi. Hâlbuki Köy Enstitüleri uygulamaları üretime önem verdiği kadar, daha da önemlisi köylünün aydınlanmasını, insanın bilinçlenmesini de beraberinde getiriyordu. Bu nedenlerle, Meclise sunulan yasaların çıkmasına muhalefet edilmemişti. Köylerden gelen burnu sümüklü, gözü açılmamış, dili tutuk çocuklar, atları yemlemesini, çift kulaklı pulluğa koşmasını öğrendi; toprağın kara bağrını yardı, şiiir gibi işledi, ot bitmeyen bozkırları yeşillendirdi, kirizma ile toprağı verimleştirdi, doğayla savaştı, ekti–biçti ve üretti... İnsanca paylaşmasını öğrendi; ağacı işledi, körük çekti–çeliğe su verdi, kireç söndürdü, harç yaptı, duvar ördü, dersane yaptı, yatakhane yaptı... arılar gibi çalıştı... Kendini yeniden yarattı... Uyandılar, içlerinden geldikleri köylere donanımlı olarak döndüler. Okuttular, uyandırdılar. Bir zamanlar sesleri çıkmadı. Ne zamanlar düşüncenin aktarılması, köylünün aydınlanması anlaşılmaya başlandı; ne zaman ki köylü sömürüldüklerinin, ezildiklerinin bilincine vardı... İşte o zaman egemen çevreler olmaz dedi... bir karakuş gibi Köy Enstitülerinin

başına çullandılar... 1946 yılı seçimlerinden sonra durum, daha da aydınlanmıştı. İdeolojinin yanında gericilik almış gidiyordu. Seçimi Cumhuriyet Halk Partisi kazanmış, yıllardır, halkın alın terinden biriktirilen ve devletçilikten palazlanan savaş vurguncuları, büyük toprak sahipleri, daha çok sömürmek, daha çok vurmak için iktidar yarışına girmişlerdi. Yeni iktidar adayının arkasında ise dünyanın patronu Amerika vardı. Cumhuriyet Halk Partisi ise, iktidarı vermemek için gericileşmeye başlamış; yönetimde İsmet Paşa'nın desteği gevşemiş yıkım hazırlıklarını yapanları görememiş, seslerini dayamamıştı. İçlerindeki gerici zümrenin ilk kurbanı; H. Âli Yücel'in Bakanlıktan alınması, yerine Şemsettin Sirer'in getirilmesi olmuştu. Yirmi beş gün sonrada İ.H.Tonguç'un başı yenmiş; Enstitüler aleyhine bir cadı kazanı kaynatılmaya başlanmıştı. İktidarın vurdum duymazlığından yararlanan gericiler daha da azgınlaşarak, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünü basmış, çeviri kitaplarını yerle bir etmişlerdi. Gericilik üzerine taviz üstüne taviz veriliyordu. Yıkım iktidarın içinden başlamıştı. Bu yeni dönemde, ilk kurban olarak Köy Enstitüleri seçilmişti... Köy Enstitüleri, vurgun yiye yiye kapatılmıştı. Bazılarının yazdıkları gibi; Köy Enstitülerinin kapatılma nedenlerini, büyük toprak ağalarının işlerini yapacak köy çocuklarını bulamadıkları gibi gülünç bir hikâyeye bağlamaları ne kadar da uyduruk kalıyor... Elbette Köy Enstitülerinin kapatılmasının yan etkenleri vardır, esas ana konuyu gölgelemek için gericiliği, milliyetçiliği ve dini kullanmışlardır. Asıl konu; iktidar konusudur, egemenliğin elden gitme korkusudur. Yani sınıfsaldır. Köy Enstitülerinin yıkımını elbette kolaylaştıran etmenlerde olmuştur... Gerici bir takım eğitimciler, Egemenlerin en büyük yardımcıları olmuşlardır; onlar patlayıcıların nerelere konulacağını iyi biliyorlardı... Bu ihanet, eğitim tarihimizde yerini almıştır... Asıl neden halkın uyanmasından, bilinçlenmesinden korkulmasıdır. Gericilik, milliyetçilik araç olarak kullanılmıştır.

*Kışa Kapılarak Denetlemeden Dönemeyen Mehmet Baklacı'nın
Köylülerce Yol Açılarak Kızakla Masat Deresinden Bayburt'a
Ulaştırılması*

İlk öğretmenlik günlerini ve o yıllardan anıları konuşalım istiyorum, mutlaka vardır o günlerde yaşadığınız olaylar...

Kasabaya geldiğimde Maarif Memurluğuna uğradım, tayinimin Artova'nın Ayazma köyüne yapıldığını öğrendim. Maarif Memuru Osman Bey, hemen görevime başlamamı söyledi. O gün yaya olarak yola düştüm. 31 Temmuz 1951; okullar yaz tatilinde olduğu için, köy muhtarından bir yazı istenmişti. Sordum-soruşturdum Ayazma'nın muhtarının "Lafibol" olduğunu öğrendim. Yolda giderken, kasabaya gelen bir sürü insana rastladım, muhtar Lafibol'un köyde olup olmadığını birisine sordum. Meğer kendisiymiş, yanındakiler gülmeye başladı, asıl adı "Ahmet"miş. Gülerек benim dedi, köye birlikte yürüdük... O günlerde defterimin kenarına şöyle bir not düşmüşüm...

“Söyleye söyleye dilim yoruldu,
Gideceğim yerim köy diye diye,
Hedefin neredir diye soruldu,
Verdim cevabını köy diye diye...”

Köyümde bir öğretmen daha vardı, okul müdürüydü. Öğretim yılı başlamıştı, bana I – II – III. sınıfları verdi. Birleştirilmiş sınıfların planlamasını okulda iyice öğrenememiştim, hep bir sınıf üzerinde durulmuştu. Okul müdürü de Köy Enstitüsünden mezundu, biraz yardım gördüm; fakat, çok başarılı olduğunu öğrendiğim, Heris köyünün öğretmenini Sehrah Arslan’dan çok şeyler öğrendim. Tecrübeliydi, beni dersine aldı, dinletti, bütün planlarından örnekler verdi, bir de ders yaptırdı. O da Köy Enstitüsünden mezun olmuştu. Ben de başarılı bir yıl geçirdim; Denetmen İbrahim Tünger teftişini yaptı, beğendi ve stajyerliğimi kaldırdı. Okul müdürünün tayini yapılırca müdür olarak ben atandım. Yıllar sancılı yıllardı, seçimlerde iktidara gelen DP her tarafta Köy Enstitülü öğretmenlerin başına çullanıyordu. Okulda kız öğrenciler devamsızdı. Üzerine gitme zorlaşmıştı; her yerde ocak–bucak başkanları türemişti; köylüyü aydınlatma görevimizi yapamaz duruma gelmiştik, partililer, köylüyü yanlarına çekiyor, öğretmenleri kendilerine düşman tanıtıyorlardı. Savaşın içindeydik; arkamızda kimseyi bulamıyorduk. Geçmiş iktidar sahiplerinden de bir ses çıkmıyordu. Bu koşullar içinde kız öğrencilerin devamlarını sağladım, bazı velilerle de aram açılmıştı. Buna karşın, bu köyde beş yıl görev yaptım; konuyu uzatmayayım, bayramlarda yaptığım konuşmalardan ve de solculuğumdan bahisle güz mevsiminde Artova’nın Tucuk köyüne sürüldüm. Okulu olmayan bir köydü. Okulun temeli atılmış, biri türlü bitirilemiyordu, yapımını DP başkanı Kör Hüseyin diye birisinin aldığını Tokat’a gittiğimde öğrenmiştim. Köyün içinde bir dam buldum; kaydını yaptığım yetişkin öğrencilerle, sıvayarak, üstünü çoraklayarak sınıf haline getirdim, aynı bu bina gibi kendim içinde bir dam buldum, ceza evine giren bir adamın kilitli damıydı. Köylü zaten öğretmen istemiyordu. Yüzüme karşı söylediler, bizim çocuklarımızı okutan köyümüzün hocası vardır,

sana ihtiyacımız yok dediler. Daha gelmeden beni öğrenmişlerdi, buna karşın, bu köyde çalışacağımı, bir yere gitmeyeceğimi açık açık söyledim. İlçe kaymakamından yardım gördüm; adının Yavuz Selim olduğunu hatırlıyorum. Oturduğum damı oturur hale getirmek için uğraştım, üstüne çorak taşıyarak loğladım. Yağmurlu ve karlı günlerde yine de damlıyordu. “Üstü Dam, Aldı da Dam Dam” başlıklı bir yazı gönderdim. TOKAT–Tozanlı Gazetesine... Bir haftaya kalmadı, Milli Eğitimden bana birçok araç gereç gönderildi. Otuz beş öğrencim vardı, hepsi okudu ve yazdı. Köyün hocası ile aram açıldı, çocukları okula aldığım için. Öğrencilerin başlarındaki bitleri DDT ile temizlemem, herkesi rahatsız etti, utandıklarından... sonra onlarda alıştılar bittten temizlenmeye. Atatürk’ten, Cumhuriyetten söz etmem o zamanın iktidar partilerini ayağa kaldırdı. Birkaç kez şikâyet edildim, uyarıldım... Halk cahildi, karanlıklar içinde yaşıyordu... Dinsiz dediler, solcu dediler... Çevresine uyum sağlayamamıştır bahanesiyle ilköğretim müfettişi Ahmet Pala’ya beni şikâyet ederek sürdürdüler. Gece yarısı evimin camlarını taşlattırdılar. Milli eğitim müdürü Ahmet Çakıroğlu kasabaya geldi. Turhal’ın Kalaycık köyüne verildiğimi, göreve başlamamı söyledi. Kalaycık Köyü Yeşilirmak’ın yanında kurulu bir köy, beş dönüm bahçesi var. Şaşırdım kaldım bu köye verildiğime Tokat Öğretmen Okulunun uygulama yaptığı bir okul. Ben okulun müdürüyüm. Bu köyde epey çalıştım, uygulama bahçesinde elma–armut fidanları yetiştirerek, çevreyi ağaçlandırdım. Kısa keseyim; Turhal’a tayinim oldu. Gazi Eğitim Enstitüsü hazırlandım. O yıllarda Fakir Baykurt Turhal’a gelmişti. Öğretmenlerin sorunlarıyla ilgili konulara değindi. Bunun üzerine çalışmalar yapıldı, sene 1965’di benim de içinde bulunduğum TÖS şubesi kuruldu. Her türlü etkinliklerine katıldım. Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirdikten sonra, önce Tokat–Namık Kemal okuluna müdür, sonra Erzurum’a ilköğretim müfettişi olarak tayinim yapıldı. Samsun’da çalıştım. 1979 kısmi Senato seçimlerine bağımsız olarak katıldım. Çocuk okutmak için Ankara’ya tayin istedim.

Sayın Baklacı kaç çocuğunuz var, çocuklarınız da iyi bir eğitim aldılar değil mi?

Altı çocuğum var, dört oğlan iki kız... Hepsi okudular, iyi bir eğitim gördüler, kendi çabalarıyla...

Öğretmen örgütleri ile aranız nasıldı? Çalışmalarına katılıyordunuz herhalde...

Ankara'da üç yıl kadar İlköğretim müfettişi olarak görevde bulundum. Demokratik kitle örgütlerinden EĞİT DER ve Emekli Öğretmenler Derneğine üyeliğim devam etmektedir. Yapılan toplantılara katılmaktayım.

Mehmet Öğretmenim, TED Ankara Kolejinde görev yaptınız değil mi?

12 Eylül 1980, Faşist darbesiyle müfettişliğim alınarak görevime son verildi. Birkaç yıl ansiklopedi pazarlamacılığı yaptım, birkaç yıl özel ders verdim... TED'in Hürriyet Gazetesinde Genel Müdür alınacağıyla ilgili bir haberi bir arkadaşımдан öğrendim. İstekte bulundum. Yabancı dil bilen tercih edilmesine karşın, denenmek üzere alındım. Genel başkan, ODTÜ İnş. Fak, Dekanı Sn. Prof. Dr. Rüştü Yüce idi. Bakanlıktan gelen yazının iyi olmadığını, yine de uygun bulunduğumu yüzüme karşı söyledi. Genel müdür olarak altı yıl çalıştım, başarılı olduğuma inanıyorum. TED'nin Bilim Kurulunda çalışan değerli eğitimciler bulunuyordu. Üç ayda bir "Eğitim ve Bilim Dergisi" çıkarılıyordu. Yılda bir eğitim ve bir de öğretim olmak üzere iki büyük toplantı düzenleniyordu. Yapılan toplantının tutanakları kitabı dönüştürülerek hizmete sunuluyordu. Etkinlikler Talim Terbiye Kurulu gibiydi. Çalışmalarımın büyük bölümünü Bilim Kurulu etkinliklerine harcıyordum. Prof. Dr. Kasım Karakütük, Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Prof. Dr. Mahmut Adem, Prof. Dr. Nizamettin Koç, Prof. Dr. Özcan Demirel, Dr. A. Ferhan Oğuzkan gibi değerli eğitim elemanlarıyla çalışmamın yaşamımda önemli bir yeri olmuştur.

Mehmet Baklacı TED Genel Müdürü Olduğu Yıllarda Düzenlenen Eğitim Toplantısının Birinde

Köy Enstitüleriyle ilgili yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Türkiye'nin gündemine damgasını vuran Köy Enstitüleri'nin yeniden açılması konusu bana göre bir özlemdir. Enstitülerin açılması heyecanını herkes yaşamak ister. Şu anda, kendi iktidarını yıkacak bir okulu açtırırlar mı? Köy Enstitülerinin açılması bir iktidar sorunudur. Halktan yana, işçiden, tüm emekten yana kurulacak bir iktidar sorunudur. İktidarı elinde bulunduranlar kendi ideolojileri doğrultusunda eğitim uygularlar.

Okuyuculara, öğretmenlere, gençlere neler söyleyeceksiniz?

Yapılacak iş; aydınların demokratların, ilericilerin, öğretmenlerin tarihi görevlerini yerine getirerek halkın aydınlanmasına-bilinçlenmesine çaba harcamasıdır. Öncelikle gençlerin bu

konularda yetiştirilmesine önem verilmeli, demokratik kitle örgütleriyle sıkı bir ilişki sağlanarak birlikte etkinlikler düzenlenmelidir. İktidara giden yol gösterilmelidir.

Bir gününüz nasıl geçer? Neler okursunuz? En son hangi kitabı okudunuz?

Günlerimi okuyarak, mandolin çalarak, kara kalem çalışmaları yaparak; üyesi olduğum derneklere giderek geçiriyorum. Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerini okuyorum. En son Yılmaz Özdil'in "İsim, Şehir, Hayvan" isimli yapıtı ile Vedat Türkali'nin "Bir Gün Tek Başına" isimli yapıtını okudum. Ayrıca ABECE ile Eğitim Dünyası Dergilerini takip ederim ve okurum.

Mehmet Baklacı TED Genel Müdürü Olduğu Yıllarda Düzenlenen Eğitim Toplantısının Açılışında

RECEP BULUT'LA SÖYLEŞİ

Erdal Atıcı, Recep Bulut

**“İSMAİL HAKKI TONGUÇ VE HASAN ÂLİ YÜCEL...
ARKALARINDA NE BİR ARABA, NE BİR POLİS, NE DE BİR
ŞOFÖR VARDI. SIRADAN VATANDAŞLAR GİBİ TRENLE
GELMİŞLER TRENLE DÖNECEKLERDİ. ARKALARINDAN
BAKTIK. GÜNEŞLİ BAŞLARI VE OMUZLARI DALGALANA
DALGALANA GİDİYORLARDI.”**

Recep öğretmenim, yaşamınızla ilgili ana bölümleri anlatır mısınız?

Elbette, önce çocukluğumun bir bölümünün geçtiği Yoğuntaş'ı tanıtmak istiyorum.

YOĞUNTAŞ (POLOS) BUCAĞININ KONUMU

Yoğuntaş (Polos) bucağı, Kırklareli ilinin kuzey batısında, merkeze bağlı, 20 km. uzaklıkta, 180 haneli 930 nüfuslu, Rumlardan kalma çok eski bir yerleşim merkezidir. Tarihi, M.Ö. 200'e kadar gider. Arazisi engebeli ve kayalık olduğu için Polos adı, 1960 yılında Yoğuntaş'a çevrilmiştir. Polos adı, "ONBİNLERİN DÖNÜŞÜ" adlı kitapta adı geçen Polos adlı Yunanlı komutanın adından gelmektedir. (M.Ö. 336)

Yoğuntaş (Polos) Bucağı, Polos Kalesi ile onun uzantıları olan iki yanındaki tepelerin güney eteklerine kurulmuştur. Karşıdan bakıldığında bu kale ve tepeler, Yoğuntaş'ı kucağında taşır gibi görünür. Yapıları, yarı yarıya denecek ölçüde, iki, tek katlı, taş duvar ve kiremit çatıdır. İçme su kuyuları azdır ama, çok evin bahçesinde ve ara yerlerde–Rumlar tarafında açılmış acı su kuyuları boldur. Ayrıca, çok evin bahçesinde birkaç badem ağacı mutlaka vardır. Şimdi köye bol içme suyu getirilmiştir.

Köyün ortasında, kaldırım taşlarıyla döşenmiş büyük bir meydan vardır. Ortasında, özle kaidesi üzerinde bayrak direği bulunur. Köyün, doğusundan batısına giden ana yol ile, kuzeyinden güneyine inen ve uzayarak kente giden ana yollar bu meydandan geçer. Meydanın etrafında, köyün camisi, eski ve yeni okulları, Halk Okuma odası ile birlikte muhtarlı konağı, bir çatı altında bakkal dükkânlarıyla birlikte üç kahvehane ve bir berber dükkânı vardır. (Çayırılı, Çeşme Köy, Erikler, Karahamza ve Kayalı (Bedre) Bucağına bağlı köylerdir.

Halkın geçim kaynağı, tarım ve hayvancılıktır. Toprak şimdi at-öküz çiftiyle değil traktörle sürülüp ekilmektedir. Köyde 30 kadar traktör vardır. Tahıllardan en çok buğday, mısır, çavdar, arpa ve yulaf ekilmektedir. Köyde, evvelce 30–40 aile büyük sürü

sahibiydi. Köyümüzde mandıra kurulur, köyün sütleri burada işlenirdi. Şimdilerde ise büyük sürü sahibi iki üç aile kalmıştır. Aileler, daha çok kara sığır hayvancılığına yönelmiştir.

Görüldüğü gibi, Yoğuntaş, oturmuş ana yolları asfaltlı, elektriği olan bakımlı ve düzenli bir köydür. Güneyine düşen mevkide üzüm bağları vardır. Haritada görünen İnce derenin iki yanında kavun, karpuz ekilen, ayvalı erikli güzel bostanları vardır. Gençler yüzmeyi bu dereye öğrenirler. Diğer dereler yazın kurur ama, içlerinde bol böğürtlen, kuşburnu ve güvem vardır. Son yıllarda, köylümüz bunlardan marmelat ve şurup yaparak yararlanmaktadır. Orman ve kırların da epey ahlat ve kızılcık ağacı bulunur.

Yoğuntaş'ın Tarihi:

Polos Kalesi ve Tepeleri, Trakya düzlüğünün ucunda stratejik bir yerdir. Bu yüzden köyün tarihi, Helenistik devirleri içerir. M.Ö. 200'lü yıllara dayanmaktadır. İlk önce burada, barbarlarla haçlıların savaştıkları görülmüştür (M.Ö. 270). Daha sonra Atinalılar'la Makedonyalı'lar (M.Ö. 336) en son da, (M.Ö. 401'de) Persler'le Yunanlılar, 1912 yılında da Türkler'le Bulgar'ların hep bu kale civarında savaşa girdikleri görülmektedir. Köyün ismi de, başta söylediğimiz gibi, Polos adlı o komutanla birlikte Polos Kalesinden gelmektedir.

Polos Kalesi öyle burçlu, sur duvarlı bir kale değildir. Deniz yüzeyinden 500 metre yükseklikte dağ yapılı bir tepedir. Üstü, insan eliyle kazılarak düzeltilmiş ve üzerinde sarnıçlar, depolar, barınaklar yapılmıştır. Zamanla bunlar tahrip olmuş, çok sonraları koruma altına alınmıştır. Askeri manevralarda bugün bile kullanılmaktadır.

Örf ve Adetler:

Yoğuntaş halkı, bütünüyle Balkanlar'dan akıp gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Çoğunlukla Türk, Arnavut ve Boşnak dediğimiz kardeşlerimizdir. Hepsisi de, savaşlar, göçler görmüş, olgun, geçimli ve hoşgörülü insanlardır. Doğumları kutlar,

ölümleri Tanrı'nın buyruğu sayarlar. Her ikisinde de, Kur'an, mevlit okunur, helvasını dağıtırlar.

Ulusal bayramlar köy meydanında, dini bayramlar, bayram namazından sonra, camide, hava iyi ise, cami avlusunda sıraya girilerek kutlanır. Bilinen yoksullar, varlıklar tarafından bayram yemeği için alınarak evlere götürülür.

Köyün imamı, kâtibi, köy kâhyası, köy korucusu, sığırların sığırtaçmacı (çobanı) muhtarlık yönetimi tarafından seçilir. Ekim, sürüm işlerinde, orakta, çapakta aileler ve gençler arasında çok güzel örnekler yaşanmaktadır.

Her mahalle, kendi yoksul ve kimsesizini korur ve gözetir. Ununa, ekinine, odununa bakarlar. Kadınlar, bütün kış hazırlıklarını hep imece yoluyla yaparlar.

Düğünler ve şenlikler:

Gençlere birbirini, imece günlerinde, mısır soyma gecelerinde, düğünlerde, şenliklerde ve tarla bahçe yollarında görürler ve tanırırlar. Anlaşan aileler, söz kesimi, nişan, kına gecesiyle düğünleri yaparlar. Anlaşma olmazsa, kız ve erkek birlikte anlaşır- lar kaçarak evlenirler. Köyde, imam nikahı ile evlenen yoktur. Davullu, zurnalı düğünlerde, at yarışları yapmak, güreş tutmak adettendir. Hıdırellez şenlikleri de epey görkemli olur.

Oyunlar ve Türküler:

Özellikle Rumeli türkülleri ve oyunları başta gelir. Kadınlar, genellikle, tekli, ikili ve daha fazla karşılıklı oyunları oynarlar. Erkekler tekli oynamaz, özel adları olan, hep horon tarzı oyunları oynarlar.

Kültür ve Sosyoekonomik Durum

Yoğuntaş'ın, genel yapısında (asfalt, elektrik, su ve maki-neli tarım gibi) etmenler olmasına karşın, son 15–20 yıldan beri dışarıya göç verdiği görülmektedir. (Kırklareli ve İstanbul'a) 1990'lı yıllarda 930 olan insan sayısı, şimdilerde 700'ün altına düşmüştür.

Köyün, okur–yazarlık oranı yüzde doksan beşi orta ve yüksek okullarda öğrenim görmüş ve meslek sahibi olmuş kişilerin sayısı (30) otuzu bulmaktadır.

Sulama amaçlı Kırklareli barajı, 1986–1987 yıllarında yapılmıştır. Köyün sosyoekonomik durumu iyidir. Son yıllarda fenni arıcılık, badem ve ceviz ağacı yetiştirme işine de önem verilmiştir.

KİMLİĞİM VE ÇOCUKLUĞUM:

Kimliğimde, doğduğum yer İştîp–Makedonya 1923 yazılı (Asıl doğduğum yer İştîp'e bağlı Pocival köyüdür). Nüfusta kayıtlı olduğum yer, Kırklareli Yoğuntaş Bucağı. Anamın adı Nazlı, babamın adı Halim'dir. Anamın adı yerinde üvey annemin adı (Yaşa) yazılıdır. İlkokul da bunu gördüğüm, öğrendiğim zaman, saklı saklı çok ağladım.

Çocukluğum acılarla dolu uzun bir öyküdür. Özet olarak anlatmaya çalışacağım. Anamla babamın, ne zaman, nasıl ve niçin ayrılış olduklarını bilmiyorum.

Bir sabah, küçük Fatma'nın evinde uyandığımda, ben her halde 2–3 yaşındaydım. Odanın arka duvarına dayanmış oturuyordum. Babam, dışarıya bakan küçük pencerenin önünde, kucağında birkaç aylık bir bebek olan yaşça ve bedence küçük cam güzeli resim gibi güzel bir kadınla ayakta konuşuyordu. Ne konuştuklarını pek anlayamadım.

Sonra beni kapısı bu odaya açılan yarısı saman ve mısır sapıyla dolu arka odaya koydular. Bu eve beni, kimin ne zaman ve nasıl getirdiğini hiç bilmiyorum. Anamı, anamın babamın evlerini, doğduğum evi, salıncakta beşikte mi, yerde mi yattığımı, anamla ne kadar kaldığımı sütünü ne kadar emdiğimi, tadını kokusunu bugün bile hatırlamıyorum. Dilim tutulmuş, bundan önceki yaşantım belleğimden silinip gitmişti. Ağlamayı gülmeyi unutmuşum. Anamın dokuyup dikip sırtıma giydirdiği, iliksiz düğmesiz uzunca bir gömlek içinde yuvarlanıp gidiyordum.

Üç–beş gün sonra, gene aynı şekilde bir sabah vakti, başka

bir evde buldum kendimi, uyandığımda babam yoktu. Odada, sonradan adlarını öğrendiğim Fatma teyze ile 10–11 yaşlarındaki kızı Hafize abla vardı. Bana, sıcak baktılar, yakınlık gösterdiler. Karnımı doyurdular. Fatma teyze, orta yaşta akça–pakça, beyaz sarmaşık gibi bir kadındı. Kızı, daha çocuktu. Yolların ağzında, evlerinin önündeki açıklıkta çocuklar oynayıp duruyordu. Babamın atı, tüfeği, köpeği vardı. Sabah gidip akşam geliyordu. Sofrada yerim yoktu ama, akşamları ambar üstünde, çatı arası gibi bir yerde serili olan bir yatakta hep Hafize abla ile birlikte yatardık. Bu sıcaklığı hiç unutmadım. Babam küçük avlar yapardı. Atına, köpeğine kimlerin baktığını bilmiyorum. Beni, evlerin köşesine atarak bırakıp gidiyordu.

Anamın Hediyesi

Birgün Hafize abla çocuklarla oynarken, onlardan ayrıldım. Açıklığın kıyısından geçen yoldan tek başıma yürümeğe başladım. 5–6 ev sonra büyükçe bir açıklığa geldim. Yolum kıyısında büyük bir ağaç vardı. Gölgesinde oturdum. Yorulmuşum ki uyuya kalmışım. Anamın ince uzun parmaklı sıcak ellerinin dokunuşlarıyla uyandım. Şaşırdım ve hiç konuşmadan anamın yüzüne baktım kaldım. Anamın etrafa bakınarak, nakışlı dokuma fitasından (önlüğünde) biraz peynir ekmek çıkarıp beni çabuk çabuk besledi. Sonra da, yumruktan biraz büyük demlik kadar, toprak bir ibrikten su içerdi. Bir avuç suyla da yüzümü yıkayarak, “Oğlum, bunu sana İstip’ten aldım. Susadıkça su içersin diyerek beni koklayarak öptü ve aceleyle yanımdan ayrılarak hızlı adımlarla uzaklaşıp gitti. Arkasından acı ve hüznle baktım kaldım. Gittiği eve kadar gözlerimle izledim onu.

Babam, anamdan ayrıldıktan sonra üç evlilik daha yaptı. Bunları yaşadım ben. Şimdi girsem kolay kolay çıkamam bu surlardan. Mevsim bahardı sanırım. Bir sabah vakti, başka bir evde uyandım. Odada, babamla bir kadın pencere önünde ayakta konuşuyorlardı. Kadının kucağında iki–üç aylık bir bebek vardı. Kadın, yaşça da bedencede küçük, camgüzeli resim gibi bir kadındı. Benim ise, dilim tutulmuş, üç yaşına kadar olan hayatım belleğimden silinip gitmişti. Ve ben, anamın dokuyup diktiği,

sırtıma giydirdiği, iliksiz–düşmesiz bir gömlekle, evden eve taşınırken hayata tutunmaya çalışıyordum.

Az yukarıda anlattığım, o küçük bebekli kadın, babamın akrabası mı arkadaşı mıydı bilmiyorum. Anamdan ayrıldıktan sonra babamın evlilikleri yaz boyu sürdü.

Bu arada anamı çok özlediğim bir gün, elimde toprak ibriğimle anamın evine gittim. Keşke gitmez olaydım. Yaşadığımız bir olay anamı da, beni de ağlattı. Balkanlar'da anamla bütün görüşmem, bütün yaşantım bu oldu...

Babamın evlenme trafiği hızlı gidiyordu. Güz başında, son analığım Yaşa kadınla evlendi. Bu kadın, 24–25 yaşlarında genç, esmer meşe gibi bir kadındı. Benden 2–3 yaş büyük, ilk eşinden iki de oğlu vardı. Büyük olanın adı İbrahim, küçüğün adı Salih idi. Benimle hiç konuşmuyor, hiç oynamıyorlardı. Sabah evden çıkıp, akşam dönüyorlardı.

Günler ilerlemiş, mevsim değişmişti galiba. Hava çok mu soğuk, ben mi rahatsızdım bilmiyorum. Küçük minder yatağım-da uyuyup kalmışım. Evde kimse yoktu. Analığım, kime, neye kızmıştı bilmiyorum. Beni kaldırdı. Elindeki urganla sırtıma ve kaba etlerime vura vura bayıltıncaya dek dövdü. Kızgınlıkla, “Sus, sesini çıkarma, yoksa gebertirim” diyordu. Altıma kaçırma gibi bir huyum yoktu. Suçumu bilmeden, hayatımın ilk ve en büyük dayacağımı yemiştım. Ömrüm oldukça unutmayacağım...

Pocival'dan çıkmadan, çocuk gözlerimle, size, birkaç cümle ile Poçival'ı anlatayım. Bir (Y) harfi düşünün. Ayağının nerele-re uzayıp gittiğini bilmiyorum. Ağzının doğu çizgisinde bir dere. Derenin iki yakasında Türk evleri. Batı çizgisinde gene öyle bir dere ve iki yanında Sırp evleri. Köyün ortasında boydan boya, güvenlik alanı gibi bir açıklık, köyü ikiye bölen ana yol da bu açıklıktan geçiyor. Açıklığın batı kıyısında, köyün başından başlayan küçük bir sırt, gittikçe düzleşerek (Y) ayağına dek iniyor. Düzlüğün ortasında, köyün iki katlı yönetim binası var. Bodrum katında bir oda, mescit olarak Türklere verilmiş. Poçival köyü bütünüyle budur işte. Halkı hem çoban, hem çiftçidir...

Bizim şimdiki oturduğumuz ev, sırtın başladığı yerin hemen arkasında, Sırp evlerine komşu bir evdi. Avlumuz sırta dayanıyordu. Sırtın üzerinde bir armut ağacı, bir de çitten örülmüş bir serende vardı. Yaz akşamları, köyün bazı erkekleri armut ağacının altında toplanarak, babam da aralarında uzun uzun konuşuyorlardı. Bu arada, analığım doğum yapmış, babamdan Ali kardeşimi doğurmuştu. Böylece evde dört erkek çocuk olmuş-tuk.

POÇIVAL'DEN GÖÇ 1927...

O ağaç altı toplantıları, güne doğru gittikçe sıklaşarak bizim evin içine kadar uzandı. Konuşmaların arasında en çok Türkiye, Türkiye lafı geçiyordu. Gün seçtiler. İki ay içinde bütün işler bitirilecek ve yola çıkılacaktı. Bir ay sonra gene toplanıp görüşmeye karar aldılar.

Sayıli günler çabuk geçermiş. Vakit gelmiş demek. Bir sabah erkenden 8-10 aile birlikte Poçival'dan ayrıldık. Yolda, başka köylerden katılanlar oldu. Evden ayrılmadan önce benden 5-6 yaş büyük Ali ağam, beni gözetliyormuş. Beni yalnız gördüğü anda koşarak gelip bana sarıldı ve avucuma bir madeni para koyarak uzaklaşıp gitti. İki üç saatlik bir yolculuktan sonra İştîp'e vardık.

İştîp'e girerken akan bir sudan geçtik. Güneşli suları pırlı pırlıdı. Dibinde sarı sarı altın kumlar görünüyordu. İçinde mor yeşil parlak kadife tüylü ördekler yüzüyordu. Ben, bu tür görüntüleri ilk kez görüyordum.

Genişçe bir yoldan yürüyerek, İştîp'in çarşısına vardık. Yol, İştîp'in ortasından geçerek bir yerlere gidiyordu. Çarşı meydanında taş döşeli yerler vardı. Dalları göğe uzanan büyük bir ağacın altında mola verdik. Yolun kıyısında sıralanarak giden başı telli direkler vardı. Çarşının bir tarafını, önleri kavun, karpuz yığılı, küfelerle üzüm dolu dükkanlar kaplamıştı. Bisikletli insanlar görünce şaşırdım kaldım. Ben ilk kez bir kasaba görüyordum. Gözlerim İştîp'i bütünüyle alamadı.

Sonra istasyonda bulduk kendimizi. İstasyon, Balkanlı giysiler içinde, kadınlı erkekli, yaşlı genç insanlarla doluydu. Başka yerlerden ve köylerden gelenlerle hınca hiç dolmuştu. Kendi aralarında konuşarak gece gelecek treni bekliyorlardı.

Ben, avucumda tuttuğum madeni parayı, bana şeker alsın diye babama vermiştim ama şekerim gelmemişti. Babam böyle şeylere alışmamı istemiyordu herhalde. Zaten babam şimdiye dek bana, hiçbir şey almadığı gibi bir kez olsun “oğlum” da dememişti...

Gündüz hava iyiydi ama akşama doğru bozmuştu. Herkes bekleme salonuna dolmuştu. Dışarda kalanlar bile vardı. İnsanlar küme küme yerlere oturmuştu. İstip'in istasyonunda elektriği yoktu. Tren gelmiş, yağmur başlamıştı. Balkanlar'ın ağladığı karanlık bir geceydi sanki. Ben, babamın kucığında yağmur altında, zifiri bir karanlıkta trene binmiştik.

Zamandan mesafeden haberim yoktu. Hayatımda ilk kez bir trene binmiştim. Karışık heyecanlı sesler, gürültüler kesilmişti. Tren hızla yol alıyordu. Rayların çıkardığı ninni sesinde uyu-ya kalmışım. Bilmiyorum ne kadar, kaç saat sürmüştü bu yolculuk. Tren camları indirilmiş, “Türkiye!... Türkiye” diye haykıran insan sesleriyle uyandım. Herkes sevgi, sevinç içinde coşkuyla birbirine sarılıyordu.

İşte 1927 yılı güzünde, Edirne'ye ana yurda, Türkiye'ye gelmiştik. Görevliler gelip, bizimkilere sordular. “Sivas'tan ötelere giderseniz, size, ev-toprak verir, her türlü yardımı yaparız dediler. “Bizimkiler, serbest göçmen olarak geldiklerini söyleyerek, teklifi kabul etmediler. Böylece, dağılım Edirne'de başlamış oldu. Herkes, daha önce Türkiye'ye göçmüş olan tanıdıklarının yanına gitmek istiyordu.

Bu yüzden Anadolu'ya geçenler oldu. Bilecik, Akhisar, Aydın, Manisa ve İzmir taraflarına yerleştiler. Biz Trakya'da kaldık. Ailece, Kırklareli, merkez Yoğuntaş (Polos) bucağına yerleştik.

BABAMIN ÖLÜMÜ...

Babam, gelişimizden iki ay sonra şarbondan öldü. Hastaneye gitmeden önceki günün akşamında, komşu göçmenler bizim evde toplanmışlardı. Ocak ateşinin aydınlığında konuşuyorlardı. Babam, onlara "Ben dönemezsem Recep'i Ahmet Ağa'ya verin." dedi.

Ahmet Ağa kimdi, tanımıyor, bilmiyordum. Demek, babamın içine ölüm düşmüş ki, öyle söylemişti. Sabahleyin kalktığımda, babam yoktu, gitmişti. Bir daha da dönmedi. Çok sevsem de O'na çok muhtaçtım. Demek hayatta babamla, anamla yaşamak bana kismet olmayacaktı....

Analığım, dört çocukla tek başına kalmıştı. O sene çok şiddetli bir kış oldu. Minder yatağında bir çul parçasıyla yatıyordum. Her sabah beni yokluyorlardı. "Ölmüş mü" diye soranlara, "ölmemiş, ölmemiş" yanıtını veriyorlardı. İlkaya zor çıktık.

Bahar ilerlemiş, yaprak ve çiçekten sonra ağaçların tam çağla zamanıydı. Çocuklar, keçi yavruları gibi alçak dallara saldıırıyordu. Böyle güzel bir günde, analığım, kendi çocuklarını yanına alarak göçmen komşulara, gezmeye gitti. Bana da, "Sakin evden ayrılma, bir yere gitme" dedi.

Onlar gittikten bir süre sonra, ben de badem çağlası yemek için, bahçemizin en yakın ağacına gittim. Sarkan dallardan epey çağla yedim. Baldıran otlarının arasından geçerken birkaç adım atmıştım ki, ağzına kadar suyla dolu olan kuyuya düşüverdim. Soluksuz dibe kadar iniverdim. Su beni, kulaklarım uğuldayarak belime kadar dışarı atıverdi. Baldıran otlarına tutunarak, dışarı çıkıverdim. Başım bilezik taşına çarptığı için yarılmış kanıyordu.

Korkuyla, heyecanla koşarak eve gittim. Ocaktan, başımın kanayan yerine bir avuç kül bastım. Üstümü kurutmak için de, evin yoldan, kapıdan görünmeyen güneşli duvar tarafına gittim. Şimdi gelip görecekler diye çok korkuyordum. Neyse, korktuğum gibi olmadı. Analığım, çocuklarıyla birlikte akşam vakti eve geldi. Beni hiç arayan soran olmadı. Ben, ortalık kararınca içeriye girdim.

Ocak ateşinin başında oturmuşlar, mısır ekmeği ile katık yiyorlardı. Bana da bir parça verdiler. Arkalarında oturarak yedim. Benim zaten sofrada yerim yoktu. Hep arkada ve ailenin atılacak fazlasıydım...

Sabahleyin girip çıkarken analığım, gömleğimin arka yakasında kurumuş kan izleri görmüş ki, beni yanına çağırdı. Korku içinde yaklaştım. Başıma baktı ve yarıldığını görerek, "Ben sana evden çıkma demedim mi? Söz dinlemezsen böyle, başında yarılır, gözünde çıkar," dedi. Başımı eğerek sustum. Yanıt verecek durumda değildim...

Bu olaydan beş, on gün sonra analığım beni, sözlü anlaşmayla Tevfik Aga ailesine evlâtlık olarak verdi. Küçük evleri, köyün en kıyısında çocuksuz bir aile idi. Üstüme başıma bir şeyler almışlardı. Tevfik Aga, (Göçmenler büyük erkeklere ağabey yerine aga derler) bana diktiği çarıkları, kendi eliyle ayağıma giydiriyordu. Gittikçe birbirimize alışıyorduk. Eşi beni çok sevmiştii.

İki ay geçmeden, analığım beni geri istemiş. Bir sabah kalktım ki, Tevfik Aga, üzgün ve kırgın bir sesle, "haydi oğlum, analığın seni daha iyi bir yere verecekmiş," diyerek çarıklarımla birlikte üstümdekileri soyarak aldı. Yıkamış oldukları eski gömleğimi giydirdikten sonra kapıya kadar çıkarıp gönderdi. Kadın yüreği, bunlar olurken eşi, bir yerlere saklanmıştı. Benim de içim acımişti. Karışık duygular içinde analığımın yanına döndüm.

Hafta geçmeden, analığım, beni, gene sözlü bir anlaşmayla, babamın vasiyet etmiş olduğu Ahmet Aga ailesine evlatlık verdi. Komşumuz olan bu aile de çocuksuzdu. Ben bu ailenin eseriyim. Fakirdiler ama yürekleri çok zengindi. Beni o gece soydular ve yıkadılar. Sırtıma yeni don ve gömlek giydirdiler, küçük bir yatağa yatırdılar. Uyumuşum gitmişim...

Sabahleyin, iç çamaşırlarımın üstüne, bir mintan, bir ince pantolon giydirdiler. Ellerini öptürdükten sonra, pekmezle ekmek yedik. Ahmet Aga beni kucağında berbere götürüp getirdi. Onlara ana baba dedim ve bana çok iyi baktılar. Okutup büyüttüler.

İLKOKULA BAŞLIYORUM

1930–1931 öğretim yılında ilkokula başladım. Okulumuz, Rumlardan kalma, sonradan okula çevrilmiş tek katlı bir yapıydı. Girişte bir antre sağ ve solda iki derslik. Ortada bir oda, bir tuvalet vardı. Köy meydanına doğru inen bir yamaca kurulmuştu. Bunun için yamaç kazılarak düzlenmiş duvarla örülmüştü. Böylece okula geniş bir alan kazandırılmıştı. Okul bahçesine 5–6 basamaklı taştan geniş bir merdivenle çıkılırdı. Biz, bu alanda şarkılı oyunlar oynar, sabahları topluca marşlı yürüyüşler yapardık. Hafta tatili, önceleri cuma, sonra pazar günü oldu. Derslerimiz tam gün, beş saatti.

Ben, 1. ve 2. sınıfları, eski okulumuzda Ahmet Kun öğretmenimde okudum. 3. sınıfı yeni okulumuzda Muammer bey'de 4. sınıfı Macide Tüzün öğretmende, son sınıfı da, okul Müdürümüz Muzaffer Ural'da okudum. Öğretmenlerim, devrimleri özümsemiş, cumhuriyet inancılı, nitelikli kişilerdi. Okul müdürümüz çok başarılı, il çevresinde tanınan bir yöneticiydi.

Eski okulumuz, yeni okulumuz yapıldıktan sonra iki öğretmene lojman oldu. Yeni okulumuz, iki katlı, üç büyük derslikli, öğretmen ve araç-gereç odalarıyla birlikte geniş koridorlu bir yapıydı. 7–8 basamaklı geniş bir merdivenden çıkılırdı, bayrak direğinin olduğu sahanlıktan içeriye girilirdi. Okulun arka bahçesinde, öğretmen, kız ve erkek öğrenciler için altı gözlü bir tuvalet yapılmıştı.

Araç-gereç odamız çok zengindi. Takım haritalar, buhar makinemiz, cravzent halkalar, bir takım trampet, radyomuz ve her yıl bize, ana ve babalarımıza da ayrı ayrı birkaç kez gösterilen sessiz 3 -4 filmlik bir sinema makinemiz vardı. 23 Nisan Bayramları Bucağa bağlı köy okullarıyla birlikte hep bizim okulumuzda kutlanırdı. Şiirler okunur. Şarkılar söylenirdi. Ev sahibi olarak, heyetimiz gelen bütün konuklara, etli pilav ve üzüm hoşafı bir ziyafet çekerdı. Oyunlardan yarışlardan sonra, onlar da şarkılar söyleyerek ayrılıp giderlerdi.

Her yıl temsiller verir, il merkezinde köy ve bucaklarda

oynardık. Ben çalışkan, başarılı bir öğrenciydim. Toplu haldeyken şarkılara ben başlardım. Bayramlarda şiir okur-konuşma yapardım. Her temsilde rolüm vardı. Tüm arkadaşların rollerini ezberler, onlara suflörlük yapardım.

Okul müdürüm beni çok severdi. Ayağıma ilk iskaripini o giydirmişti. Pazar tatillerinde bazan, yakın köylerden birine, eşiyile birlikte, atlı arabayla giderken yanlarına beni de alıp götürürlerdi. Her fırsatta bana, "Sen okuyacaksın, okuyacaksın." derdi. Çocukları olmadığı için beni, mutlaka okutmak isterdi...

1935-1936 yılında ilkokulu bitirdim. Ailem, daha fazla okumama izin vermedi. Ahmet babam bir şey demedi ama, Zarif anam, "Çocuk, biz seni, bunun için büyütmedik. Hakkımızı sana helal etmiyorum. Gidersen bir daha bu eve sakın dönüp gelme." dedi. Müdürümün hazırladığı parasız sınavına bile gidemedim. Gidemezdim, büyük yürek borcum vardı. Aileyi ve sevgiyi öğrenmiştim. Kaldım....

Artık evin her işine koşuyordum. Köyde ırgatlık, çaycılık, bakkal çıraklığı yaparak eve para getirmeye başlamıştım. Feleğin işine bakın ki, ikinci yılın baharında, Zarif anam öyle bir hastalandı ki, iki ay içinde eriyip gitti...

Elimizden geldiği kadar baktık ama kurtaramadık. Evlat olarak, her türlü temizliğini yaptım, dağ pınarlarından sular getirdim ama ecelin önüne geçemedik.

Zarif anam öldükten sonra, evin çamaşır ve diğer tüm işleri yüzünden, Ahmet babam, 30-40 gün içinde kalabalık bir aileden, kardeşi yanında oturan dul bir kadınla evlendi. Ben de, küçük odadan aralığa taşınmak zorunda kaldım.

Evimizin penceresiz büyük odası kapalı duruyordu. Becerikliydim. Odanın, doğuya bakan duvarına 40 cm. yükseklikte, 60 cm genişlikte bir pencere açtım. Kente giderek, aynı ölçülerde bir çerçeve yaptırdım ve camlattım. Basmadan bir de perde diktirdim. Köye dönüp bunları yerlerine taktım.

Pencere önüne üç metre uzunluğunda 50 cm yüksekliğinin-

de, 80 cm genişliğinde bir divan ile, divanın ucundan başlayarak, güney duvarına boydan boya kapının arkasına 5 metre uzunluğunda, 1.25 genişliğinde ve bir metre yüksekliği olan dört gözlü örme duvarlı bir ambar yaptım. İçini dışını, samanlı kırmızı toprak çamurla sıvadım. Odaya yeni bir şekil ve düzen verdikten sonra içine taşındım. Yakın komşular bile çok beğendi.

Bu arada, kasımlı günlerde okuyacak okul aramak için yollara düştüm. Okulumuzda eski öğretmenlerimden kimse kalmamıştı. Köy Öğretmen Okuluna girmek için Edirne'ye gittim. Okul müdürüm orada Eğitim kursunda görevliydi. Buluştuk. Çay içtik bir masada doyurdu beni. Anlattım. Üzülerek, "O okulun buradan kaldırıldığını, Alpullu'ya taşındığını, oradan da başka yere nakledileceğini," söyledi. Gözlerim doluksuyarak, sesim titreyerek elini öperek ayrıldım. Köye nasıl döndüğümü düşleyiverin...

Recep öğretmenim, bir dergide okumuştum, kan kardeş sınavı kazanamayınca siz kazandığınızı halde okula gitmiyorsunuz...

Anlatayım: İlkokuldan sonra, kayıp yıllarım üçe ulaşmıştı. 1939 yılında, Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne gitmek için, kan kardeşim İhsan'la birlikte sınava girdik. Ne hayallerimiz, ne umutlarımız vardı. Yer dar, öykü uzun, zaman az. Çok sahneler yazılmayı bekliyor.

Düşlediğimiz gibi olmadı. Bir gün, İhsan iki gözü, iki çeşme ağlayarak, bize geldi. İçeri girmedi. Avludaki kuyunun başına oturduk. Bana, "Adaşım, amcam söyledi, (amcası muhtardı) sen kazanmışsın. Okula yalnız seni istemişler." dedi hıçkırıkla ağlamaya başladı. Boğulurcasına ağlıyordu. Ben de sevinemedim. Ne desem susturamıyordum.

Başını kaldırıp, ağlayan gözleriyle bana bakarak, "Adaşım eğer sen gidersen ya bu kuyuya ya da bizim evdeki kuyuya atacağım kendimi," dedi. Ne diyeceğimi şaşırdım. Yüreğimden bir şeyler kopar gibi oldu. Demek o yaşlarda arkadaşlık ve dostluklar böyle olurmuş. Benim için kendini yok etmeyi düşünen

arkadaşıma sarılarak, gitmiyorum, kalıyorum dedim ve okumak defterini kapattım.

Ne acı, ne gariptir ki, 1940 yılında güze doğru, kan kardeşim İhsan, bir hastalandı bir hastalandı ki, 21 gün içinde, çok taze bir fidan olarak dünyamızdan ayrıldı. Çok ağladım. Yıkıldım. Dünyada, ben onun gibi bir kardeş, bir arkadaş, bir dost görmemiştim ki... Her şeyimi yitirmiş gibi oldum.

Bu arada, kontenjandan, Edirne Lisesi orta kısmına, parasız yatılı olarak çağrı yazısı geldi. Önüme birden iki yol, iki tren çıkıverdi.

*Aksu Köy Enstitüsü Uygulama Grubunu
Oluşturan Arkadaşlar 1947*

KEPİRTEPE KÖY ENSTİTÜSÜ GÜNLERİ:

Kepirtepe yalnız köy çocuklarını alıyordu. Bende köylüydüm. Geçen yıl sınavını da kazanmıştım. Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne gitmeye karar verdim.

Ahmet babamla konuştum. "Sen bilirsin" dedi. Yanıma

kimliğimi, ilkokul diplomamı alarak, acı yüklü bir yürekle, güz kokulu nemli bir günde köyden, ayrıldım.

Kırklareli'nde, İstanbul'a giden otobüslerden birine bindim. Şoför de, yardımcısı da okulu biliyormuş. İstanbul yönünde, Lüleburgaz'dan biraz ilerde, asfalt yolun kenarındaymış.

Otobüsten inip, okula doğru yöneldiğimi gören öğrenci başkanı, beni okul merdivenlerinde karşıladı. Ne için geldiğimi söyleyince beni, Eğitim Başının odasına götürdü. Odada, bir masada, diğeri sandalyede oturan iki kişi vardı. Adlarını sonradan öğrendim. Masada oturan Eğitim Başımız İlhan Görgey, öbürü de, o gün nöbetçi öğretmeni olan resim öğretmenimiz Hidayet Gülen'di.

Durumu anlatarak, elimdeki belgeleri Eğitim Başına verdim. Sağlıklı raporum ve yüklenme senedim yoktu. Eğitim Başımız, kimliğime bakarak, bana "şimdi burada yazılı olanların hiç birisi hayatta değil mi?" diye sordu. Biraz genişçe açıklamaya çalıştım. Üzüldüklerini, yüzlerinden anladım.

Eğitim Başım kayıt defterini açarken, öğretmenimiz Hidayet Gülen, "Bu çocuğun velisi de kefil de benim. İlgili yere yazıver," dedi. Sevinçten boğulacak gibi oldum. Gözlerim doluysa da. Kepirtepe'ye kaydımın yapıldığı 30 Kasım 1940 gününü hiç unutmadım.

Köy enstitüleri, ezbere dayanan, bilgi aktaran kafes okullardan değildi. Köylerin kentlerin dışında, doğanın kucağında, açık alanlara kurulmuş, çok yapılı, çok programlı çağdaş eğitim kurumlarıydı.

Enstitü günlerimiz, bu okulların eğitim, iş ve üretime dönük programları ile haftalık ders çizelgesine uyularak geçerci.

Köy Enstitüleri Öğretim programında, kültür, tarım iş ve teknik çalışmalarına eşit ağırlıklar verilmişti. Haftada 22 saat kültür derslerine, 22 saat /ta tarım ve teknik ders çalışmalarına ayrılmıştı.

Programda, bu çalışmalar yarım, tam gün ve haftalık olarak, okutulacak sınıf ve saatleriyle birlikte ayrı ayrı gösterilmişti. Her enstitü bu düzenlemeden kendisine uygun geleni seçmekte serbestti.

Yarım gün esasına göre, bütün sınıfların yarısı kültür derslerine, kalan yarısının yarısı tarım işine, diğer yarısı da teknik ders ve çalışmaları için atölyelere giderdi. Tam günde, haftalıkta olsun daima yarım gün yapıldı, gün gün uygulanırdı.

Buna göre bizim bir günümüz sabah altıda kalkma, yatak düzeltme, temizlik, hazırlanma 45 dakika; sabah kahvaltısı 30 dakika. Okulca genel yoklama, teknil ve duyurular saat 08.00'de sınıflarda derse, atölyelerde ve tarım alanlarında işe başlama. 12-13 öğlen yemeği, dinlenme. Saat 14 - 17 arası sabahki işlerin sürdürülmesi. 17-18 serbest kitap okuma saati. 18-19 akşam yemeği. 19-21.30 etüt. Saat 22 yatma. Diğer gün dönüşüm yaparak, günlerimiz böyle geçerdi. Ben kooperatif ve gazete çıkarma işinde de görev almıştım. Benden bir sınıf ilerde olan Tevfik Uğurlu arkadaşım ile birlikte çalışırdım. Hafta tatillerimizi bu işlere verirdik. (Gazetenin adı, Kepirden Köylere Doğru)

Kepirtepe bizim için büyük bir aile yuvasıydı. Öğretmen, öğrenci hep aynı giysiler içinde, sabah 06'dan, akşam 22'ye kadar, derste, işte, yemekte, etüt ve sınıf gecelerinde hep birlikte yan yanaydık. Burada söylüyorum, Köy Enstitülerinde biz, cumhuriyet, demokrasi ve bir ölçüde sosyalizm iklimini doya doya yaşadık. Biz, halen bu iklimin hasreti ve özlemi içindeyiz...

Kepirtepe Köy Enstitüsü, hayatımda çok şeyleri değiştirdi. Beni, birey olarak özgüven ve bilinç sahibi yaptı. Aklımı ve yüreğimi işleyerek beni, adam gibi bir adam yaptığı kanısındayım. Adımızı, yerimizi ve dünyamızı öğretti. Eğitimin gücünü gösterdi. Beni, iş ve meslek sahibi yaparak hayat yoluna koydu. Bu soruyu iki dörtlükle sonlandırmak istiyorum.

Evimize kapımıza girdiler
 Tarladan davardan aldılar bizi
 Yepyeni bir gökyüzü verdiler bize
 Yeni yağmurlarda güneşlerde yıkandık.
 Ordan aldım ordan
 Bugün ben de ne varsa
 Orda gördüm akılla
 Yürek nasıl işlenir.

KİTAP OKUMA SAATLERİ

Şiir yazmaya, ilkokul 4'te başladım. Kepirtepe'de epey geliştirdim ama, bir gün şair ve yazar olacağımı hiç düşünmemiştim. "Kim Bunlar" adlı şiirim, ilk kez Köy Enstitüleri Dergisinde yayınlandı (Say 5-s.766).

"Köy Enstitülerinde biz/çalışarak ürettirdik/ekmeğimizi kitapla yerdik/bir tuğlayı, bir çiviye/ziyan etmez işlerdik". Okuma ve yazma alışkanlığı, kitap okuyarak, özetleyerek, anlatarak, bağlı ve serbest konulardaki yazma ödevleriyle verilirdi.

Bakanlık genelgesine göre, enstitülerde serbest kitap okuma saatleri vardı. Her gün son dersten sonra, yemekten önce, sınıflarda bir saat serbest kitap okuması yapıldı. Ayrıca, Türkçe öğretmenin yönetiminde de, bazı Türkçe derslerinde topluca kitap okunur ve görüşler ortaya, konurdu.

Sınıf düzeyine göre, her öğrenciden çok kitap okuması istenirdi. Her öğrencinin bir kitap okuma defteri vardı. Öğrenci, okuduğu kitapları sırasıyla bu deftere yazar ve özetini çıkarırdı. Küme öğretmeni bu defterleri zaman zaman toplar, inceler, varsa düzeltme ve uyarılarını yaptıktan sonra imzalar ve öğrenciye geri verirdi. Okuma, yazma bilinci yerleştirmekte izlenen yol buydu.

Kepirtepe Köy Enstitüsü'nde, okuduğum kitapların listesini bir sayfaya sığdıramam sanırım. En başta, MEB çıkarmış olduğu Dünya klasikleri gelir. Sonra yerli ve yabancı yazarlar-

dan okuduğum kitaplar. Örneğin bizdekilerden . Yaban, Nutuk, Ses ve Kağı, Kuyucaklı Yusuf, Çalı Kuşu, Yunus Emre, Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Sinekli Bakkal ve daha bir çokları.

Yabancı yazarlardan, Beyaz Zambaklar Memleketinde, Sefiller, Dünya Nimetleri, Altın Zincir, Benim Üniversitelerim, Gorki'den hikayeler, Baraganın Dikenleri, Minka Abla, Savaş ve Barış, Ölü Canlar, Karamozof Kardeşler, Pol ve Virjini ve daha bir çokları...

Recep öğretmenim Kepirtepe'deki dersler ve öğretmenleriniz hakkında bilgi verir misiniz?

1- KÜLTÜR DERSLERİ: Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Tabiat ve Okul Sağlığı, Fizik, Kimya, Yabancı Dil, El Yazısı, Resim İş, Beden Eğitimi, Millî Oyunlar, Müzik, Askerlik Dersi, Ev Ekonomisi-Çocuk Bakımı, Öğretmenlik Bilgisi, Ziraat Ekonomisi ve Koop...

2- TARIM DERSLERİ:

– Tarla Ziraati, Bahçe Ziraati, Sanayi Bitki Ziraati ve Ziraat Zootečniği Kümes Hayvancılığı, Arıcılık, İpek Böcekçiliği, Balıkçılık ve Su Ürünleri.

3- TEKNİK DERS ÇALIŞMALARI

A-Demircilik-soğuk sıcak, B-Motorculuk. C- Marangozluk, D- Yapıcılık, E- Betonculuk, F-Dülgerlik.

4- BİÇKİ DİKİŞ VE EL SANATLARI: (Kızlar İçin)

a- Örgü ve Dokumacılık: Dikiş, Örgü ve Dokuma, Tarım Sanatları.

b- Tarım Sanatları: Örgü ve Dokuma, Dikiş, Tarım Sanatları. (motorik)

Bütün bu dersler, Köy Enstitüleri Öğretim Programında, sınıflar üzerine, ayrı ayrı, okutulacağı sanat ölçüleriyle birlikte gösterilmiştir.

ÖĞRETMENLERİMİZ VE YÖNETİCİLERİMİZ:

Benim okuduğum dönemde, ilk Müdürümüz Nejat İdil, ondan sonra İhsan Kalabay oldu. İlk Eğitim Başımız İlhan Görken, sonra Kemal Üstün geldi. Öğretmenlerimiz, Leman Kalabay, Zehra Üstün, Ahmet Kun, Cemile Kun, Enver Kartekin, Sebahat Kartekin, Selçuk Korol, Hidayet Gülen, Salih Ziya Büyükaksoy Naci Birkök, Besim İyitanır, Nazmi Aybar, İrfan Evren, Namık Ergin, Muhip Koca Çınar, Hasene Kocaçınar, Nahide Akalın, Talat Ayhan, Sevim Görkey, Seyfettin Bey ve Faik Bakır.

Öğretmenlerimiz, Atatürk Devrimlerine bağlı, laik, yurtsever, çok fedakâr değerli insanlardı. Biz onların eseriyiz. Hepsine büyük şükran borcum var. Ölenlere rahmet, hayatta olanlara sağlıklı ömüler dilerim.

Kepirtepe'den sonra Hasanoglan Yüksek Köy Enstitüsü'ne giriyorsunuz...

Yüksek Köy Enstitüsü, bizim üniversitemiz. İlk köylü ve halk üniversitesi. Muhteşem, Anadolu'nun ortasında, iki okul yan yana muhteşem bir halk güneşiydi. Birisinin başında, Hakkı Tonguç'un kurmay kadrosundan değerli eğitimci Rauf İnan, diğerinin başında, aynı kadrodan, aynı nitelikte Hürrem Arman vardı.

Ve yapılar, yapılar, derslikler ve yönetim binaları. Atölyeler, Sağlık İş ve Sanat Kültür yapıları. Kitaplık, kantin, motorhane, ilk köy hastanesi. Tarlalar, bahçeler, yollar ve Türkiye'de ve Türklük dünyasında ilk yapılan Açık Hava Tiyatrosu. Muhteşem. Yerli yabancı konukların ziyaret merkezi...

Sabah saat 06. Büyük meydanın başında Eyfel Kulesi gibi bayrak diğeri yanında dan... dan çalan putrel kampana ile muhteşem bir uyanma. Hazırlık yemek ve büyük meydanda toplanarak, haftada en az üç gün, yarım saat şarkılı, türkülü müzik çalışması. Kalan günlerde de, her sabah, akordeonlar eşliğinde sevinç ve coşkuyla millî oyunların oynanması. Ah o ne muhteşem kanat açmalar ve uçmalardı öyle...

Çalışmak çalışmak ve okumak okumak, en iyi bildiğimiz işti. Ama, bizim sınıf için söylüyorum, matematik dersinde Ders öğretmenimiz, tanınmış Halit Ziya Kalkancı'ydı. "Tahtaya birisi gelsin." der. Hepimiz önümüze bakardık. Cebirden çok zayıftık. Tahtaya bir denklem yazar, bir arkadaşımızı kaldırıır, o da çözemezse, bize, epey kızarak, "Bunları orta sonlar, lisedekiler su gibi çözer", der yardımıla bizi denklemin sonuna götürürdü.

Ankara Üniversitesi'nden, Siyasal Bilgiler'den, Eğitim Enstitüsü'nden, Ziraat Fakültesi ve Devlet Konservatuvarı'ndan Dil Tarih gelen çok değerli öğretmenlerimiz vardı.

ÖĞRETMENLERİMİZ: Adları ve anıları önünde saygıyla eğilirim. Sebahattin Eyüboğlu, Hamdi Keskin, Prof. Hikmet Birant, Şevket Birant, Halit Ziya Kalkancı, Kâzım Köylü, Orhan Alsaç, Muallâ Eyüboğlu, Vedat Günyol, Mahir Canova, Prof. Mithat Tolunay, Doçent Feruh Sanır, Prof. Selahattin Batu, Fuat Gündüzalp, Fevzi Ertem, Doçent Saffet Korkut, Prof. Muhlis Efe, Doçent Celâl Tarman, Ruhi Su, Mehmet Tuğrul, Malik Aksel, Ferit Apa, Hakkı İzzet, Kâzım Kani, Mehmet Öztekin, İbrahim Yasa, Faik Canselen, Recep Gürel, İzzet Palamar.

SINIF ARKADAŞLARIM: (Kızlar) Melâhat Erkan, Fatma Toksoy, Nevin Cilâ, Zehra Uysal, Fatma Lâdik, Fatma Günay, Remziye Alişan, Nebahat Arifiyeli. (ERKEKLER) Hüseyin Yalçın, İ. Hakkı Kabakçı, Mehmet Ali Olgun, Hüseyin Işık, Ali Güleç, Nafiz Sümer, Veli Kaya, Ömer Er, Yusuf Sevinç, Tufan Doğan, Yusuf Özdemir, Yusuf Asıl, Hasan Ersoy, Hüseyin Biçer, Hamit Taris, Seyfi Şirinli, İzzettin Alıcığüzel, Mehmet Sürel, Bekir Özgen, Osman Eroğlu, Galip Akın, Hüseyin Öztürk, Nurettin Açıkkhan, Niyazi Köse, Ziya Özkan, Ahmet Gürsoy ye Recep Bulut (Türköz)

Köy Enstitülerinin kapatılmasını sizden dinleyebilir miyiz?

1946 Genel seçimlerinden sonra, siyasi gelişmeler, CHP için düşündürücü oldu. Büyük toprak sahiplerinin, siyasi çıkarıcılarla işbirliği, sağdan ve soldan gelen asılsız suçlamalar

aldı yürüdü. Büyük Doğu Dergisi, Selâhattin Arıkan'ın, Şükrü Selçukoğlu'nun çıkardıkları dergilerdeki yazılarla, 1950'ye kadar süren karşı yazılar Köy Enstitülerinin kapatılma sürecini hazırladı.

Gazi Eğitim Enstitüsü Sınıf Arkadaşım Yusuf Sevinç ve Ben 1948

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde gruplaşmalar olmuş...

Bu konu, çok abartılmıştır bence. Burada olanlar, diğer yüksekokul ve üniversitelerde olanların en azıdır. Yargıya giden, mahkeme salonlarına çıkan bir tek öğrencisi bile olmamıştır. Kitap tanıtma, çağrılı konuklarla yapılan şiir ve konferans geceleri, dile dolanarak habbeler kubbe yapılmıştır.

Bence olay bundan ibarettir. Ne yazık ki öne çıkan bu gençler, askerlikte, bunun bedelini haksız yere ödemişlerdir.

Kapatılma konusuna ne dersiniz?

ULUS OKULLARI, HALK EVLERİ ve KÖY ENSTİTÜLERİ, cumhuriyet ve devrimlerle birlikte halkımızı ve ülkemizi kucaklayan yaşamsal kurumlardı. İlk siyasal iktidar değişikliğinde zaten kapatılacaklardı. Tam öyle oldu olay bu...

Öğretmenlik günleriniz...

Meslekte, 32 yıl, iki ay hizmetim var. Bunun iki yıl, iki ayı,

ilkokul öğretmenliğinde, okul Müdürlüğünde, İlçe İlköğretim Müdürlüğünde geçti. 22 yıl Ordu, Giresun, Ankara'da İlköğretim Müfettişliği yaptım. 10 yılda, Çorum, Muş ve Diyarbakır illerinde Milli Eğitim Müdürü olarak çalıştım.

Mesleğimin sonuna dek, kendimi kuruluş yasamıza göre hep öğretmen saydım. İlköğretim denetleyicisi olarak gittiğim köy, kasaba ve kent ilkokullarında, öğretmen arkadaşlarımı iş başında yetiştirmek için elimden geleni yaptım ve karşılığını da gördüm kanısındayım.

Millî Eğitim Md. olarak da, Çorum'da Öğretmen Okulu ve İmam Hatip'te meslek dersleri ve Türkçe, Muş ve Diyarbakır Liselerin de ise psikoloji okuttum. Öğrencilerimle, sevgi ve saygıya dayanan çok iyi ilişkiler kurduğumu sanırım.

Yönetici olarak Çorum'da, Muşta ve Diyarbakır'da başarılı hizmetler verdiğim kanısındayım. Özellikle Muş'ta İl merkezine iki ilkokul, bir çocuk kütüphanesi, gene il ve ilçelerinde 6 yıllık Bölge Okulu, kişisel gayretimle bir beslenme deposu ve bir Öğretmenler Lokali yaptırdım. Her üç ilde de, köylerdeki okul inşaatlarını hep zamanında tamamladık.

Teşekkür ve takdirnameler yanında, yönetsel soruşturmalar da geçirdim. Uzun öyküler bunlar...

Yuvamızı Kurduğumuz Yıl 1956

Unutamadığımız anılar var mı?

Olmaz olur mu? Anılar ve anlatılar, ömrümüzün kitabında ayrı bir kitap gibidir. Örneğin, 1944 yılında Enstitümüzü, ziyarette gelen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile MEB Hasan Âli Yücel'i karşılarken, okulumuz adına onlara, hoş geldiniz demenin heyecanı ve mutluluğunu hiç unutmadım.

Hasan Âli Yücel ile İ. Hakkı Tonguç'u, ilk kez 1941 yılında Hasanoğlu Köyü'nde tanıdım. Almanlar Yunanistan'ı işgal edince, bizim Kepirtepe Köy Enstitüsü bütünüyle Hasanoğlu'na kaldırıldı. Yeniydik. İki ay kadar olmuştu galiba. Hasan Âli Yücel ile İ. Hakkı Tonguç, Hasanoğlu Köy Enstitüsünün kurulacağı alandaki hazırlık çalışmalarını görmeye gelmişler.

Biz üç arkadaş nöbetçiydik. Sanat başı öğretmenimiz Mustafa Güneri ile birlikte yanımıza geldiler. Hasan Âli Yücel dikkatle yüzümüze bakarak tok bir sesle "Tünaydın çocuklar" dedi. Biz de sağ ol, hoş geldiniz, dedik. Hoşnut ve gülümseyerek kendi aralarında bakiştılar. Ne yaptığımızı sordular, cebimdeki kitap üzerinde konuşmalarımız oldu. Ayrılırken de H. Âli Yücel gene dikkatle yüzümüze bakarak, "Hoşça kalın" dedi. Sağ ol diyerek uğurladık.

Arkalarında ne bir araba, ne bir polis, ne de bir şoför vardı. Sıradan vatandaşlar gibi trenle gelmişler trenle döneceklerdi. Arkalarından baktık. Güneşli başları ve omuzları dalgalana dalgalana gidiyorlardı. Bastıkları yerler sanki halıya dönüyordu. Işıklar içinde yatsınlar. Büyük yürekli insanlardı.

Kitaplarınız hakkında konuşalım biraz da...

Kitaplarım ortada. Halkıma, ülkeme ve insanlara yürek borcu olarak yazıyorum. İyi ve doğru gördüklerimi, yanlış gördüklerimi, söylemeye çalışıyorum. Yerel şiirlerim yanında, uzak coğrafyalara uzanan şiirlerim de vardır.

Kitaplarımın bir kısmı, değişik konular üzerindedir. Örneğin, "Nisandaki Güneşler", yalnız köy enstitüleriyle ilgilidir. "Atatürk Atatürk", yalnız Atatürk şiirlerini içerir. "Yeni Rubai-

ler" üç kitap 375 dörtlükten oluşmaktadır. "Sakin Türküler", ülkemizden başlayarak, Balkanlar, Kafkasya, Asya ve Afrika'ya dek uzanmaktadır. Ansiklopedilere geçen ve bestesi yapılan şiirlerim de vardır. "Doğan Çizgiler" izletti beni (bir süre)

Burada, olumsuz eleştiriler almadığımı belirtirken, kitaplarında, bana ve kitaplarıma yer verenlere, hakkımda fazlasıyla iyi yazılar yazanlara teşekkürlerimi sunmak isterim.

Recep Bulut Milli Eğitim Müdürlüğü Yaptığı Yıllarda

Günümüz eğitimi hakkında neler söyleyeceksiniz?

Eğitim birliği çoktan bitti. Türk eğitim sistemi, tanımı yapılacak durumda değildir. Özellikle 1950'li yıllarından bu yana, devrimlerin hızı kesilerek, ödünler verilerek bugünlere getirildi. Önce halkımızı, ülkemizi kucaklayan **ULUS OKULLARI, HALKEVLERİ ve KÖY ENSTİTÜLERİ** kapatıldı. Bunlar Cumhuriyet devriminin sosyal ve kültürel yaşamsal kurumlarıydı. Onların yerine, büyük bir hızla İmam Hatip Okulları, Kuran Kursları, Tarikat ve Cemaat okulları açıldı. Bugün bu okulların sayısı dört

bin civarındadır. Devlet ve Vakıf Üniversiteleri yarış halindedirler. İktidarlar, laik eğitimi ve Cumhuriyeti gözden düşürmek için ne gerekiyorsa yapıyorlar. Dinsel eğitim ve dinsel yaşam biçimi günden güne yaygınlaştırılıyor. Oysa biz, Osmanlı döneminde bu yollardan geçmiştik. OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ülkelerinin yayınladığı rapora göre, Türkiye, okul öncesi eğitiminden yüksek öğretime varıncaya değin, diğer ülkelerin gerisinde kalmış durumdadır. Avrupa ülkelerinde okullaşma oranı yüzde doksan, ülkemizde ise yüzde elli sınırındadır.

Bunun için öğretmen yetiştirme işi dahil, Türk eğitim sistemini yeniden kurmak gerekir. Eğitim, ezbere dayanan bilgi aktarma işi değildir. Soran, sorgulayan, araştıran ve aklını kullanan kuşakları yetiştirme işidir.

Türk eğitim sistemi, okul öncesinden başlayarak yüksek öğretimle birlikte, çağın bilgi, iletişim ve teknikleriyle birlikte yeniden kurulmalıdır.

Size de sorayım köy enstitüleri yeniden açılabilir mi?

Hazırlık, kuruluş, gelişme ve kapatılma süreci, 10 yılı zor buldu geçti. O bir iklim, o bir dönemdi, geçti gitti. 27 Mayıs 1960 Askeri yönetiminde bile bu yoldaki istek ve girişimler bir sonuç vermedi. O türlü iktidarlar, o inançlı kadrolar bir daha işbaşına gelir mi bilmem...

Ülkemizin durumunu nasıl görüyorsunuz?

Ülkemizde 60'ın üzerinde siyasi parti var. Yalnız dört tanesi TBMM temsil hakkına sahip. Üç dönemdir aynı siyasi parti ezici çoğunlukla iktidarda. Gidişat ortada. Başta üniversiteler olmak üzere, tüm kurumlar, sivil toplum örgütleri susmuş (susturulmuş) durumda. Ne söylesem boş. Çok acı duyuyorum...

Recep Bulut'un bir günü nasıl geçer?

Ben öyle saatle çalışan şair ve yazarlardan değilim. Emekli olduğum için, elimde kalem, kâğıt olmasa bile, gün içinde bazan geceleri bile bir şeyler düşünür, notlar alarak, akıldan bir şeyler

yazmaya çalışıyorum.

Okuduğum gazete, dergi ve kitaplar, olarak; Cumhuriyet, Milliyet, Kırklareli, Önadım, sürekli Keşan Önder, Dergilerden: Kıyı, ABECE, Yaşadıkça, Eğitim Dergileri.

En son okuduğum kitap, Nazım Bayata'nın GİDERAYAK adlı kitabı.

Yolda yeni yapıtlarınız var mı?

Düşünüyorum. Hazırlığım var, niyetindeyim.

Son olarak okuyucu-öğrenci ve aydınlara neler söyleyeceksiniz?

Yakın tarihimizi, Atatürk'ün NUTUK kitabından, Turgut Özakman'ın Çılgın Türkler'ini, Bursa Nutku, Sinan Meydan'ın Cumhuriyet Tarihi Yalanları, adlı kitabını okusunlar. Gençliğe Hitabını ezberlesinler. Siyasilerin, yordakçıların ağzına çok bakmasınlar. Yurt ve halkseverler, her zaman uyanık ve bilinçli olsunlar...

Bu çalışma Vakıfla ilgili olduğu için, söyleyişimizi, 17 Nisan Marşıyla bitirmek istiyorum. Teşekkür eder, başarılar dilerim...

Ankara-22 Eylül 2011

Recep BULUT

17 NİSAN MARŞI

Devrim devrim öğrencisi
Öğretmeni Müdürü
Sesimiz bu topraktan
Adımız Köy Enstitüsü

17 Nisanlar bir
Çağdaşlaşma yoludur
17 Nisanlar bir
Kurtuluşun yoludur.

Başta büyük ATATÜRK
İNÖNÜ TONGUÇ YÜCEL
Ölümüne atıldık
Karanlıklar üstüne

17 Nisanlar bir
Çağdaşlaşma yoludur
17 Nisanlar bir
Kurtuluşun yoludur.

Su olduk ışık olduk
Aktık köylere doğru
Adımız yarınlara
Dünyaya kaldı

17 Nisanlar bir
Çağdaşlaşma yoludur
17 Nisanlar bir
Kurtuluşun yoludur.
R.B.

FETHİ ESENDAL İLE SÖYLEŞİ

“ARAŞTIRMAYA, İNCELEMeye, BİLGİYE ULAŞMAYA VE EN ÖNEMLİSİ BİLGİYİ KULLANMAYA YÖNELİK BİR ÖĞRENME BİÇİMİYDİ, KÖY ENSTİTÜSÜ’NDEKİ ÖĞRENME YÖNTEMİ...”

Fethi Esendal öğretmenim, ilk olarak bize çocukluğunuzu ailenizi, köyünüzü, köydeki okulunuzu anlatmanızı isteyeceğim...

Bozüyük ilçesinin Kovalıca köyünde, 1932 de doğmuşum. Göç nedeniyle parçalanmış bir ailenin çocuğu olduğum için; 8 yaşıma kadar, geniş bir aile ortamında, Kafkas ve Rumeli gelenek ve değerleri içinde büyüdüm. 8 yaşında ailem bir araya geldi, eğitmen olan babam ilk öğretmenimdi. Oturduğumuz Tatar köyünde Tatarca'yı da öğrendim. 4. sınıfı Eskişehir, Dumlupınar İlkokulu'nda, 5. sınıfı da Aksaklı Köyü'nde okuyarak Çifteler Köy Enstitüsü'ne girdim.

İlk öğretmenim babam olduğu için öğretmenler hakkında önceleri bir fikrim yoktu; ancak, matematik dersinde beni çok fena dövdüğü için matematikten korkar olmuştum. Şehir okulunda öğretmenle tanıştım: Okul müdürümüz Refik bey, içi telli kalın bir kablo ile gezer; bir neden bulur, kalın kablo ile kafamıza vururdu. Benim de başımı birkaç kez şişirmişti: Birinde yürürken çantamı düzeltme nedeniyle sırayı bozduğum, birinde de merdivende önümü göremeyip tökezlediğim için. Vekil öğretmenimizin elinde oklava gibi bir sopası vardı. Bir yanlışımızda ya da daha çok, dersi bilemediğimiz zaman avuçlarımıza vurarak cezalandırırdı. Kimseyi dövdüğünü pek görmediğim sınıf öğretmenimiz Sabiha Altındal'ın ise topuklarını şiddetle yere vurarak yürümesi, bizim de içimizin titremesi için yeterli olduğundan, dövmeyle gerek duymuyor olmalıydı.

5.sınıfta öğretmenim -Çifteler çıkışlı- Tahsin Sayiner, hepimiz için bir ağabey, bir dost, kimi zaman da sıcacık bir arkadaş olmuştu. Köyümüze uygulamaya gelmiş olan Çifteler'in son sınıf öğrencileri de Tahsin öğretmen gibiydiler. Dahası benim Çifteler Köy Enstitüsü'ne kaydımı da onlar yaptırmışlardı.

Enstitüdeki ilk günlerinizi konuşalım mı?

Benim için, "Mahmudiye kesimi okul başkanı tarafından karşılanmam ayağımdan tutarak okulun odun arabasından inmememe yardım etmesi, okulun giriş basamaklarına kadar bavulu-

mu götürmesi. 'Küçüğüm' diyerek, bahçe musluğunda elimi yüzümü yıkamama yardım eden abla ve kümebaşımızın soyadıyla hitabetmesi nasıl bir ortama geldiğimin belirgin ölçütleriydi. İlk günden kendimi sıcak ve yaşanabilir bir ortamda bulmuştum. Dersliğimi, masamı, dolabımı öğrenmek; gece sınıf arkadaşlarımla birlikte yürüyerek yatakhaneye gitmek, yatağımı bulmak sorun olmamıştı. Sanki uzun süredir burada yaşıyor gibiydim!

Köy Enstitüsünde okuma işi, okuma bilinci haline nasıl getiriliyordu?

Okuma bilincini Enstitüde kazandım. Okuma saatinde, iş aralığında, dinlencede sürekli okurduk. İkinci sınıfta okuduğum kitapların listesini yapmışım, ondan fazla kitap okuduğum anlaşıyor. O yaşta, bir yılda ders dışı okuma olarak azımsanmayacak bir sayı olduğunu düşünürüm. Yazma konusunda ilgim zayıftı, öğretmenlerimin yönlendirmelerine karşın bu alanda gelişmemiştim. Enstitüde yazma konusunda bir etkinliğim olmadı.

Köy Enstitüsünde dersleri ve öğretmenlerinizi anlatırmısınız?

Araştırmaya, incelemeye, bilgiye ulaşmaya ve en önemlisi bilgiyi kullanmaya yönelik bir öğrenme biçimiydi, Köy Enstitüsündeki öğrenme yöntemi. Üretim içindeki yaşam ve bunun gerektirdiği öğrenme de başka türlü olamazdı! Hem öğreniyor, hem üretiyorduk. Bu, bize içinde bulunduğumuz küçücük yaşta kişilik kazandırıyor. Öğretmenlerimiz birer arkadaş gibiydi. Bize seslenirken "arkadaşlar" diye, söze başlıyorlardı.

Ama, Köy Enstitülerinin bu eğitim-öğretim yaşamı 1947-1948 ders yılında birden bire değişti. Dördüncü sınıfta kendimizi lise öğrenimi ortamında bulduk. Bellemeye ve ezberden tekrarlamaya dayanan bir süreçti artık, öğrenme! "Yalnız Kalanlar" adlı kitabımda 188-191 sayfalar arasında bu öğretimin bir örneğini anlatıyorum. Bu durum iş derslerimize de yansımıştı; artık, atölyelerde bile üretim yapılmıyordu. Teknik resim çizimi ve karşıdan bakarak öğretme dönemi başlamıştı.

İlk öğretmenlik günlerinden neler anımsıyorsunuz?

İlk öğretmenlik günlerimde yaşadıklarımı Kaybolan Köy yapıtımda uzun uzun anlattım. Ancak, kısaca söyleyecek olursam “17 yaşında, henüz fiziki gelişimini tamamlayamamış bir gencin, kendini kabul ettirme çabaları ve harabe halindeki bir okulu hizmete açmak için uğraşması” olarak özetleyebilirim.

Bu olumsuz görünüme karşın, köyüm (bu günkü adı ile) Gümüşbel, Seyitgazi ilçesinin en rahat çalışılacak köyüydü. Muhtar ilgili ve anlayışlı; köylüler hoşgörülü, çalışkan, sade, sıcağın insanlardı. Olanaklar ölçüsünde okul için gerekenler yapılıyordu.

Ancak, köyün göçmen oluşu nedeniyle 13 yaşını geçmiş kız öğrencileri, ne yazık ki okula getiremiyordum. Evlenme çağına gelmiş sayılıyorlardı, “ferace de giymişlerdi!” Bu öğrencilerin üç tanesi de erkekti. İkişi çobanlık yapıyordu, birisi de Eskişehir’de geçici işçiydi.

Başlattığım devam-takip işleminin bir anlamı yoktu. İşin ters bir yanı da kızların biri köy muhtarının kızıydı! Tam bir çıkmaz içindeydim, köyün göreneğini değiştiremeyeceğime göre; şu anda burada öğretmenlik yapmam, olanaksız gibiydi. Öğrencilerini okula getiremeyen bir öğretmen nasıl çalışırdı?

Hemen Eskişehir’e gittim. Milli Eğitim Müdürlüğü Köy Bürosu yöneticisi Emin Ertok’tan yardım istedim. Teyze çocukları olurduk ve kendisine “dayı” derdim. Emin dayı benim için özel bir çaba harcadı. 4274 Sayılı Yasa’nın “sosyal durumu değişen öğrenciler için sağladığı “ özel hükümden yararlanmamız için Bakanlıktan özel izin aldırdı ve (çok gizli tutmam koşulu ile) nişanlanma işlemi ile bu öğrencilerin kayıtlarını silmemi sağladı.

Olay köyde etkili oldu. Herkesin gözünde işini iyi bilen bir kişi olmuştum. Kısa sürede Köy İhtiyar Heyet’inde yer aldım. Köy bütçesi, yönetim konuları, anlaşmazlıkların çözümü; köye getirilecek kimi hizmetler, konularında 8 ders yılı devam eden bir etkinlik içinde oldum. Artık çoğu Köy Enstitüsü çıkışlı arka-

daşım gibi, benim de bir köyüm vardı. Köyden ayrıldıktan sonra da köyle ilişigimi hiç kesmedim.

Kısaca sıralayacak olursam, Kaybolan Köy'de her yönü ile anlattığım hizmetler: İçme suyu, yol, okul lojmanları, yeni okul, çamlarla kaplı okul bahçesi, köyün elektriği, otomatik telefonu, konuk bölümü olan köy odası, köy yolunun asfaltlanması... katkım, yönlendirmem ya da en azından bilgim altında gerçekleşti.

Bugün, bu köyü 'Kaybolan Köy' olarak nitelemem köylünün köyüne karşı ilgisizliğinden değil, ülkemizde köye karşı uygulanan yanlış üretim ve yaşam politikasındandır. Görüyoruz ki, üretim ilişkileri ortadan kaldırılan köy yaşamı, ülkenin her yerinde sona ermiştir. Köylü köyünden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Benim köyüm Gümüşbel de, sayılan tüm hizmetlere ve çabalara karşın bildiğim, beklediğimiz anlamda köy olarak kalamadı. Üretimden kopmuş olduklarından bugün köyde oturanlar da köylü sayılamazlar. Kendi anlatımları ile "sadece köyü beklemektedirler."

Köy Enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız, olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde Köy Enstitülerinin asıl kapatılma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Köy enstitülerinin kapatılma nedeni üzerine çok şey yazıldı, söylendi. Söylenenler doğruları tüm açıklığıyla ortaya koydu. Yazan ve söyleyenlerin çoğu da konunun yetkin kimseleriydi. Söylenenleri değiştirecek bir açıklamaya da bu güne değin tanık olmadık. Demek ki kapatma nedenleri değişmez doğrular olarak bilincimizde yerini aldı. Bence, asıl önemli olan budur.

Bunun dışında ille de bir şeyler söylemem gerekiyorsa ki; ilki yaşadığım bir olaydı: Köyümün DP Ocak Başkanı "Bir biz kalmışız öğretmenini şikâyet etmeyen. Partiye karşı ayıp olmasın diye, ben de şikâyet geldim." demiş, İlçe Başkanı'na. Köyde son derece sevilmem ve İlçe Başkanı'nun da yakından tanınması; hem olumsuz bir gelişmeyi önlemiş, hem de birinci elden bilgi edinmeme neden olmuştu. Bu da gösteriyordu ki, o dönemde ve daha sonraları DP'nin bir politikası olarak yaşamımızda önemli

bir yer tutmuştu “Köy Enstitüsü düşmanlığı.” Bunun acısını az çok hepimiz yaşadık.

Asıl temel nedeni de, 4274 Sayılı Yasa’nın, köy öğretmenlerinin görevlerine ilişkin açıklamasında görmüş ve Yalnız Kalanlar’ın 6. ve 7. sayfalarında özetle, anlatmaya çalışmıştım. Kısaca söylemek gerekirse “pazar ekonomisi için köyü değiştirmeye hazırlanan DP politikası; köyü üretim için donatmayı ve pazara karşı örgütlemeyi amaçlayan bir eğitim hareketini yaşatmazdı. Nitekim, yaşatmadı da!.. Gelişmesine fırsat vermeden ortadan kaldırdı. İşin aslının anlaşılmasını önlemek için de bildiğimiz o çirkin, politik kötülemeyi sürdürdü.

İ.Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel’le ilgili anılarınız var mı?

Ne yazık ki yok. Ama, o kadronun en yakın ve yetkin kişisi olan Rauf İnan ile kimi özel, oldukça zengin anılarım var. Kendisini, Çifteler’de görmüştüm, ilk kez. Yeni müdürümüz Osman Ülkümen’e Okulu gezdiriyordu. Bir kez de okula gezmeye geldiğini anımsıyorum. O anki gözlemlerimi Yalnız Kalanlar’da “Uzaktan Bakmayan Adam” öyküsünde anlattım. Asıl, Çanak-kale’deki kampta tanıştık.

Sonraları da Ankara’da birçok eğitim ve kültür etkinliğinde birlikte olduk. Evinde çalışmalarını yakından izledim. Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi ile yaptığı yaşamının son söyleşisini de ben düzenledim. Ölümü üzerine Mülkiyeliler Birliği Dergisi’nin 190. sayısında “Köy Enstitüleri Kuruluşumuzun Ustası” yazısı ile de anma görevimi yerine getirdim.

Meslek yaşamınızın devamını konuşabilir miyiz?

İzninizle, köyden sonraki meslek yaşamımı biraz ayrıntılı anlatmak istiyorum. Bu ayrıntılı anlatımın benim için olduğundan çok, o yılların yönetim ve yönetici sorunlarını yansıtmak bakımından zorunlu olduğu kanısındayım.

Köyümden askerlik nedeniyle ayrılmıştım. Dönüşte dört ay kadar, Seyitgazi ilçesi Değişören köyü öğretmeni olarak çalış-

tım. Ardından, Sarıcakaya ilçesi Maarif Memurluğuna (bugüne göre ilçe ilköğretim yöneticiliği) atandım. O yıllar ilçede milli eğitimi Maarif Memuru temsil ediyordu.

Sarıcakaya köyden ilçe olmuştu. Anlatılanlara göre, Osmanlı'dan beri bucak merkezi olan Gümele, Demokrat Parti'ye oy vermediği için yanındaki köy, Sarıcakaya adı ile ilçe merkezi yapılmıştı. Birkaç yıl önce -yenisi yapılsın diye- yakılmış ve yenilenmiş ilkokuldan başka, bir de sağlık ocağı vardı. Geri kalan devlet daireleri kiralık, derme çatma yapılardaydı. İlçenin Eskişehir'le ulaşımını sağlayan, kasasına banklar dizilmiş bir kamyondu. Yokuşta geriye, inişte öne kayarak ilçenin yanındaki dereye kadar varabilmiş; oradan da paçaları sıvayıp, dereyi geçerek ilçeye ulaşmış, göreve başlamıştım. Her şey içler acısıydı, ne yatacak yer vardı; ne de karın doyuracak bir yer.

Köyün otuz yıllık muhtarı belediye başkanı olmuştu. Kendisine "Reiz bey" diyorlardı. Reiz bey, ilçeye atanan devlet memurunun kendi emrine verildiğini sanıyor; gelenin kendisini ziyaret edip "emrinizdeyim" demesini bekliyordu. Benden önce atanalar, çoğunlukla ne yapacaklarını bilemez durumdaydılar.

Elbette ki, ben Reiz beyin beklediği gibi davranmadım. Okulda, eğitimde bu amaçla yapılanlara son verdim. Reiz beyin en sevmediği adam olmakla kalmadım; benim gibi düşünenlerin bir araya geldiği yer, okul oldu. Bir araya getiren kişi de ben! Olaylar gelişti. En kötüsü de jandarma başçavuşunu ve onbaşısını yanına alan Reiz bey, terör estirmeye başladı: Adamları ile birlikte kafayı çekip belirlediği evleri geceleri taşıtıyor, sevmediği memurlardan gece sokağa çıkanların yolunu kestirip hakaret ettiriyordu. İlçede güvenlik içinde olanlar sadece Reiz beyin taraftarlarıydı.

O kış, ilçenin devlet memurları ciddi sıkıntı yaşadılar. Sonunda, benim iyi görüştüğüm birisi, ilçeye gizlice getirttiği adamları ile Reiz bey ve avanesine, bir gece temiz bir dayak attırdı ve sokağa çıkamaz duruma getirdi.

Doğal olarak, Reiz bey yediği dayaağı benim organize etti-

ğimi sandı. İlçenin DP ocak başkanları ile birlikte, Başbakan Adnan Menderes'e "İlçede bize hayat hakkı bırakmayan bu kişiyi ve arkadaşlarını sürgün edin." diyerek şikâyet etti. "Sicil şefi" adı altında, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'nde kızağa alındım.

Kızağa alınmış olmak sizi nasıl etkiledi?

27 Mayıs çabuk yetişti, il merkezindeki en etkin arkadaşlar arasında yer aldım. İldeki tüm mitingleri düzenledik, Anayasa tanıtımına katıldık. Öğretmenler Derneği olarak etkinliklerimiz iyice arttı. 17 Nisanı, 16 Martı büyük şenlikler haline getirdik. Eskişehir'in ünite dergilerini çıkardık. 23 Nisanı çocuk şenliği olarak kutlamaya başladık. Her ay, Gazi Eğitim'den, kültür çevrelerinden getirdiğimiz uzmanlarla konferanslar, açık oturumlar düzenledik.

Etkinliğimizin 3. yılında, tanınmış bir politikacı olan Başbakan Yardımcısı derneğimizi ziyarete geldi. Çok etkin çalışmalarımız nedeniyle bizi kutladıktan sonra, uygun bir dille "Hükümet çalışmalarını yeterince tanıtamadıklarını, özellikle Eskişehir gibi yerlerde yetersiz kaldıklarını; 27 Mayıs öncesi politikacıları gibi uluorta davranmadıklarını, halka inemediklerini sıralayarak; onların yerine, etkin çalışmalarımız yanında hükümet çalışmalarını da tanıtmamızı önerdi.

Şaşırp kalmıştık. Başbakan yardımcısı bize politika yapmamızı, kendi politikasını tanıtmamızı öneriyordu. Biraz durakladıktan sonra, yanında geldiği valiye hitap ederek; "Vali bey, derneğin politika yapmasına izin verecek mi?" deyip, öneriyi soru ile karşıladık. Vali, hiç bir şey diyemedi. Başbakan yardımcısı da içmekte olduğu çayı yarım bırakıp kalktı ve çıkıp gittiler.

O olaydan sonra da derneğimizin ve bizim başımıza gelmedi kalmadı. Önce Haşim Kanar tutuklandı. Ardından başka tutuklamalar oldu. Polis, sokakta bir öğretmeni dövdü. Halk Eğitimi Merkezi Müdürü olarak, görev yerimde sorunlar yaşamaya başladım. Eşimin atama sırası işleminden kaldırıldı. Nedenini sormam "yetkiliye kafa tutmak" olarak değerlendirildi...

Sonunda, yoğun bir soruşturma açıldı. Çiftelerin eski müdürü Osman Ülkümen'in içlerinde yer aldığı bakanlık müfettişlerinin de katkısı ile "Köy Enstitüsü yandaşlığı yapmak suçu ile" beş arkadaş il dışına sürgün edildik.

Eşyalarımızı sarıp ailecek Çanakkale'ye hareket ettiğimiz gece, istasyon gazinosunda, bizden sonra dernek yönetimine gelmiş arkadaşlarımızın, bizi süren valiye ve Milli Eğitim Müdürlüğüne verdikleri teşekkür yemeğinin; müzik sesleri arasında yola çıktık. Gerçek kahretmişti beni! Bunu hiçbir zaman unutamadım.

Eşimin Karabiga'ya benim de Savaştepe köyüne atanabilmemiz için; Çanakkale valisine meslekten istifa dilekçemi verip; ilindeki eğitim kadrosunun tutumunu ve yapılan baskıyı anlatmam gerekmişti. (Bizi Eskişehir'den sürdürenlerden biri olan M.Eğ.Müd. Çanakkale'de tatil yapıyor ve benimle uğraşmaya devam ediyordu.) Vali zaman ayırdı, olayı kavradı. Kısa sürede atamamızı yaptırdı. Müstafi sayılmama bir gün kala görev ve başlanmamı sağladı. Bu sayede göçümüzü yükleyip rahatça Karabiga'ya gidebildik.

Karabiga'dan benzinliğe kadar minibüsle gidiyor, orada bisiklete binip, Savaştepe Köyü'ne geçiyor, aynı yolla geri dönüyordum. Köyde, çatır çatır Türkçe konuşan Çerkez çocuklarına "Türkçe öğretmek için" bir ana sınıfı açılmıştı! Sabahtan saat 11'e kadar ana sınıfı ders yapıyor; sonra da ben 2.3. sınıflarla çalışıyordum. Bu güzel (!) rastlantı, kendime çok zaman ayırmamı sağlıyordu. 2.sınıfında olduğum pedagojiyi bu sayede rahatça bitirdim.

Haziran döneminde sınavlarım çok başarılı geçti, eylül dönemine birkaç dersim kalmıştı ki; halk eğitiminin yeni Gn.Müd.'ü Necati Mutlu -sürpriz bir şekilde- kaldığım otele gelerek, başvuru yapmamı sağladı. Kısa sürede H.Eğ.Gn.Müd.'de göreve başladım. Yakın çalışma arkadaşım Avni Akyol (2) oldu. Birlikte Planlama Şubesini kurduk. Ben, TBMM ve Bütçe Karma Komisyonu (şimdiki Plân Bütçe Komisyonu) ilişkilerini üstlendim.

Birden bire bakanlık merkezinde görev almak sorun olmadı mı?

Benim için sorun olmadı; çünkü, halk eğitimi çalıştığım bir alandı ve Eskişehir'de başarılı çalışmaları bırakıp gitmiştim. Bu nedenle de beni iyi tanıyan Gn.Md. yeniden göreve gelmemi sağlamıştı. Ama, Meclis işleri zordu. Milli Eğitim, İmar İskan, Tarım, Sanayi bakanlıklarının bütçelerini izlemem gerekiyordu. Çünkü, halk eğitiminde toplanmış olan daire ve birimlerin ödenekleri, geldikleri bakanlık bütçelerinden sağlanıyordu.

Oysa TBMM'nin binasını bile tanıımıyordum. Gn.Müd. bir gün öğle sonu "Çabuk çantayı, pardösünü al bir yere gideceğiz." deyip, Meclise getirmiş; Görevli belgesi işlemimi yaptırmış ve "Karadenizde yüzme öğretecekleri çocukları götürüp denize atarlarmış, onlar da çırpına çırpına yüzmeyi kendileri öğrenirmiş. Ben de seni Meclise getirip bırakıyorum. Çalışmanı kendi kendine öğreneceksin. Çünkü nasıl çalışacağını, samimi söylüyorum ben de bilmiyorum." demiş, bırakıp gimişti. Çaresiz, kendi anlayışına göre işe koyuldum. Öncelikle Bütçe Karma Komisyonu'nda, Genel Kurul'da dostlar edindim. Özellikle, milletvekilleri Sn.Şükrü Koç ve Sn.İsmet Anı'ın ve arkadaşlarının sürekli yardımlarını anmak isterim.

Böylece Gn.Müdürlüğün bütçe, yatırım ve planlama uzmanı oldum. Kısa süre sonra başlayan sağ yönetimler döneminde de -bu işleri yapacak başka birisini bulamadıkları için olacak- hep bu görevde kaldım. O zamanki 67 ilimizin, 61 'inde yatırım, büyük onarım ve donatım çalışmalarım oldu. Ülkemizin birçok yerini gezdim. Genel Müdürlük adına Hakkâri Halk Eğitim Merkezi'nin açılışında da bulundum.

Yıllar süren bu görev dengesi, hep böyle mi kaldı?

Hayır, sonunda, ünvanlı üst kadroları politik desteği olanlar paylaştığı için derece yükselmem tıkanı ve Ankara H.Eğ. Mer. öğretmeni olarak eğitim-öğretime döndüm. Çalıştığımız eski Türk Ocağı binasını "nasıl düzenleriz" diye düşünüp dururken hükümet değişti. Yakın dostum ve önceleri halk eğitiminde

birlikte çalıştığımız Mustafa Üstündağ M.Eğ.Bakanı oldu.

Çektiğim kutlama telgrafından bir gün sonra bakanlığa çağırıldı. Acil bir görev olduğunu söylediği İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'nü önerdi. Etkili olabilmen için de 6 ay hazırlık süresi tanıdığını belirtti. "Burası Türkiye, bir ay gibi bir zamanda etkili olamazsam, yerime birisini bulmanız gerekir." dediğimi anımsıyorum. Böylece mesleğimde yeni bir süreç başlamıştı!

Gazi Eğitim'den sonra TODAİE'de bitirmiş, birikimime ek olarak yönetim bilimiyle de tanışmıştım. Sorumluluk almaya hazırdım. Kısa sürede göreve başladım. Gerçekten İzmir'in sorunları çok büyüktü. Yoğun ve hızlı çalışmak gerekiyordu. 14 yardımcımın yarından fazlası eski politikanın yandaşı oldukları için; güvenilir arkadaşlar Haşmet Tanrıöver, Burhan Ekmekçi ve Necip Ünlü'nün yakın desteği ile işe koyuldum.

Öncelikli sorun saymanlıklardı. Okullar Saymanlığı Sanat Enstitüsü öğrencilerinin iş yeri tazminatları dahil tüm ödemeleri kilitlemişti. Merkez Saymanı öğretmenlerin sağlık giderlerini ödemişti. Ödemiş'te, tüm ödemeler durduğu gibi, birçok öğretmenin kadrosu çekilmişti; iki aydır Vali'nin 'deruhte-i mesuliyeti' altında aylıklar ödenebilmişti. Şu anda Vali, hiçbir yardımda bulunamayacağını açıkça söylüyordu. Bakanlığımızın benden önceki girişimleri ise henüz sonuç vermemişti. İzmir'in maliye bürokrasisi iktidar değişikliğine direniyordu anlaşılan!...

Sayıştay'daki dostlarımı aradım, yardım istedim. Zaten İzmir'e denetime gelecek olan İsmet beye, Sezai Ekinci de katıldı. Sezai bey Okullar Saymanlığı'nı ele aldı. Suçüstü olacağını anlayan Sayman, Polatlı'ya naklini yaptırıp kaçtı. Bu saymanlıkta ödemeler açıldı. İsmet bey Ödemiş'teki sorunları çözdü. Ben de, Merkez Saymanı ile sorunların sürdürülmesine neden olan yardımcımı uzaklaştırarak, gereğini yaptım.

Saymanlıklarla olan sorunlar hızla çözüldükten sonra hemen normal çalışmalarımıza yöneldik, kısaca:

-Disiplin kurulunda birikmiş, ilerici öğretmenleri hedef

alan soruşturmaları ortadan kaldırdık. Buna bağlı olan okul müdürü ve yönetici atamalarının önünü açtık ve gerekli atamaları başlattık.

- M.Eğitim Müdürlüğü bürolarını bir araya toplamak için Özel İdare İşhanı'nı kiraladık.

- Belediye ile birlikte I. Akdeniz Şenliği'ni düzenledik.

- M.Eğ.Müdürlüğü'nün iş akımını yeniledik.

-Değerli dost, İzmir Bl.Bşk.Sn.İhsan Ayanak ile başlattığım gecekondu semti okullarının yol asfaltlanması ve bahçe düzenlemelerini sürekli hale getirdik. Belediye ile birlikte birçok etkinlik düzenledik.

-İl içi öğretmen atamalarını, Temmuz sonuna kadar tamamladık.

-Kursların, okulların yıl sonu etkinliklerini ve mesleki toplantıları zamanında gerçekleştirdik.

-Köy boşalmaları ve 'Ege'ye özgü' yeni yerleşmelerin gerektirdiği okullar için 'yutongdan okul yapımı' konusunda çalışma başlattık.

- 9. Eğitim Şurası'nın, ilimizde gerçekleştirilecek olan bölge toplantısına ilimizin eğitim kademelerinin görüşlerini hazırladık. Bölge Şûrası'nın yönetim süreçlerini düzenledik.

Ancak benim için özelliği olan görev, -uzun yıllardır unutulmuş olan- Milli Eğitim Bakanı ile öğretmenlerin görüştürülmesiydi. Haberleşmiştim, İzmir il merkezinde öğle sonu dersi olmayanlar ile Manisa, Aydın, Muğla öğretmenlerinden, o gün İzmir'e gelebilenler toplantımıza katılacaklardı. Vali'nin "Bakanı güç durumda bırakırız" diyerek karşı çıkmasına ve toplantıyı boykot etmesine karşın; Fuar merkezindeki Ekiciöver Salonu'nda binlerce öğretmenle Bakanı bir araya getirdim.

Ne yazık ki, Vali'nin tahmin ettiği gibi "Bakana ve CHP'ye solun ne olduğunu öğretmeye çalışan çoğu konuşmanın yer al-

dığı bir toplantı olarak saatler sürdü. Tümünü yanıtlamak için – neredeyse- çanta dolusu not almış olan Bakan'a özel bir dilekte bulundum: "Öğretmenler bakanları ile ilk kez konuşuyorlardı. Yanışlarına değinmeden; toplantı, hoşgörü ortamında sonuçlandırılmaz mıydı?" Bir süre düşündü, başıyla onayladı; tuttuğu notları bıraktı, sahneye çıktı.

Siyasal değerlendirmelere ve sataşmalara değinmeden, "uzun yıllardır öğretmen bakanı ile bir araya geldiği ilk toplantı olmasının hoşgörüsü" içinde konuşmaları değerlendirdi. Sıcacık, tüm mesleği kavrayıcı mesajlar verdi. Toplantı inanılmaz bir coşku ve sevgi gösterisiyle sonuçlandı. Bakan bu coşku selinin ortasında bırakmak riskli olabilirdi. Sahnenin arka kapısından çıkardım. Yaptığım işten son derece mutluydum! Bölge Şûrası çalışmaları tamamlandı. İşler de yolundaydı, ciddi bir sorun kalmamıştı.

İzmir'e geleli dört ay olmuştu. "Dinlenmeyi hak ettik." diyerek tatile hazırlanırken, Bakan'ın telefonda "Seni Ankara'ya aldım, Özlük İşleri Genel Müdürüsün."demesine; "hoppala" diyerek, tepki verebilmişim. Ama, görev görevdi!. Vali Raşit Bilgegürün'ün, hava saldırısı alarmı sırasında, eşimi ve beni Ankara'ya yolcu etmesi ile İzmir'den ayrıldık.

Beklemediğiniz bir zamanda bu genel müdürlük görevi sizin için sorun olmadı mı?

Yönetim benim için sorun değildi, ilk iş olarak da Gültekin Gazioğlu'nun Ordu Milli Eğitim Müdürlüğüne atanması ile ilgili sorunu çözmüştüm. Bugüne kadar görevden alma işlemi uygulanamayan, ve geçmişte öğretmenlere baskı yapmış Milli Eğitim Müdürlerinin işlemlerini başlatmıştık ki, "hükümetten çekilme kararı aldıkları" haberini verdi, Bakan. İşte, benim için asıl sorun o zaman başlamıştı. Ele aldığımız konuları tamamlamak bana kalıyordu. Ara hükümet döneminde, politik destekten yoksun olarak..

Ara hükümetin kuruluşu önemli bir döneme rastlamıştı, 657 Sayılı D.M.Yasası son şeklini alıyordu. Çalışma tek elden yü-

rütölmez ise irili ufaklı 50 birimi aşan Bakanlığımız işin içinden çıkamazdı. Mesleğe ve toplumumuza hizmet anlayışı ile, özel olarak görevlendirilmeye gerek duymadan, kendi kararımızla işe koyulduk.

Öncelikle Bakanımız Prf. Dr. Safa Reisoğlu'nu ikna ederek yetkileri Genel Müdürlüğümüzde topladım. Necati Kıyak ve Rıza Sayan'ın gözetiminde yoğun bir çalışma ile sorunları saptadık. Madde madde tüm yasa önerilerimizi hazırladık. Zamanında ve yerinde gerekli önergeleri verdik. Bu süreçte değerli dostum, Burdur Senatörü Ekrem Kabay'ın büyük yardımlarını gördüm. Bürosunu bu işe tahsis etti. Önerge hazırlanmasında, gerekli yerlere ulaşmasında gece gündüz demeden, yardımcı oldu.

Yakında geleceği belli olan hükümet değişikliğinde yerinde kalma olasılığı olanlardan intibak ekipleri kurdum. İş akımı tekniklerine göre ciddi şekilde hazırlandı. Bakanlığımız intibak işlemlerinde önemli sorunlar yaşamayacak duruma geldi.

Ne güzel, Ara Hükümet dönemi böyle rahat mı geçti?

Ne gezer. Bu sürede öğretmenler üzerindeki baskılar giderek artıyor, öğretmen dernekleri basılıyor, il yöneticilerimiz çok sıkıntılı günler yaşıyorlardı. Sanki bu olaylara milli eğitim müdürleri neden oluyormuş gibi; bir gün Bakan "Milli eğitim müdürleri bugün Bakanlar Kurulu gündemindeydi, illerdeki anarşik olaylar nedeniyle şunları acele görevden alacağız." diyerek, bir liste uzattı. Listede 22 ilin Milli Eğitim Müdürü vardı.

O gün ve ertesi gün, gece geç vakte kadar konuyu tartıştık: "İlin asayişinden Milli Eğitim Müdürlerinin değil, Emniyet Müdürlerinin sorumlu tutulmaları gerektiğini. Esasen öğretmenlerin, derneklerin saldırı altında olduğunu. Tüm toplumun bu gerçeği bildiğini. Güvenoyu bile alamamış bir Hükümetin, bu tür siyasi kararının siyasal destekten yoksun olacağını" belirterek; benim yasal dayanağı olmayan ve mesleki açıdan da etik bulmadığım böyle bir işlemleri yapamayacağımı, tekrar tekrar anlattım.

Bakanlar Kurulu önerisi ile değerlendirmemiz arasında kalan ve karar vermekte sıkıntı çeken Sn. Bakan'ın istifamı istemesini beklediğim son günde "Sana hak veriyorum. Bakanlar Kurulu'nda konuyu tekrar gündeme getirdim, durumu açık bir şekilde ortaya koydum. Öneri değişti. Ancak, çok gerilime konu olmuş olan Adıyaman müdürü dışında bir işleme gerek kalmadı." diyordu!

Bunalımı atlatmıştık. Y. Ziya Özdemir'i çağırdım. Kendisinin seçtiği, (bir üst kadro olan) Giresun Milli Eğitim Müdürüne atanmasını sağladım.

MC Hükümeti'nin kuruluşu yaklaşıyordu. Gn.Müd. arkadaşlarım Hüsnü Cilâ, Celal Şentürk ve Hüseyin Işık ile durum değerlendirmesi yaptık ve Sn. Üstündağ'a bağımsız hareket edip edemeyeceğimizi sorduk. O da, Sn. Ecevit'e danışarak; yasal haklarımızı "hukuk mücadelesi ve ilerideki kadrolaşma için kullanmamızı" önerdi. Ben de yakın arkadaşım Av. Nevzat Helvacı'yı buldum. Avukatımız olması için konuştum, anlaştık.

Kısa süre sonra MC Hükümeti göreve başladı. M.Eğ.Bak. A. Naili Erdem imza yetkilerimi aldığını, yazılı olarak bildirdi. Aynı gün, "Buna yetkisinin olmadığını ve 2287 Sayılı Yasa'nın bana verdiği Genel Müdür yetkilerimi kullanmaya devam edeceğimi" yazılı olarak ilettim. Bir hafta sonra da kızağa alınarak, Ankara Rehberlik Merkezi'ne atamam yapıldı.

Üç yıldan fazla sürecek yeni bir döneme girmiştım. Ailemle daha yakından ilgilenebilecek; Ankara'daki kültürel ve sosyal etkinliklere zaman ayırabilecek, rahatça tatil yapabilecektim.

Esendal, Eşi Nadide Öğretmen ile

Kızakta mesleki ilişkiler ve yaşam çok farklı oldu mu?

Aslında olmaması gerekir; ama oldu. Birkaç ay sonra Rehberlik Merkezi Bakanlık müfettişlerince teftişe alındı. Bunu tahmin ettiğimiz için; Sn.İ. Etem Başaran ile Rehberlik Merkezi için acele bir araştırma yapmıştık. Araştırma raporunu gören müfettişler; bize yeni bir sürgün önermek yerine, teşekkür etmek durumunda kaldılar.

İkinci yılın sonlarına doğru da Ankara M.Eğ.Müdürü merkeze bir baskın yaptı. İnceleme bahanesi ile her odada bağırıp çağırarak bizim odaya geldiğinde şaşırdı kaldı. Odada ikimizin yalnız kalmamızı sağladıktan sonra, "İnanın sizin burada olduğunuzu bilmiyordum" deyip; -İzmir'deki birlikte çalışmamız adına- tutmakta olduğu tutanakları yırttı ve incelemeye son verdi. "Buradan gelen sürekli şikâyetler nedeniyle yaptım. Ama, bundan sonrasına izin vermem." diyerek, ayrıldı ve sözünü de tuttu!

Gültekin Gazioğlu'nun yönetimi döneminde kurduğum bir ekiple TÖB-DER'in 10. yayını olan "Özlük Sorunları Üzerine İnceleme ve Öneriler" araştırmasını yaptırmıştım. Ayrıca da yakın arkadaşlarım olan Gn.Müd.lerle derneğin ilişkisini kurmuş-tum. Ama, izleyen yönetimde -kurulan ilişkinin rahatsızlık nedeni olduğunun- Gen.Sek. Kemal Uzun tarafından "Ağabey, elçiye zeval olmaz" diyerek, bana iletilmesi; ne yazık ki tüm ilişkilerin sona ermesine neden olacaktı!...

Ardından, ikinci genel müdürlük dönemi mi geliyor?

Bakanlığımızda başka kim var bilmiyorum ama, aynı genel müdürlüğü ikinci kez yapan kişiyim. "Önce hazırlığımızı yapalım." dediği için; Bakanımız Sn. Necdet Uğur'un evinde çalışmaya başlamıştık. Başbakanlık, "bakanlıkların arındıracağı kişilerin önce kendi emrine verilmesini ve yerlerine atama yapılmasını" öneriyordu. Sn. Bakan buna hazırlanmamızı istedi. Ben, kesin olarak karşı çıktım, böyle bir işlemin yasal dayanağı yoktu. Sonuç alamazdık.(⁴) Eşdeğer sayıda kadro alınmasını önerdim. Sonra da boşaldıkça bu kadrolar geri verilebilirdi.

Önerim incelendi, değerlendirildi ve sonunda kabul edildi. 86 tane müşavir kadrosu aldık. Atama hazırlıklarına geçtik. Bu kez bakan ağırdan almaya başladı. Elimizdeki Danıştay kararlarına karşın göreve dönmemiz gecikiyordu. Arkadaşlara da durumu açıklayamıyordum.

Bu sıkıntı içinde iken, bir gün beklenmedik bir şey oldu. Topluca öğle yemeğinden gelmiş, Reh.Mer. salonunda oturuyorduk. Sekreter "Feti bey, Necdet Uğur diye birisi arıyor, telefonda!.." diye, seslenmez mi?

Gizli çalışmamız açığa çıkmıştı, hemen harekete geçtik; ben dahil Danıştay kararı olan herkes, -işlemler için zaman olmadığından- vekâleten göreve başladık. Önemli görevleri teslim aldık. Ama, Sn. Bakan'ın kararsızlığı sürüyordu. Uğur Mumcu'ya "Onlar Danıştay'la geldiler," diyecek kadar da açık ediyordu! Ardından da, eski kadroların, belli görevlerde tutulmasını iste-

yen bir atama biçimi önerdi. Karma bir kadro kurmak istiyordu. Daha fazla bekleyemezdik, istediği kararnameleri yazdırdık, hiçbirini imzalamadık. Olması gereken kararnameleri de ayrıca yazdık, imzaladık. İki ayrı klasör içinde sundum. "Bunlar sizin istedikleriniz. Bunlar da yapacakları işin bilincinde, çalışmaya hazır arkadaşlarımız. Bunlar olmadan, bakanlığımızın bugünkü sorunları çözülemez. Önerdiklerim sizce uygun değil ise biz de yarın ayrılabiliriz." diyerek, durumu netleştirdim.

Tartışma ve inceleme geç saate kadar sürdü. Tam, kalkmak için izin istemiştim ki; "Dur bakalım! deyip, önerilerimizin tamamını imzaladı. "İnancına ve kararlılığına saygı duydum, bana güven verdin." diyerek !..

Güvenini boşa çıkarmamıştık; çünkü, Bakanlıktaki sağcı tahribatı ancak devlet memuru niteliklerini yitirmemiş, yasalara ve kurallara bağlı; topluma hizmet anlayışına sahip, özverili kadrolar giderebilirdi. Biz de bunu gerçekleştirdik ve Bakanımız Necdet Uğur'un, -Kabinenin ilk başarılı bakanı sıfatıyla- Meclis Grubu'ndaki konuşmada isim vererek teşekkür ettiğini; ziyaretime gelen Eskişehir parlâmenterlerinden öğrenecektim.

Özellikle, ilk 14 ay çok rahat ve verimli çalıştık. Yasal kadrolaşma süreçleri, arındırma işlemleri oldukça başarılı oldu. Özlük sorunlarında tam bir başarıya ulaştık: Özellikle derece yükselmeleri yoluna girdi. Aylar süren emeklilik işlemleri, birkaç saatte yapılırdı. "Denk kadro" dönemini başlattık. Yönetimi ve sistemi geliştirme amaçlı seminerler düzenledik. İlçe M.Eğ. Müdürlükleri, öğretmen evleri düşünceleri bu seminerlerde gelişti. Ancak, mesleğimizin saygın kişileri için hazırladığımız müşavirlik kararnamelerinden sadece Sn. Talip Apaydın'ınkini uygulayabildik. "Buna da şükür" diyerek; onur duyduğumuz bir işlem olarak!...

Bu süreçte, Sn. Bakan Halk Eğitimi Gn. Müdürlüğü görevini de üstlenmemi istedi. Bir yıla yakın iki genel müdürlüğü birlikte yönettim.

Zamanla her yönetimde olduğu gibi, bizde de için için

sürtüşmeler başladı. Sürtüşmelerin bizimle ilgili belirgin nedeni, kişisel isteklere hizmet etmeyişiğimizdi. Kişisel çıkarları gerçekleştirmeyenler -Sn. Bakan'ın elini tahtaya vurarak ifade ettiği- "münafık çemberini" işlemeye başladılar.

Tüm engellere karşın işlerimiz duraksamadı. ODTÜ ile Bakanlığımızın bilgisayar sistemini kurma; Danıştay ile de 'satın alma izni' gibi hizmetleri aksatmadık. Bakanlığımızın, ülke çapında bilgisayarla öğretmen atamasının ilkinin gerçekleştirdik.

Ardından 2.MC ve sonrası mı geliyor?

2.MC kurulduğunda izinliydim. Dönüşümü beklemeden, bakanlık müşavirliğine atadılar. 12 Eylül, bakanlık müşavirliğini de çok görerek Ankara Kurtuluş Okulu eğitim uzmanlığına atadı. O günlerde, sağcı militan olmayanların burada değil çalışması, önünden bile geçmesi olanaksızdı.

Göz göre göre saldırılara hedef olacak bir ortama giremezdim; bu kasten yapılmış olmalıydı!.. Meslek yaşamımı sonlandırmaktan başka çözüm yoktu. İl içi atama olduğu için de ertesi günü bile bekleyemezdim; Yazı İşleri Müd. Nihat Sözen'den bir boş kâğıt istedim, emeklilik dilekçemi yazdım. "Bunu işleme koyun" dedim. Yakın arkadaşlarım ve eski baş yardımcılarım Kemal Turan ve Osman Nuri Poyrazoğlu da emekliliklerini istedikler. Böylece meslek yaşamımızı birlikte noktalamış olduk.

Bunca hizmete ve sorumluluğa karşın kimseyle vedalaşma olanağı yoktu. Zaten böyle bir ihtiyacımız da yoktu. Kendi kadromuzla yakında bir araya gelecek, 'özgürlük yemeğimizi' yiyecektik. O tarihten beri de yılda üç kez, -bize sonradan katılanlarla birlikte- 'özlük işleri yemeği' adını alan yemeklerde -eşlerimizle birlikte- bir araya gelmekteyiz.

Siz aynı zamanda yapıtları yayımlanmış bir yazarınız; ben de "Yalnız Kalanlar" adlı yapıtınızı okumuş, çok etkilenmiştim. Yazarlık yaşamınız ve yapıtlarınız hakkında bilgi verir misiniz?

Emekli olasıya kadar yazma fırsatım olmadı. Emekli olun-

ca, Yalnız Kalanlar'ı yazdım. Ardından, 12 Eylül ortamında işsiz kalması olası arkadaşlara yönelik yayın grubu oluşturduk. Öğrenci yayınları işine girdik. Bilişsel Yayınlar'ı ve Öğrenme Yayınları'nı çıkardık. Bunlar, kolej ve yatılı okullara yönelik hazırlık kitaplarıydı.

Zamanla herkes kendi ilgi alanına döndü. Ben de T. Eğitim Derneği'nin Hayat Bilgisi I, Hayat Bilgisi II, ders kitaplarını yazdım. Sevgi Test Dergisi ve Koza Ünite Dergisi'nin yazarlık ve koordinatörlüklerini yaptım. Son olarak da Kaybolan Köy'ü yazdım: O süreçteki mesleki ilişkilerimi de içeren, "Tahıl Üreticisi Köyün Tarihsel Değişim Öyküsü" ortaya çıktı..

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor. Geçmişe bakınca da ilk önce Köy Enstitüleri geliyor. Son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Eğer, Köy Enstitülerinin kurulduğu tarihteki köy ve ülkemiz nüfusunun %80'ini oluşturan köylü yerinde dursaydı. Hiç düşünmeden, "Ülke eğitiminin çözümü Köy Enstitüleridir." de-

menin ötesinde fazla bir şey söylenemezdi.

Bugün durum çok farklıdır. Ekonomisiyle, sosyal yaşamıyla, kültürü ile köy artık yoktur. Köyde oturanlar da eski köy konulu yapıtlarda yer alan köylüler değildir. Bu anlamda eğitilmesi, sahip çıkılması gereken kitleler bugün şehir kıyılarında, gecekondu semtlerindedir. Köylerin boşalmaya başladığı yarım asra yakın bir süreden beri de onların ihtiyaçları için bir eğitim düşünülmemiştir. Şehirleştikleri varsayılarak, şehir ve kasaba okulları için düzenlenmiş ve aslında bugün geçerliği tartışılmalı bir eğitim sürecindedirler.

Salt teknik açıdan bakmak gerekirse, bugünkü temel eğitimin ve orta öğretimin asıl amacı haline gelmiş olan sınavlara hazırlama görevi bile -dershaneler olmasa- bir işe yaramayabilir. Ülkemiz'in ve Dünya'nın içinde bulunduğu sürekli değişimi anlamadan, insanımız için gerekli olan eğitimi tanımlamak, şu anda olanaksız gibidir. Ulusal amaçlarımız için insanımızı yetiştirmeyi sürdürecektir mi? Örneğin, (Sosyalist Ent.'in F.Gonzales raporunda da yer aldığı gibi) dünya için eğitime ve girişimci birey yetiştirmeye mi yöneleceğiz? Ya da her iki özelliği dikkate alan yeni bir eğitim tanımı mı yapacağız? Açıklık kazanmış değil!..

İdealimizde olan "Köy Enstitüleri eğitiminden kalma başarısı birikiminin değerlendirilmesi" konusunda ise somut olmayışımız, bu genel açmazdan kaynaklansa gerektir. Ne yazık ki, geçmişe bakarak yakınmanın ötesinde bir şey yapamamanın üzüntüsünü sürdürüyoruz.

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

İlk söylenecek, ülke sorunları ile ilgilenen ve kaygılananların sayısının giderek arttığıdır. Bu iyi bir gelişme; ama, demokratik kitle boyutunda değil. Çoğu zaman bireysel ya da grup söyleşileri düzeyinde... Sendikaların ücret tartışmalarını aşan, toplumu yönlendiren önerileri yok gibi. Meslek örgütlerinin ülkenin geleceği konusunda bir şey söylediğini işitmiyoruz. Partilerin geleceğe yönelik, topluma umut ve heyecan veren siyasal

söylemleri yetersiz ya da hiç yok. Gelişmiş toplumlarda vazgeçilmez kurumlar olan sivil toplum örgütleri son derece cılız ve bazı alanlarda da yok gibiler.

Bu yapı ve toplumsal manzara karşısında, dört yılda bir sandığa gitmenin; ülke sorunlarının çözümüne yetmediği, yoksul kitlelerin sıkıntılarını gidermediği ortada. Sözün kısası, az gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumların temel sorunu demokratik yapı ve örgütlenme yetersizliği ile 'demokratik, sosyal, hukuk devletine ulaşamamış olmaları!..

Kontrolsüz dünya kapitalizmine karşı, gelişmiş ve örgütlenmiş toplumlarda internet yoluyla yapılanların; en önde gelen yetkililere ve devlet yöneticilerine neler düşündürdüğünü, neler söylediğini izliyor olmalıyız. Bu da gösteriyor ki, çağımızın demokratik toplumlarında sorunların çözümü 'demokratik örgütlenme gücünden' geçmektedir.

Bugünlerde neler yapıyorsunuz? Bir gününüz nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri, kitapları okuyorsunuz? Örneğin en son okuduğunuz kitabın adı nedir?

Bugünlerde bazı konuların araştırma, inceleme uğraşı içindeyim. Meraklandığım konuların ayrıntısına inmeyi severim. Son olarak Max Weber'in Demokrasi ve Otorite'sini okudum, Richart Sennet'in Karakter Aşınması'nı okuyorum. Günlük olarak Vatan ve Milliyet gazetelerine aboneyiz. Ayrıca, belirli yazarları ve yazıları internetten izlerim. Öğretmen Dünyası'nın da sürekli abonesiyim.

Önümüzdeki günlerde yeni bir yapıtınızı görebilecek miyiz?

Bu sorunuza herkes nasıl yanıt verebiliyor, bilemiyorum? Ama, benim için kesin bir şey söylemek zor. Çifteler Köy Enstitüsü'ndeki öğrenciliğimi, mesleki yaşamım süresince köyümle olan ilişkilerimi ve köyümün tarihi gelişimini kitaplaştırdım. Benim bilinç altımda ve yakın dostlarımda da beklentilerinde sıra 'bakanlık bürokrasisine' geldi gibi!.. Ama, rasyonel dayanakla-

rını hazırlamak uzun süreceğe benzer; gerçekleşmeye de bilir. Dediğim gibi, şu anda kesin bir şey söyleyemiyorum.

Söyleşimizde son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlarla, akademisyenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Yeryüzünde söylenmedik bir şey kaldığını sanmıyorum. En bilimsel konuşanlarımız bile ciddi düşünceleri, daha önce söylenenleri kaynak göstererek açıklıyorlar. O nedenle, birilerine bir şeyler söylemek yerine, kendi kendime, konuya öz eleştiri yaklaşımı gibi bakmayı yeğlerim.

Konuya böyle bakınca, ister öğretilsin, ister kendi çabaları ile kazansın insana ilk yakışan özelliğin “bilinç” olduğunu düşünürüm. Bilinci, geniş anlamda alırsak: Bilinç düzeyi kişiye, ideolojisine, yerine, zamanına göre değişebilir; ama, bilinçsiz kişinin iradi davranmadığı açıktır. Bilinçsiz kişi edilgendir. Bugün, siyasal süreçte çektiğimiz sıkıntının kaynağı, çoğu insanımızın bilinçsiz ve edilgen oluşu değil midir? İyice öğrendik ki; demokratik bir yaşamda insanın bilinçlenmesinden başka hiç bir şeye güvenemeyiz.

Beklentimiz, insanımızın kendini çevresine, toplumuna ve insanlığa karşı sorumlu hissetmesidir; bunu bilinçli olarak yerine getirmesidir. Kişilikli olmak, bilinçli olmak insanımızın varlık nedeni olmalıdır. Bunu kazanmak, yani bilinç sahibi bir kişi olmak, öncelikle insanın kendi sorumluluğundadır. Ah, bunu herkese hissettirebilsek, inandırabilsek!..

Esendal ve Eşi Nadide Öğretmen 55 Yıl Önceki Dersliklerinin Önündeler

Fotoğrafta görülen basamaklar, benim Köy Enstitüsüne girerken sözünü ettiğim basamaklar. Bugün, bu yapının yanında Öğretmen Evi, arkasında İmam Hatip Lisesi var. Yerinde duran bu üç basamak bana, Çifteler Köy Enstitüsü'ne girdiğim günü anımsatıyor. Başkalarına ne anımsattığını ya da düşündürdüğünü, doğrusu merak ediyorum!...

EKREM KABAY İLE SÖYLEŞİ

**“KÖY ENSTİTÜLERİ PROGRAMININ AMACI, MAMUR BİR
ÜLKE YARATMAK, ÇAĞDAŞ BİR İNSAN YARATMAK, BİLİMİN
EGEMENLİĞİNİ HAYATIN KILAVUZU YAPMAKTI.”**

Erdal ATICI, Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri Vakfı başkanıdır. Muğla ilinin, Ortaca ilçesinin köylerinden yetişmiş bir çiftçi çocuğu. Ama, iyi yetişmiş, iyi yöneten, okuyan-yazan, Türkiye Cumhuriyeti'nin korunmasını birinci iş edinmiş güzel bir öğretmen. Vakfın dar gelirleri içinde namerde muhtaç etmeden güzel işler yapıyor. Bilgilendirme toplantıları, haber ve eğitim dergileri, demokratik kuruluşlarla iş birliği!.. Ayrıca TBMM.'de danışman, şimdi de; ülkemizin yetiştirdiği değerler için **"ANADOLU'DA AYDINLANMA ATEŞİNİ YAKANLAR 3"** adlı eseri hazırlıyor.

Sevgili Erdal Atıcı sana yakışan yeni ve kapsamlı bir iş yapıyorsun. Bana yönelttiğin yazılı soruları; soru-cevap kalıbında değil, okuyana yük olmayacak, gülümsetecek, sonuna kadar okuyabileceği bir düzen içinde sunacağım:

* * *

1973 yılının kasım ayında köyüme gittim. O tarihte; Cumhuriyet Senatosu üyesiydim. Anacığım şeker hastası idi. Tahtalıkta sırtını duvara dayamış tek başına oturuyordu. Evin kalabalık diğer üyeleri pancar işine gitmiş. Merdivendeki ayak seslerinden; *"Ekram sen misin? Sen misin o?"*, *" Benim anacığım bayağı unutmamışsın aferin sana."* Sarıldık ana oğul, sanki çocukluğuma döndüm!

Bizim köy, Burdur ilinin, Yeşilova ilçesinin toprağı bol köylerinden birisi. Adı Gençali. Bizim köyün bütün insanı pancar söküme gitmiş. Evlerde sadece yaşlılar kalmış.

Anamla köyü konuştuk, kardeşlerimi, kardeşlerimin çocuklarını konuştuk. Ne kadar köy haberi varsa, bir ucundan girdik öbür ucundan çıktık. Sordum; *"Ana paran var mı?"*, *"Ne arasın para bende, hem ben parayı ne yapacağım?"* dedi. *"Anacığım, ben parayı ne yapacağım demek olur mu?, parasız olana verirsın sana iyi bakarlar, para verdikçe sözün dinlenir, sana güler yüzle yaklaşırlar, kapın sabah akşam açılıp kapanıp durur."* dedim ve 1000 lira verdim. *"Bu ne kadar para, bununla ne alınır?"*. *"Anacığım; Bununla orta boy bir inek, 5-6 tane koyun alınır herhalde dedim."*, *"Vay, vay, vay, vay!"*

Sen adam olmazsın, başını sokacak evin yok, oradan oraya geze geze o gelini de yordun. Çocuklarına bir sürü masraf yapıcın, al paranı geri!” dedi. Ana oğul mücadelesi parayı anamın kuşağına koyduk.

Bizim köy, 1933’ün Ticaret Bakanı Mustafa Şeref Özkan’ın çiftliği bir köy. Bizim yörede köylerin çoğu çiftlik köyü. Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Mustafa Şeref Beyden sonra bir çiftçi çocuğu olarak ben de girmiştım. Mustafa Şeref Bey, Kıbrıs asıllı Acıpayam kaymakamının oğlu iken Paris’te hukuk eğitimi görmüş. Ben ise yeni Türkiye’nin; yeni eğitim programı Köy Enstitüsü eğitimi almıştım. Üstelik Cumhuriyet Senatosu sayın üyeleri beni Divan Katibi seçmişti. Anam da tutmuş “sen adam olmazsın!” diyor!...

Anam öleli 35 yıl oldu. O tarihten bu yana pek çok kişi Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görev aldı. Türkiye’nin o tarihteki dış borcu 4 milyar dolar idi; şimdi bu borç 600 milyar doları geçtik. O tarihte köylüler ürettikleri buğday, pancar, nohut, anason, haşhaş, inek-dana-koyun-kuzu ne satıyorlarsa ve ne alıyorlarsa pazarda aldatılıyordu. Şimdi gene aldatılıyor. Dün doğuda Kürt ayrılıkçılar gene 5 kişi öldürdü. Bugüne kadar öldürülen yurttaşımızın sayısı 40 bini geçti deniyor. Bu anlamsız iç kavgada ulusal bütçeden telef edilen para 500 milyar liradan fazla olmuş! Türkiye’de 10 milyondan fazla işçi var bunların sadece bir milyon kadarı sendikalı, içeride dışarıda sömürü diz boyu; milyarlarımızın sayısı 30’a çıkmış, işsizlik oranımız yüzde 14... Yüzde 14’ümüz ne kadar yapar hesapladık 10 milyondan fazla yapıyor. Bunlara eklenebilecek pek çok derdimiz var!.. Anam; “sen adam olmazsın” diye söylenirken; umutsuzluğuna koca koca başbakanları, bakanları, senatörleri, milletvekillerini benimle beraber insan görevi almış herkesi “dahil etmiş” de olabilir mi!? Bilemiyoruz!.. Anam öleli 35 yıl oldu...

1 Eylül 1949 Yılında Tayin Olduğum Salda Köyü ilkokulunda annem Sultan Kabay ve yeğenim Sebahat Altın. (Fotoğraf makinasından utanan köy çocuğu, 5 yaşında)

* * *

İnsanların, ailelerin, ulusların sorunları tek bir yöntemle çözülür. Onun adı EĞİTİM'dir.

İnsanları, toplumları birbirinden ayrı kılan tek etken EĞİTİM'dir.

Dünyadaki bütün diller ve bütün dinler bilimin insanlığa sağladığı tüm bilgiler EĞİTİM ile ayakta durur.

Ülkemizin, yaşadığımız derterleri elbette bizim insanımız eliyle çözülecek. Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nı ulus olarak başardıktan sonra, çağdaş bir toplum yaratmanın, ülkeyi ve dünyayı koruyacak, ülke insanını ve dünya insanını sevecek yeni bir insan yaratmanın gerekliliğini düşündü. Bu yeni yurttaş tipi deneye, gözleme, araştırmaya dayalı bilgilerin adamı olmalıydı, çok üretmeliydi, adaletli bölüşmeliydi, yalancı-hırsız olmamalıydı, çete-mete olmamalıydı. Çağdaş insanın yaşam koşullarında ve seviyesinde yaşamalıydı!...

Böyle bir beklentinin programlarını, Mustafa Kemal'in bütün Eğitim Bakanları bir bir düzenlemeye koyuldular... Yeni bir insan, etnik ayrılıkların değil; Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaş; okur-yazar, okuduğunu anlar, anladığı bilgileri yaşamına koyar, toprağını ve insanını kendisi gibi sever, korur, yaratıcı ve yapıcı bir insan yetiştirme projesi istediler ve buldular: KÖY ENSTİTÜLERİ.

Köy Enstitüleri alanında pek çok emektar insan var. Eğitimci, sağlık memurları, öğrenciler, öğretmenler, Köy Enstitüsü müdürleri ve diğer idareciler bu programın büyük ustası Hakkı Tonguç ve Hasan - Âli Yücel...

Köy Enstitülerinin kurucuları, köy enstitülerinin işleyişi, ders kitapları, kanunlar, tüzükler, pek çok bilgi kitaplaştırılmış Türkiye Cumhuriyeti kültür hazinesinde yerini almıştır.

Her Köy Enstitüsünde okuyan köy çocuğu gibi ben de Köy Enstitüsünü kuranlara, işletenlere büyük şükran borcumu ifade

ediyorum. Ama bir hayranlığımı ifade etmeliyim 30-40 sayfa kitabı okumakta zorlananlar, yaptıkları işten of- puf ile dönen, ya da; yaptığını ettiğini beğenen kimseler 21 Köy Enstitüsünün yer seçimini yapan, devletin az masrafıyla 27 bin köy çocuğunu barındıran, öğretmen-eğitmen-sağlık memuru yapmak için bilimsel yöntemlerle eğiten ve bu işi çok kısa bir zaman dilimine sığdıran büyük yurtseverlere karşı, tarihsel görevimiz saygı duyulmaktır, unutmamaktır. ÇAĞDAŞ EĞİTİM ve KÖY ENSTİTÜSÜ VAKFI'nın başkanları ve yöneticileri, Türkiye eğitimi için büyük övgülere değer çalışma yapıyorlar. Bu alanda kutlanacak çok isim var. Hepsini isim isim yazmayı çok isterdim; Okuyucuyu sıkmamak adına sadece, sevgili Mustafa AYDOĞAN, Abdullah ÖZKUCUR, Ali DÜNDAR, İlhan ALKAN, Zeliha KANALICI, Mahmut MAKAL, Niyazi ALTUNYA, Mehmet İRİ, Ali KINACI, Talip APAYDIN, asker arkadaşım Fethi ESENDAL, rahmetli kurucu başkan Niyazi ÜNSAL, çalışkan Mehmet KEPENEK, Nursel CEYLAN, Erdal ATICI ve Sabiha Hanım; yüz akımız eğitimcilerdir. Bu listeye dahil edemediklerim tarafımdan haksızlığa uğramışlardır. Ben kendilerinden yardım rica ediyorum. Bu listenin içine girmek isteyen herkes eline bir kalem alsın adını bu listenin içine koysun, inan olsun ki ben yazdım... Nasıl unutulurum Sayın Eyüp YAŞAR'ı, nasıl unutulurum konuşmamı ortasından bölen avukat Sayın Salih TAŞTAN'ı!., Osman BOLULU'yu ..

Bu bölümde, isimlerini özellikle belirtmek istediğim iki öğretmen var: Ülkü ve Şahin TAHAN. Birbirlerine ve işlerine ve dostlarına ve çocuklarına çok yakışan iki öğretmen!...

Köy Enstitüleri'nin ürettiği 8 adet Köy Enstitüsü Dergisi var. (Bu dergilerin ilkinde önsözü yazan, Türkiye'nin ünlü, unutulmaz Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in söylemi 18.8.1944 tarihini taşıyor. Son sayısı, 7. ve 8. sayısı bir arada, Eylül 1947..) Bu 8 dergiyi bir araya toplayıp hiçbir ücret almaksızın altın kitap haline getiren bu eğitimci iki insanı gönlümüzün bütün muhabbetiyle selamlıyorum. Bu iki inançlı insan matbaalarının geniş salonunda bir köşeyi Köy Enstitüsü'ne ayırmışlar. Orayı döşemişler, dayamışlar. Misafirlerini orada ağırlıyorlar. Çaylar, kah-

veler içiliyor, orada muhabbetler yapılıyor. Muhabbet arasında herkes kurtuluş döneminin, kuruluş döneminin Türkiye resmini görüyor. Herkes hayıflanmanın yanı sıra yeni bir yön yöntemle o köşeden ayrılıyor. İvriz Köy Enstitüsü'nden 14-15 yaşındaki bir köy çocuğunun şiirinden bir bölüm:

*Bizim köyde bir ev var;
Duvarı yıkık, üstü akıyor!
Köye küsmüş mü ne?
Yüzü mezarlığa bakıyor.*

Bu kitapta köy enstitülerinin yetiştirdiği Türkiye çocuklarının şiirleri, masalları, araştırmaları, derlemeleri, tanıtımları, ne güzel öyküler yer alıyor. Koca bir ulusun kültür haritasıdır KÖY ENSTİTÜLERİ DERGİSİ...

Teşekkür ederiz Ülkü öğretmenim, teşekkür ederiz Şahin öğretmenim.

(Dergilerin kitaplaştırılmasında (Nisan 2005) sevgili İlhan ALKAN, sevgili Niyazi ALTUNYA, sevgili Zeliha KANALICI, sevgili Mustafa AYDOĞAN'ın büyük emeklerine tanık oldum.) Saygı ile andığım bu öğretmenler, her türlü övgüyü hak etmişlerdir. Onları örnek insanlarımız sayıyorum.

* * *

Sizi yordum, anılarımdan birini sunacağım. Her Köy Enstitülü çocuğun bunun gibi, belki de; çok daha dokunaklı, çok daha ders alınacak, çok daha nereden nereye dedirtecek öyküleri vardır...

Benimkisi:

4 Haziran 1944. Dünya Savaşı'nın ikincisi oluyor. Kıtık, her alanda, yokluk herkesin başında. Evleri idare etmek, ülkeyi idare etmek büyük beceri istiyor.

Köyümüzden, hayatı boyunca çok düzgün bir insan olan

Rıza Özdemir, bizden bir yıl önce mezun olan, candan hakiki bir ağabey akıllı insan Halil Yıldırım, benim babam ve Rıza'nın babası Ahmet dayı iki gün yolculuktan sonra, Gönen Köy Enstitüsü'ne ulaştık. Bizi motosikletiyle gelip, yazan tarım başı Osman Gürkan öğretmeni bulduk. O bizi çok güzel karşıladı, babalarımıza: *"Sözünüzde durduğunuz için teşekkür ederim."* dedi. *"Bunlar yarından sonra öğretmen olup dönecek köyünüze..."*. Başka şeyler de söyledi, aldı bizi eğitim başı Ayhan Karasu'ya götürdü. Ayhan Karasu; beyaz yüzlü, gözlerinin içi dahi gülen orta boy, düzgün giysili bir yönetici... Bizi güzel bir kaydetti. Nöbetçi öğrenciyi çağırdı; *"Bunları götür, 1-B sınıfı öğretmenine teslim et."* dedi. Babalarımızdan ağlamadan ayrıldık. Akşama az bir zaman vardı. Babam ve Ahmet dayı geldikleri yere döndüler. Nerede gecelediler, ne yediler, içtiler, uyudular mı, uyumadılar mı ? Bunları hiçbir zaman konuşmadık. Babam öldüğünde, 34 yaşında Erzurum Eğitim Enstitüsü'nde öğretmendim. Babamın cenazesine katılamadım. Halâ içimdeki en büyük acıdır. Köy öğretmenliğinden, üniversite hocalığına, senatörlüğe giden başarıda öğretmenlerimin yanı sıra her babanunki gibi, babam KOCA VELİ'nin özverisi ve beklentileri çok etken olmuş mudur?, olmuştur, çok olmuştur, halâ en büyük motor gücümdür!..

Köy Enstitüsü'ne gelişimizin üçüncü dördüncü ayıydı. 2. Dünya Savaşı bütün şiddetiyle devam ediyordu. Bize öğretmenlik bilgileri yanı sıra demircilik, marangozluk, yapı dersleri iş içinde öğretiliyordu. Okulumuzdaki sebze ihtiyacımızı, tahıl ihtiyacımızı, etimizi, sütümüzü, meyvemizi biz kendimiz üretiyorduk. Bu eğitimin yanı sıra tüm öğrenciler savaş eğitimi alıyordu. Bize ayakkabı veremedikleri için çarıklık verdiler. Çarık dikmesini bilen arkadaşlarımız bizi yalın ayaklıktan kurtardı. Ancak çarıkları her akşam ıslatmak lazımdı. Islatılmayan çarıklar kurduğu için her birimizin ayağında yara açıyordu. İşte böyle bir ortamda sınıf arkadaşım Mehmet Zambak'la kaçmaya karar verdik. Köyümüzü, anamızı, babamızı, kardeşlerimizi, oyun arkadaşlarımızı özlemiştik. Kaçacaktık, doyasya bir ekmek yemeyi de düşlüyorduk! Bizim bu niyetimizi dördüncü sınıftaki kom-

şu köylümüz Mehmet Er ağabeyimiz işitmiş olmalı, bize güzel bir nasihat çekti: *"Deli misiniz siz? Yakında bir yanağı kırmızı, bir yanağı sarı, üstü mavi potin verecekler. Böyle bir potini nerede bulup giyeceksiniz?"* Bu avunma ile bir kaç hafta daha idare ettik, çarıkları giyemiyorduk. Sadece biz değil, öğrencilerin büyük çoğunluğu...

Bir ikinci vakti marangozhaneden tuvalete gidiyoruz diye ayrıldık. Arkadaşımın köyü 15 km. kadar uzaktaydı, çarşıdan kendimize birer gama bıçağı aldık. Gecenin bir vakti arkadaşımın köyü Çerçin'e (Gökçebağ) ulaştık. Anası da babası da pek sevindi, Mehmet'in anası bize domatesli yumurta yapıp karnımızı bir güzel doyurdu. Çift kat döşek yapıp *"çok yorulmuşsunuz"* dedi bizi yatırdı. Hafifçe sordu *"çocuklar siz yoksa okuldan kaçtınız mı?"* Mehmet sustu, ben *"evet"* dedim. Mehmet'in *"anası gama da almışlar ne yapacaksınız bu gamaları, siz nasıl okumaya gittiniz?"* Mehmet *"ana dağdan geldik, köpek, kurt karşımıza çıkar diye aldık"* ve ikimizde 13 yaşındaydık.

Uyandığımda hissettim ki yatağa işemişim! Ben şimdi ne yapacaktım? Mehmet'in yatağına elimi soktum o işlememiş, daha çok mahcup oldum. Mehmet de işlemiş olsa, sanki yüküm hafifleyecekti. Bu vesveseler içinde ne yapacağımı bilemezken kapı açıldı. Mehmet'in anası; *"uyandınız mı yavrum?"*. Mehmet zaten uyuyordu, ben utancımдан cevap veremedim. Anlamıştı o güzel insan benim yatağa işediğimi; *"Hiç üzülme anam, koskoca adam Mehmet'in babası bile yorgun olduğu günlerde, o da kaçırıyor!"*. Bu güzel sözler beni teselli etmedi. Yaptığım işin mahcubiyetiyle o gün boyunca tam 60 km. yol gittim. Bu yolun yarısını yürüyerek, yarısını da denk gelen tatar arabalara binerek... Gecenin bir vakti köyümüze ulaştım.

Evimizdeki sevinç benim ilk kavuşma sevincimdir. Bir hafta kaldım köyümde. Benim yenilikçi köylü babam, okumanın yazmanın faziletini kavramış olan babam iki gün yolculuktan sonra beni okuluma geri götürdü. Eğitim başı sevgili büyük insan Ayhan Karasu'nun kapısının önüne vardık. Eşğimizi bahçe-deki elma ağacına bağladık. Babam Ayhan Karasu'nun kapısını

çalarken eli titredi. Korkutucu olmayan yumuşak bir ses, “*giri-niz!*” dedi. Gencali köylü KOCA VELİ titreyen sesiyle; «*Ayhan efendi bu kaçağı ben geri getirdim!*” Başka bir şey söyleyemedi. Okuldan kendisi kaçmış kadar çaresizlik içindeydi. Ne halt ettiğimi, babamı nasıl zorda bıraktığımı yaşadım ki o biçim!...

Ayhan Bey : “*Ooo hoş geldin Ekrem Paşa, biz Ekrem’i kaçak-maçak saymadık, Ekrem’i izinli saydık. Sizi çok özlediğine, köyünü çok özlediğine yorumladık kaçışını. Seni de şimdi misafirhaneye götürsün Ekrem, bugün bizim misafirimiz ol*” dedi. Babam rahatladı, benim dünyam karmakarışık!...

Babam bu görüşmeden sonra Ayhan Bey’den izin istedi: “*Çok işimiz var Ayhan Bey, bu iyiliğin bana yeter. Sağ ol beyim*” dedi.

Sevgili Ayhan Karasu’yu senatör olduktan sonra çok aradım sordum. Erivan doğumluydu, Ermeni miydi, değil miydi? Bilgi edinemedim. Ne fark ederdi, adam gibi adam, eğitimci gibi baş eğitimci idi. Eğitimde adam harcamak olmamalıydı. Eğitimin asıl amacı; adamı kazanmak, kendisine ve ülkeye hayırlı kılmak değil mi? Ayhan Karasu’yu aramaya devam edeceğim, bulursam kendini, bulamazsam toprağını öpeceğim!

Gönen Köy Enstitüsü’nün müdürü Ömer UZGİL idi. Ayhan Karasu gibi o da çok gençti, 1000’in üzerinde öğrenci idik. Öğretmenlerimizin hepsi 35 yaşın altında idi. Her birini ihtiyar halimde özlüyorum. Müdürümüzün ve nöbetçi öğretmenlerimizin geceleri üstü açılan çocukları şefkatle örttüklerine çok tanık oldum. Gönen Köy Enstitüsü’nde kız-erkek ilişkileri arkadaşlık boyutunu geçtiği zaman, ayrıca; hırsızlık yaptığı zaman öğrenciler okuldan uzaklaştırılırdı. Dördüncü sınıfta Hacer abla ile, ünlü halk türküleri sanatçısı kültür adamı kıymetli ağabeyim Ahmet Yamacı mektuplaştıklarından ötürü okuldan uzaklaştırıldı. Köy Enstitülerinde kızların tuvaletlerde düşük yaptığı, Köy Enstitülerinin komünist yuvası olduğu Türkiye düşmanlarınca çok yazıldı, çizildi, konuşuldu. Köy Enstitüsünün öğretmenleri-öğrencileri yıllarca bu konuda zamanın iktidarlarınca da töhmet altında bırakıldılar. Bir tek Köy Enstitülü hiçbir mahkemede ko-

münizm hükmü giymedi. Köy Enstitülerine, Köy Enstitüsü öğretmenlerine, köy enstitüsünün yetiştirdiği köy öğretmenlerine çamur atanlar pislikleriyle baş başadılar. Ortada utanacak pislik sahibi adam da kalmadı!..

Köy Enstitülerine yapılan saldırıları ve kapanma öyküsünü kısaca işlemek istiyorum.

Ekrem Kabay, Samet Kızılbağlı, Erdal Atıcı

Kendi köyüme öğretmenliğimin beşinci yılında atandım, 4 yıl çalıştım. 117 öğrencim vardı, 5 sınıf bir arada. İlk öğretmenliğim Salda köyüne, 2 yıl sonra Harmanlı köyüne rastlar.

Her sabah okul açılır açılmaz temizlik muayenesi yapardık. Öğrencilerin erkeklerini ben, kızları eşim Yüksel hanım muayene yapardı. 7 yaşından 16 yaşına kadar kız-erkek çocukların ilkokulu okuması zorunlu idi. Üzerinde bit ya da pire bulunan,

saçı taranmamış kız çocuğu, tırnağı kesilmemiş öğrenci 5–10 dakikalığına evine gönderilirdi. Temizlikte kusurlu sayılan çocuğun annesi bu işe çok dikkat eder, çocuğunun temiz çıkmasına pek üzülürdü. Bazı çocukların okul elbisesi (grizet: siyah beyaz iplikten dokunmuş ucuz kumaş öğrenci elbisesi) yokluk nedeniyle olmazdı. Bu tür çocukların giysilerini ve yakalıklarını çoğunlukla öğretmenler kendi olanaklarıyla sağlardı. Yaz-kış çocukların çoğu yalın ayak olurdu.

Çocukların günlük eğitimi bitince, köyde okumak yazmak isteyen kadın-erkek yaşlı kimseler akşam öğrencisi olurlardı. Gaz lambası-gemici feneri ile anne babalar okuma-yazma öğrenirlerdi. Çok renkli, tiyatroluk sahneler yaşıdım.

Öğrencilerimle çok miktarda meyve ve selvi kavak fidesi yetiştirdik. Bu köydeki bugünkü zengin yeşilliğin benim öğrencilerimin eseri olduğunu gururla söyleyebilirim. Hatta köyün ortak malı 4 dekarlık alana, kavaklık yaptık. 2500 kavak diktik. 1956 yılı olarak hatırladığım kavaklıkta 2 kez kesim yapıldı. Köye ortak otobüs alındı. Kavaklık şimdi hem benim gibi yaşanmış hem de 3. kez kesime hazır hale gelmiş.

Çocuklar kendi meyvelerini kendileri diker hale gelince bizim köyde meyve hırsızlığı olmazdı, olsa da hırsızlık sayılmazdı.

Köyüme öğretmen olduğum 1953 yılının Eylül ayıydı. Benden 9 yaş büyük ağabeyim Musa KABAY 32 yaşında (1954 seçimleri) köy muhtarı oldu. Ağabeyimle köyü çiftlik olmaksızın kurtarmaya karar verdik. Köyün etkili isimleriyle bir bir konuştuk. Yaparız yapamayız sözleri, tartışıla-tartışıla yaparız haline dönüştürüldü. Köyden 3 kişilik bir komiteyi muhtarın başkanlığında köyümüzün sahibi Ticaret Bakanı Şeref Bey'in kardeşi Doktor Zekâî Bey'e İstanbul'a gönderdik. Çünkü Şeref Bey ölmüştü. Zekâî Bey çok naz yapmadı. Keçilerimizi 175 kuruştan, oğlakları 125 kuruştan, koyunları 225 ila 250 kuruştan, inek- dana elde avuçta ne varsa köylümüz satarak 230 bin lirayı tedarik etti. 20 kişi yokluktan ötürü alavereye girememişti. Onlara da köylümüz pay vererek kendi köyünün sahibi olmuştu. Bu

öyküye benzer, Türkiye'nin her tarafında köylülerin birlik dirlik haberleri çoğalmaya başlamıştı.

Türkiye pazarının bugünkü zenginliğe ulaşmasında; Köy Enstitüsünden yetişen öğretmenlerin büyük payı vardır. O yıllarda hastaya yoğurt; komşudan istenirdi. Komşunun sandığında elma varsa hastaya o elma koklatılırdı. Ama şimdi her evin sütü-yoğurdu, her evin bol bol sebzesi meyvesi, yaz-kış olabiliyor...

Bizim köyün evleri hep tek katlı idi. 2 katlı eve hanay denirdi. Bizim köydeki hanayın sayısı 5-6 tane idi. Evlerimizde tuvalet yoktu, banyo yoktu. Kadınlar tuvalet için genellikle geceyi beklerdi. Çok sıkıştırlarsa hayvanların ahırına girerlerdi. Bizim köyde tek tuvalet Mustafa Şeref Bey'in evinde; ve de, o da evin dışında hayvan gübreliliğinin üzerine kurulmuş tahta bir çevirme idi. Köyde banyosu, mutfak, tuvaleti, kileri olan ilk evi ben yaptım. Şimdi benim köylüler evlerini bu eve bakarak, ona benzeterek yapıyorlar. Ankara'nın sevgili belediye başkanı, sevgi ve rahmetle andığım Ali DİNÇER o evi gördü!. Onun sözünü aktarıyorum: *"Türk Halkı'nın, Türk Köylüsü'nün başından beri beklediği ev budur."*

Köyün hastalarına doktor iğne vermişse o iğneyi ben yapardım. Bu alanda çok öykülerim var... Bu söyleşinin çerçevesi dar olduğu için anlatamıyorum. Ama bir tanesini anlatacağım. O yıllarda verem ve sıtma çok yaygındı. Sıtmanın ilacı kinin denilen sarı bir haptı. Veremin ilacı ise stoptomis. Veremin ilacı bulunamıyordu. Kinin'i her eve sağlık memuru rahmetli Sadık Kuru bolca dağıtıyordu. Bir gün komşu köyden bir hanım 3 yaşında çocuğunu elinden tutmuş okula geldi. *"Ekram öğretmen, senin verem iğnen varmış, ücreti neyse verelim. Benim ağzımdan kan geliyor ablam», "tabi ablacığım hay hay... Şimdi öğretmen evine gidelim, ben senin iğneni yaparım."* Eşim Yüksel Hanım bize pekmez yoğurt bir sofraya açtı. Dördümüz öğle yemeğini beraber yedik. Ben şırıngamı kaydattım. Kuru-kuru Hasan'ın anasının iğnesini yaptık. *«Bu iğne en son çıkan ilaçtır. Her gün mutlaka süt içeceksin, bir yumurta yiyeceksin"* dedim. *"Ablacığım her gün bir*

yumurta nasıl yiyelim? Her gün sütü nereden bulalım!..." Şimdi o köylerde yumurtayı ve sütü bolca yetiştiriyorlar. Hasan'ın anası bana para verdi. Ben; "*Parayı iyi olunca alırım*" dedim ama hiçbir zaman kimseden para almadım. Az önce oğlu Hasan Çelik'i aradım. Havali abla 1996 yılında vefat etmiş. Nasıl bir inanma, nasıl bir yaşama arzusu, Havali abla Anadolu kadınına yakışır biçimde, hayat kavgasını sürdürmüş. Hasan Çelik o dirayetli kadının dirayetli oğludur. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün Teftiş Kurulu Başkanlığı koltuğuna kadar, alının teriyle yücelmiş bir köy çocuğudur. Eli, iyilik elidir. Seveni, sevmeyeni kim varsa Hasan'ın eli herkese ulaşır. Karısıyla, çocuğuyla, komşularıyla, iş yeriyle çok iyi geçinen güzel bir adamdır. Havali abla, bu oğlanı iyi ki doğurmuşsun derim içimden. Sağ olsun "elimini asası" gibidir, Hasan ÇELİK!.. Kendine uygun güzel de bir eş seçmiş. Fatma gelini de çok seviyoruz!..

Askere 1957 Mayıs ayında gittim, 1958 Kasım ayında döndüm. Bu sürenin 6 ayı Yedek Subay Okulu'nda, 1 yılı da kıtada geçti. Yedek Subay Okulu'nda öğrencilerin çoğunluğu mimar, mühendis idi. Başka meslekten olanlar da vardı. Ama yüzde 90 itibariyle İstihkâm Okulu mühendisleri alıyordu. Sayısını bilmiyorum ama; 8-10 kadar Köy Enstitülü köy öğretmenini vardı. İstihkâm Okulu'nun mezuniyetinde birincisi, üçüncüsü, dördüncüsü Köy Enstitülü çocuklardı... Bu yazının içine koymak için tereddüt ettiğim küçük bir öykümü sizin izninizle, hoşgörünüze sığınarak aktarmak istiyorum:

Terhis belgemi tabur komutanımdan aldım. Bölüğüme, subay arkadaşlarıma gidip vedalaştım. Tabur komutanım Şevket Yiğit'in ufacak ellerini severek sayarak öptüm, otelime gittim, tahta bavulumu hazırladım, otelimle vedalaştım, bir faytonla istasyona gittim. Erzurum'dan batıya tren akşam 9.30 gibi kalkıyordu. Faytondan indim, bir de ne göreyim? Benim bölükten bir manga asker... Taburun tüm subayları beni yolcu etmeye gelmişlerdi. Şimdiye kadar hiçbir yedek subaya yapılmamış uğurlama, bir köy öğretmenine yapılıyordu. Ben bu itibarı elbette gururlanarak yaşadım. Ne yapmıştım? Bir yıl içinde yaptıklarım

şimşek gibi kafamın içinden geçti. Koca bir hangara silah dershanesi kurmuştum. Çocuklar eğitimi burada dokunarak yaşayarak öğrendiler. Bir mayın tarlası düzenledik. Bu tarlada mayınları bulmasını, usulüne göre etkisiz hale getirmesini yaşayarak öğrendiler. Cemal Gürsel Paşa bu iki dershaneyi gezdi gördü. Benim sırtımı sıvazladı. Askerime bir de koğuş düzenlemiştim. Burada okur-yazar olmayan çocukları kısa sürede okur-yazar yaptık. Banyo yapmayı, tahratlanmayı (abdest bozduktan sonra yapılan temizlik), yatak yapmayı, her gün ayağımızı yıkamayı, her gün çorabımızı yıkamayı; bana köy enstitülerinde öğrettikleri gibi öğrettim.

Erlerden Elazığlı İbrahim, nöbetçi olduğum bir akşam odama geldi.

- *Buyur İbrahim onbaşı!*

- *Komutanım, sen bana bir tüfek vereceksin, 2 şarjör vereceksin, 20 kadar mermi vereceksin, bana 10 gün de izin vereceksin!*

- *Sonra ne olacak İbrahim onbaşı?*

- *Benim sözlümü babası vermiş birisine, gidip gereğini yapacağım.*

- *Bunların hepsi olur İbrahim onbaşı, hele bir sabah olsun konuşuruz. Ertesi sabah;*

Talim yerinde İbrahim onbaşayı çağırdım:

- İbrahim onbaşı bu ay bizim taburun teftişi varmış. Bu senin izin meselesini gelecek ay düşünsek dedim. İbrahim onbaşı hiç tereddüt etmeden "*Baş üstüne komutanım!*" dedi. Ne bir ay sonra bir gün, ne de sonraki aylarda Elazığlı İbrahim, bu konuyu açmadı. Uğurlamaya gelen manganın içinde İbrahim onbaşı da vardı. Sıra onun elini sıkmaya geldiğinde: "*Sağ ol komutanım!*" dedi. Bende hiç bir şey demedim, İbrahim onbaşayı öptüm!...

Askerimle, öğrencilerimle olduğu gibi birbirimize çok yakın olmuştuk. Şimdi; el an askerlerimden ve öğrencilerimden epeycesiyse hem yüz yüze, hem telefonla görüşüyoruz.

Oturanlar: Ekrem Kabay, Şahin Güner Tahan, İlhan Alkan

Ayaktakiler: Erdal Atıcı, Dr. Niyazi Altunya

* * *

Kendime ait övgü sayılabilecek bu hususları okuyucuya sunarken, sıkılarak yazdığımı bilmenizi isterim. Ben, bir sene sınavda kaldım. Mezuniyetim orta derece iledir. Benden çok başarılı arkadaşlarım ülke hizmetinde benden çok daha etkin ve verimli olmuşlardır. Şimdi sormak lazım böylesine ucuza yetişmiş, köy kalkınmasına her alanda hizmet eden öğretmen, eğitmen, sağlık memurlarından, ve bunları yetiştiren Köy Enstitülerinden niye sıkılmış, niye korkulmuş, niye kapatılmıştır? Yerine yenisi konabilmiş midir? Köy Enstitülerini kapatanlar, yüksek öğretmeni, eğitim enstitülerini, diğer öğretmen yetiştiren kurumları niçin kapattıklarını biliyorlar mı?

Aşağıda bazı derlemeleri bilginize ve yorumunuza sunacağım:

Refik KORALTAN: Köy Enstitülerini kapatan kanun çıkarılırken meclis başkanıdır!

1939 yılında Trabzon valiliği yapan Koraltan, Beşikdüzü Eğitim Kursu açılırken bir konuşma yapmıştır. 13 Mayıs 1939 günü yapılan bu törende Trabzon da yayınlanan Yeniyol gazetesinin S.ALTAN isimli muhabiri, makalesinde şöyle anlatıyor:

“Törende: ilk sözü kudretli bir hatip olan sayın valimiz Refik Koraltan söyledi. İrticalen irad ve birçok defalar sürekli alkışlarla kesilen bu hitabede sayın valimiz bilhassa Beşikdüzü adının üzerinde ısrarla durarak, burasının bir gün bir kültür yuvası ve bilgi beşiği olacağını bilerek mi bu adı buraya takmıştı. Bundan sonra kültür hayatımızda eğitim kursunun oynadığı rolleri ve gelecek zamanlar için bu yuvalardan beklediğimiz faydaları ve eğitmenlere düşen vazifeleri vuzuhla ifadeyle anlattılar.”

Aynı yazar, umumi müfettiş Tahsin Uzer Bey'in konuşmasını da aktarıyor: “Aziz arkadaşlarım: İlelebet unutamayacağım bir hissi tesadüfen bulunduğum bir toplantıyı Atatürk'ümüz şerefleştirmiş bulunuyorduk. O zamanki maarif vekili Saffet Arıkan idi. Söz arasında Saffet Arıkan, Atatürk'e hitaben; “elimde bol para var ama maalesef eleman yok!” Büyük dahi: “Müsterih ol Saffet, bunun da bir çaresi vardır. Türk ordusunun çavuşlarından istifade edilebilir; yüzlerce nefer arasından zekâları ile teferrüt etmiş olması bunlara verilecek kısa müddetli kurslarla bu iş için elemanlar haline getirilebilir ve bunlara EĞİTMEN diyebilirsiniz.” İşte EĞİTMEN tarihi böyle başlamıştır.”

Şimdi de Köy Enstitülerini kapatan Demokrat Parti iktidarının Milli Eğitim Bakanı

Ahmet Tevfik İLERİ'nin övgü ve yergisi:

ÖVGÜ

(Samsun 19 Mayıs dergisi, 1944, sayı:66)

“... tesadüfen görmemiş olanların kat’iyen bilmelerine ve tasavvur etmelerine imkanı olmayacak bir şekilde yepyeni bir gençliğin, yepyeni bir gençliğin bu Köy Enstitülerinde yetiştirildiğini zevk alarak, gurur duyarak gördük. Bugün dileğimiz yurt içinde, büyük Türkiye içinde çok faydalı olan bu Köy Enstitüsü davasının muvaffak olması, gerçekleşmesidir.

Daha sonra enkaz altında ölen iki arkadaşları anısına düzenlenen anıt açılışında bulunduk. Mütevazı bir anıt... 18 enstitüden gelen 18 taşla süslenmiş.

Ölen, şehit olan kardeşler hakkındaki hassasiyetlerini, acılarını, daima beraber olduklarını bildiren güzel şiirler, güzel sözler söylediler gözlerimiz yaşardı. Bu güzel, hayat dolu istikbalimiz için çok ümit verici. Bu Enstitüden ayrılırken şöyle düşündüm: Şehirlerin; kasvetli, müfsit insanı bedbin edici havasından bunalanlar buraya uğramalıdır. Burası hasta dimağ ve ruhlar için bir şifa kaynağı olacaktır.”

YERĞİ

(Yeni Malatya gazetesi, 2 Ocak 1951)

“...Arkadaşlar, Türk’ü ikiye bölmek istediler. Bu mukaddes çatı altında toplanan saf dimağlara patiskadan daha beyaz tertemiz bu kalplere, düşmanlıklar aşılacak istediler. Düşünmediler ki Türk bir bütündür, bölünemez...” Bakanın bu sözlerini dakikalarca alkışladılar.” Arkadaşlar bunu ancak Moskova yapar. Bu mübarek yüreklerin içine düşmanlık hislerini sokup, köylüyü şehirliye düşman yapmak istediler!... Biz onları başta ki bitler gibi birer birer kıracağız. Bahtiyarım ki bunu yapmakta bana nasip oldu. Biz onları Allah’ın lanetine terk ediyoruz. Bu memlekette bir tek öğretmen lazım, Türkiye de bir tek çeşit öğretmen olacak; kadrosuyla, maaşıyla, terfisiyle tek öğretmen tipi yaratacağız.”

Not: Bu övgü ve yergi: sevgili Mehmet KEPENEK’in (Başında Köy Enstitüleri) isimli çok güzel hazırlanmış eserinden alınmıştır. Teşekkürler Mehmet Beyim...

Tevfik İLERİ, övgü değerlendirmesini, Akpınar Köy Enstitüsündeki bir etkinliğe katıldıktan sonra yapmıştı. Söz Akpınar Köy Enstitüsünde iken, Yunus NADİ ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli YÜCEL'in aynı Köy Enstitüsü'ne ait söylemlerini okuyucuya sunmayı gerekli gördüm:

Yunus NADİ: (Cumhuriyet gazetesi, 10 Temmuz 1941)

“...Köy Enstitülerinin iyi yolda olmadıklarını fark ettiren bir hadiseyle karşılaştık. Ladik-Akpınar Enstitüsü gazetelerde yiyecek ve yakacak ihtiyaçlarının münakasasını ilan ediyor. Bu enstitü ekmeğinden soğanına ve sarımsağına, sığır ve koyun etinden tereyağına, peynirine, hatta lahanasına, pırasasına kadar muhtaç olduğu yiyecek maddelerinin hepsi için müteahhit arıyor. Demek ki Enstitü bu ihtiyaç maddelerini kendisi yetiştirmemektedir. Halbuki biz Enstitülerin kafi genişlikte, arazi dâhilinde tesis olunarak, ameli hayat namına her şeyden önce zirai işlerimize inkişaf verecek bilgili faaliyetlere kaynak olacakları hayaliyle avunuyorduk. Köy Enstitülerinin memleket istihsalini arttıracığı, ameli hayat öğretmenleri yetiştirmek gayesi bekliyorduk. Kabakla fasulyesini, müteahhitten satın alacak Köy Enstitüleri ilmi ve ameli olarak hangi ziraati öğrenmiş olup da sonra memlekete yayacaklardır? Bu, Nasrettin Hoca'nın «Yüzme öğrenmeden suya girmeyeceğim» demesine benziyor...”

Daha geniş olan bu eleştiriyi, Hasan Ali Yücel (13 Ağustos 1941, ilköğretim dergisi) cevap verdi:

Hasan Ali YÜCEL:

“Mebus arkadaşımız Nadi'nin Cumhuriyet gazetesindeki baş makalesini dikkatle ve memnuniyetle okudum. Köy Enstitüsüne dair kısımda ileri sürdükleri tamamen doğrudur. Doğru olmayan bir nokta; yiyecek ve yakacak ilanıyla bunun gerektirdiği yasal zorunluluk ebediyen devam edecek değildir.

Yeni doğan Enstitü'nün yaşı 1 senedir. Ladik kazasına 4 km mesafede, tek dikili ağaç ve bir kulübesi bulunmayan boş arazide ilk anda ahşap bir barakaya sığınarak, 3 ay içinde bugün 250 memleket çocuğu-

na yetecek yemekhane, yatakhane, atölye, ahır, depo olmak üzere 9 tane binayı bu müessesenin hocaları ve talebesi yapmıştır.

Burada 722 dekar arazi temin olunmuş, bundan 80 dönümüne mahalli şartlar nazara alınarak pancar ekilmiş, lahana, pırasa, soğan, sarımsak ve diğer sebzeler dikilmiştir. 15 dekarlık meyve fidanlarını tesis ettik. Toprağın bellenmesi, temizlenmesi kolay iş değildir. 700 kavakla dişbudak ve ıhlamur fidanları diktik. Meyve fidanlığımızda Düziçinden getirdiğimiz fidanları diktik. SON KIŞIN ŞİDDETLİ SOĞUKLARINA KARŞI ONU DİKENLER GİBİ MUKAVEMET ETTİLER. HEPSİ TUTMUŞTUR. AYRICA BAĞ DA YAPTIK. 1800 ÇUBUK KÖKLENDİRDİK. 450 KİLO YULAF EKTİK. Ziraat vekâletinden Köy Enstitülerine tevzi edilen 500 gram soğan tohumu, 15 kilo barbunya fasulye tohumu, 20 kilo top şeker fasulye tohumu, marul fidesi, ıspanak, pırasa, lahana, bakla, hıyar, sakız kabağı, 6600 domates fidesi, maydanoz, dereotu ve tere. Bu sene kuraktı, bütün bu sebzeler çocuklarımızın eliyle dikilmiş, çocuklarımız tarafından elleriyle sulanarak yetiştirilmiştir. Dahası var: 12 dekarlık yere mısır ektik, 2.5 dekarlık yere 20 kilo kendir ektik, 129 kilo buğday, 912 kilo arpa, 150 akasya, 250 kestane, 180 elma, 50 vişne, 30 erik fidanı dikilmiştir.

Hayvanlarımızın kışlık yemleri tamamen temin edilmiştir. Bu söylediklerim Ladik Köy Enstitüsüne ait malumat... Bütün Köy Enstitülerinde böyledir ve bütün bunlar okudukları derslerin dışında tayin edilmiş işlerdir. Ladik bahis idi de onu anlattım icabında ve dakikasında diğer Enstitüler için de böyle müfredatlı konuşabilirim.

Ben diğerlerinde olduğu gibi bu müessesede çalışan öğretmen arkadaşların ve köylü talebemle, gösterdikleri gayrete bakıp iftihar etmeyeyim. Gönlüm ister ki onların, yarın memlekete edecekleri hizmetleri düşünerek: bir sera fidanı gibi değil, kökleri aziz topraklarımıza işlemiş ulu ağaçlar gibi muhitlerinin ve vatanlarının insanları olarak yetişmekte bulunduklarını herkes bilsin ve benim gibi iftihar etsin."

Yunus Nadi Bey, Hasan Âli Yücel'in bu yazısını okuduktan sonra teşekkür etti. Bu yazıyı Tevfik İleri'nin, Koraltan'ın ve diğer iktidar sahiplerinin okuduklarını düşünmüyorum. Eğer okudular da: okumalarına rağmen!...

Köy Enstitüleri programının amacı, mamur bir ülke yaratmak, çağdaş bir insan yaratmak, bilimin egemenliğini hayatın kılavuzu yapmaktır. Hiçbir yurtsever, ulusal eğitim kurumlarının çökertilmesine razı olacağını varsayamayız. Atatürk 19 Mayıs gününden itibaren, emperyalizmin en büyük tehlike olduğunu, toplumun dikkatine sunmuştur. Bu tehlike, bugün toplumumuzu ayrıştırmakta, toplumsal hukuku darmadağın etmekte, Türk ordusunu -inandırıcı olmayan- aslı astarı olmayan suçlamlarla zafiyete uğratan güç, Köy Enstitülerini kapattıran güçtür. Bu noktada Amerikalı barış gönüllüsü, köy enstitüleri üzerine doktora tezi sahibi Fay Kirby'nin bir tespitini sunmak isterim. Fay Kirby, TÜRKİYE'DE KÖY ENSTİTÜLERİ isimli kitabının önsözünde (7. sayfa, son paragrafta) "Enstitüler fikrin kendisinde veya enstitülerin kuruluşunda veya işleyişinde bulunan bir sakatlıktan değil dışarıdan gelen amiller tarafından çökertilmiştir." demiştir. Amerikan ülkesi 2. Dünya Savaşı'ndan bugüne dünyayı, elindeki teknolojik-ekonomik-atomsal güç sayesinde yeniden dizayn etmektedir. Başbakanların, bakanların ikide bir Amerika'ya koşup gitmeleri günü kurtarma siyasetinden başka bir anlam taşımıyor.

Köy Enstitüleri Yasası 1940 yılında çıkarıldı. Bu kanuna oy vermeyenler, o tarihte tek parti olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin milletvekili idiler. Bu milletvekilleri sonradan Demokrat Parti adında ayrıştılar. Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti milletvekilleri, 1945 ve 1946 Milli Eğitim Bakanlığı bütçeleri görüşülürken:

1) Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, 1945 bütçesi için görüşmelerde; tüm konuşmacı milletvekillerince övgü dolu sözler söylenmiş, büyük alkışlar almıştır.

2) 1946 yılı görüşmelerinde; iki partinin sözcüleri bir yıl önce methiyelerle, alkışlarla kutsadıkları Hasan Âli Yücel'i; menfi biçimde eleştiriyorlardı. 7 yıl 7 ay bakanlık yapan, eserlerini, asla unutmayaacağımız Hasan Âli Yücel ve Umum Müdürü Hakkı TONGUÇ görevden alınıyordu!.

3) 1946 Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe görüşmelerinde; Cumhuriyet Halk Partisi'nin muhalefetçe de desteklenen konuşmacısı, Maraş Milletvekili Mehmet Emin Soysal'dır. Bu kişinin konuşmasını bütünüyle bu yazının içine koymak isterdim. Adı geçen, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün pedagoji bölümünden 1935 yılında mezun olmuş. Kısa süre sonra, Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne müdür olmuş. İçimizden birinin, yergileri, karalamalarını bu yazının içine yakıştıramadım. (Bu zatın konuşmasını « İbret-i alem!» olsun diye, ayrıca bir dosya olarak sayın Erdal Atıcı'ya sunacağım. Bu dosyayı kitabın sonuna koyar mı bilemiyorum.)

Sevgili İsmet İnönü, Mehmet Emin Soysal'ı (6.1.1961-25.10.1961) tarihleri arasında; Kurucu Meclis'e, Cumhuriyet Halk Partisi temsilcilerinden birisi olarak atamıştır. Köy Enstitüleri'ni; CUMHURİYET'İN EN BÜYÜK ESERİ sayan İsmet İnönü; bu büyük Cumhuriyet eserini karalayan adamdan başka kimse bulamadı mı? Yoksa Mehmet Emin Bey'i ödüllendirmek için mi? böyle yaptı. İnönü ile birlikte Senatoda kısa bir süre beraber çalıştık. Bu soruları kendisine soracak fırsat bulamadım. İnönü'nün Köy Enstitüleri'ni kapatma başlangıcı olan 2. Dünya Savaşı'nın galibi Amerikalılar, İnönü'ye: "...ULUSALCI EĞİTİM- BİLİMSEL EĞİTİM, KÖY ENSTİTÜSÜ PROGRAMINI İSTEMEYİZ!" baskısı koymuşlar mıydı? Soramadım, soramazdım!. 2. Dünya savaşından sonra, iğneden ipliğe Amerikalılar her şeyimize karışıyordu. İsmet Paşa'dan, Erdoğan'a hep karışa geldiler...

1956 yılı yaz aylarında bir gün Fakir Baykurt, eşi Muzaffer Hanımla beraber Gençali Köyü'ne ziyarette geldiler. Köyün muhtarı, köyün yetiştirdiği okuyan öğrenciler, köyümüzün öğretmeni rahmetli Himmet Bozkurt ve en sol başta kenarında eşi Naciye Hanım.

BİR ANIM:

15-26 Kasım 1978 tarihleri arasında: Türkiye Sovyetler Birliği dostluk grubu Türkiye temsilcisi olarak Sovyetler Birliği Meclis Başkanı Sayın ŞTİKOV tarafından davet edildik. Heyette o tarihteki Meclis Bütçe Plan Komisyonu Başkan'ı rahmetli Yılmaz ALPARSLAN, Bütçe Plan Komisyonu Genel Sekreteri Sayın ve sevgili Trabzon Mebusu Ertöz Vahit SUIÇMEZ ve Senato'dan ben seçildim. Benim yaşıma bu iki milletvekilinden büyük olduğu için beni kendilerine başkan seçtiler. Moskova'ya ilk günün akşamı indik, ikinci günü saat 10'da Meclis Başkanı bizi kabul etti. Güler yüzle ve espiyiyle karışık:

- Sayın Başkan size Kurtuluş Savaşınızda yardım ettik, demir-

çelik fabrikalarınızı biz kurduk, ayakkabı, şişe cam, başkaca fabrikalarınızı biz kurduk. Ne istiyorsunuz bizden? Dün Washington'da, casus uçakların Konya'da konuşlandırılması için bir antlaşma imzaldınız. Bu uçaklar bizi gözetleyecekler, böyle hasmane (düşmanca) komşuluk olur mu?

- Türk heyeti olarak birbirimizin yüzüne baktık. Hiç birimizin olay hakkında bilgisi yoktu!.. Bir şey söylemek lazımdı. Seyahate çıkarken Dışişlerinde bize bu alanda bilgi verilmemişti, cevabı ben verdim. Sayın Başkan: *"Biz buraya komşularımızla iyi ilişkiler kurmak için, dostça geçinmek için geldik. Bu antlaşmadan hiçbir bilgimiz yok."*

- ŞTİKOV: *"İyi komşuluk için, Amerika'nın yaptırımlarına karşı çıkmalısınız!."*

- Sayın Başkan bildiğiniz gibi; çiviye sökmek çakmaktan zordur. 30 seneyi geçkin süredir Türkiye'deki Amerikan etkinliğini sökmenin bir formülü varsa öğrenmek isteriz!...

Görüşmeler muhabbetle, gezilerle devam etti. Türkiye'ye döndük. Rahmetle ve sevgiyle andığım Başbakan Bülent Ecevit bizi kabul etti. Gezimiz hakkında geniş bilgi sunduk. Bülent Ecevit'in Washington'da imzalanan antlaşmadan haberi yoktu!.

Amerika, dünyanın en güçlü devleti, dünyayı kendine göre yeniden düzenliyor. Bu düzenlemede; program dışı çelişkiler, düzenlemelerin büyük sorunu olacaktır. Yeni düzenlemede ulusları farklı pencerelerden bakarak, ulusları kendi içinde kargaşaya sokarak; ölümlerle-zulümlerle başarıya ulaşmak asla olası değildir. Bu kafa belli bir süre başarılı görülse bile; Dünya birliği (çok isteriz!) soyarak-korkutarak kurulamaz!..

* * *

Belgesel bir tespit olarak bir anımı daha sunmak istiyorum:

1962 Şubat ayı son haftası, cumartesi günü akşamı, Hasan Âli Yücel'i ölümünün birinci yılında anacaktık (ölümü; 26.2.1961). İnönü'yü anma programına davet için ben gittim. Tandoğan da ki "Mebus Evlerinde" olduğunu saptamıştık. O tarihte başbakandı. Bahçe kapısının önünde küçük bir kulübe ve önünde bir polis vardı. Polis; "*Buyurun*" dedi. "İnönü ile görüşeceğim" dedim. Eliyle işaret ederek; "*Buyurun*" dedi. Beni aramadı, soru sormadı, İnönü'nün kapısının zilini çaldım. Kapı açıldı, Mevhibe Hanım!.. "*Buyur çocuğum*" dedi. Kendi anam kadar yakın hissettim Mevhibe Hanım'ı! İnsana şefkatle, son koruyucu güveni ile bakan, en büyük ana!.. "İnönü ile görüşeceğim.", "*Buyur çocuğum*" dedi. İçeri girdim, İnönü-İsmail Rüştü AKSAL ve eşi oturuyorlardı. İnönü; "*Hoş geldin delikanlı, otur bakalım!*" Çok heyecanlanmıştım! Kurtuluş Savaşı Komutanı, ikinci Cumhurbaşkanı, şu anda Başbakan, beni sorgusuz sualsiz, kuşku duymadan kabul etmiş, kıyısına oturtmuştu. (sohbet yaklaşık, belki 20, belki 30 dakika sürdü.) Davetimi yaptım. İnönü; "*Mevhibe Hanım beni geceleri sokağa bırakmıyor, bunu gazetecilere sakın söyleme, seninle bir mesaj yazalım, vs.*"

Mesajı aldım, mesajda; Hasan Âli YÜCEL'e sevgi ve takdir duygularını yazdırmıştı. Anma gecesi okundu. Ben bu anıyı; Demokrasimiz açısından, çocuklarımız kendi günleriyle kıyaslasınlar diye kaydettim. Benden, polisin ve İnönü ailesinin kuşkulanamamasını ve canı gönülden kabul edilişimi, tarihe not düşmek için okuyucuya arz ediyorum.

* * *

Sevgili Vakıf başkanımız Erdal Atıcı, öğretmen örgütlerinde görev alıp almadığımı soruyor. Başlangıcından bu yana, daima öğretmen dayanışması içinde oldum. Bugün Vakfın üyeliğini sevdiğim gibi; Yeşilova Öğretmenler Derneği, Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri Birliği, Burdur Öğretmenler Derneği, Hakkari Öğretmenler Derneği ve TÖS. Hep içinde oldum ve sevdim. (Göller

Bölgesi Öğretmenlerini bir araya getiren Sayın Dursun KUT'u bu başarısından ötürü saygıyla anarak!..)

Türkiye Öğretmenler Sendikası, çok hızlı gelişti. (TÖS)

TÖS'ün genel başkan'ı sevgili büyük yazar, büyük sendikacı, büyük yönetici, Gönen Köy Enstitüsü'nden sınıf arkadaşım, Fakir BAYKURT idi. Sendika'nın hızlı gelişiminde Fakir BAYKURT'a duyulan güven çok etkili olmuştur. Türkiye öğretmenlerinin 80 bin kadarı sendikanın üyesi olmuştur. 1965-1970 yılları arasındaki öğretmen sayısı 130 bin civarındaydı, yani öğretmenlerin yüzde 60'dan fazlası sendikanın üyesiydi. O yılların Demirel iktidarı; öğretmenleri çok ezdi, üzdü. "Öğretmen kıyımı" tabiri bugünkü hazin tablomuzun başlangıcıdır.

Şimdi Türkiye'mizde 700 bin civarında öğretmen var. Bunların çok büyük bölümü sendikasız; güçlü bir sendika için yeni bir isim altında öğretmenlerimiz birleşmelidir. "Eğitim-Sen" , "Eğitim-İş" öncülük özverisi'nde bulunabilir mi? Bilemiyorum. Öğretmenlerin görevi 1800-1900 yılların "Şöven akımları"nın akıntısında savrulmak değildir. HER İNSAN DÜNYADA YAŞAMA HAKKINA SAHİPTİR VE BÜTÜN İNSANLAR BİR ARADA YAŞAYABİLİRLER!..

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın; "BÜYÜK EĞİTİM YÜRÜYÜŞÜ – EĞİTİM BOYKOTU – DEVRİMCİ EĞİTİM ŞURASI" ve diğer etkinlikleri, o günün tüm YİĞİT ÖĞRETMENLERİNİN ESERİDİR. O öğretmenleri 42 yıl geriye dönerek saygıyla selamlıyorum.

Gülümsemek için bir anı:

1966 yılının ilk aylarında, Erzurum'un yeni valisini, TÖS yöneticileri olarak hoş geldin ziyaretinde bulunduk. "Hoş-beş"ten sonra, Vali Bey'e; "Efendim, Ceza Kanunundaki 141-142inci maddeler kaldırılсын, bu maddelerin tehdidi altında öğretmenler bilime göre çalışma yapamıyorlar!" dedim. Vali Bey "Sayın Başkan, bu işteğınız benim gücümü çok aşar" dedi. Yıllar sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Vali Ali Akarsu ile karşılaştık. Beni kutladı,

«Sayın Senatörüm, 141-142'yi ne yaptınız?». Güçsüzlüğümü o da gördü, bende Vali Bey'in geçmişteki büyük hoşgörüsünü hatırlatarak teşekkür ettim. 141'i-142'yi Ceza Yasamıza koyduranlar; ÖZAL eliyle kaldırdılar.

Bu anıma bağlı olarak; Erzurum öğretmenlerinden, Kars-Erzincan-Maraş-Burdur-Yozgat öğretmenlerinden o güne de, bu güne de yaraşır davrandıkları için teşekkürlerimi sunuyorum. (Mehmet Ali ALADAĞ, Sabriye ALADAĞ, Prof. Turgut BAŞKAN, Ayşeciğim ve eşi Tertemiz Beyim, Prof. Necdet SÖZER, İsmail DÖNMEZ, Sait ÇİLTAŞ, Necati BAŞAK, Niyazi ÜNSAL, Cuma öğretmen, Mehmet YILDIRIM, Tefik YILMAZ, Veli ZEREN, Hamit TARİS, Hüseyin ULUTAŞ, Fevzi ÇOBAN, Hüseyin TOKGÖZ, Ekrem KUMAŞ, Mustafa KUTLUER, Arif ORHAN, Rahmi DÜZGÜN, Mehmet KABAY, Ali KARA, Hüseyin AKBAŞ, Rıza ÖZDEMİR, Rıza AKIN, Veli TÜRKAY, Ahmet KURBAN, Mehmet AKKUŞ, Mustafa Ali SADAK, Abdullah AKIN, Hidayet BAKAN, Ali Osman GÖKÇE ve adını yazamadığım pek çok meslektaşım!)

*1974 yılında Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanı üyeleri
Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e ziyarette bulundu.*

*Soldan: İsmail İlhan, Ekrem Kabay, Abdulgani Demirkol, Sabahattin
Savcı, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Bahriye Üçok, Cumhuriyet
Senatosu Başkanı Tekin Arıburun*

1966-1967 öğretim yılında Burdur'da görevliydim. Gölhisar ilçesinde; ilçenin öğretmenleriyle mesleki bir toplantımızda, zamanın (AP'li) bir milletvekili toplantımıza katılıp konuşmak istedi. Mesleki bir toplantıda, buna izin vermeyeceğimi söyledim. İki gün sonra hiç gitmediğim köylerde komünizm propagandası yaptığımdan açığa alındım. Hakkımda hızla soruşturmalar açıldı. O tarihte komünizm; cinsel sapıklık gibi algılanıyordu. Zamanın muhakkiki pek çok sorunun yanı sıra annemle ve 4 yaşındaki kızımın yatıp yatmadığını sordu. Ben müfettişe "Annemin göğsüne başımı koyup uyumayı hâla isterim, kızımın gelince; anasıyla aramıza gelip sokuluyor. Önünü alamıyoruz." dedim. Muhakkik Bahir Beyin, gözleri doldu. Bu öyküyü, büyük Köy Yazarı Sayın Mahmut Makal İMECE dergisine yazdı.

O dört yaşındaki küçük kız büyüdü, hukukçu oldu. Çankaya Belediyesi'nin uzun yıllar hizmetinde bulundu, emekli oldu, evlenecek yaşta oğlu-kızı var, halâ gelip beni öpüyor!.. , BEN DE ONU!

1973 yılının Mart-Nisan aylarında Dinar Ortaokulu birinci sınıf Türkçe öğretmenliği yaparken; Burdur ilinden Cumhuriyet Halk Partili ilçe başkanları ve başkaca halk önderleri Burdur Senatörlüğü için bana davette bulundular. O davet mektuplarından bazıları çok dokunaklı yazılmıştı. Param yoktu. Hem ben kimim, senatörlük kim!? , aday olduk. Cumhuriyet Halk Partisi'nin eski il başkanlarından birisi ve diğer partilerin 7 adayını benim "komünist karalanmamı" malzeme yaptılar:

Dağarcık Köyü'nden yaşlı bir delege, sınıf arkadaşım, rahmetli Arif Akça'ya (ışıklar içinde yatsın!) "Arif Bey, bizim aday çok azılı komünistmiş. Bula bula bunu mu buldunuz?" demiş. Arif geldi, beni buldu. Aldı Mehmet dayının yanına götürdü. Mehmet dayıya: "Mehmet ağa Halk Partisinin adayı işte bu" dedi. Adam bana hayretler içinde bakarak: "AAA! Bu bizim gibi insan ya, hem de yakışıklıymış!."

Hem ön seçimi, hem senatörlük seçiminde Burdur halkı bütün kötölemelere karşı beni senatör seçti. Senatörlüğüm biteli

32 yıl oldu, aklımda kalanlardan bir-iki izlenim:

Öğretmenliği başarmıştım. Bu işi başarabilecek miydim? , konuşanları dinledim, çıktım bende konuştum. Haşhaşı, anasonu, traktörü konuştum; köylünün pazarda aldatıldığını konuştum. Hiç de geri kalır tarafım yoktu. Hatta biz beş köy enstitülü, köy çocuğu yeni bir ses, yeni bir hava getirmiştik. Hangimiz kürsüye çıksa, Senato bizi dinliyordu. Düzenli ve araştırmacı yanımız beğeniliyordu.

Eşim Yüksel hanım, Burdur'dan gelen yurttaşları; severek, isteyerek ağırlıyordu. Burdur'a dönen yurttaşlar, eşimi benim hizmetçim olarak düşünmüşler. Bugüne kadar böyle bir misafir sever, Senatör- Milletvekili eşi görmedikleri için; "Bizim Senatör bir hizmetçi bulmuş; vallaha! Helal olsun!" Ne diyelim; teşekkürler Yüksel hanım!..

Tüm köyleri ilk elektriğe kavuşan il Burdur olmuştur. Bu konuda; Burdur'un Elektrik Başmühendisi Uğur Bey'e, Ankara'daki Köy Elektrifikasyon dairesinden Cengiz Türker'e övgülerimi sunarım.

Burdur ilinde 400'e yakın yeraltı kuyusu açan ve bütün baraj ve gölet olabilecek alanlardaki sulama düzenlemesinde: Umum Müdür Samim Özteke'e, Bölge Müdürü Sayhan Bayoğlu'na, Behiç Conkar'a, Ahmet Kaya'ya ve Türkiye'nin Başmühendisi çalışkan Muazzez Sakarya'yı, yeraltı kuyularını açan İŞÇİLERİMİZ'i sevgi ve saygıyla anıyorum. Burdur toprağının yüzde 73'ü sulanabiliyor!.. Yeraltı ve yerüstü Burdur sularını programlayan TOPRAK SU Daire Başkanı Sevgili Kenan OVAYURT'u, gülen yüzünü hiç unutmayacağım!...

Yediğimizi içtiğimizi önümüze koyan köylülerimizden sulamada kullandıkları elektrik parası alınmamalıdır... Bunu başaracak bir köylü çocuğumuzun geleceğini çok ümit ediyorum!..

* * *

Beni Burdur'da açığa alan Burdur Valisi'ne; iftiraya uğradığımı ne ben ne de Gölhisarı ilçesinin bütün partili ilçe başkan-

ları anlatamadık, 6 ay beni zorluklarla baş başa bıraktı. Halbuki Cumhuriyet'in valisi idi. Benim de valim idi.

Amasya Valisi olarak Ankara'ya gelmiş. Gökdelenin dibinde karşılaştık;

- Ooo! Vali bey hoş geldiniz. Beni tanıdınız mı? (Yanında koruma polisi ve bir kişi daha vardı.)

- Hoş bulduk efendim, gözüm ısırarak gibi oluyor!

- Efendim, ben Burdur Senatörü Ekrem Kabay ...

Vali Bey'in yüzü pembeleşti, ellerinin içi bile terledi.

"Bir emriniz olur mu efendim?" dedim. Vali Bey konuşmadı, az sonra; "Sağ olun efendim" dedi. Nasıl ayrıldığımızı hatırlamıyorum...

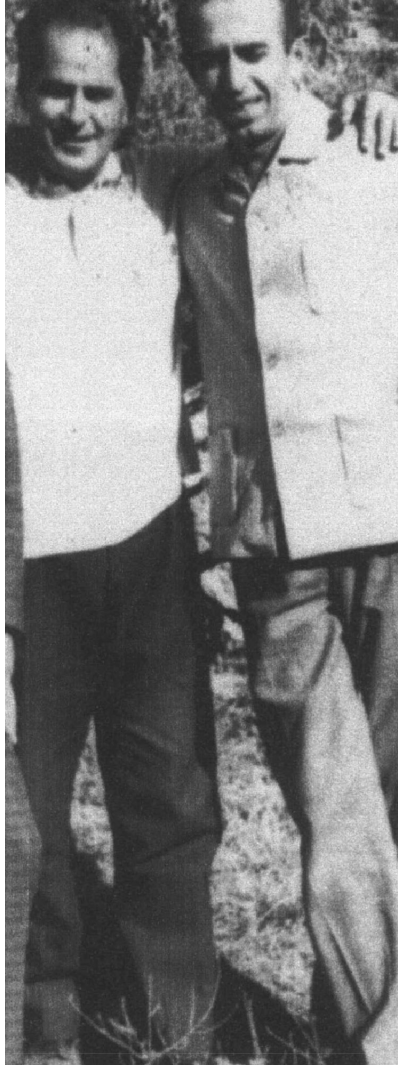
Erdal Başkanım okur-yazarlığımı soruyor:

Yazarlığım konusunda güvensizim, tembelim. Ama köy enstitüsünden beri okumayı seviyorum. Küçük bir kütüphanem var, içinde okunmamış çok kitap, yarım okunmuş kitaplar benden şikayetçidir. Başından beri Cumhuriyet gazetesinin alışkanıyım. Eve, Sözcü gazetesi de alıyoruz. Bütün gazetelere bilgisayarda bakmaya çalışıyorum. En son, Abdullah Özkucur'un "Köy Enstitüleri Destanı", Mustafa Yıldırım'ın "Sivil Örumceğin Ağında" (halâ okuyorum) ve John Steinbeck'in «İnci»sini okudum.

Aile efradım ile ilgili soruya gelince:

HAYATI, SEVGİLİ EŞİM YÜKSEL HANIM'LA BERABER YÜRÜDÜK!..

Dört çocuğumuz, on torunumuz var. Torunlardan da dört bebeğimiz var. Çocuklarımız da torunlarımız da bizi keyiflendirecek biçimde yürüyorlar. Çocuklarımin eşleri, pek fevkalade. Her birinin eli ve gönlü, Türk topraklarına ve büyük Türk ulusuna ve insanlığa yönelik!...

Fakir Baykurt ve Ekrem Kabay ile ilgili bu düzenlemeyi; ilköğretim müfettişi Muammer Çetinkaya çalışmasından aldım.

* * *

DİLERİZ Kİ:

Türkiye insanı; Türkiye toprağına ve Türkiye insanına sahip olsun,

Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik yönetimini korusun,
Hayatını sadece dogmalarla değil, bilime dayalı tanzim etsin,

Kendi yurdunda barış içinde, komşularıyla barış içinde,
Dünya ülkeleriyle dostça yaşasın,

Çok üretsin ve insana yaraşır biçimde yaşasın,

Tehlikelere karşı örgütlü bir meslek, örgütlü bir toplum üyesi olsun,

Zulme ve zulüm sahiplerine karşı durabilsin!...

Sevgili Mustafa Kemal'i, Sevgili İnönü'yü, Sevgili Hasan Âli Yücel'i, Sevgili Saffet Arıkan'ı, Sevgili Hakkı Tonguç'u ve çalışma arkadaşlarını saygıyla anarak...

* * *

Bu çalışmayı değerli ilkokul öğretmenim, unutulmaz bilim ışığım Mehmet GÜRCAN anısına ve Ekrem Kabay'ı temsilcisi seçen Burdurlulara sunuyorum!...

MUSTAFA ONAR İLE SÖYLEŞİ

Erdal Atıcı, Mustafa ONAR

**“O DÖNEMİN EN AĞIR SUÇLAMASI KOMÜNİSTLİKTİ. O DA
KÖY ENSTİTÜLERİNE YÜKLENDİ...”**

Mustafa öğretmenim bize kendinizi tanıtır mısınız? Çocukluğunuzu, ailenizi, köyünüzü, köydeki okulunuzu ve öğretmeninizi...

Sevgili Atıcı, 1931 yılında Adana'ya bağlı Tufanbeyli ilçesinin Doğanbeyli köyünde doğdum. Doğum günüm belli değil. Büyüklerim, güz ayında, odun çekimi döneminde doğduğumu söylerlerdi. O yörede odun çekimi, ekim ayının sonları ile kasım ayının başlarında oluyor. Çekim aracı kağnılardı. Köy, Adana'ya bağlıysa da, Toroslar bölümünde olduğundan yükseltisi 1300 metrenin üstündedir. Köyün ilk kurucusu Rumlar olduğu için, eski adı Rumlu'ydu. 30 Aralık 1923 günü Adana İl Genel Meclisi'nin kararı ile Doğanbeyli'ye çevrildi. Doğanbeyli adı, oraya Kilikya Kuvayı Milliye karargâhını kuran Kurtuluş Savaşı komutanlarından Doğan Bey'le ilişkilidir. Doğan Bey'in gerçek adı, Kemal Bey'di. Topçu binbaşydı. Atatürk, eşliğinde Anadolu'ya çıkmıştı. Kozanoğlu Doğan Bey takıma adını koyarak Kilikya komutanlığına atadı. (Reha İsvan'ın babası, Korgeneral Kemal Doğan. Eski İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan'ın kayınpederi)

Bu köyün çocuğu olan ben, doğduğum yıl değil de, askere biraz gelişmiş gitsin diye, bir yıl sonra 1932 yılında yazdırılmışım. Çocukluğum ilkokulu bitirdiğim 1944 yılına kadar o köyde geçti. Ayakkabımız kış süresince çarıkta. Mayıs ayı ortalarından kasım ayı ortalarına kadar, çarık giyimi bittiğinden, yalınayak denebilir. Maraşlılar, kaba dikişli lastik ayakkabı getirirlerdi. Alabilenler onları giyerdi. Alabilenlerin ayakları onlarla yalınlıktan kurtulur alamayanların yalınlığı sürerdi. O tür ayakkabıların şimdilerde Maraş'ta bile üretildiğini sanmıyorum. Bulunursa, müzeye konması yararlı olur görüşündeyim. Kış aylarında "gön" denilen, sığır derisinden yapılan çarıklar giyilirdi. Ayaklarımız uzun süre yalın kalmasına karşın, böbreklerimizin hastalanmayışı ancak bir şans, diyebilirim.

Bacaklarımız şalvarlıydı. Şalvar; Adana, Mersin, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep, Güneydoğu illerinin geleneksel giyimiydi. Suriye, Irak gibi komşu ülke halklarının da geleneksel

giyimi olduğunu sanıyorum. Köy Enstitüsü kökenli yazar Talip Apaydın, bir Çukurova gezisinde şalvarlıları görünce, “Araplardan mı aldınız?” demişti, “olabilir” demiştim. Adana dolaylarında olağan erkek giyimi olan şalvar, öteki yörelerde olağan kadın giyimi olduğundan, oralarda olağan karşılanmıyor. Üstelik, şaşırtıcı bulunuyor.

Çocukluk bilgilerimin hemen hepsi köyümle ilgilidir. O zamanki ilçemiz Saimbeyli’ydi. Muhtarlı olarak 52 köyü vardı. Bu sayıyı Düziçi Köy Enstitüsü öğrencisi olunca öğrendim. 52 köyün 8’i okullu, 44’ü okulsuzdu. Okullu görünen köylerin de yaklaşık yarısı öğretmensizdi. Onları da okulsuzlar içinde tutmak gerekir ama, istatistikler tutmadığından, biz de tutamıyoruz. Böyle bir durumda bizim köy şanslı sayılır. Asil öğretmen olmadığında vekil geliyordu. Ben 1, 2, 5. yıllarda vekil öğretmen 3, 4 yıllarda asil öğretmen öğrencisiydim. Benden sonra oranın iki yıl öğretmensiz kaldığını biliyorum.

O şanssızlıklar beni bulmadı. Üstelik, bir şansım daha oldu, okula başladığım 1939–1940 öğretim yılında, zorunlu öğretim üç yıldan beş yıla çıkarıldı. Sonradan saptadığıma göre, bu çıkış, Köy Enstitülerine de hazırlık oluyor.

Köy okullarının koşulları birbiriyle benzeşikti. Okul araçları, gereksinimine göre, köy bütçesinden sağlanıyordu. Köy bütçesi muhtarın yetkisindeydi. Gerektiği gibi değil, istediği gibi kullanılıyordu. Bu durum, çok partili dönemde, özellikle de DP iktidarı döneminde daha da kötüleşti. Partili muhtarlar, kaymakamların bile buyruğunu dinlemiyorlar, hiçbir yaptırımla karşılaşmıyorlardı. Böyle bir düzende öğretmen ne yapabilir?... Sorunun yanıtı düşünülürse. Yazışma gereçleri ile temizlik gereçlerini ceplerinden ödeme yaparak sağlıyorlardı.

Sizi Köy Enstitüsüne kim yöneltti? Sınavla mı girdiniz? Köy Enstitüsüne ilk yolculuğunuzu anlatır mısınız?

Evin büyük çocuğu bendim. Babam, okulu bitirdiğime sevinliyordu. Artık el ele verip, birlikte çiftçilik yapacağız, diyordu. Günün birinde gereken hazırlığı yapmış, ertesi günü sabahı

tarlaya gidecektik. Köyün bekçisi, “Okulu bitiren çocuk babaları yarın bir yere gitmeyecekler. Müfettiş geliyor. Çocukları da yanında alarak, kendileriyle görüşecek” anlamlı bildirim yapmış. Görüşme konusunu belirtmemiş. Bunu duyan babam, iyice sinirlendi. “İkimizi de tutuyorlar. Birimizi bıraksalar ne olur?” demeye başladı. O sinirle gece zor uyuduğunu sanıyorum.

Sabah kuşluk zamanı beklenen müfettiş geldi. Muhtarlığa girdi. Muhtarlıkla evimiz duvar duvaraydı. Şimdi milli eğitim müdürü denilen, o zamanki adı ilçe milli eğitim memuru da eşliğindeydi. Onu tanıyorduk. Çağrılarına uyduk, yanlarına vardık. Dört baba, dört çocuktuk. Müfettiş, “Bu çocukları Haruniye’deki Köy Enstitüsüne göndereceğim.” deyince, Köy Enstitüsü adını ilk kez ondan duydum. Köyümüzün eğitimci de oradaki kurs-tan gelmiş olmasına karşın, üst okula gitmek diye, bir düşünce-miz olmadığından, öyle bir ad duymamıştım.

Babaların yaşlısı, müfettişin sözüne olumsuz yanıt verdi. Büyük oğlunu ortaokula gönderdiğini, oranın öğrencisiyken öldüğünü, kalan bir oğlunu hiçbir yere gönderemeyeceğini, kendisinin iş yapamayacak ölçüde yaşlandığını, işleri oğluna yüklediğini belirtti. Gerekçesine ilçe milli eğitim memuru ile köylüler de katılınca, müfettiş onu ayırdı.

Bu kez babamın gerekçesi dinlendi. Okulu bitirdiğimde “Artık yalnızlıktan kurtuldum...” benzeri sözleri üzerine eğitimci kendisini dışarı aldı. Dışarda, “Bu çocuk sana beş yıla kadar beklediğin yardımı yapamaz. Beş yıl sonra hem kendi kurtulur, hem de sana beklediğinin de üstünde yardım eder” sözü üzerine içeri girdi, “gönderiyorum” dedi.

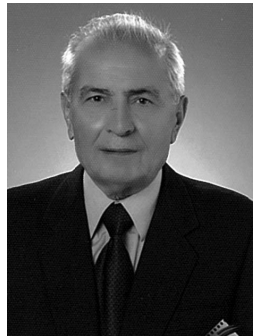
Burada bir gerçeği belirtmeden geçmeyelim. Bizi Köy Enstitüsüne yönlendiren müfettiş, kendiliğinden gelmedi. Onu doğrudan Köy Enstitüsü göndermişti. Eğitimci de kendisine eşlik etti, birlikte yönlendirdiler. Adının Lami Türker olduğunu öğrendiğim müfettişin, Kars-Cılavuz Köy Enstitüsü’ne atandığını duymuştum. Daha sonraları intihar ettiğini de duymuş, üzül-müştüm.

Biri dışında, okulu bitiren üç kişi basit denebilecek bir sınavla alındık. Sınav sözlüydü. Olmasa da olurmuş. Köy Enstitüsü'ne vardığımızda, hemen hepsinin sınavsız geldiklerini öğrendik. Köylüyü, köyünde köylü ile kaldırmak için kurulan Köy Enstitülerinin sınavsız alması, bana göre doğrudu. Yılın her ayında açık olduğundan, öğrenci olmaya gelenler, geldiği gün öğrenci olabilirlerdi. Kimse geri çevrilmezdi. "Bugün git, yarın gel"de, denilmezdi. Öğrenci alma işlemini eğitim başları yürütüyorlardı. Düziçi Köy Enstitüsü'nün eğitim başı, adını her yerde, her zaman saygı ile andığım İsmail Safa Güner'di. Pazarı, cumartesi yoktu. Günün her saatinde görevinin başındaydı. Bizi bir Pazar günü öğrenci etti. Gece yatakları gezer, bizi yatırır, sabahleyin de kaldırırdı. Hiç mi uyumaz, hiç mi yorulmaz, derdik. Kendisi, Köy Enstitüsü kökenli değildi ama, Köy Enstitülerini iyicesine özümlemiş bir eğitimciydi.

Okulun kurulduğu yer Haruniye'ye de, adı Düziçi Köy Enstitüsü'ydü. Düziçi ovası ile adlandırılmıştı. Şimdi Düziçi ilçesi oldu. İlçemiz de, orası da Adana'ya bağlıydı. Ne var ki, biz, Kayseri'ye, orası Kahraman Maraş'a yakındı. Aramız gene kestirme yoldan yaklaşık 250 km'ydı. Bir günde köyden Saimbeyli'ye, iki günde Saimbeyli'den Kozan'a; bir günde Kozan'dan Ceyhan'a, Ceyhan'dan tren yolculuğuyla Düziçi'ne ulaşabildik. Ulaşım araçları günümüzdeki gibi motorlu değildi. Saimbeyli'den Ceyhan'a kadar atlı araba yolculuğu yaptık. Motorlu araçlar 3-4 saatte kapatılacak yolu o günün araçları ile beş günde kapatabildik.

Mustafa Onar öğretmenim, Düziçi Köy Enstitüsü'ndeki ilk günlerinizi konuşalım mı?

Konuşalım. Yolculuğumuzun beşinci günü, Enstitüde ilk günümüz oldu. Ancak, yolcuyken Bahçe istasyonunda karşılaştığımız bir kişinin, Enstitüyü yeri sözlere özellikle beni etkiledi. "Orada okumak yok, ırgatlık var. O çalışmaya can

dayanmaz. Geri götür, evinde çalıştır," dedi. Bizi götüren babamdı. Ben iyice ikirciklendim. Babama bağlı olduğumuzdan, geri dönme olanağımız yoktu. Enstitüye varınca, yöremizden olan öğrencileri bulduk. O yörenin gezici başöğretmeni hemşehrimizmiş, babamın da tanıdığıymış. Buluşunca, babam benim öğrenci olmak istemediğimi söyledi. O da, "Öyle olmaz, bu fırsat kaçırılmaz. Hemen kaydını yaptıralım." dedi. Günlerden pazardı. Ama, Köy Enstitülerinin pazarı, cumartesi yoktu. Öteki okullara benzemiyordu. Önümüze düştü, Eğitimbaşına götürdü, kaydımızı yaptırdı. Öğrenci olmamıza karşın, bir türlü ısınmıyordum. Bahçe istasyonunda duyduklarım bellediğimden hiç çıkmıyordu. Kaçanlar olduğunu da duyuyordum.

Babam, "Kaydı yapıldı. Artık kalır." kanısı ile ayrıldı. Arkasından ben de ayrıldım. Aynı trenin yolcusuyduk ama, birbirimizi göremedik. Yaya yolculuklarda ben, babamdan öne geçmişim. Fek'e'de bana yetiştii. Birlikte köye vardık. Kalan iki kişiden biri daha geldi. Üçüncüsünün de geleceğini söyledi ama gelmedi. Bizi de Köy Enstitüsü geri istedi. Kaçtığımızı duyan jandarma da gitmeye zorladı. Baskılar karşısında gitmeyi yeğledik. İkinci arkadaş baskısız da gitmeye kararlıydı.

Kaçışımızın başat nedeni, Köy Enstitülerinin niteliğini kavrayamayışımızdandı. Niteliği, klasik okullara benzemeyişi, önceden anlatılsaydı ya hiç gitmez, ya da gittikten sonra dönmezdik. Ancak, kaçan yalnız biz değilmişiz. Onu, dönüşümüzde öğrendik. Aynı kümeden bizim dışımızda altı kaçak daha döndü. Dönmeyenler olduğunu da biliyorum. Sonradan kaçan olduğuna da tanışım.

İlk gelişimiz kaçmakla sonuçlanmıştı. İkinci gelişimizde giysilerimiz değiştirildi. Ayaklarımızda çarık vardı, potin giydirildi. Yolculuk giysilerimiz etüve verildi. Bizler hamamdan geçirildik. Köy Enstitülerinin niteliğini, ayrıcalığını kavramaya başladık. İyicesine de kavradık. Koruyucu, savunucusu olduk. Birkaç yıl sonra Düziçilinin birisi, bana, "Yeğen nerden geldin?" dedi. Saimbeyli'den deyince, "Ta oradan mı geldin?" diyerek şaşaladı. Bir başkası "Gelip adam olup olup gidiyorlar. Bizimkiler

gibi eşek olmuyorlar.” dedi.

Birinci kişinin, “Ta ordan mı geldin?” diye şaşalaması doğrudur. Yanındakinin, “Gelip adam olup olup gidiyorlar.” demesi de doğrudur. Köy enstitülerinin yararlı bir kurum olduğu köylülerce de anlaşılır olmuştur. Çok acı ki, yararlı olduğunun köylülerce de kavranmaya başladığı aşamada, karşıtları eyleme geçti, gelişmesini durdurdu. Üstelik yıkılmasını sağladı. Köy enstitülü olduğumuz, nerde olursa olsun giysilerimizden biliniyordu. Hangisinden olduğumuzda soruluyordu.

Anladığım kadarıyla yaşamınız birdenbire değişmeye başlamış. Şimdi düşündüğünüzde Köy Enstitüsü yaşamınızda neleri değiştirdi?

Köy Enstitüsü, kendisi değişik bir kurum olduğundan, köylüyü de değiştirme amacındaydı. Yukarıda belirttiğimiz gibi, köylüyü köyünde, köylü ile kalkındırmak için kurulmuştu. Köylü yüzyıllar boyunca ilgiden uzak kalmıştı. Bu durum, hem Selçuklu, hem Osmanlı döneminde sürmüştü. Ondan hep alınmış, ama hiç verilmemişti. O da, vere vere iyice güçsüz kalmış, daha veremez olduğunda, “Kuş uçmaz, kervan geçmez yerlere” sığınmak zorunda kalmıştı. Her biri bir yere sığındığından, gökte yıldızları andırırçasına dağılmış bulunuyordu.

Dağılışının başat nedeni, Adana diliyle, “Kaçkaç” çılgılığıdır. Kaçkaç, Kurtuluş Savaşı döneminde Adanalılarca üretilen anlamlı bir sözcüktür. Mondros Anlaşması uyarınca Adana'yı işgal eden Fransızlar, işbirlikçileri ile birlikte halka baskı yapmaya başlamışlardı. Ama, kaçtıkları yerlerde sığınıp kalmadılar. Kurtuluş Savaşı komutanlarının buyruğuna girdiler. Kendilerini kaçırılanlarla savaşa girdiler. Savaşı kazanarak, kaçırılanları kaçırdılar.

Köy Enstitüleri, kaçkaç yapmak zorunda kalan köylüleri, sığındıkları yerlerde buluyor, yerinde kalkındırmaya çalışıyordu. Onlar olmasaydı, ya da oraya gitmeyip köyde kalsaydım, kendimden başkasını düşünmeyecek, herkesi öteleyici olacaktım. Köy enstitüsü beni sosyalleştirdi, toplumculuğa yönlendirdi.

di. Talip Apaydın, yıllar önce okuduğum bir yazısında, amcasının oğlunu konu etmişti. Belleğimde kaldığına göre, yaşdaşı olan amcası oğlu, köy koşulları yüzünden, yaşının çok üstünde görünüyordu. Bu, somut bir örnek. Köyde kalsak biz de öyle olacaktık.

Köydeyken, okul sonrasında hocaya giderdik. Önünde diz çöker, dinsel bilgiler öğrenirdik. Öğrendiklerimizin hepsi okuldaki ile çelişiyordu. Okulda dünyanın döndüğünü, hocada dönmediğini, sarıöküzün boynuzunda takılı olduğunu, onun sineklenmesiyle depremlerin oluştuğunu öğrenirdik. İnandığımız da hocanın söyledikleri olurdu. Bu inanışımızı ancak köy enstitüsünde yıkabildik. Köyde kalsak yıkacağımız kanısında değilim.

İşte, Köy Enstitüsü, bizi saplantılardan, çıkmazlardan kurtardı, aydınlığa götürdü. Kapımızı karanlığa kapattı. Köy Enstitüsünün kazandırdıkları ile, köyün orta mallarının hem koruyucusu, hem de geliştiricisi oldum. Adı köyümüze verilen, yukarıda belirtilen Kilikya Komutanı Doğan Bey'le yardımcısı Osman Tufan Bey'in yanında milis komutanlarından Saim Bey'in heykellerini Kültür Bakanlığı'na yaptırdım. Doğan Bey'inki köyümüz Doğanbeyli'ye; Tufan Bey'inki adının bulunduğu Tufanbeyli'ye, Saim Bey'inki de Saimbeyli'ye yerleştirildi. Onların yanında köyün içme suyu ile sulama suyunu sağlayan göletin yapılmasına katkı oldu. Bunları, Köy Enstitüsünde aldığım eğitime bağlıyorum. Eğitimsiz olsam bunları yapamazdım.

Köy Enstitülerinde size okuma yazma bilinci nasıl kazandırıldı? Enstitüde hangi kitapları okudunuz, anımsıyor musunuz?

Köy Enstitüleri, gerçekte birer aydınlanma kurumlarıydı. Sabahın 06'sında kalkılır gecenin 22'inde yatılırdı. Aradaki 16 saat değişik etkinliklerle geçirdi. Etkinliklerden biri de, bana göre birinci de sayılır, bir saatlik serbest okuma saatiydi. Sekiz saat süren sanat, tarım, kültür dersleri bitince, akşam saatlerinde serbest okuma yapılırdı. Süresi bir saatti. Ben, daha çok dergi ile gazeteye ağırlık verirdim. Bu uygulama, okuma-yazma alışkan-

lığının kazanılmasında önemli etken oldu.

Düziçi Köy Enstitüsü'ne bağlı olan Adana, Mersin, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep illerinde yayımlanan gazetelerin hepsi kümelere yetecek sayıda alınırdı. Onlara ek olarak ulusal basından da alınırdı. Hiçbirine şu iktidar yanlısı, şu muhalefet yanlısı, denilmezdi. Biz, Enstitü'yü bitirdikten sonra Mersin ili Antalya-Aksu Köy Enstitüsü'ne bağlandı.

Öğrenciler yalnız okulun verdiği gazetelerle kalmaz, kendileri de kimi yayın organlarının sürdürücüsü olurlardı. Çoğunluk Varlık dergisi sürdürücüsüydü. Ne var ki, kimi öğretmenler Varlık'a karşıydı. Kominizan bulurlardı. Yırttıranlara bile tanık olduk. Çok ilginç, yırttıranlardan biri, kız öğrencilere sarkıntılık ettiğinden açığa alındı, kendisinin milliyetçi olduğunu belirterek (!) bir başka Köy Enstitüsüne atandı. Bu dönem, Yücel Tonguç dönemi sonrasıydı.

Ben, kitaplık kolu üyesi olduğumdan, her türlü kitapla ilgilenirdim. Gençlik dönemimiz nedeniyle, öğrenci olarak en çok okuduğumuz da, Kerime Nadir'le Esat Mahmut Karakurt'un romanlarıydı. Kimilerini cebimizde taşır, sanat tarım eğitiminde dinlenme verilir verilmez, okumaya başlardık. Burada bir yetenek olduğunu yadsıyamayız. Ama, o yeteneği geliştiren de kesinlikle serbest okuma uygulamasıdır.

Köy Enstitüsü kökenli yazarlardan Talip Apaydın, köy enstitülerinin karalandığı bir dönemde askere alınarak çavuş çıkarılmıştı. Kuşku duyulan, bir tür gözaltı işlemi görmesine karşın, aşırı okuma alışkanlığından dolayı, okuduğu kitaplarla yetinmiyor, Düziçi Köy Enstitüsü'nde kimi öğretmenlerin yırttırdığı Varlık dergisini dörtgözle beklediklerini söylerdi. Verilen okuma alışkanlığının sonucu olarak köy enstitüsü kökenlilerden ünlü ozanlarla yazarlar çıktı. Ulusal yazınımızı varsıllaştırdılar.

Mustafa Omar 1949 Yılı Düziçi Köy Enstitüsü 4 Sınıf Öğrencisiyken Katıldığı Askerlik Kampında Kalabalıktan Görünmüyor 09 07 1949

Bize Düziçi Köy Enstitüsü'ndeki dersleri ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

Köy Enstitülerinde öğrencia de denilen dersler; kültür, tarım, sanat olmak üzere başlıca üç bölümdü. Üç bölümün değişik dallardan öğretmenleri vardı. Bu nedenle, çok öğretmenliydi. Bunların içinde hiç unutamadığım, eğitim başımız da olan İsmail Safa Güner önde gelirdi. Kendisi öğretmenlik bilgisi öğretmeni olduğundan, alt kümelerde derse girmezdi. Girdiği kümeler öğretmenliğini, bizler de yöneticiliğini severdik. Çok psikolojikti. Kimseyi incitmemeye çalışırdı. Çalışkanlığı, başarıları Tonguç'un da ilgisini çekmiş olmalı ki, Köy Enstitüsü müdürlüğüne atadı. Müdürlüklerini yaptığı İvriz, Gök köy, Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinden hiçbiri kötülüğünü söylemedi. Kendisinden öğretmenliği gibi, TÖS, TÖB-BER örgütlerinde de çok yararlandık.

Matematik öğretmenlerine biraz soğuktum ama, ilk küme-

deki öğretmenlerimizden Hasan Hüseyin Çukuroğlu ile Musa Tüzün'ü severdim. Musa Tüzün öldü. İzmir'e yerleşen Hasan Hüseyin Çukuroğlu ile telefon görüşmesi yapıyoruz. Derin devlet Düziçi'nde bir bayrak olayı oluşturdu. Yücel-Öner davasının da "Hazır Kıta" tanıklarından olup, Yücel'i suçlayan Zeki Sofuoğlu gibi "Milliyetçi", geçinen bir öğretmenin, suçlayıcı tanıklığıyla Çukuroğlu birkaç ay tutuklu kaldıysa da ilk duruşmada aklandı. Sofuoğlu'nun uydurma tanıklığı boşa çıktı.

Türkçe öğretmenimiz Refet Tanışık'ı da severdim. Yazım kuralları üzerinde çok dururdu. Şairliği de vardı. "Düziçi Köy Enstitüsü'nde Bir Gün" adlı şiirini bütün kümelere yazdırdı. Aylarca inceledi. Bir virgül yanlışlığı bulursa, yeniden yazdırır, yeniden incelerdi. Şiirini düzelttiği biçimde saklıyorum. Kendisinin Beşikdüzü Köy Enstitüsü müdürlüğüne atandığını da duy-dum.

Tarımda Tarım Başı Mehmet Ali Eryiğit'le öğretmeni Faik Didinedin'i severdim. Mehmet Ali Eryiğit Isparta, ben, Adana delegesi olarak TÖS kurultaylarında da buluşurduk.

Sanat öğretmenlerinden yapıcılıkta Muhittin İnanc'la Reşat Türkeş'i, marangozlukta İzzet Zorlutuna'yı, demircilikte Hasan Hepyılmaz'ı severdim. Hasan Hepyılmaz çok yönlü, çok pratikti. İleri yaşında Almanya'ya gittiğini, orada yeniden öğrenim görerek mühendis olduğunu öğrenince sevindim.

Üst kümelere geldiğimizde öğretmenlik bilgisi öğretmenlerinden Hamit Gürsel'le Mehmet Saraçoğlu'nu, Müjgan Konuşur'u (Akalin), kooperatifçilik öğretmeni Mehmet Saygı'yı severdim. Sevgim, iyi öğretmen oluşlarına dayanıyor.

Köy Enstitülerinde değişik bir yöntem. Derslerde öğrenilenlerin yurt gezileriyle pekiştirilmesi. Siz de yurt gezilerine çıktınız mı?

Köy Enstitüsü öğrencileri için özel gezi programları düzenlenirdi. Yücel-Tonguç döneminde uygulanan bu program, daha çok üst küme öğrencilerini kapsardı. Gezi alanları olarak

çoğunlukla köy enstitüsü alanları saptanırdı. Böylece, öğrenciler, hem başka bir Köy Enstitüsünü, hem de çevresindeki köyleri görme–inceleme olanağı bulurlardı. Buna görev gezileri de, denebilir. Ustalaşmış öğrenciler ekipleştirilerek, değişik illerdeki okul yapımı yürümeyen köylere gönderilir, yapım işlemi gerçekleştirilerek öğretime açılırdı. Bütün çalışmalar imceseldi. Bunlara ek olarak enstitüler arası sportif yarışmalar da yapılırdı. Yücel–Tonguç sonrasında bu programlar uygulanmaz oldu. Onun yerine 19 Mayıs gösterilerinin il merkezlerinde yapılması uygulandı.

Uygulama uyarınca Düziçililer, Adana'ya getirilir, yaptıkları gösteriler bütün izleyicilerin övgüsünü alırdı. Düziçililerin geleceği öğrenilince, “Yağız çehreliler geliyormuş” diye, stadyum türübünleri tıklım olur, oturacak yer bulunmazdı.

Köy Enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız. Olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde köy enstitülerinin asıl kapatma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Köyler için kurulmuş Köy Enstitüleri, köylere öğretmenle köy sağlık memurları göndermeye başladığı dönemde, baltalanması da başladı. Başlatan da politikacılar oldu. Kurucuları Hasan Âli Yücel Milli Eğitim Bakanlığı'ndan, İsmail Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğü'nden uzaklaştırıldı. Kuruluşunu sağlayan 3803 sayılı yasa ile işleyişini sağlayan 4274 sayılı yasa değiştirildi. Köy Enstitüsü adı kaldı ama, içi boşaltıldı. Adının değiştirilmesine yönelik çalışmalar da yoğunlaştı.

O dönemin en ağır suçlaması komünistlikti. O da köy enstitülerine yüklendi. Sorumlusu da Hasan Ali Yücel oldu. Kenan Öner'le mahkemelik edildi. Köy Enstitüsü kökenli Feyzullah Ertuğrul, duruşma belgelerini yayımlamış bulunuyor. Okunmasında yarar var. Yargıç, Kenan Öner'i suçlama davası açan Hasan Ali Yücel'i suçlayıcı, Kenan Öner'i aklamaya durumda bıraktı. Rayından çıkan duruşma, Yargıtay'ın arka arkaya bozması sonucu, rayına girebildi. Buna karşın olaylar durmadı, üstelik arttı. Her olay bir Köy Enstitüsüne yüklenmeye çalışılıyordu. Milli Eğitim

Bakanlığı yandı ya da yakıldı. Yüzlerce kilometre uzaktaki Isparta- Gönen Köy Enstitüsü'nün bir öğretmenini sorumlu tutuldu. Bakanlıktan uzaklaştırılmış, karşıtı Reşat Şemsettin Sirer bakan olmuştu. Düziçi Köy Enstitüsü'nün bayrağı çalındı. Müfettiş, polis, jandarma oraya üşüştü. Sözde çalanı bulacaklar(!) Hiç ilgisi olmayan iki öğretmenle birkaç öğrenciyi boş yere suçladılar. Bu konuda söylenecek çok söz var ama, uzatmayım. Kapatılmak için neler yapıldığı gün ışığı gibi ortada. Köylülerin benimsediği bir dönemde politikacıların kurbanı oldu. Ama, bir varlığın değeri, onun yokluğundan anlaşılır. Köy Enstitüleri de öyle oldu. İşverenler bile Köy Enstitüleri yeniden açılsın, işletmeler teknisyensiz kaldı, diye yakınıyorlar. Oysa, onlar da suçlayıcılar arasındaydı. Gerçeklerle uzak yakın ilişkisi olmayan onca ağır suçlamalara karşın, Köy Enstitülülerin alınları ak olduğundan, başlarını eğmediler, hep dik tuttular. Tarihe de öyle geçtiler.

Mustafa öğretmenim İ. Hakkı Tonguç, Hasan Âli Yücel ve İnönü ile ilgili anılarınız var mı?

İnönü, Yücel, Tonguç, kimi zaman bireysel, kimi zaman birlikte Köy Enstitülerine uğrarlardı. 17 Nisan, Köy Enstitülerinin kuruluş bayramıydı. Yücel'le Tonguç 1945 17 Nisan'ını Düziçi'nde geçirdiler. Geliş yoluna sıralandık. Yücel, hemen hemen her öğrencinin adını, sınıfını, nereli olduğunu sorarak yürüyordu. Bana da sordu. Birinci küme öğrencisiydim. İlk kez bir bakanla konuşuyordum. Sorularını yanıtlarken gür saçları ile gür kaşlarını da görme olanağını buldum.

Tonguç, bireysel olarak her yıl gelir, çalışmaları denetlerdi. 1946'daki gelişinde toplu olarak konuştu. "Ürettiğiniz ürünlerden ne vereceksiniz." diye sordu. Öğrencilerden ses çıkmayınca, Müdür Lütfi Dağlar'a, "Senin çocuklar cimri." dedi. Müdür, "Bağ vakti buyurun, üzüm sunarız." dedi.

Düziçi'de bağcılık yoktu. Oysa, Amanoslar'ın güneyindeki İslahiye'de bağcılık oldukça ileriye. Kuzeyindeki Düziçi'nde evlerin önündeki asmalardan başka bağcılık yoktu. Nedeni sorulduğunda, "Bağ olmuyor" yanıtı verilirdi. Düziçi Köy Enstitü-

sü, yetiştirdiği bağla bu kökleşmiş yargıyı yıktı.

İnönü ile Köy Enstitüsü anımız olmadı. 1941'le 1943'te iki kez geldiğini duydum. Hasta olan şair öğrencilerden Hasan Turan'ı Ankara'ya götürüp sağalttığını da Hasan Turan'dan duydum.

Yapıtlarınız var, onları da okuyuculara tanıtalım...

Köy Enstitülerinde serbest okuma ile serbest yazmaya önem verildiğini, özen gösterildiğini belirtmiştim. Köy Enstitüleri Dergisi genelde öğrencilerin yazıları ya da şiirleri ile çıkarılırdı. Ben de, oradan aldığım yönlendirme ile yazmaya yöneldim. Yazdıklarım genelde araştırma türündendir. İlki, iki cilt olarak Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları. İki baskı yaptı. İlk baskısı Kültür Bakanlığı'na, ikinci baskısı Adana Valiliği'nce yapıldı. Amacım, Atatürk'le genç kuşağı, birbirini anlayabilir duruma getirmektir. O nedenle, bulduğum belgeleri günümüz diline dönüştürdüm. Gençlerce anlaşılır ettim. Başardığımı için mutluyum.

İkinci kitabım, Kuruluşundan Kurtuluşuna Bağlantıları ile Saimbeyli. Bu da bir araştırma ürünü. Bu konuda çok yanlışlar yapıldı, çok yalanlar yayıldı. Bundaki amacım da okuyucuyu doğru ile buluşturmaktır. Sağlıklı belgelerle onu da gerçekleştirdim. Üç baskı yaptı. Üçüncü kitabım da genel araştırma sayılır. Tufanbeyli Halk ozanı İbrahim Ozancı'nın yaşamı ile şiirlerini içeriyor.

İlk öğretmenlik günlerini ve sonrasını konuşalım. Köyde geçen ilginç anılarınız var mı?

İlk öğretmenliğe, Demokrat Parti'nin iktidar olduğu 1950 yılında başladım. Köy enstitülü olduğumuzdan bize Hasan Ali Yücel'in öğretmeni derlerdi. Bu, bir anlamda küçümseme, suçlama oluyordu. Ama, biz gıcınmıyor, üstelik kıvanç duyuyorduk. Hasan Âli Yücel olmasa, köyde kalacağımızın, gelişemeyeceğimizin bilincindeydik. O dönemde ocak-bucak başkanlığı egemenliği kurulmuştu. Onlarla anlaşmazlığınız olursa, hemen

bir başka yere atanmanız yapılabilirdi. “Görülen lüzum üzerine” diye, atama yaptıran bir yasa maddesi vardı. Ocak–bucak başkanlarının maddesi de, denebilirdi. Valiler, onlardan gelen başvuruyu hemen işleme koyar, atamayı yapardı. Ocak–bucak başkanı bir de muhtarsa yaptıramayacağı hiçbir işlem yoktu.

İlk görev yerimde kız çocuklarının okula gönderilmesi olanaksızdı. Kovuşturma işlemleri, 4274 sayılı yasa gereği muhtardan geçiyordu. Muhtardan, yalvar yakar geçirtilse bile bucak müdürünün sümenine girer, muhtarın baskısı ile oradan çıkmaz, ilçede yargıca ulaşmazdı.

Bu durumun benzerini başarılı müfettişlerden Haşim Kanar da yaşamıştı. Güneydoğu illerinin birinde görevliyken, denetiminde bulunan bir okulda kız çocuklarının olmadığını görmüş. Öğretmene “Köyde kız çocuğu yok mu?” demiş. Olduğu yanıtını alınca, “Okulda niye yok? demiş. Öğretmeninden “Göndermiyorlar” yanıtını almış, Göndermemenin nedenini öğrenmek için muhtarla görüşmüş. Görüşmede öğretmen de eşlik etmiş. Muhtar, “Biz, kız çocukları okutmayız.” diye, sertçe konuşmuş. Haşim Kanar, yumuşakça, yasa gereği okutulacak anlamında konuşmuş. Konuşmalar takışmaya varmış. Muhtar, sertlikle de kalmamış, Haşim Kanar’ı incitici sözler söylemiş. Haşim Kanar, öğretmeni de tanık göstererek, suç duyurusunda bulunmuş. Sorgulamada, öğretmen, muhtarı aklayıcı, Haşim Kanar’ı suçlayıcı yanıtlamış. Durumu doğal karşılayan Haşim Kanar, “Koşulları öyle gerektiriyordu. Bir saldırıya uğramadan, orada kalabilmek için öyle, demek zorundaydı.” derdi.

Bu acı örneklerle karşın; Köy Enstitülerinde aldığımız eğitim gereği okulun yıkılan duvarını örmeye, dökülen sıvasını yapmaya, sırasını bulmaya çalışır, bulduğumuz tahtaları da omuzumuzda taşırdık. Ne de olsa, Hasan Ali Yücel öğretmenleriydik. Şimdilerde o öğretmenliğin kaldığını sanmıyorum, ticarete döktüğünü, dershaneçiliğe dönüştüğünü gözlemliyorum.

Mustafa Omar Okuma Yazma Öğretiminde Öğrencilerini Denetliyor

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmazlar nedeniyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor, geçmişe bakınca akla Köy Enstitüleri geliyor, Köy Enstitülerine özlem artıyor. Kurtuluşu Köy Enstitüsü sisteminde bulanlar artıyor... Son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Yukarıda belirttim. Günümüz eğitimi ticarete dönüştü. 9-10 yaşındaki çocuklar bile dershanelere koşullandırıldığından, yeterince uyuyamıyorlar. Cumartesi-Pazar sabahları da sırtlarında çanta ile uykulu uykulu dershanelere koşuyorlar. Bu psikoloji, pedagojiye olduğu gibi sağlığa da aykırıdır. Kesinlikle önlenmesi gerekir. Çözüm için Köy Enstitüsü örneği de düşünülmüştü. Ben, köy enstitülüyüm. Adının anılması ile bile sevinirim. Ancak, düşünceyi de ütöpik bulurum. Köy Enstitüleri yalnız köylere yönelikti, 70 yıl öncesinin kurumlarıydı. O günlerin üretim aracı karasabanla kağıydı. Karasabanı pulluğa,

kağnıyı atlı arabaya dönüştürmeyi amaçlıyordu. Bugün kentler köyleşmiş durumda. Köy-kent ayrımı yapmadan halka yönelik kurumlar kurulması zorunluluk olmuştur.

Köy Enstitüleri yeniden açılabilir mi?

Yukarıdaki yanıtta bu soruya birazcık değindim. Eğitim, toplumu geliştirme aracıdır. Köy Enstitüsü dönemi toplumuyla bugünkü toplum birbirinden oldukça farklıdır. O zamanki köyler toplumun %80'i idi. Bugün %50'nin altında görülüyor. O zamanın köylerinde yol, su, elektrik, çamaşır makinesi, buzdolabı yoktu. Bugünün köylüsünde fax, internet var. Ama, eğitim topluma uygun değil. Köy enstitüleri gibi halka dönük eğitim kurumları kurabilir, kurulması da gerekir. Ama, o günün köy enstitüleri kurulamaz.

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

Ana sorun, ülkemizin üniterliğinin korunmasıdır. Onu gerçekleştirebilmek için yapıya uygun gerçekçi kurumlar kurulması gerekiyor. Toplum, kurumlarla yaşar, kurumsuz yaşamaz. Cumhuriyet Halkevleri ile Köy Enstitüleri gibi kendi kurumlarını kurmuştu. Bu kurumların öncesinde bile birtakım sorunlarla karşılaşılıyordu. Kurumlar sonrasında karşılaşılmadı. 1950 iktidarı ikisini de yıktı. Halkevleri 27 Mayıs döneminde açıldıysa da, devlet katkısı olmadığından, üstelik iktidarın da karşı oluşundan gelişemedi. Onun yerini laikliğe aykırı tarikatlar aldı. Bana göre, üniterliğin koruyucularından biri de laikliktir. Laikleşmeyen toplum, çağdaşlaşamıyor. Oysa, okullarda bile laiklikle çelişen gelişmeler duyuluyor.

Mustafa Onar'ın bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur? En son okuduğu kitap nedir?

Mustafa Onar, seksen yaşına girdi. Birkaç ay da aldı. Otuz yıldır şeker hastası. Sağ gözünde görme eksikliği, kan sayımında demir eksikliği var. O yüzden yürüme güçlüğü çekti, daha da çekmektedir. Buna karşın, okumadan kopamadı. Sabahleyin

Hürriyet, Cumhuriyet gazetelerini okur. Aylık gelen Çağdaş Türk Dili Dergisi ile üç ayda gelen Yeniden İmece'nin abonesiyim. Onların yanında Köy Enstitüleri Vakfı bülteninin okuyucusuyum. Bu satırları yazarken, Filiz Ali'nin "Filiz Hiç Üzülmesin" adlı kitabını okudum. Gençliğimizde olan olayı, biraz daha ayrıntılı öğrendim.

Son dönemlerde tarikatlar eğitim alanına iyice el attılar. Bu konuda ne söyleyeceksiniz?

Tarikatlar, 1950'de iktidar değişimiyle eyleme geçti. Yasalara göre eylem yapamazlardı ama, göz yumuldu. İktidarla birlikte bir Kemal Pilavoğlu çıktı, Atatürk'ün heykellerini birbiri arkasına kırmaya başladı. Bir Hüseyin Üzmez, laik olduğu için gazeteci Ahmet Emin Yalman'a kurşun yağdırdı. Adalet cezalarını verdi ama, önlem alınmadığından, görüşleri gerilemedi, dahası gelişti, bugünlere gelindi. O dönemin başbakanı, Cumhuriyet Başbakanı olmakla birlikte, D.P. Meclis Grubu'nda, "Siz isterseniz hilafeti bile getirirsiniz." diyebildi. Oysa, hilafeti yıkan Cumhuriyet'ti. Bu gelişmeler, sorunun çözümünü iktidara dayandırıyor. İktidar laik olmadıkça, tarikatlarla yandaşlarının etkisi önlenemeyecek görüntüsü veriyor.

Son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere ve gençlere ne söyleyeceksiniz?

"Namusluların da namussuzlar gibi cesur olmaları" (İsmet İnönü'nün Sözü) özdeyişini içselleştirmeleri, çağdaş örgütlere katılmaları, onları desteklemeleri gerekir, diyorum.

Adana, 25.01.2011

KEMAL ÖZDEMİR İLE SÖYLEŞİ

“BUNLAR GAZETİYİ, GAZETENİN NEREDEN VE NASIL ÇIKTIĞINI BİLE BİLMİYORLAR. AMA GÖRECEKSİNİZ BUNLARDAN NİCE YAZARLAR ÇIKACAK...”

Öğretmenim özetle sizi kısaca tanıyalım...

Adım ve Soyadım: Kemal Özdemir

Baba ve Anne Adı: Ahmet - Zeynep

Doğum Yeri ve Tarihi: Karaözü 29.5.1926

Enstitüye Giriş Tarihi: 22.8.1940

Mezuniyet Tarihi; Ekim 1944

Enstitü Adı: Kayseri–Pazarören Köy Enstitüsü

Bize Karaözü’nü de tanıtır mısınız?

KARAÖZÜ köyü (Şimdilerde beldedir) halkı bundan tahminen 200–300 yıl önce çoğunluğu Malatya, Kahramanmaraş, Çorum ve Kayseri’den gelerek suyunu ve toprağını sevdikleri için buraya yerleşmiş, genellikle çiftçilikle uğraşmıştır. Bizim aile de en son gelenlerden, Çorum Alaca’dan. Üç erkek iki kızla gelmişler. Üç kardeşten yalnız bir tanesi evli; diğer iki kardeş Karaözü’nde evlenmişler. Köyde çobanlık, ortakçılık, ırgatlık ve amelelikle geçimlerini sağlamışlar. Zamanla gurbete (Adana, İzmir gibi büyük şehirlere) çalışmaya gitmek zorunda kalmışlar.

İlkokul yıllarınızı anlatır mısınız?

Ben okul çağına geldiğimde okul binamız yapılmış, öğretmenlerimiz gelmişti. Okul müdürümüz Şevket Bey'di, Sıtkı Bey, Naciye Hanım ve Nadir bey de görevde idiler. En ufak kusurumuzda hemen falakaya yatırılırdık. Bir gün içinde iki yaramazlığım sonucu, 16 değnek yediğimi hatırlarım.

1939 yılında orta derece ile mezun oldum. Babam harp malulü olduğu için devlet 6 lira maaş bağlamıştı. Köyümüzün ilk maaşlısıydı; köyde Takavut (Emekli) Ahmet derlerdi. 6 lira o dönemde oldukça değerli idi.

Devlet maaşa bağladığı gibi Hazine arazisinden de 120 dönüm yer vermiş babama. 80 dönümü hazineye ait 40 dönümü kendisine tapulu. Bu arada ben de sabanın tutağından tutmaya başlamıştım. Öküz, koyun, kuzu otlatmak benim görevimdi. Ağabeyim nişanlı idi. Ona pek kıyamazlardı. Bir de benden küçük kız kardeşim vardı. Yeni büluğa erdiğim sıralarda babamın da varlıklılar arasına karıştığından şımarıklığım da artmıştı...

Köy Enstitüsüne gitme fikri nasıl ortaya çıktı, nasıl gittiniz?

Köyde bir haber yayıldı. Kayseri Pazarören de bir Köy Enstitüsü açılmış; köy çocuklarını okutup, öğretmen yetiştirip, kendi köylerine göndereceklermiş diye. Çevre köylere göre köyümüz okumaya meraklı. Ancak olanaksızlık yüzünden Kayseri'ye 4-5 öğrenci gidebilmiş.

Köy enstitüsü açılır da yoksul vatandaşlar hiç durur mu? İlk etapta köyümüzden 15 ilkokul mezununun Pazarören'e giderek kayıtlarını yaptırdıklarını öğrenmiştik. Babama yalvardım illa ben de okumak istiyorum, diye. Babam da köy ileri gelenlerinden sormuş soruşturmuş, onlar da babamı ikna etmişler. Tam harman zamanı akşam üzere babam bana müjdeli haberi verdi. Hazırlan Şarkışla'ya gidiyoruz, seni muameleni yaptırıp Köy Enstitüsüne göndereceğim dedi. Dünyalar benim oldu. O zaman ilçemiz Şarkışla idi.... Öküzlere vohha dedik.

*Kemal Özdemir, Yusuf Avcı, Ardahanlı Remzi Kara, Zekeriya Arslan,
Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü 1943-44*

Ertesi gün, yaya olarak Yeniçubuk'un yolunu tuttuk. Oradan trene binerek Şarkışla'ya vardık.

Tam doktora muayene olacağım sırada köyümüzden sınıf arkadaşım olan Hüseyin Yılmaz'ı gördüm. O da kayıt için gelmiş. Ancak o zamanlar çarık giyilirdi, çarık akşamdan ısıtılır, giyileceği zaman da içine saman doldurulurdu. Doktor ayakka-bılarımızı çıkarttı. Benim yemenim vardı sorun yoktu, ancak arkadaşım çarığı çıkarttığı gibi her ayak atışında saman izi kaldı. Doktor, oğlum ayağını keşke çıkarmasaydın dedi. Sağlam raporunu aldıktan sonra Adliyede babalarımız okuldan kaçtığımız ya da okumak istemediğimiz takdirde bütün masrafları ödeyeceklerini bildirir bir kefaletname vereceklerdi. Ne yazık ki arkadaşım Hüseyin Yılmaz'ın babası gelememişti. Sonradan gelen Hacıabidin oğlu Himmet Ekici'nin babasına yalvar yakar üç tütün karşılığına o belgeyi aldı. Çıktık bir çayıra oturduk, karnımızı doyuracağız. Babam bana 5 kuruş verdi; oğlum git dükkândan zeytin al da ekmeğimize katıklık edelim dedi. Ben hayatta zeytinini görmemişim. Üzüme benzettim ağzıma bir tane aldığım gibi tükürdüm.

Babama; zeytin, zeytin dediğin bu muydu dedim. Sevmediğimi anladı 5 kuruş daha verdi, git helva al dedi. Şarkışla'daki işimizi tamamladıktan sonra yaya olarak Yeniçubuk'a kadar 6 saat yürüdük ve oradan da trenle köyümüz Karaözü'ne ulaştık. Bir gece köyümüzde yattıktan sonra ikinci günü trene binerek Kayseri'ye geldik. Pınarbaşı'na tek vasıta bir kamyon varmış. 125'er kuruş vererek 81 kilometrelik yola koyulduk. Pazarören Karakolu önünde indik. Bizden önce giden 15 öğrenciden bazıları bizi karşıladı. Hepsisi asker elbisesi ve asker potinli idiler. Biraz sükütu hayale uğramıştık. Hayalimizde lacivert elbise ve fotin ayakkabı vardı. Bizi hemen mülakat odasına götürdüler. Müdürümüz Sabri Kolçak, yardımcısı Yalçın Orkun, hoş beşten sonra ilk soruyu bana sordular. "Gazete nedir?" Ben hiç duraksamadan: "Kâğıt gazetesidir" efendim dedim. Diğer arkadaşım Hüseyin Yılmaz'a "Gazete nerden çıkar?" diye sordular. Arkadaşım da hemen "Alamanya'dan çıkar" dedi. Hayli güldüler. "Bunlar

gazete nedir, nereden ve nasıl çıktığını bilmiyorlar, ama göreceksiniz bunlardan nice yazarlar çıkacak..." diyerek bizi elbise deposuna yönlendirdiler. Depoda görevli öğretmen Mehmet Ersoy bizi hemen kabul etti, "Oğlum bu elbiseler ve ayakkabılar sizin babalarınızın parası ile alınmıştır hiç çekinmen üzerinize göre giyinin" dedi. Biz de asker elbiselerini andıran elbise ve ayakkabıları giydik.

Daha sonra yemekhaneye gittik. Köyümüzde görmediğimiz yemek ve tatlılarla karşılaştık. Zevkle yedik. Gece ranza dedikleri altlı üstlü karyolada çayır döşekte yorgana sarılarak yattık.

Okulla ilgili ilk gözlemleriniz ne oldu?

İlk gözlemlerim son derece olumludur. Sabah kahvaltısı sonunda kampana (zil) sesiyle içtimaya (a grubu, b grubu, c grubu, d grubu) çıktık. Bizim sıraya yaşlıca bir adam yaklaşıp öğrenci seçmeye başladı. Meğerse arabacı Zekeriya imiş, bir gruba da beni seçti. Doğruca taşocaklarına gittik, arabaya taş yükledik.

Okulda son derece olumlu hava vardı. Herkes birbirini kardeş gibi kabul ediyordu. Akşam mütalaa zamanı herkes güzel güzel kitap okumaya başladı. Zamanla biz de alıştık. Okula kaydımız 22.8.1940 da yapıldı. Dersler başlayınca kadar ufak tefek işlerle meşgul olduk. Hatta bir ara, okulun 50 kadar koyunu vardı. "Memleketinde çobanlık yapan var mı?" diye sordular, ben talip oldum. Gece dağda yatılacaktı, bilmediğim yerler olduğu için çok korktum. Yeregeçen köyünün hemen yakınına koyunları yatırdım. Koyunlar gece vatandaşların ekinine zarar vermiş... Ben müdür yardımcısına yalnız başıma bu görevi devam ettiremeyeceğimi söyledim. Tanıdığın birisi varsa onu yanına al dedi. Bizim köyde çoban yardımcılığı yapan ikinci devreden İbrahim Özel'i buldum. Arkadaş bu konuda bayağı deneyimli idi. Birlikte çobanlığa başladık. Akşamları süt sağıyor bazen yoğurt bile çalıyordu. Keyfimize keder yoktu.

İkinci devre gelmeden önce sanıyorum sevgili Tonguç Babamız Köy Enstitülerinin kapatılacağını tahmin etse gerekti. Altı

ayı yeni doldurmuştuk. 250 öğrenci daha alınmasını emretmiş, ancak gelecek öğrencilere yatacak yer yok. Müdürümüz, öğretmenlerimizin ustalığına güvenerek bir yatakhane yapılmasını emretti, hiç durur muyuz. Uygun toprak saman ve suyun bol olduğu bir tarlaya genişçe bir toprak kazdık, samanla karıştırarak bolca su ile çamur kardık, mahir ellerle kerpiç döktük (o yüzden adımızı Kerpiççi koydular.) Çok kısa zamanda kerpiçler kuru- duktan sonra 250 öğrencinin yatabileceği bir yatakhane yaptık, adını da Gülcemal koyduk. Böylece ikinci dönem öğrencileri de okula alındı. Böylece aynı köyden, toplam olarak 25 öğrenci ol- muştuk.

Birinci dönem öğrencileri sırası ile:

I- Veli Dalak 2- Hüseyin Öztürk 3- Halil Bal 4- Veli Doğanay 5- Ziya Doğanay 6- Hüseyin Işık 7- Hüseyin Yılmaz 8- İbrahim Özdemir 9- Kemal Özdemir 10- Mustafa Taştan II- Yusuf Ardahannlı 12- Hüseyin Avcu 13- Ali Bağcı 14- H. Hüseyin Keleş 15- Zekeriya Arslan 16- Hasan Yapıcı 17- Hüseyin Karadeli

İkinci dönem öğrencileri: 18- Hüseyin Bağcı 19- İsmail Koç 20-İbrahim Özel 21- Süleyman D. Ay 22- Hasan Taşkafa 23- Ali Taştan 24- Kazım Öztürk (İsmail Güneş te yakın köylümüz)

Okula kayıt olan 25 öğrenci de mezun oldu. Bunlardan bugün yedi öğretmen sağdır.

Aynı köyden olan merhum Veli Dalak; hep okulun öğrenci başkanımızdı. Çoğunluğumuza güvenerek, okul disiplinini bozacak en ufak bir davranışımız olmamıştır. Veli Dalak, Hüseyin Öztürk ve Ali Bağcı Hasanoğlan yüksek kısım mezunudur.

Köy Enstitülerinden sonra şu anda bir sayım yapmışlar Karaözülü 185 öğretmen yurt çapında görev yapmaktadır. Demir yolcusu, polisi, subayı, doktoru, bankacısı kısacası, Karaözü kasabasında memuru olmayan bir ev bulamazsınız. Bir zamanlar köyümüz "Maarifözü" olarak adlandırıldı.

Köy Enstitülerindeki dersleri konuşalım istiyorum...

Okulumuzda kültür, iş ve tarım dersleri vardı. Yeteneklere göre iş öğretimi yapılıyordu. Duvarcılık, demircilik, marangozluk, terzilik gibi. Ben duvarcılığa ayrılmıştım. Belirli saatlerde nazari ve tatbiki işler yapıyorduk.

Okulda öğrendiklerimden hayatta da çok yararlandım. Yıldızeli'ne bağlı Arslandoğmuş köyü öğretmenliğine atandığımda maalesef okulu çok perişan bulmuştum. Tek bir odası kullanılır durumda idi. Dershanenin sıraları kırık, camları hiç yok. Hemen Kaymakama gittim durumu anlattım köyle ilçe arası yaya 7 saat. Kaymakam öğretmenim siz Köy Enstitüsü mezunuz, size iki sandık cam göndersem ve bir de elmas versem camları takamaz mısınız dedi. Benden olumlu yanıtı aldıktan sonra muhtara telefon açtı bir kağıt istedi ve de dediklerini yerine getirdi.

Ben, önce kırık sıraları devletin bize verdiği keser, testere, kerpeten ve gerekli aletlerle tamir ettim. Daha sonra da gelen camları yerlerine taktım. Camları takarken ufak tefek arıza olmuşsa da çocukları kış gelmeden soğuktan korumanın kıvancını yaşadım. Okulun tuvaleti yoktu. Köylünün de desteği ile üç gözlü taştan bir tuvalet yaptım. Öğretmen, kızlar ve erkeklere ait olmak üzere...

*Veli Doğanay Kemal Özdemir Emin Güner 1943-44 Kayseri
Pazarören Köy Enstitüsü*

Pazarören Köy Enstitüsündeki öğretmenlerinizi anlatır mısınız bize...

Okuldaki derslerimiz branş öğretmenleri tarafından verilir idi. Başta müdürümüz Sabri Kolçak, ikinci müdürümüz Şevket Gedikoğlu, yardımcılar Yalçın Orkun, Fikret Madaralı. Öğretmenlerimiz Reşat Doğutürk, Mehmet Ersoy, Mehmet Öztekin, Osman Coşkun, Ahmet Toramanlı, Hasef hanım, Rezzan Toydemir, Aziz Gözaçan, İlter Türkmen. Her biri birbirinden kıymetli, bir baba, bir anne... Keşke sağ olsalardı da mübarek ellerini öpebilseydik.

Enstitü yaşamınızda ne gibi değişiklikler yaptı?

Enstitü yaşamımda sayılmayacak kadar değişiklik yaptı. Başta hoşgörü, insan olma, hangi birini sayayım.

Okuma alışkanlığı edindiniz...

Evet, evet... Okuma alışkanlığı edindim ve alışkanlığım bugün de devam etmektedir. Okuduğum kitaplar, daha çok mesleki eserler. Atamızın Nutku'nu, bir de ilerici ve devrimci yazarlarımızın romanlarını ve hikâyelerini okurum. Enstitü kütüphanemiz çok zengindi. Öğretmenlerimiz önerdiği klasiklerden seçmeleri de okurduk.

Okulumuzda her sınıf duvar gazetesi çıkartırdı. Naçizane bir iki şiirim de sınıfımızın gazetesinde yer aldı. Ayrıca da emekli olduktan sonra 12 eylül ile ilgili anılarımı BUGÜN BİRAZ DA DÜNDÜR isimli eserle dile getirdim. "Gazete nedir?" sorusuna doğru yanıt vermediğim müdürümüzün o anda (Bunlar gazeteyi de nerede çıktığını da bilmiyorlar ama yarının yazarları olacaklar) sözünü bir yerde yerine getirmiş olmanın sevincini taşıyorum. Bu kitabım, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı kütüphanesinde mevcuttur.

İlginç bir anımı sizlerle paylaşmak istiyorum... Son sınıfta okuduğum zaman Kayseri'deki 19 Mayıs kutlamalarına katılmak için 67 km yolu yaya olarak Sarmısaklı'ya kadar gittik, oradan trene binerek Kayseri'ye ulaştık. Sahaya girdiğimizde

müthiş bir alkış tufanı ile karşılaştık. Akordeon eşliğinde oynadığımız zeybeklerden alkışlara boğulduk, çok takdir topladık. Ancak, akşam-okulda hazırladığımız bir temsili vermek üzere Halkevine gittik. Temsil köy yaşantısını dile getiriyordu. Ayrıca koro ve solo türkülerimiz vardı. Harmandalı, Arpazla ve diğer zeybek gösterisi sonunda temsilimize başlamıştık ki, toplulukta bir kaynaşma oldu. Sonradan öğrendiğimize göre: o zaman avukat, sonraki belediye başkanı olan Osman Kavuncu bu temsilin komünist yazarların eserlerinden alındığını, burada komünizm propagandası yapıldığını valiye anlatır. Vali, müdürümüz Şevket Gedikoğlu'nu çağırır o da dilinin döndüğü kadar, öğrencilerin köylerinde yaşadıklarını dile getirdiğini söyler. Hemen yanımıza gelen müdürümüz mümkünse kısa kesin dedi.

Bu temsil ile ilgili soruşturma geçirdik; ancak herhangi bir suç görülmedi. Osman Kavuncu, önce belediye başkanı oldu, daha sonrada Adnan Menderes zamanında Milletvekili, Tahkikat Komisyonu üyesi oldu.

Okulumuz birinci devrede 12 kız öğrenci vardı. Bunlarla bacı kardeş gibiydik. Bunlar hakkında çok yanlış dedikodular çıktı. Ancak hepsi de namus ve şerefi ile okulunu bitirdi. Hayatlarında çok başarılı oldular, evlendiler, çocuk sahibi oldular hem öğrencilerine hem de bulundukları köylerde çok başarılı görevler yaptılar.

Birdenbire çalışmaların içinde buldunuz kendinizi, başka okullara da çalışmak üzere gittiniz mi?

Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü'nün kuruluşuna da ekip olarak gidenlerin arasında idim. Tam iki ay çalıştık, bir bina yaptık.

Yeni kurulan Enstitülerin binalarının yapımında her Enstitüden ekipler görev alıyordu. Pazarören Köy Enstitüsünden de 14 kişilik bir ekip Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsüne de gitti. İçlerinde ben de vardım, Sivaslılar binasını biz yaptık, Samsun, Ladik, İzmir Kızılçullu, Eskişehir Çifteler ekipleri de bizimle beraberdi.

Okulda günleriniz nasıl geçiyordu?

Okulda o kadar tatlı ve sıcak hava vardı ki, sabahları milli oyunlar, türküler, hey heyler ürküttü beyzadeleri... Akşamları herkes öbek öbek köy oyunları oynuyor, türkülerini söylüyordu.

Sloganımız “Bozkırı baştanbaşa yeşile öreceğiz. Tanrı’nın geç kaldığı işi biz göreceğiz.” Hemen hemen her derste ve işte köyün kalkınmasına nasıl katkıda bulunacağımız tartışılır, bir an önce köylerimize gitmenin özlemini taşırdık. Haftada bir gün öğretmen ve öğrenci bir araya gelir, olumsuzluklar ve olumlu çalışmalar dile getirilir, olumsuzluklar varsa nasıl düzetileceği tartışılırdı.

Derslerde başarılı bir öğrenci miydiniz?

Öğrencilik yıllarım da vasat bir öğrenci idim. Bizlere aşılana ruhla, hayatta; okulumda bana verilen emeği hak ederek çalıştım. Her yerde “aşk olsun sizi yetiştirenlere” dedirttim. Bizlere yapmadık iftira koymadılar. Hâlbuki bizi öyle bir kardeşlik bağı ile yetiştirmişlerdi ki, Türkiye’nin neresinde olursa olsun bir Köy Enstitülü tanısın ya da tanımasın bir Köy Enstitülüğü gördüğü zaman kırk yıllık hasret giderircesine boynuna sarılır, öğretmeni ve öğrencisiyle. Bir de bizlere başarılı olma ideali verilmişti. Benim evime ve çalıştığım yerlerde okuluma, ufak tefek tamirler için yabancı işçi ve usta girmemiştir. İlköğretim müfettişliği yaparken görev alanıma giren okullarda, daha kapıdan girer girmez, davranışı ve çalışmalarını ile hemen Köy Enstitülü öğretmenimizi tanırdım.

Bizim bizi övmemiz uygun olmuyor. Ancak Türkiye’deki gerçek aydınlar ve demokrat nitelikli kimseler Köy Enstitülerinin boşluğunun acılarını dile getirmeleri de bir kadırbilirliktir diyorum.

Keşke bu güne kadar Köy Enstitüleri devam etseydi. Türkiye’de ne anarşi ne terör ne Atatürk düşmanlığı, ne fukaralık, ne de adaletsiz gelir dağılımı olurdu.

Enstitü anılarımız kitaplara sığmaz bu kadarla yetinmemi hoş görün...

Köy Enstitüleri nasıl yıkıldı, o süreci içinde yaşayan biri olarak anlatabilir misiniz?

Köy Enstitülerinin yıkılma süreci maalesef İnönü'nün 1946 seçiminde oy kaybı ile başladı. Hasan Âli Yücel Milli Eğitim Bakanlığından alınıp yerine Enstitü düşmanı Reşat Şemsettin Sirer getirildi. Sonra da, İ. Hakkı Tonguç Genel Müdürlükten alındı. Köy ağalarının baskısı, gerici yazarların Köy Enstitülerini komünist yuvaları gibi göstermeleri...

Atatürk'ü kendimize tek lider olarak seçmiş onun izinden yürümemiz suç olmuştu. 1947 yıllarında İmam hatip okullarının çoğaltılması Köy Enstitülerinin öğretmen kadrosunun değiştirilmesi, Köy Enstitülerinin kuruluş amacından uzaklaştırılmasına neden olmuştur.

Enstitü havası bambaşka idi. En iyi arkadaşlarımız Enstitülü arkadaşlarımızdı. Sanki aynı sülalenin çocukları idik. Enstitümüzde kız erkek bir kardeş gibiydik. Sabahları beden eğitimini çayır sahada yapardık. Eğitimimiz akordeon eşliğinde milli oyunlardı. Sanırım bizim heyheylerimiz bazılarını ürküttü ki, bir an önce bu yuvaların yıkımı için önce ağalar başkaldırdı. Yahu bizim sığırımızı, davarımızı kim otlatacak, azaplarımız, ırgatlarımız hep öğretmen oldu demeye başladılar...

İnönü, Hasan Âli Yücel ve İ. Hakkı Tonguç'la ilgili anılarınız var mı?

İnönü, Hasan Âli Yücel ve Hakkı Tonguç'u okulumuzu ziyaretlerinde tanıdım hepsi babamızı sanki...

Meslek yaşamınızı konuşalım istiyorum...

İlk öğretmenlik yaptığım köy Şarkışla ilçesine bağlı İhsanlı köyüdür.

Bu köy yarı yarıya yerli, yarı yarıya da Şark muhaciri, Romanya, Bulgaristan göçmenlerinden oluşmaktadır. Numan

Okuyan isimli Gemerekli bir öğretmenle beraberiz, okul müdürü benim. Kabul etmek gerek ki, ilk yılımız biraz bocalamakla geçti. Hatta hayatta kendimi affetmediğim bir yanlışını anlatacağım. Göçmen çocukları son derece temiz, kızların saçları taranmış, kılık kıyafetleri düzgün olmakla birlikte bazı kızların saçları bitli ve sirkeli. Hiç geleceği düşünmeden elime makası alarak ayırt etmeden o tertemiz o sarı saçlı göçmen kızların saçları da dahil hepsini kısaltarak kestim. İkinci gün okul ana baba günü oldu. Özellikle göçmenlerden çocuklarımıza ne yaptın, baktıkça iğreniyoruz, zannedersin genelev kızlarına dönmüş dediler. Hatta müfettişe bile şikâyet ettiler. Müfettişimizde bize nasihatte bulundu vatandaşlardan özür dilememizi istediler.

Bu tavsiye üzerine beni evladı gibi seven Murat Mehmet ismindeki Romanya göçmeni veliye gittim. Hani beni evladın gibi severdin? Evladın kusur yapsa onu evlatlıktan ret mi edersin dedim. Beni gerçekten de evladı gibi sevdiğini söyledi yapılanın çok yanlış olduğunu, kızımı karşımda gördüğümde zannederim genelev kadını...

O günlerde arabamla işe giderken rastlasaydın göz yaşına bakmadan seni tepelerdim dedi ve özrümü kabul etti. Ben onun elini öptüm oda beni öperek affettiğini söyledi. Böylece hepsinin affına uğradım. Yaptığım en büyük hata olarak kabul ediyorum.

Çocuklarınızın eğitimi ve meslekleri nedir?

Hayatta 5 çocuğum var. Birisi kız. Kızla birlikte iki oğlum öğretmen, bir oğlum Hacettepe mezunu banka müdürü... Bir oğlum ise 12 Eylül mağdurlarından tahsilini yarım bıraktı. Şimdi aile olanakları ile serbest çalışmaktadır. Torunlarımdan 5'i yüksekokul mezunudur. İkiisi Amerika'da birisi de Türkiye'de üniversite tahsili yapmaktadır.

Bugün ülkemizin ana sorunları nelerdir?

Bugün ana sorunlarımız bir cemaatin görüşlerinin geçer akça olarak görülmesidir.

Bir gününüz nasıl geçer, neler yaparsınız, neler okursunuz?

Günümüzün nasıl geçtiğine gelince; ufak/600 m²lik bir bahçem var. Bahçemde şu anda, mısır, patates, soğan, biber, domates, fasulye, nane ve çeşitli çiçekler, elma, armut, girebolu, dut, şeftali, ceviz, ayva gibi meyve ağaçlarıyla birlikte iki adet üzüm asma yetiştirdim. Yılda onlardan 20–30 litre pekmez alıyorum. Sabahları bunlarla meşgulüm. Öğleden sonrası da kasabamızın üç tane kahvesi var. Oraları ziyaret ediyorum. Ben yaşta 5–6 arkadaş var. Bulabilirsem onlarla sohbet ediyorum.

Günlük olarak Türkiye’de çıkan tüm gazeteler geliyor, ben kurucusu olduğum ÖDP’nin çıkardığı Birgün, Vatan, Milliyet ve de Sözcü... Gerçi son günlerde ne radyo ne gazete haberleri beni tatmin ediyor. En son okuduğum kitap Fethullahın Copları...

ABDULLAH ÖZKUCUR İLE SÖYLEŞİ

Abdullah Özkucur, Erdal Atıcı

“İNSANLAR HALKA YARARLI BİR İŞ YAPMADAN, ÖLMEME YATMAKTAN UTANMALIDIR.”

Sayın Abdullah Özkucur, bize köyünüzü, ailenizi, doğduğunuz yılları ve çocukluk yıllarınızdan anımsadıklarınızı anlatır mısınız?

Köyüm Konya ilinin Beyşehir ilçesine bağlı Manastır Karyesidir. (Büyük Köy) Bugün, Üzümlü kasabasıdır.

Manastır; Yukarı ve Şıhlar Mahallesi; Yoncalık, Cuma, Cami Kebir (Kayabaşı) olmak üzere beş mahalleden oluşur. Her mahallede bir cami ve birer minare bulunur. Ben Şıhlar Mahallesi'nde altı ahır-samanlık, üzeri oturma odası, kilerli, tek pencere(40x50cmkare) bir evde doğmuşum. İki yıl sonra 3.5.1338 (1922) olarak nüfus kütüğüne yazılmışım.

Babamın okuması yazması yokmuş. Yıllar önce asker olarak Yemen'e gitmiş. Orada tutsak olmuş. Dikenli tel örgülerin ardında altı ay kaldıktan sonra köye dönmüş. Geçim sıkıntısı ağır basmış. Eğri kılıcını duvara asmış. Ayağındaki çizmeleri satmış. Aldığı 75 kuruşu koynuna koyarak İzmir-Aydın yöresine çalışmaya gitmiş.

Kasabamız, Beyşehir Gölü'nün güneyinde, dağlar arasında güzel bir yerleşke olmasına karşın, içindeki halk çoğunlukla geçimini sağlamak için yaban ellere çalışmaya gidermiş. Babam da öyle yapmış, anamı evde bırakmış, gitmiş.

Babam; ben, ilkokulun birinci devresini bitirdiğim yıl İzmir'den evimize geldi; bir yabancı gibi. Daha önceleri de gelmiş, yeniden gitmiş olabilir, ama ben anımsamıyorum. Babamla karşılaştığımda 10 yaşındaydım ve O'na bir yabancı gibiydim.

Anamın da okuması-yazması yokmuş. Bir yandan (on yıl) babamın yolunu gözlemiş, bir yandan da varlıklı komşuların işlerinde çalışmış. Günlük aldığı bir mecdiyelik (20 kuruş) yevmiye ile üç çocuğunu beslemiş, beni de ilkokula taşımış. Çocukluk yıllarım anamın çalıştığı komşuların bağlarında, ekin ve ot tarlalarında geçti.

İlkokul yıllarınızı ve öğretmenlerinizi, Köy Öğretmen Okulu'na yönlendirilmenizi anlatır mısınız?

Manastır Kasabası'nın İlkokulu, Camiikebir (Kayabaşı) Mahallesi'nde altı mescit, üstü sınıf, iki odalı bir yerdi. Ben 1927 yılının Ekim ayında bu okula öğrenci olarak yazıldım. İlk öğretmenim Hafız Ali (Aydın) idi. İlk iki yıl elif, be, te'siyle elifba, kıraat okudum. Sonra yeni Türk a, b, c'sine geçtim. İşte o yıl bizi mescidin üzerinden aldılar, dükkânların yanında bir eve taşıdılar. Bu yeni yerde öğretmenimiz değişti. Hafız Ali gitti, Mehmet Ali geldi.

1930 yılı sonunda ilkokulun birinci devresini burada bitirdim. Üç yıllık tasdikname alarak sokağa salındım.

Üç yıl sonra (1934-1935) öğrenim yılında, Yoncalık mahallesinde yeni bir ilkokul açıldı; ben bunun ikinci devresine yazıldım. 4 ve 5. sınıfları burada tamamladım.

4. sınıf öğretmenim Van ilinin Edremit Bucağı, 1911 doğumlu, Adana Öğretmen Okulu çıkışlı Haşim Okan Mutvan idi. İlk görev yeri bizim Manastır Karyesi İlkokulu, göreve başlama tarihi 23 Ekim 1934'dü. Ben doğa sevgisini, çevre köylerini gezme alışkanlığını bu öğretmenden aldım.

Haşim Okan, arkadaş öğretmendi. Bizimle top oynar, koşar; sık sık bizleri dersle ilgili konularda kırlara, çevre köylere inceleme, araştırma gezilerine götürürdü. Adaköy, Mahremkolu, Çetmi, Üskerles, Kaşaklı, Huğlu gezip gördüğümüz köylerden birkaçıdır.

1935-1936 öğretim yılında sınıf öğretmenimiz, Manastır Karyesi İlkokulu'nun ilk başöğretmeni Ahmet Kâmil Kutluca idi. Biz, son sınıfta 15 öğrenciydik. Kutluca öğretmen bizimle kendi çocuklarımızı gibi yakından ilgilenirdi. İyi yetişmemiz için elinden gelen çabayı gösterirdi: Hangi ders olursa olsun sınıfa girerken kesinlikle ders aracı bulundururdu. Her konu için gerekli ders araçlarını kendisi yapardı. Keser, testere, rende, törpü gibi dülgere ve marangoz takımları elinden düşmezdi. Gecegündüz çalışır, hiç boş durmazdı. Beni sanat işlerine özendiren, ilkokulu bitirdikten bir yıl sonra da Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna yönlendiren ve gönderen de Ahmet Kâmil Kutluca öğ-

retmen oldu.

Ben 1936 yılında ilkokulu bitirdiğimde 16 yaşımıdaydım. Hiçbir orta dereceli okula gidebilecek durumda değildim. Babam İzmir'den gelmiş, Beyşehir Gölü'nde bulunan adalardan birinde arı bekçiliğine başlamıştı. Ben de O'nun yanında bulunuyor, onunla birlikte çalışıyordum.

1937 yılının Haziran ayında Ahmet Kâmil Kutluca öğretmen beni adadan çekip aldı. Bununla kalmadı, öğretmen okulundan bir defaya mahsus olmak üzere öğrenci adaylarından istenen 30 liranın karşılığı olan aşağıda yazılı erzağı, yanına bir hademe alarak Üzümlü (Manastır) halkından topladı. Beni Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu'na gönderdi. Paramız olmadığı için öğretmenin toplayıp bana verdiği erzak, (katkı payı) şunlardı: 100 kg buğday, 100 kg un, 50 kg bulgur, 50 kg pekmez, 50 kg kuru üzüm, 30 kg kavurma, 20 kg sade yağ.

İşte ben Eskişehir Çifteler Çiftliği Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu'na 1937 yılı Ekim ayı sonunda bu yük ile gittim. Bu okulun 18 Nolu öğrencisi oldum.

Öğretmen Okulu Köy Enstitülerine dönüşürken siz Çifteler'deydiniz. Ne gibi değişimler oldu?

1 Kasım 1937 tarihinde Eskişehir Çifteler Çiftliği Mahmu-diye Köyünde üç yıl öğrenim süreli bir Köy Öğretmen Okulu açıldı, derslere başlandı. Ben de bu okulun ilk öğrencisi oldum. Bir yıl sonra ikinci sınıfa geçtim. 1938 Kasım ayında Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu'nu yeni gelen öğrencilere bıraktık; 10 km kuzeyde bulunan Hamidiye köyüne taşındık. Burada üç katlı yeni bir yapıya yerleştik Böylece okulumuz, Mahmudiye - Hamidiye Köy Öğretmen Okulu olarak iki bölümlü oldu. Her iki bölümün kurucu müdürü Remzi Özyürek'ti.

1938 sonbaharında her iki bölüme de yeni öğrenciler gel-meye başladı. Mahmudiye bölümüne erkek öğrencilerle birlikte kız öğrenciler de alındı. Ama bizim Hamidiye bölümüne bir tek bir kız öğrenci alınmadı. 1939'da ve 1940'da da alınmadı.

17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası ile Mahmudiye-Hamidiye Köy Öğretmen Okulu'nun adı değişti: **"Çifteler Köy Enstitüsü"** oldu. Eğitim-öğretim süresi üç yıldan beş yıla çıktı. Bu oluş içinde enstitümüzde bir değişiklik değil de öğretmenler arasında hareketlilik başladı. Kimi öğretmenin yeni kurulacak enstitülere nakilleri çıktı. Müdür Remzi Özyürek kendi isteğiyle öğretmen okulu müdürlüğü görevinden ayrıldı. İlköğretim müfettişi olarak İstanbul'a gitti. Yerine M. Rauf İnan geldi. Çifteler Köy Enstitüsü, yeni gelen müdür M. Rauf İnan ile gerçekten Enstitü karakterini kazandı. Değişmeler, gelişmeler onun zamanında oldu. Geniş bilgi için benim **"Köy Enstitüsü Destanı"** kitabıma bakılabilir.

Öğretmen okulu ile Köy Enstitüsü eğitimi arasında ne gibi farklılıklar oldu? Yaşantılarınızda ne gibi değişiklikler oldu?

Köy Öğretmen Okulu 1937 yılı Kasım ayında Kültür Ba-kanu Saffet Arıkan zamanında açıldı. Bunların sayıları ilkin ikiy-di. 1-Eskişehir ili, Çifteler ilçesinin Mahmudiye Köyü'nde açılan Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu; 2- İzmir ili Buca yakınında

açılan Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu. Sonradan bunlara iki tane daha eklendi; Kırklareli-Kepirtepe (1938), Kastamonu-Göl Köy (1939) Köy Öğretmen Okulu. Bunlar 17.4.1940 da Köy Enstitülerine dönüştüklerinde henüz kuruluş çalışması içindelerdi. Kendilerine göre bir öğretim programları yoktu. Anımsadığıma göre bizler Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunda ortaokul ders kitaplarına çalıştık. Farklı olarak öğleden sonraları sanat ve tarım dersleri gördük. Bir hafta demircilik, ikinci hafta marangozluk işliğine gittik. Yapıcılık için henüz yerimiz yoktu. Tarım derslerimizde okul çevresinde, bahçe yeri hazırlığında çalıştık. İkinci yıl kollara ayrıldık. Yapıcılık, marangozluk, demircilik, kooperatifçilik kolları vardı. Sonraları kooperatifçilik kolu kaldırıldı. Yabancı dil İngilizceydi.

İkinci yıl ortaokul ders kitaplarına devam ettik. Sanatta, yapıcılığa ağırlık verdik. Hamidiye köyüne taşındık. İki işlik, iki öğretmen evi yapımına başladık. Gereksinim duyduğumuz alanlarda öncelik verdik. Su deposu, ahır, samanlık, bahçe duvarı yapımı gibi işlerde çalıştık. Hayvan bakımı, sütçülük, bisiklet kullanma, geziler, tuğlacılık gibi etkinliklerde bulunduk.

Kültür derslerimiz; ders dinleme, öğretmenin anlattıklarından not alma, bazı dersleri anlatma gibi çalışmalarla geçiyordu. Okulun tüm işlerini nöbetle biz yapıyorduk. Fakat öğretmenlik bilgisi üzerine ders gördüğümüzü anımsayamıyorum.

Köy Öğretmen Okulu, açılışından iki yıl, altı ay sonra Enstitüye dönüştü. Her iki okulda da eğitim-öğretim amaç bakımından farklı değildi.

Her şeyden önce en kısa zamanda, okumaz yazmazlığın, durgunluğun, gevşekliğin giderilmesi savaşı. En büyük davamız en uygar ve en gönençli ulus olarak varlığımızı yükseltme savaşı. Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarma savaşı. Tembellikle savaş, cehaletle savaş; aymazlıkla savaş. Bizim Köy Enstitüsü ruhu buydu işte. 'Çalış' değil, "savaş!" Yaşamda en gerçekçi doğru yolu gösteren bilimin, fennin ışığında, aydınlanma savaşı.

Bizde üç yıllık öğretmen okulu süresi içinde olsun, Köy Enstitüsü yıllarında olsun parolamız buydu: 40 bin köyün içini dışını değiştirmek, onlara çağın her türlü yeniliklerini taşıyıp götürebilmek için kendimizi yetiştirmek. İşte Köy Enstitüleri bunun için kurulmuştu. Böyle bir savaşı vermeyi göze alabilecek yeni bir kuşak yetiştirmeye başlamışlardı. Bu zihniyet, tutum ve davranış, edinilen alışkanlıklar öğretmen okulu ile Köy Enstitüsünde farksız kazandırılıyordu. Köy Enstitüsünün ilk üç yılının yaşamı, çalışması, eğitimi Köy Öğretmen Okulunun devamıydı. Köy Enstitüleri Öğretim Programı ortaya çıkıncaya dek Köy Enstitüleri bulundukları yerlerde, konulara, araçlara, çevre gereksinimlerine göre farklılıklar göstermiştir. Fakat 1943 yılında Köy Enstitüleri Öğretim Programı uygulanmaya başlanmasıyla, hele 4274 sayılı örgüt yasasının açıklanmasıyla birlikte eğitim dünyasını yerinden oynatacak bir güce erişmiştir. Ne yazık ki, enstitülere karşı olumsuz bakış 1946'dan sonra başlamış, 1947-1948 öğretim yılında artık düşmanlığa dönüşmüş, 1954 'den sonra da tarihe karışmıştır.

Köy Enstitüsü eğitiminin ana özelliklerini bize anlatır mısınız?

İlkin Köy Enstitülerinin nasıl bir yer, ne büyüklükte bir yapı ya da okul olduğu üzerinde konuşalım.

Bir köyde, birkaç meraklı gençle konuşuyorduk. Onlar Köy Enstitüsünü duymuşlar, ama görmemişler. Kendilerine göre bir şeyler söylüyorlardı. Biri yanındakine, 20-25 metre boyunda bir tavuk kümesini gösterdi, "Herhalde Köy Enstitüsü denilen okul bundan daha büyük değildir." dedi.

Ben söz aldım. "Biraz daha at... Nasıl olsa meydan boştur." dedim. İkinci genç "40 metre" dedi. Ben, "şimdi yaklaştınız." deyince ikisi birden "Oooo bizim liseden büyükmüş!" diyerek doğruldular.

Ben anlattım: Arkadaşlar, Köy Enstitüsünün yapıları değil, kendileri, konumları büyüktür. Bir Enstitü en az 2000 dönümlük bir arsa üzerine oturmuştur. Örneğin bizim Çifteler Köy

Enstitüsü'nün 4000 dönüm ekilecek, işlenecek toprağı vardır. Kuruluşu tamamlanan bir Köy Enstitüsü orta büyüklükte çağcıl bir köy görünümündedir. Orada okul yapısından başka demircilik, dülgerlik, yapıcılık işliğı, öğretmen evleri, elektrik santrali, değirmen vardır. Yatakhane, yemekhane vardır. Bunların dışında öğrencilerin ders uygulama alanları da bulunur. Örneğın, ahır-samanlık, kümes, arılık, sebze-meyve bahçesi, fidanlık-koruluk. At-araba, koyun-keçi, uygulama okulu, bunlar Köy Enstitüsünü oluşturur. Bunların bulunmadığı bir okul enstitü değildir.

Buraya öğrenciler köyden gelirler. İlkokul diplomasıyla gelenler beş yıl eğitim görürler. İlkokulun 3.sınıfından gelenler ilk öğrenimlerini burada tamamlayıp Enstitü bölümüne geçerler. Enstitünün ikinci sınıfında erkek öğrenciler kendi istekleriyle demircilik, dülgerlik, yapıcılık sanatı öğrenirler. Bunlar burada beş yıl hem kültür dersi görürler, hem de bu tür sanat çalışmalarını yürütürler.

Kız öğrenciler de hem kültür dersi görürler, hem de biçki-dikiş sanatı öğrenirler. Ayrıca kız-erkek öğrenciler haftada 11 saat tarım dersi görürler. İşte öğrenciler tarım ve sanat derslerini, köyde gereksinim duyacakları tüm bilgileri burada gerçek ortamı içinde bizzat çalışarak öğrenirler. Bilgiyi bizzat iş işleyerek öğrendikleri gibi, sanat dalları üzerinde de çalışarak, iş içinde yoğrula yoğrula eğitilirler. Köy Enstitüsünde eğitimle öğretim bir paranın iki yüzü gibi birbirini tamamlar. Özetle, öğretmen işlik, tarım, kültür çalışmalarını bizzat yaşayarak, bir tür bunların provalarını yaparak, mesleğinin uzmanı olur. Bizde buna; "iş içinde, iş aracılığıyla, iş için eğitim "denir.

Burada iş her şeyden önce gelir. Köy Enstitüsünün temel taşı iştir. İş, dünyayı yöneten güçtür, çalışmadır, emektir, üründür. Öğrenciler burada, her alanda çalışarak hem kendilerini yetiştirirler, hem de enstitülerini geliştirirler. Ürettikleriyle beslenirler.

Köy enstitülerinde hademe yoktur. Bütün işler nöbetle, öğrenciler tarafından yürütülür. Çalışırken öğretmenler gerektiğın-

de öğrencilere yardım ederler. Ama asıl çalışma öğrencinin kendi ilgisi ve sevdiği işte özgür davranışla olur. Öğrencinin kendi kendine çalışması, kendi kendini yönetmesi eğitimin baş ilkesidir. Temizlikte, mutfak, yemekhane işlerinde, ahırda, kümeste, arılıkta, her işte öğrenci kendi başına çalışır. Bunda öğrencinin kendine güveni, cesareti artar, yaratıcılığı gelişir, kişiliği gelişir. Bu iş içinde, iş ahlakı, karakteri, başkalarına yardım duygusu gibi iyi alışkanlıklar, davranışlar kazanılır. İş, insanın ölçüsüdür.

Nöbet işlerinin sonunda eleştiri toplantıları yapılır. Bu hesaplaşmada, insanda vicdan hesaplaşması duygusu gelişir. İnsan tembellikten utanır, çalışmaktan zevk alır.

Müzik çalışır, oyunlara katılır, spor yapar. Bisiklet, motor, traktör kullanır. At biner, araba sürer. Hiçbir bilgiyi kitap okuyup ezberleyerek öğrendiğiyle kalmaz. Okumayı bile somutlaştırıp bir işe çevirebiliyorsa, üretici çalışma yapıp ürün alabiliyorsa unutulmayacak bilgiyi almış olduğuna inanır.

Bir önemli ilke de şudur: Bizzat çalışarak araç-gereç, ne yapıyorsa, onu yarım bırakmaz; özenerek sağlam ve kusursuz yapar. Yaptığı işin altına damgasını vurur. Bizim Köy Enstitüsünde bir iş bitince artık öğrendim deyip geçilmez. Çokça yapıp onun ustası olunur. Örnek; bir tek fidan dikip geçmez. Onu birkaç tane olarak diker, ona bakar, onunla arkadaş olur. Gittiği yerde bunu çokça üretir.

Sözün özü, köye öğretmen olarak ne götürecekse onu Enstitüde bizzat çalışarak öğrenir. İşinin uygulayıcısı olarak, dahası köyüne yetkin, fedakâr, çalışkan, kişilik sahibi, karakterli bir öğretmen olarak gider.

Dörtüyl Özerli'de...

Yaz tatillerinde Köy Enstitüsü kurmak üzere ekipler oluşturulup değişik bölgelere gidiyormuşsunuz, anlatır mısınız?

Köy Enstitülerinde işlenen her konu, onun tekniğine uygun bir çalışma içinde-iş içinde-yoğrula yoğrula öğrenilir, sindirilir, bunun üzerinde alışkanlık kazanılır. Bu; bir hüner öğrenmede olduğu gibi kişilik-karakter kazanmada, ahlak, zihniyet geliştirmekte de geçerlidir. Dayanışma, yardıma muhtaç kişilere yardım etme, köyün ortak işlerinde gönüllü çalışma gibi iyi alışkanlıklarda Köy Enstitülerinde toplu çalışmalarda, ekip-imece çalışmaları içinde bizzat iş yapmakla kazanılır. Enstitü çıkışlı öğretmen köyde, gelenek halinde bulunan bu imece çalışmalarına katılmakla ve bu tür çalışmaları yaygınlaştırmakla da görevlidir.

Köy Enstitüsünde öğrenci her öğrendiği güzel ve yararlı işi köyüne götüreceğini düşünür. Bu düşünce içinde çalışırken kişide çevresine hizmet götürme zevki gelişir. Kişi kendi çıkarını düşünmeden çevresi, köyü için çalışma alışkanlığı kazanır.

Yardım ve hizmet duygusu gelişmeyen bireylerden oluşan bir toplum sağlam bir toplum olamaz.

Bir Enstitülünün amacı büyük oranda güçlü, sağlıklı, birbirine yardım etmeyi, dayanışmayı seven insanlardan oluşan bir toplum oluşturmaktır. Köy Enstitülerinde toplu ve gönüllü imece çalışmalarının özünde de bu vardır: Bireyler, köyler, köylüler arasında yardımlaşmalar, birlikte çalışmalar, birbirlerine kenetlenmeler, kaynaşmalar, güç birliğiyle, elbirliğiyle kaynaşmış bir kitle... İmece çalışmasının özünde bu vardır. Buna başlangıç olarak bizler öğrenciler arasında, sınıflar arasında, okulumuzun işlerinde elbirliğiyle, topluca çalışıyorduk. "Bir elin nesi var, iki elin sesi var." diyorduk. Sonraları bu toplu, gönüllü imece çalışmalarını genişlettik. Enstitülerle yardımlaşmalara başladık.

Biz buna ekip çalışması diyorduk. 17 Nisan 1940 tarihinde yurdumuzun on yerinde, on tane Köy Enstitüsü kurulmaya başlayınca bizler de bayram yerine gidercesine, koşarak onların yardımına gittik. Çifteler Köy Enstitüsü Müdürü M. Rauf İnan 2 ve 3.sınıf öğrencilerinden 22-25 er kişilik üç küme oluşturdu. Bunlardan birini Balıkesir-Savaştepe Köy Enstitüsü'ne, ikincisini Isparta Gönen Köy Enstitüsü'ne; üçüncüsünü de Samsun Lâdik-Akpınar Köy Enstitüsü'ne yolcu etti.

Lâdik-Akpınar Köy Enstitüsü'ne giden ekip öğrencileri arasında ben de bulunuyordum. Başımızda demircilik öğretmeni Hüseyin Ürgen, İlköğretim Müfettişi Bayram Karatan vardı. Bizler, kendi aramızdan bir başkan, bir de ekip harcamalarına bakacak arkadaş seçtik.

5 Eylül 1940 Perşembe günü öğleden sonra Ladik istasyonuna varıp durduk. Oradan da bir yolcu otobüsüyle Ladik ilçesine gittik. Bir gün sonra ilçenin 3 km yakınındaki Akpınar'ı, pınarın sularının berraklığını görüp tanıdıktan sonra Enstitünün kurulduğu şantiyede görevimizi aldık. Burada duvar ördük, beton döktük, harç kardık. Pazar günleri de Akdağ'a, yamaçta akıp duran Türkgözü pınarına, batıdaki koruluğa, doğudaki Kızıoğlu köyüne geziler yaptık.

20 Ekim 1940 Pazar günü yapılan nüfus sayımından sonra Samsun kentini, sonra Havza'daki Gazi Kitaplığını, Atatürk'ün çalışma odasını gördük. Bunların dışında, İlköğretim Genel Müdürlüğünce bize 10 günlük bir inceleme gezisi planı verilmişti. Trenle bu yerleri görmeye çıktık. İlkın Amasya kentini gezdik. Sivas ve Kayseri illerini de gezip gördükten sonra Enstitümöze gitmek için terenle yola koyulduk. Ankara Garı'nda bizi İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç ile, şöbe müdürü Ferit Oğuz Bayır karşıladı. Gezimiz ertesi günü Çifteler Köy Enstitüsü'nün Hamidiye Köyü'nde sonuçlandı.

Yüksek Köy Enstitüsü'ne seçilmenizi, orada aldığınız eğitimi ve öğretmenlerinizi konuşsak.

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne seçilerek gitmedim. 1942 yılı Kasım ayında Çifteler Köy Enstitüsü'nü bitirdiğimde Yüksek Köy Enstitüsü yoktu. Biz 33 kişi toplu olarak Ankara yakınındaki Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde kursa gittik. Orada, İzmir-Kızılçullu Köy Enstitüsü'nden gelen bizim gibi 70 öğretmen adayı kurs öğrencisiyle karşılaştık. 1942 yılı Kasım ayının sonunda (toplam 103 öğrenci) derslere başladık. Kursumuzun adı Köy Enstitülerine Yardımcı Öğretmen Yetiştirme Kursuydu. Öğrenim süresi 6 ay olacaktı.

Fakat 1943 Mayıs-Haziran aylarında bir hareketlilik başladı: Burası bir yüksekokula dönüşecek, eğitim süresi de üç yıl olacaktı. Bu bilgi ortalığa yayılınca bir kısım arkadaşlar "Öğrenime katlanma gücümüz yok." diyerek köy öğretmenliğine atanıp gitmek istediler. Sonuçta 52 kurs öğrencisi 6.ayında kurstan ayrıldılar, öğretmen olup gittiler. Bizler, 51 öğrenci yerimizde kaldık. İlköğretim Genel Müdürlüğünün 1.6.1943 tarih ve 1509 sayılı yazısının, 4.7.1943 tarihinde Maarif Vekili Hasan-Âli Yücel'in onayından geçmesiyle Yüksek Köy Enstitüsü kurulmuş oldu. Biz de burada kalarak üç öğretim yılını tamamladık.

Yüksek Köy Enstitüsü'nde aldığımız eğitim, ayrıldığı-mız kollara göre ayrıntılı bir durum almıştır. Talimatnamenin 16.maddesine göre 8 kol vardı. Kollar şunlardır:

- 1- Güzel Sanatlar Kolu (Kız- erkek)
- 2- Yapıcılık Kolu (Erkek)
- 3- Maden İşleri Kolu (Erkek)
- 4- Hayvan Bakımı Kolu (Erkek)
- 5- Kümes Hayvancılığı Kolu (Kız)
- 6- Tarla-Bahçe Ziraatı Kolu(Erkek)
- 7- Zirai İşletme Ekonomisi Kolu (Erkek)
- 8- Köy Ev ve El Sanatları Kolu (Kız)

Bütün kolların, her birinin kendilerine özgü dersleri vardı. Örneğin ben yapıcılık koluna ayrılmıştım. Benim kol derslerim şunlardı: 1- Mimarlık bilgisi,2- Zirai yapıcılık, 3- Teknik resim, 4- İç süslemeciliği, 5-Sanat ve uygarlık tarihi, 6-İşlik ve seminer çalışmaları.

Her kolun bu tür kendine özgü derslerinin dışında bir de, tüm kollar için birlikte gördükleri ortak dersler vardı. Bu dersler;

1-İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi

2-Öğretmenlik Bilgisi a)Toplumbilim, b)İş Eğitbilimi, c) Çocuk ve Ruhbilimi,

d)Öğretim Metodu ve Ders Teknikleri, e)Eğitim ve İş Eğitimi Tarihi.

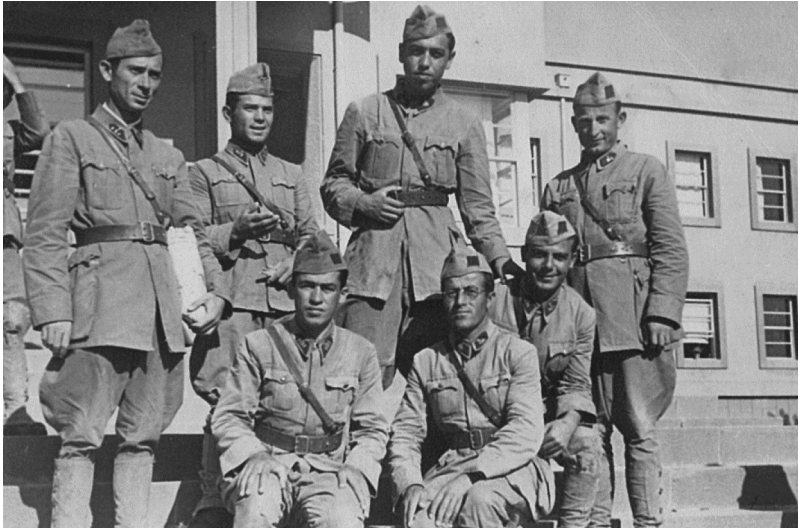
3-Türkçe; a)Yazma, b) Metin Okuma ve Anlatma

4- Yabancı Dil (İngilizce, Fransızca, Almanca)

5-Askerlik.

Her kolun ve dersin öğretmeni de vardı. Bunlar Ankara Üniversitesinden, Yüksek Okul, Yapı Sanat Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü, Ziraat Enstitüsü, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Veteriner Fakültesi gibi kurumlardan seçilerek geliyorlardı. Bir örnek vermek gerekirse yapıcılık kolunun sürekli bir öğretmeni vardı. Y. Mimar Mualla Eyüboğlu. İç süslemeciliği için Gazi

Eğitim Enstitüsü'ne gidiyorduk. Hakkı İzzet İzzet'ten ders alıyorduk. Ressam Malik Aksel, ressam Ferit Apa, Ankara Yapı Sanat Okulu'ndan Nejat Arna, Dil-Tarih Fakültesi'nden Niyazi Çıtakoğlu, Ferruh Sanır, İbrahim Yasa, Yunus Kâzım Köni, Halit Ziya Kalkancı , İrfan Şahinbaş, Hikmet Birant, Askerlik Kr. BB. Nuri Teoman. Bütün bu öğretim üyeleri Yüksek Köy Enstitüsünde ders veriyorlardı. İş Bilgisi ve İş Eğitimi dersimize İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç giriyordu. Öğretmenlerimizden anımsayabildiklerim bunlar.

Askerlik Dersi Çalışmalarımızdan Bir Görüntü Ön Sırada Soldan İkinci Benim

Yüksek Köy Enstitüsü'nde nasıl yetiştiniz? Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki öğretmenlerinizi ve bunlardan varsa anılarınızı anlatır mısınız?

Yaşadığımız anılara gelince.... Sıralamaya zamanımız az gelir.

Yıl 1944; mevsim ilkbahar. Bir küme oluşturduk. Geziye çıkıyoruz. İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç, Hasanoğlu Köy Enstitüsü müdürü Hürrem Arman, Yüksek Köy Enstitüsü Yapıcılık Kolu öğretmeni Y. Mimar Mualla Eyüboğlu, Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Kolundan 7, öteki kollardan 15 öğrenci olmak üzere 25 kişiyiz.

Ankara'dan sabahleyin yola çıktık. Bâlâ-Kaman üzerinden Kırşehir'e vardık. Kırşehir Halkevi'nde bir eğlence gecesi düzenledik. Saz ve bağlamada Abdullah Ön, akordeonda Hüseyin Küçükçakar, konuşmalarda Hüseyin Sezgin, milli oyun ve korolarda tüm öğrenciler yer alıyorlardı. Bana da şiir okumak düşüyordu. Gecemiz iyi geçti. Dinleyiciler, seyirciler çoktu.

Kırşehir'den sonra Kayseri-Pazarören Köy Enstitüsü'ne vardık. Burada bizi Enstitü müdürü Şevket Gedikoğlu ve öğretmenler, öğrenciler karşıladı. Ben, öğrenci Ali Dünder'ı, Turgut Kavraal'ı burada ; Zamantı yolunda ve Melikgazi Türbesi'ne giderken tanıdım.

Pazarören Köy Enstitüsü'nden sonra Bünyan'ı ve Gesi Bağları'nı gezdik. Kayseri'ye geldik. Burada da bir eğlence gecesi düzenledik. Dinleyiciler çoktu. Oyunlar, korolar, konuşmalar, bağlama-saz, şarkı ve türküler bol bol alkış aldı. Sıra benim şiir okumama geldiğinde arkadaşlarımdan biri "Dünya şiirini oku." diye usulca söylendi.

Dünya şiiri 130 dizelikti. Kimi yerlerini atlayarak okumaya başladım.

Dünya, hey Dünya, ey Dünya
Ne Hanya, ne Konya
Yuvarlak Dünya, obur Dünya
Şişman Dünya
Nankör Dünya, fani Dünya
Dönen Dünya-sönen Dünya
Belaları ani Dünya. dedikten sonra atladım.

Ey Tanrı, Yüce Tanrı

Bu işler nice Tanrı? bölümünü okurken bir daha atlama yaparak Felek bölümüne geçtim :

Ey felek, hey Felek!

Kambur Felek songur Felek

Kiminin ocağını, bucağını

kavunla karpuzla doldurdun Felek

Kimine atıver bir ham düğlek.

Eh bakalım birgün gelecek

Senin kamburunu kıracağım,

Tamburunu çalacağım

Deşeceğim beynini

Seni kambur Felek seni.

Deyince ön koltuklarda oturan dinleyicilerden birinin iki yanına bakışından rahatsız olduğunu anladım, ama

“Bu dünya yiyip içmek dünyası

Bu dünya gelip geçmek dünyası

Bu dünya fani dünya

Belaları ani dünya. Diyerek yazdıklarımı tümünden okudum.

Sonradan öğrendim ki, o iki yanına bakınan, rahatsız olan dinleyiciye Kambur Osman diyorlarmış, oranın belediye başkanıymış. Kendisine hakaret ettiğimi iddia ederek beni mahkemeye vermeye girişmiş, avukat aramış.

İsmail Hakkı Tonguç ile Hürrem Arman, Mualla Eyüboğlu devreye girmişler. Benim bu şiiri iki yıl önce yazdığımı, birkaç yerde okuduğumu, hiç kimseye karşı olmadığını söyleyerek Kambur'un mahkeme girişimini önlemişler.

Bugün ülkemizin en temel sorunları nelerdir? Bu konularda neler yapılmalıdır?

Öğretmen gözüyle bakılınca en temel sorunumuz eğitim sorunudur. Özellikle ve öncelikle köy eğitimi sorunu.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu'nun açıldığı ilk aylarda, tarih, coğrafya öğretmenimiz Enver Törüner bize bir öğütte bulundu: "Siz üç yıl sonra bu okulu bitirip öğretmen olacaksınız, köylerinize gideceksiniz." dedi, ekledi: "Ayının 40 oyunu varmış; kırkı da armut üzerineymiş. Sizin de burada öğreneceğiniz kırk türlü bilgi, hüner, ustalık tümünden köy üzerine olacaktır. Kendinizi buna göre yetiştirmeye bakın."

Ben bunu yaşamım boyunca unutamadım. Şimdi de bizim sorunumuz eğitimidir diyorum. İnsanlığın kurtuluşunun tek yolu budur. Köylerimizin kurtuluş yolu da budur: EĞİTİM !

Bu sorun üzerine yapılacak iş, Köy Enstitüsü deneyiminden yararlanmak ve hiç eksiksiz o sistemi uygulamaya girişmektir. Çağcıl, bilimsel, demokratik, laik, iş eğitimi ilkelerine ve üretime dayalı eğitimi hemen, zaman geçirmeksizin uygulamaya koymaktır.

Köy Enstitülerinin kurucusu, iş ve yaşam okulunun, yoğun eğitiminin savunucusu İ. Hakkı Tonguç'un, yıllardan sonra birilerine yaptığı şu önerileri de göz önünde tutarak, bu kurtuluş yolunun, canlanma yolunun önü açılmalıdır:

"Köy Enstitülerinin en büyük kusuru kız öğrencilerinin azlığıydı. Zamanla daha iyi anladım ki, Anadolu'da ilköğretimin daha çok kadından yana gitmesi gerek. Yoksulluktan baba hep uzaklarda: Çocuklara her bilgiyi ana veriyor. Bilgisizlikse, en çok anada. Her yıl çocuk doğuruyor. Dokuz çocuktan üçü yaşıyor. Ananın gücü dağılıp gidiyor. 25 yaşında yaşlı kadın hali alıyor.

Ana ilkelerinin devletçe benimsenmesi şartıyla Köy Enstitüleri yeniden kurulabilir. Bu ilkeler kısaca şunlardır:

1-Köy Enstitülerinde eğitim ve öğretim iş hayatıyla bir arada, birbiri içinde yürütülecek.

2-Her Enstitü, köye yolladığı öğretmeni sıkı, sürekli bir şekilde destekleyecek.

3-Enstitülerin eğitim, öğretim ve iş programlarında çevrenin ve bölgenin gerçekleri, gereksinimleri göz önünde tutulacak.

4-Kız, erkek öğrenciler bir arada okuyacak.

İşte Enstitünün yasaklara uğrayan tarafları da bunlardı zaten. Bunlara dönülmedikçe Köy Enstitülerine dönülmüş olunmaz. *“İ.Hakkı Tonguç’un bu vasiyeti. Bunları aktaran Sebahattin Eyüboğlu . Tonguç’un ölümünden on gün kadar önce Jean Jacques Peyrannet (O dönemde ÜNİCEF’İN Türkiye sorumlusu sanatsever) ile Tonguç üçü Hasanoğlu’na gidiyorlar. Bu yolculukta Tonguç yukarıdaki sözleri konuşa aktarılmasını (O’nun diline çevrilmesini) Sebahattin Eyüboğlu’ndan istiyor ve bu konuşma yapılıyor.”*

(Bir gazeteden alındı)

Günümüz eğitimi her yönüyle sorun. Eğitim de bu sorunları aşmak için neler yapılmalı?

Sorun deyince ilk usuma düşen yedek subay okulunda tabya dersinde bir ön yüzbaşının sözlerini anımsadım. Adı Abdullâh olan subay şunu belirtti: Kurmay olan subay da, olmayan da aynı dersi görür. Savunma ya da taarruz planları yapar. Aralarındaki fark şudur: Kurmay olmayan subaylar verilen tabye problemini 3-5 kez yineleyerek öğrenir geçer. Kurmay olan subay bunu çeşitli yönlerden ele alır, en az yüz kez çizer, çözer. Kendine göre benzer problemler üretir, çözümler, getirir.”

Biz eğitim sorunumuzu bir kez ele aldık, sonunu getiremedik. Geriye 99 kez çözmeye girişmemiz gerekir. Hele sorun köy eğitimi olursa.

Bir yerde okumuştum. Bir üniversitede Alman, İngiliz, Türk öğrencisine bir problem vermişler. Alman öğrenci 5-6 kez hamle yapmış, “çözümü yok bunun.” demiş, çekilmiş. Türk öğ-

renci 10–15 kez girişimde bulunmuş, vazgeçmiş. İngiliz, yüz kez girişimden sonra bir hamle daha yapmış, problemi çözmüş. Bunun için demişler, Türk gibi başla, İngiliz gibi bitir.

Eğitim sorunu Köy Enstitülerinin uyguladığı iş yönteminin başka bir yol ile çözülmez. Teknik bakımdan gelişebiliriz ama; nüfusumuzun artışı ile işi, toprağı sevenlerimizin azalışı ters orantılı olduğu sürece çok sıkıntı çekeriz. Gereksinimimize göre eleman yetiştirmek, planlı hareket etmek kurtuluş yolu olabilir. İlk sorun ne olduğunu kavrayan, anlayan bilinçli eleman yetiştireceksin. Bunlara planlı, programlı çalışma alışkanlığı kazandıracaksın. Yaratıcılığını geliştireceksin. Özgürlük vereceksin.

Öğretmenliğinizin ilk yıllarından ve köy öğretmenlerine yapılan baskılardan söz edelim mi ?

1945 yılı ekim ayı sonunda Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü bitirdim. 7.11.1945 çarşamba günü İvriz Köy Enstitüsü'nde inşaat öğretmeni olarak göreve başladım.

Enstitü yeni kurulmuştu. Enstitü müdürü Recep Gürel ve yardımcısı İhsan Baykal, Emin Yağcı yönetimi oluşturunuyordu. Geçici olmak üzere bana birkaç sınıfın Türkçe dersini verdiler. Ders yılı bitimine değin bu görevde çalıştım. İş mevsiminde birkaç konu çıktı karşıma. Enstitüye uygulama okulu yapılmak istenmiş. Bunun temeli kazılmış. Ama, henüz temel atma ve yapım işine geçilmemiş. Doğal olarak bu şimdi benim görevim oluyordu. Fakat ortada bir sorun vardı: Kazılan temel hatalıydı. Kazı işinin yeniden ele alınması gerekiyordu. Bunun tartışması yapılırken, İlköğretim Genel Müdürlüğü'nden bir emir geldi: Buna göre Enstitümüzün kesimine giren Enstitü çıkışlı öğretmenlerin köylerine gidecektim. Onların uygulama bahçelerinin ve okul işletmelerinin beşer yıllık planlarını yapacaktım. Öğretmen her yıl bu planın bir bölümünün işletmesinden sorumlu tutulacaktı. Gelecek yılda bu sistem tüm Köy Enstitülerinde, Enstitü çıkışlılarının okullarında uygulanacaktı. Enstitü müdür yardımcısı İhsan Baykal ile birlikte Akşehir, Ilgın, Kadınhanı ilçelerine gittik.

Yanımıza ilköğretim müfettişlerini de alarak okulu bulunan köylerin adlarını saptadık. Dört haftalık bir çalışmayla bu bölgede yapılacak işleri bitirdik. En son gittiğimiz okul, Çifteler Köy Enstitüsü çıkışlı Celal ve İhsan Özen öğretmen kardeşlerin Tuzlukçu Köyü idi.

Enstitüye dönünce yeni bir durum ortaya çıktı. Enstitümüş yeni bir müdür atandı: İsmail Safa Güner. Kurucu ilk müdür Recep Gürel Ankara Hasanoğlan'a gidecekti. Düziçi Köy Enstitüsü'nden gelen müdür İsmail Safa Güner 12.8.1946 tarihinde göreve başladı. Recep Gürel bir süre dinlendikten sonra 3.1.1946 tarihinde Enstitüden ayrıldı. Bu durum, benim çok önem verdiğim plan çalışmalarımı engelledi. Çünkü 21.9.1946 tarihinde İlköğretim Genel Müdürümüz İsmail Hakkı Tonguç görevden alındı. Bununla birlikte enstitüye yeni öğretmenler atandı. Bunlar arasında iki Osman öğretmen Enstitünün havasını bozmaya kalkıştılar. Ankara'dan, bir fakülteden gelen tarihçi Osman açığa, "Biz Enstitüyü ıslah etmeye geldik." demeye başladı. ıslah etmek, iyileştirmek demekmiş. Biz de bunları eskileştirmek için eğitmeye hazırlanırken bizim Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Kasım 1947'de kapatıldı. Bunun ardından ben ve iki arkadaşım askere çağrıldık. Henüz öğretmenlikte iki yılımızı bile doldurmadan 14.5.1947 pazartesi günü Konya-Karaman Yabancı Askerlik Şubesine teslim olmak üzere İvriz Köy Enstitüsü'nden ayrıldım. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'ndan sonra yedek subay okuluna kaydımı yaptırdım. Böylece benim Köy Enstitüsü öğretmenliğim sonlanmış oldu.

Uzun süre Antakya'da çalıştınız. Şair Ali Yüce ile dostluğunuzu bize anlatır mısınız?

Hatay ilinin Yayladağı ilçesine bağlı Asarcık köyünde 1928'de doğan Güney'in ünlü ozanı Ali Yüce'yi 1961 de Erzin Ortaokulu'nda tanıdım. Ali Yüce orada İngilizce dersi öğretmeni-ydi. Ben de aynı okulda Resim-İş Bilgisi öğretmeni-ydim.

Ali Yüce, Düziçi Köy Enstitüsü çıkışlıydı. Ben de Çifteler Köy Enstitüsü'nden geliyordum. İkimiz de Enstitülü olduğu-

muz için, kısa zamanda tanıştık, arkadaş olduk. Bugün yıl 2011, arkadaşlığımızın 50.yılındayız. Ve ikimiz de Ankara'dayız. O Ümitköy'e yerleşti, ben Küçükkesat'ta kiradayım. Yarın nereye taşınırım kimse bilmez.

Ali Yüce'yi düz yazıyla anlatma, tanıtmaya olanaklı değildir. O bir şairdir; şiir yazar, şiir okur, şiir söyler. Şiir, öykü değildir. Öykü olmadığı için de düz yazıyla anlatılamaz. Şiir okunur, algılanır, yaşanılır, şiirle olunlaşılır.

Ali Yüce ışıktır. Işık anlatılamaz. Işık enerjidir, aydınlatır. Şiir; şairin enerjisiyle, ruh gücüyle yüklü sözcüklerin ustalıklı uyumlu bir biçimde bir araya getirilmesiyle oluşur. Ali Yüce bunu yapan kişidir. O, her türlü duyguyu, düşünceyi, coşkuyu; insanları ilgilendiren derdi, tasayı, sevinci-kıvancı kendi ışığıyla, enerjisiyle, ruhu ile yoğurur, sözcük haline getirir. Bu sözcüklerle oynaya oynaya dizeler, dörtlükler, yapıtlar oluşturur. Ali Yüce'nin sanatı budur. Kendi diliyle kendisini bize şöyle tanıtır :

Abdullah Özkucur Ali Yüce Antakya Parkında Yaşlılığa Doğru Yürürken

Yıl 1946

Düziçi Köy Enstitüsü'nde
 Bu dünyaya ayak bastım ben
 Ekmeğime ışık sürdü Tonguç
 Eşitlik, özgürlük sürdü
 Sevgi doldurdu gönlüme
 Bin yıllık uykudan uyandım
 Bir gramcık bilgi için
 Tırmanmadık yokuş koymadım ben
 Saç döktüm ömür tükettim
 Öğrenmeye doymadım ben

Ben mi şiiri kandırdım
 Şiir mi beni bilmem
 Kumar oynadım ben
 Eridikçe eridi servetim
 Borcum büyüdüğüce büyüdü
 Ödeyemedim.

Aşktır En Yüce Makam, Ali Yüce, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat-Edebiyat Eserleri Dizisi / 256-77 sf:72

50 yıllık şair arkadaşım, Güney'in tanınmış ozanı Ali Yüce kendini böylece birkaç dizeyle tanıtmış oldu. Ama şiirlerini nasıl yazdığına değinmedi. Yüce'nin yapıtlarından hangisini açarsanız açın. İçerisinden bir şiir alıp okuyun. Su gibi akar gider. Yerli yerinde kullanılmış, yunmuş yıkanmış anlamlı, taze çocuk yüzülü sözcükler. Nasıl yazıyor Yüce bunları? Sorsanız da O, söylemez. Bu bir gizdir, ama ben biraz biliyorum.

Gezerken, okurken, konuşulanları dinlerken bir esin gelir Yüce'ye. Bir anda Yüce ensesine bir tokat yemiş gibi olur. Düş-

mez ama sarsılır, çocukları başına üşüşür, İnanmayacaksınız ama Yüce'nin sayılamayacak denli çocukları vardır. İrili ufaklı çocuklar.

İlham gelince Yüce bu çocukları harekete geçirir. Onlarla yolda giderken, evde otururken, kalkarken, yemek yerken, su içerken, okurken, yazarken konuşur, konuşur. Onları teker teker gözden geçirir. Uzun boyluları kısaltır, kısa olanları uzatır. Her birinin nasıl, nerede iş göreceklarını bilen bir kişi olarak masaya oturur. Çevresinde toplanan çocuk yüzlü sözcükleri masaya döker. Onlarla oynamaya başlar. Uyur uyanıklık arasında da sürer bu oyun. Sözcük çocuklar, uyumlu bir şekilde dizilir. Uzunlu kısalı dizeler kendini gösterir.

Bu kez dizelerle örgü başlar. Örgüler çıkar ortaya. Birkaç gün geçince aradan, dörtlüklerden bazı yaramaz çocuklar sırtır. Yüce bunları çürümüş yayla sakızları gibi alır atar; yerine başkalarını koyar. Bu çıkarıp atmalar, yerine başkalarını bulup yerleştirmeler günlerce sürer.

Ali Yüce çok soğukkanlı ve sabırlıdır. “Büyük şair Yahya Kemal Beyatlı bile iki dize bulabilmek için bir şiiri yedi yıl bekletmiş. Ben niye iki hafta bekletmeyeyim ki?” diye düşünür. O bizim su içer gibi kolaylıkla, zevkle, hayranlıkla okuduğumuz şiirlerin en küçüğünü bile 10–15 kez elden geçirerek; kimilerini bir ay işleyerek ortaya çıkarır. Zaten Ali Yüce'nin yaşam biçimi, uğraşısı şiir yazmaktır. Ozanlık budur.

Ahmet Emin Yalman, “Yarının Türkiye'sine Seyahat” kitabında sizden söz ediyor. Şiir yazmayı neden bıraktınız?

Ahmet Emin Yalman, “Yarının Türkiye'sine Seyahat” yapıtında tümünden Köy Enstitüsünden söz eder. Bir örnek; kitabın 178.sayfasında: “Köy Enstitüsü yepyeni kıymetlere dolu bir âlemin kapısını açmıştır. Bu âlemi tanımaya çalışmalıyız, sevmeliyiz, benimsemeliyiz. Akıncı Türk'ün gerçek seviyesini ve yaratıcı istidatlarını Köy Enstitüsü belirtmiştir. Yarın için açmaya muhtaç olduğumuz yeni çığırın, yeni usullerin ana çizgileri Köy Enstitüleri davasında belirmiş, tecrübelerden geçmiş ve ol-

gun meyveler vermiştir.”

“Enstitülü; kafasıyla düşünen, kolu ile çalışan bir insandır. Fakat içinde ifade arayan derin duygular da vardır. Hayatın şiir tarafı, sanat tarafı Enstitüleri çok cezbetmektedir. Enstitüler tarafından orijinal şiir ve yazılarla ciltler doldurmak mümkündür...” dedikten sonra Ahmet Emin Yalman, kitabına yedi şiir almıştır. Bu şiirlerden “Beyşehir Toprak” benimdir. Asıl adı “Toprak.” Beyşehir benim ilçemdir. Bu şiiri, öğrenciler arasında Enstitü yönetimince açılan bir yarışmada yazmıştım.

O günlerde (1942) ünlü ozan Aşık Veysel Şatıroğlu Çifteler Köy Enstitüsü saz öğreticisi olarak aramızda bulunuyordu. Öğrenci olmadığı için yarışmanın dışında duruyordu. Benim “Toprak” şiiri derece alınca Aşık Veysel, Enstitü’nün bu ortamından, coşkusundan, havasından etkilenererek “Toprak” türküsünü öğrenci arkadaşımız Abdullah Ön’e yazdırdı ve saziyla söyledi. İşte Veysel’in Toprak türküsünün güftesinden birkaç dize:

Talip Apaydın, Abdullah Özkucur, Mahmut Makal, Erdal Atıcı

Dost dost diye nicesine sarıldım
 Benim sadık yarım kara topraktır
 Beyhude dolandım boşa yoruldum
 Benim sadık yarım kara topraktır.

Nice güzellere bağlandım kaldım
 Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
 Her türlü isteğim topraktan aldım
 Benim sadık yarım kara topraktır

Koyun verdi, kuzu verdi , süt verdi
 Yemek verdi ekmek verdi et verdi
 Kazma ile dövmeyince kıt verdi
 Benim sadık yarım kara topraktır. diye başladığı şiirin tamamı 11 dörtlük (44) dizedir.

Benim “Toprak” şiirim 10 dörtlük (40 dizedir) İşte bundan da bir örnek:

Toprak, toprak! Hazır ol silahımı kuşandım
 Can verinceye kadar senle uğraşacağım
 Tanımadıysan tanı, enstitülüdür adım
 Şu sert dağları deşip altın çıkaracağım

Toprak! Toprak! Hazır ol omuzumda parlayan
 Kazmamla, küreğimle kayalar yaracağım
 Ecdadımın üstüne şu çıplak yerde yatan
 Can verinceye kadar, bir cennet kuracağım.

Dolaşamazsam da bir gün, kolumu sallayarak
 Bugünkü kuracağım yarının cennetinde

Yarının Türk evladı işinde yorularak
Terlerini soğutur belki onun içinde

Küreğin Sesi'nden 3 dörtlük (Tamamı 8 dörtlüktür)
Parlayarak geçerken omzumda küreğim
Topraklar kalkmak ister, ağaçlar divan durur
Birleşince kürekle bir iş için yüreğim
Küreğimin ucundan dağlar taşlar savrulur

Küreğim ecdadımdan yadigar kaldı bana
Ben onun sahibiyim, o, benim silahımdır
Kürek varken elimde saldırırım dört yana
Dört yan, imara muhtaç mukaddes vatanımdır

Savunulması için kan döküldü dün onun
Canlanması içinde bugün ter dökeceğiz
Kuşku yok ki eline yarınki Türk oğlunun
Cennete dönmüş bir yurt bir vatan vereceğiz

Şimdi Köy Enstitüleri yok. Köy Enstitüsü ortamı, Köy Enstitüleri iklimi yok. Köy Enstitüleri toprağında ve ikliminde şiir üretimi durdu; ama ben üretmeye devam ettim. Yani, şiir yazmayı bırakamadım. Mahlas kullandım. (Bir takma ad buldum.) Esin geldikçe yazdım.

İşte birkaç örnek:

SIKINTI

Kaldırımlarda yürüyen ben miyim?
Bir ileri gider bir geri neden ayaklarım?
Kulaklarım neden uğuldar, kulaklarım?

Başım nerede başım?
Kim basıp geçti omuzlarıma?
Gözlerim neden ellerimde?

Ben miyim yerlerde sürünen?
Paltomu giymişler bulutlar
Nerede kaldı şemsiyem?

Davul sesleri geliyor uzaklardan
Gelin arabasının yayları kaburgalarım
Hop oturur, hop kalkarım

Saçlarım yolları süpürür
Kaşır ayaklarımı
Bir ağacın tepesi

Kimdir şu giden duvaklı gelin?
Bu da var mıydı hesapta karıncalar?

TANIŞMA

Bahçenize geldim gül derlemeye
Güller arasında seni görmeye
Uzaktan da olsa selam vermeye
Selamı söz ile versem olmaz mı?

Her akşam, her sabah seni gözlerim
İnanmadıysan işte gözlerim
Dilekçe yerine geçse sözlerim
Bir kezcik yakından görsem olmaz mı?

Mektup yazdım işte zarfın içinde
Bir araya gelsek ayın üçünde
Sakıncası yoksa senin için de
Mektubu el ile versem olmaz mı

Bir resmini gördüm yorgun yorgundu
Gözlerin birine vurgun vurgundu
Bakışların bana dargın dargındı
Nedenini bir kez sorsam olmaz mı?

DÜŞ YOLLARA

Dünyam

Seni düşlediğim oranda güzel

Seni yaşadığım oranda tatlı günlerim

Güneşim

Seni gördüğüm günlerde sıcak

Yüzün güldüğü günlerde ışıklı yıldızlarım

Gündüzlerim

Senin yokluğunda bir leğen katran

Varlığında bir yumak gökkuşağı gecelerim

Gözlerim

Seni görmeye açılmış doğuştan

Senin sesine ayarlanmış yalnızca kulaklarım

Yüreğim

Çırpınan bir kuş göğüs kafesimde

Mektuplarına pusu kurmuş bir avcı beynim

Ne olursun

Noktala kaçışlarını yaban ellere

Ya da, yaban ellerin ben olayım düş yollara

Emekli olduktan sonra üç eseriniz yayımlandı ve üçü de Köy Enstitüleri üzerine temel kaynak niteliğinde. Bize bu eserleriniz hakkında bilgi verebilir misiniz? Bir de yazmak için neden yılların geçmesini beklediniz?

Sözü edilen üç yapıt aslında, “Bir Oluşun Öyküsü” adında yazılmış, dört bölümlü olacaktı.

- 1.Bölüm: Köyümde
- 2-Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunda
- 3- Çifteler Köy Enstitüsünde
- 4-Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde.

Ben bunları yazmayı, Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldıktan sonra düşünmüştüm. Sıranın bir gün Köy Enstitülerine geleceğini, onların da bir gün, 'Bir varmış, bir yokmuş' masalına döneceklerini, unutulacaklarını düşünmüş yukarıdaki yazma planını yapmışım.

1948 Haziran ayında askerlik görevimi bitirdikten sonra İskenderun'dan Ankara'ya geldim. O günlerde İsmail Hakkı Tonguç, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu üyesiydi. Ulus'ta Yüzbaşıoğlu Apartmanında yola bakan bir dairede bulunuyordu. Orada yaptığımız bir konuşmada endişelerimi ve yazı planımı açıkladım.

İsmail Hakkı Tonguç, endişemin yersiz olduğunu, 21 Köy Enstitüsü güneşini söndürmeye kimsenin gücünün yetmeyeceğini söyledi. "Yine de bunları unutturmamak sizlere düşer. Sen yazacaklarını yaz, bana gönder." dedi.

Ben bunun üzerine köyüme gittim. Daha önce okul zamanındaki tuttuğum türlü konulardaki notlarımı tavan arasına koyduğum yerden aldım. Hatay ili, Dört Yol ilçesi 2.Bölge Gezici Başöğretmenliğinde göreve başladığım gün bu konuları yazmaya başladım.

Çifteler Köy Enstitüsü bölümünü bitirince bunu, İsmail Hakkı Tonguç'un eleştirisine sundum. Tonguç ilişikteki yazısıyla bana yanıt verdi.

Ben tüm bölümleri bitirince, dosyayı Mahmudiye, Hamidiye Köy Öğretmen Okulu'nun ilk müdürü Remzi Özyürek'e gönderdim. O, dosyanın içinden sadece kendisiyle ilgili bölümü, (kısaltarak) "Öğretmen Olacağım." adıyla kitaplaştırdı.

Dosyanın bir suretini Çifteler Köy Enstitüsü kurucu müdürü M.Rauf İnan'a getirdim. Birlikte okuduk. Dosyadaki bu bölümü de "Köy Enstitüleri Destanı " adıyla Öğretmen Dünyası sahibi Zeki Sarıhan yayımladı. (Dosyanın içinden bazı bölümler çıkarılarak, kısaltarak yayınlandı.)

Son bölümü de Prof. Dr. M. Tahir Hatipoğlu Selvi Yayınları arasında "Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü" adıyla yayımladı. Geriye kaldı "Köyümde" bölümü. O da herhalde birgün kitaplaşır.

Sözün özü, yazmak için değil, yayımlanmasını sağlamakta geç kaldım.

*Aşık Veysel Satıroğlu'ndan Uzun İnce Bir Yolu Dinletirken Şafak -
Zühal Eren Abdullah Özkucur*

İsmail Hakkı Tonguç'un Mektubu :

1.6.1959

Ankara

Kardeşim Özkucur,

Mektubunu, onunla birlikte gönderdiğin yazıyı aldım. Yazıları dikkatle ve zevkle okudum. Kitap pek güzel olmuş. Seni tebrik ederim. Sayfaları okudukça gözlerimin önünde modernleşmiş bir Pestalozzi canlandı. Konuyu iyi düzenlemiş, güzel işlemişsin. Senden zaten bu beklenirdi. Kitabın tümü okununca etkisinin daha kuvvetli olacağını sanıyorum. Bir eserin tek bir parçası, güzel bir kadının yalnız bir elini, veya yüzünü görmek gibi bir şeydir. Buna rağmen senin yazıyı pek beğendim. Ufak tefek kusurlarına gelince:

1- Pek seyrek olmakla beraber halis Türkçeleri varken Osmanlıca kelimeleri kullanıyorsun. Örneğin: Fark, devam etti, hissediyordu, neticede, maharet, kaide, tahmin, istikbal... gibi. Bunların yerine kullanılacak pek güzel öz Türkçe kelimeler var. Onları kullanmak yazının değerini bir kat daha artırır sanıyorum. (Şakir Efendi'nin kullandıkları müstesna)

2- Karşılıklı konuşmalarda –yine seyrek olmakla beraber– Şakir Efendi'ye laf anlatanlar bazen sözü uzatıyorlar. Bu şekil, okuyucuyu sıkar. Onun için böyle birkaç yere, bir iki satır ekleyerek, gerekirse Şakir Efendi'ye de birkaç cümle söyleterek, uzunca kaçmış konuşmaları parçalara bölmeli.

3- Şakir Efendi'yi gezdirirken bağlar, bahçeler, dağlar, tarlalar, tepeler... gibi tabiat görüntülerini de belirterek yazıyı hoşla gidecek şekilde süslemişsin. Tıpkı bunlar gibi bazı yerlere kısa cümleler halinde atları, eşekleri, kazları, öküzleri, inekleri, danaları, işe giden veya işten gelen köylüleri göz önüne serecek satırlar eklemek esas olayın etkisini, güzelliğini artırmak bakımından iyi olur.

Üç madde halinde işaret ettiğim hususlar sence de uygun

görülürse yazının daktilo edilmiş çerçevesini hiç bozmadan ufak tefek eklemeler, çıkıntılar halinde bunları yapabilirsin.

Kitabın tümünü okuyunca hatırıma gelecek başka notları da sana duyurmak isterim. Eser, bugünkü şekliyle irkilmeden bastırılabilir. Çok emek harcanarak meydana getirilmiş. Bir kuyumcu ustalığı ile konuyu işlemişsin. İmrenerek okuduğumuz batılı yazarların kitapları gibi olmuş.

Bastırma işine gelince:

1-İlk hatırıma gelen çare Köy ve Eğitim Dergisini çıkaran bizim Galip Gürler'e söyleyerek onun meslek kitapları veya sanat serisi eserleri arasında çıkarmak oldu. Sen de bunu uygun bulursan ben kendisiyle konuşup bu işi yaptırma yolunu tutabilirim. Böyle yaparsak hem elinize beş on para geçer, hem de bastırmak, satmak zahmetlerinden kurtulabilirsiniz.

2- Şu ya da bu sebepten mutlaka kendin bastırmak istersen bu işi en elverişli şartlarla yapacak başka arkadaşlar araştırayım. Bunları, İstanbul'daki dostlarım arasından bulabileceğimi sanıyorum. Düşün, taşın bana fikrini yaz.

Hatırıma başka bir şey daha geldi. Bu eseri 15-20 fotoğraf- la süslesek nasıl olur? Bu teklif sence de uygun görülürse resim bakımından sana faydalı olabilirim.

Senin, beklenen eseri yaratmış olmandan duyduğum zevk sınırsızdır. Tekrar tebrik eder, Özkucurlara esenlik dileyerek gözlerinden öperim.

H.Tonguç

H. Tonguç'un mektubunun aslı İ. Hakkı Tonguç'un arşivindedir.

Abdullah Özkucur'un bir günü nasıl geçer? Hangi gazete, dergi ve kitapları okur?

Özkucur, 91 yaşında öğretmen emeklisi. Gün doğarken, en geç 07.00'de ayaktadır. Sabah gazetelerin gelmesini bekler. Cumhuriyet gazetesini hiç kaçırmaz; bunun yanında Milliyet, Vatan, Sözcü de alır. Öğleye kadar bunlarla vakit geçirir. İlginç bulduğu makaleleri keser, dosyalar; bunları gelecek yıllarda okuyacağını sanır.

Öğleden sonra bir saat yürür; her gün yürümek için bir neden bulur. Yeni çıkan bir dergiyi, ya da kitabı almak ister. Çoğu kez bunlara elini uzatır, dirseği geri çeker. Para çantası boştur çünkü.

Bu yıllarda en çok hastalıklarla ilgili kitaplar alır, okur. Dergilerde, gazetelerde sağlıkla ilgili iki satırlık bir yazı da görse onu makaslar, dosyalar; gelecek yıllarda okuyacağını söyler. Ama o günden sonra bunlara, bunların yüzüne bir daha bakmaz. Çin mucizesi, Kanserde Beslenme, Depresyon.... Kalp Sağlığı, Aile Sağlığı Rehberi, Duygusal Zekâ, Hipertansiyon gibi düzinelerle raflar dolusu kitap. Bunlardan özetler çıkarır, gelecek yıllarda okumak için notlarını biriktirir. Romatizma, yorgunluk, tıbbi bitkiler atlası. Şimdi de, Ahmet Sayın'ın yazdığı Ağaçlar Çiçekteydi yapıtını okumaya başladı.

İşlenecek toprağı, bağı, bahçesi, tarlası, işliğı olmadığı için boş vakitlerinde yazılar yazar, dosyalara istifler. Kitapta, dergide, gazetede, nerede olursa olsun içinde bir tek "Köy Enstitüsü" sözcüğü de görse onu alıp incelemeyen, gazeteyse onu kesip dosyalamadan rahat edemez. Bir köy enstitülü görürse, onu Çiftelerli kabul eder.

Son olarak okuyuculara, aydınlara, öğretmenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Yeni Dünya memleketlerinden ünlü bir kişi ilköğretimi yaymak için çalışmış, savaşmış; ölmeyen önce gömüt taşına şunları yazdırmış: "İnsan halka yararlı bir iş yapmadan, ölmeye yat-

maktan utanmalıdır.”

Eski Dünyalı bir kişi de “İşte geldik, gidiyoruz şen olasin Halep Şehri” demiş. Kuzeyden bir ses gelmiş, “Başarının ölçüsü on, bunun dokuzu terlemedir.” demiş. Güneyden gürültülü bir küme buna karşılık vermiş, “Hayır!.. Başarının ölçüsü on.! Ama bunun dokuzu terleme değil, hiledir hile!” diye gürlemiş. Doğu’dan biri inlemiş. “40 yıldır odunculuk yaparım. Bir kefen parası bile kazanamadım. Bu ne hikmettir?” Bir hacı yanıtlamış. “Alına böyle yazılmış, sen onu söylemezsin.” Batıdan bir Prof. burnundan solumuş. “İnsanın alinyazısı anası, babası ve çevresi tarafından yazılır. Kendi tarafından yazılır. Aç kulağını dinle.”

DÜŞÜNÜYORUM !.....

Zeliha Kanalcı'ya Eğitime Emek Ödülü: Soldan Çankaya Belediye Başkan Yrd. Ali Ulusoy, Mahmut Makal, Erdal Atıcı, Abdullah Özkucur, Zeliha Kanalcı, Gül Coşkun.

O. NURİ POYRAZOĞLU İLE SÖYLEŞİ

Erdal Atıcı, O. Nuri Poyrazoğlu

**“KÖY ENSTİTÜLERİ, SOLDAN SAĞA, BÜTÜN
STATÜKOCULARIN (SÜREGELEN DURUMDAN YANA
OLANLARIN) ELBİRLİĞİYLE YIKTIĞI BİR ATATÜRK
DEVRİMİDİR.”**

Sayın O. Nuri Poyrazoğlu çocukluk dönemlerinizden başlayalım istiyorum söyleşimize, nasıl bir köyde doğdunuz, aileniz, köyünüz, köydeki okulunuz, öğretmenleriniz...

1930'lu-1940'lı yıllar; kıtlığın, açlığın kol gezdiği zamanlar... Çok kalabalık bir çiftçi ailesi: Ana- baba, dede-nine; pek çok çocuk... Komşuları mı? Üç dört yönden kan bağı olan amcalar, dayılar, halalar, teyzeler ve akrabalarının oluşturduğu 100-150 hanelik bir köy...

Çocukluk anılarım yok denecek kadar az. Olanlar da bölük pörçük. En belirgin olanları, köy çocuklarının çoğunun yaptığı dana buzağı gütmek, çifte çubuğa, harmana pamuğa yardım etmek gibi işler...

En belirgin anılarımdan biri, yaramazlık yapıp ortalığı karıştırdığımda anamın öfkeyle sırtıma bir zumzuk (yumruk) vurarak "*canı çıkmayasıca, gâvurun dölü!...*" türünden öfkesini yansıtan ilenmeler... (Bu yazdıklarıma bakarak anamı eleştirdiğimi sanmayın lütfen. Anamın kişiliğimdaki yerini vurgulamak için, yazar Nusret Ertürk'ten işittiğim, atasözüne benzeyen, "*Analar-dır adam eder adamı*" desem yeter mi?)

Köyümüz, Çukurova'nın kuzey doğusunda, Osmaniye'ye bağlı, Ceyhan nehrinin çok yakınında, Torosların eteğinde, Akdeniz bitki örtüsü maki ormanı ile kaplı, engebeli bir yerdedi. Köyüm bugün de aynı yerde ama hiç tükenmeyeceği sanılan maki ormanının yerinde yeller esiyor...

Bizim köyün okulu, Cumhuriyetle yaşıt desem yalan olmaz. Okulumuz, salt bizim köyün çocukları değil, komşu köy çocuklarının da okuluydu.

Ben, beş sınıfa tek öğretmen yöntemiyle ilkokulun her sınıfında değişik öğretmenlerde okudum. Onların çoğu da öğretmen okulu çıkışlı öğretmen değildi, "vekil öğretmen"di. O yıllar, "II. Dünya Savaşı" yıllarıydı. Yeterli sayıda öğretmen yoktu. Köy okullarının çoğunda vekil öğretmen çalışırdı.

Bunlardan 5. sınıfta öğretmenim olan, öğretmen okulu

çıkışlı Hamdi Özgüven öğretmenimi, ne kadar yoğunlaştırarak anlatırsam anlatayım bir iki sayfaya sığdıramam. İmzamı imzasına benzetecek kadar davranışlarından etkilendiğim, öğretmen olduktan sonra da darda kalınca akıl danıştığım öğretmenim, (daha sonra Bahçe ve Osmaniye ilçelerinin maarif memuru, günümüzdeki adıyla ilçe milli eğitim müdürü olan) Hamdi Beyle ilgili söyleyeceklerim ayrı bir yazının konusu olabilecek uzunluktadır.

Davranışlarından etkilendiğim vekil öğretmenlerden biri var ki ondan özellikle söz etmek, onu anlatırken de köyümüzün kimi özelliklerini sergilemek isterim:

İkinci Dünya Savaşı yılları... 1941-1942 öğretim yılı. Adana'nın Kadirli ilçesine bağlı Bahçe köyüne (Köy, o zaman henüz Osmaniye'ye bağlanmamıştı) yeni bir vekil öğretmen geldi. Komşu köy Hemite'den (yeni adıyla Gökçedam) bir öğretmen. 18-19 yaşlarında, uzun boylu, tıg gibi bir delikanlı. Adı, Kemal Sadık Gökçeli (Yazar olarak ünlendiğinde adı Yaşar Kemal olan), öteki öğretmenlere benzemeyen biri: Konuşkan, şen şakrak...

Her neyse... Bizim köyün okulu, o yıllarda bir tür "merkez okulu" gibiydi. 5-6 km uzaklıktaki okulsuz çevre köylerin (Kazmaca, Kırmacı, Çamlıbel, Kesmeburun, Sarpınağzı, Baba-oğlanlı) çocuklarının bir kısmı da atlarla, eşeklerle ya da yayan yapıldak bir saatlik, uzaklıktaki köylerinden gelir, bizim köyde okurlardı. Bu yüzden derim ki Kemal Sadık Gökçeli (günümüzdeki adıyla Yaşar Kemal), salt bizim köyün değil, çevredeki köylerin de öğretmeni sayılır.

Belirtmek isterim ki Kemal öğretmenin öğrencilerinden dördü öğretmen, biri imam, biri memur oldu. Öğretmen olan öğrencilerden ikisi öğretmen yetiştiren okullar aracılığıyla yüksek öğrenim yapma olanağı buldular. Onlardan biri şimdi karşınızda, bu çetin sorulara yanıt vermeye uğraşıyor.

Aklımda kaldığına göre Kemal öğretmen (köylülerin söyleyişle "Kemal Muallim"), bizleri çokça azarlardı. Ama dövdü-günü anımsamıyorum. Derslerde çok şakacıydı. Kalın, tok, etkili

bir konuşması; okunaklı, işlek bir elyazısı vardı. Çoğu öğrenciler gibi ben de onun konuşmasına öykünür, yazımı onun elyazısına benzetmeye çalışırdım.

Bir de “müsamere” anımsıyorum onun sahneye koyduğu. Oyunun adı “Yarım Osman”dı. Oyunun başkışısı Yarım Osman’ı da kendisi oynamıştı. Öbür rolleri ise köyün gençlerine dağıtmıştı. Benim ilk gördüğüm “tiyatro” odur.

Kemal öğretmenin kimi kez köylüler gibi parlak kara bezden “Adana şalvarı” giydiği de olurdu. Şalvar ona çok yakışır-
dı. Uzun boyluydu, yakışıklıydı. Sonradan öğrendim, köydeki kızların çoğu ona vurgunmuş. Kendisi bunun ayırımında mıydı, bilmiyorum.

Her eve çekinmeden girip çıkardı. Bizim eve de çokça gelirdi. Şakacı bir kadın olan anama takılmayı severdi. Yolda; sokakta gördükçe bizlere de takılırdı. Derslerle ilgili sorular sorardı: *7 kere 7 kaç eder? Muhtarın görevleri nelerdir? Cumhuriyet hangi tarihte ilan edildi? Köyün ortak malları nelerdir?...”*

Öğretmenleri görünce kaçacak delik arayan biz utangaç köy çocukları, ondan kaçmaz, bizi görmesini sağlayacak yollara başvururduk.

Cebinde küçük bir defter hazır bulunurdu hep. Evlerde, odalarda yaşlılardan, kadınlardan, okulda biz öğrencilerinden masal (heykâa), bilmece (metel), atasözü, deyim, ninni, ağıt, türkü... toplardı.

Topladığı türkülerin kimisini biz öğrencilerine de öğretmişti. Bunlardan birisi “Kozanoğlu”nun ağıdıydı. “Menevşe buldum dere de” diye başlayan türküyü de ondan öğrenmiştik.

Çevrede saz çalan, destan anlatan kişilerden kimisini sınıfa getirir; çaldırır, söyletirdi. Bu uygulama biz öğrencilerinin çok hoşuna giderdi.

Ülkemizin her yerinde olduğu gibi bizim köyde de I. Dünya Savaşı’na, Kurtuluş Savaşı’na katılan kişiler vardı. Öğretme-

nimiz, onları konuşturup söylediklerini yazıp getirmemizi istemişti. Ders ödevi biçiminde de olsa benim yaptığım ilk röportaj (görüşme) budur.

Okula dergiler gelirdi. Adları neydi, unuttum. Sonradan öğrendim ki o dergilerin çoğu “Halkevleri”nce yayımlanan dergilermiş. Dergiler okula mı, öğretmenimize mi gelirdi, bilmiyorum. Bildiğim, o dergilerin kiminde, öğretmenimizin o zamanki adıyla (Kemal Sadık Gökçeli imzasıyla) şiirlerinin de bulunduğuydu. O şiirlerden başlığı “Güzelleme” olan şiiri ezberlemiştim. Yeri midir bilmem, belleğimden kaldığı kadarıyla şiirin iki dörtlüğünü buraya aktarmak istiyorum:

“Rüyan pınarlarda buğulanan nur/ Sevgin sırma sırma dökülen şafak/ Senin’çin ekini öpüyor yağmur/ Tarlada senin’çin büyüyor başak// Çiçek yaylası ve berrak sular/ Gözlerinde duman duman arzular/ Menevşe kokulu saçına bahar/ Beyaz fecirlerden örtüyor duvak”

Kemal öğretmenle ilgili yazacaklarımı saptadıktan sonra bir yanlışlık yapmamak için söyleyeceklerimi eşime de anlattım. O da Kemal öğretmenin öğrencisidir. Eşime, “Yaşar Kemal için şunları şunları yazacağım. Sana ters gelen bir yön, senin eklemek istediğin bir şey var mı?” diye sordum; olurunı aldım. Eşimin de eklenmesini istediği bir anısı var: Kemal öğretmen okuldan ayrılırken bir “veda” konuşması yapmış. Bütün kız öğrenciler ağlamışlar. Öğretmenimizin, öğrencileri üzerindeki etkisini vurgulamak için yazdım bu ayrıntıyı.

Sizler, Kemal öğretmeni yazınımızın büyük ustası, değişimin romancısı Yaşar Kemal olarak bilirsiniz. Evet, bu saptamalar doğrudur ama biz öğrencileri için o, güleç yüzlü, tatlı sert, gittiği yeri şenlendiren, şakacı, sevecen “Kemal Sadık Gökçeli”dir.

Çok güzel anılar bunlar, bu arada sizi köy enstitüsüne kim ya da kimler yöneltti? Sınavla mı girdiniz?

Beni köy enstitüsüne rastlantılar yöneltti. O yıllarda gezici başöğretmenler, öğretmenlerin de yardımıyla Köy Enstitüsü için

öğrenci seçerlerdi. İlkokulu bitirdiğim yıl, öğretmenim Hamdi Özgüven ile bizim köyün gezici başöğretmeni, beni aday öğrenci olarak seçmişlerdi.

O yıllarda halk arasında Köy Enstitüleriyle ilgili olarak “amele mektebi, komünist mektebi...” gibi olumsuz yargılar yaygındı. Son sınıftayken Düziçi’nde okuyan stajyer öğretmenlerin okulumuza gelmesi, onların giyim kuşamları, konuşmaları beni de köylüleri de etkilemişti. Düziçi’nde okuma isteğim, aile ortamında da uzun uzun tartışıldıktan sonra anamın olmazlarına, gözyaşlarına karşın babam, beni Düziçi’ne göndermeye razı oldu.

Osmaniye Maarif Memurluğuna (bugünkü adıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne) gittik. Maarif Memuru, bana bir kâğıt ve kalem verdi. Köyümüzü anlatan bir yazı yazmamı istedi. Doğaldır ki çok heyecanlıydım. Köyümüzle ilgili neler yazdım, şimdi anımsayamıyorum. Sonra maarif memuru, baştan aşağı pekiyi ile dolu diplomamı görünce güldü: “*Hadi bakalım delikanlı, göreyim seni!*” dedi. Bir ay kadar sonra gelen bir yazıdan Düziçi Köy Enstitüsü’ne öğrenci olarak kabul edildiğimi öğrendim. Sorunuza yanıt olmak üzere belirtiyim: Enstitüye sınavsız girdim. Sanırım, sözünü ettiğim seçim, köyümüzle ilgili yazdıklarım ve diplomam sınav yerine geçmiş.

*Erdal Atıcı, Talip Apaydın, Osman Nuri Poyrazoğlu, Şihca Yavuz,
Ümit Sarıaslan*

Peki Enstitüye yolculuğunuzu anlatır mısınız?

Biz Köy Enstitülüler, yaşamlarımızda unutulmaz izler bırakan bu ilk yolculuğu önemser ve uzun uzun anlatmaktan hoşlanırsınız ama özetleyerek anlatmaya çalışayım. Şöyle: Düziçi Köy Enstitüsü'ne, babam ve oraları bilen yakın bir akrabamızla gittik. Halk arasındaki adı "Tımtıs" olan, her gün Mersin'den kalkıp İslahiye'ye kadar gidip dönen banliyö treniyle "Yarbaşı" istasyonuna kadar gittik. Sonra bir kamyonu binerek Düziçi'ne ulaştık. Uzaktan akrabamız olduğunu öğrendiğim bir kişinin, enstitüye çok yakın olan evine konuk olduk. Sabahleyin "eğitmen kursu"nda eğitim gören bir köylümüzü bulduk. Kurs öğretmenlerinin de yönlendirmesiyle "*Yukarı Okul*"a gittik.

Kaydımı, (*Nem alacak felek benim*", "*Ana beni eversene*" kavuştaklı (nakaratlı) şiirleriyle tanınan, sonradan enstitünün çok sevilen öğrencilerinden biri olduğunu öğrendiğim rahmetli Hasan Turan'ın kılavuzluğuyla Eğitimbaşı (sonradan Konya-İvriz Köy Enstitüsü Müdürü olan) İsmail Sefa Güner yaptı.

Köy Enstitüsü'ne ilk yolculuğumu özetleyerek anlatacağım, dedim ama Köy Enstitülerinin kurulurken ötekilerden farklı kuruluş sorunları olduğuna ışık tutar düşüncesiyle önce Eğitim Kursu, sonra da Düziçi Köy Enstitüsü'ne temel olan "*Yukarı Okul*" adını açıklamak, Köy Enstitülerinin, II. Dünya Savaşı yıllarında, ne güçlüklerle, sırasında ne gibi olanaklardan yararlanarak kurulduğunu, Düziçi'nin ilk müdürü (benim de müdürüm) Ahmet Lütfü Dağlar'ın "*Düziçi Köy Enstitüsü ve Sonrası Kimi Anılarım*" adlı yapıtından yararlanarak anlatmak istedim:

"*Haruniye köyünün (bucak merkezinin) etrafı tepe ve tepeliklerle çevrilidir. Bu tepelerin birinin üstünde üç katlı, küçükklü büyüklü 34-35 odası olan, dörtte üçü harap büyük bir bina vardı. Ayrıca binanın yanında harap kubbeli bir hamam, içme ve kullanma suyu akan yeterli bir çeşme de bulunmaktaydı. Bunların dışında bütün müstemilat (eklentiler) yıkık haldeydi. Yıkıklarda yılanlar, irili ufaklı kertenkeleler, büyük küçük fareler cirit atıyorlardı.*

Bu bina, Anadolu-Bağdat Demiryolu yapılırken Alman misyoner örgütlerince okul olarak yaptırılmış ve kullanılmıştır. I. Dünya Savaşı içinde ya da sonra kapatılmıştır. 1939-1940 yılında (burada görevli rahibeler ve öteki görevliler) kendilerine postacılık eden, dış hizmetlerini gören Bahçeli Mehmet'e, bütün müştemilatı da (eklentileri de) içinde olmak üzere bağışlamışlar, tapusunu vermişlerdi. Mehmet bu harap binayı ne yapsındı? O zamanın Bahçe kaymakamı, Milli Eğitim Bakanlığı ile ilişki kurarak binayı Mehmet'ten, tam rızasıyla çok düşük bir fiyatla satın almıştı. Satan memnun, alan memnun. Böylece bu binada Seyhan-Bahçe Haruniye Köy Eğitimci Yetiştirme Kursu'nu 1940 ilkbaharında açtık."

Düziçi Köy Enstitüsü'ndeki öğrencilik günlerinizi konuşalım...

Enstitüye geldiğim günlerde henüz dersler başlamamıştı. İlk günlerde yalnızlık çektim. Gündüz bağ-bahçe-tarla işleri ile yapıcılık işlerinde çalışıyorduk. Koşuşturmalar arasında yalnızlığımı unutuyordum ama gece olunca gizli gizli ağlıyordum. Anam başta olmak üzere babamı, kardeşlerimi, evimizi, köyümüzü özliyordum. Kenti (Osmaniye'yi) birkaç kez yalap şap görebilmiş, yakın köyleri bile tam olarak tanımayan, on iki yaşında bir çocuk olarak "gözü açılmamış sığırıcık yavrusu" gibiydim.

Aylar sonra sınıf arkadaşlarımla yavaş yavaş kaynaşıp bir birimize sorunlarımızı anlatmaya başlayınca öğrendim ki geceleri ağlayan salt ben değilmişim, sınıf arkadaşlarımdan çoğu da benim gibi ağlamış gizli gizli. Bir iki ay sonra köylümüz, akrabam, sınıf arkadaşım Kâzım Erdoğan geldi öğrenci olarak. Dün-yalar benim oldu. Yalnızlığımı unuttum.

Enstitüye girdiğimin ilk günlerinde beni en çok şaşırtan, öğrencilerin sabahları topluca beden eğitimi çalışmaları yapmaları, birlikte ulusal oyunlar oynamalarıydı. Oyunlar, mandolin, keman, akordeon eşliğinde oynanmaktaydı.

Dinlenme sırasında, çalışma aralarında öğrencilerin kimileri mandolin çalıyordu. Doğup büyüdüğüm yörede en yaygın müzik aygıtı davul-zurnaydı. O da daha çok düğünlerde çalınırdı.

dı. Üstelik “günahtır” diyerek çalıp çığırانlardan pek hoşlanılmazdı. Bu yüzden olacak, okulun ilk günlerinde her gün oyunlara katılıp oynamak tuhafıma gitmişti. Giderek alıştım. Dahası, bir süre sonra ben de bir mandolin edindim. (Evet, mandolin edindim, basit okul şarkılarını çalar oldum ama bu aygıtı bir türlü sevemedim. Gözüm hep saz ile piyanodaydı...)

Gördüğümde çok şaşırdığım ikinci uygulamaya gelince... Bu uygulama, bütün öğrencilerin hazır bulunduğu bir zamanda, çoğu kez hafta sonlarında yapılıyordu. O hafta okuldaki değişik hizmetleri yürütmekle görevlendirilmiş öğretmen ve öğrencilerin, görevlerini nasıl yaptıklarının değerlendirilmesiydi. Toplantıda, öğretmenler ve öğrenciler; görevlilerin neleri iyi yapıp neleri iyi yapmadıklarını bir bir sayıyorlar; görevlilerin yanıt vermesini istiyorlardı. Eleştirilerinde kırıcı olanlar, toplantıyı yöneten öğretmenlerce uyarılıyordu.

Geleneksel aile ortamında tek otoriteye alışmış biz köy çocukları için bu uygulama çok şaşırtıcıydı. Yıllar sonra bu uygulamaya “*yönetime katılma*” dendiğini, bu uygulamanın demokratik eğitim için gerekli olduğunu öğrenecektim. (Ne yazık ki bu uygulama, Köy Enstitülerinin, benzetmek yerindeyse, yozlaştırılması sırasında yavaş yavaş terk edildi.)

Okulun ilk günlerinde beni etkileyen bir yer de Enstitü kitaplığıydı. O güne değin, ders kitaplarını saymazsak, Darendeli çerçilerin bez torbalarda, köy köy dolaşarak sattıkları Şah İsmail, Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, Derdiyok ile Zulfüsiyah... türünden kitapları görmüş olan ben, Enstitünün kitaplığından çok etkilenmiştim. Bir süre sonra da kitaplığın “gedikli müşteri”lerinden biri olmuş, ileri sınıflarda ise Kitaplık Kolu görevlileri arasında yer alarak kitaplığı çalıştıran öğrenciler arasına katılmışım.

Daha ilk günlerde sevip ısındığım iki uygulama var ki onlardan da söz edeceğim. Bunlardan biri, “serbest okuma” saatleriydi. Akşam yemeğinden önceki “etüt” saatinde kümebaşımız (sınıf öğretmenimiz) da bulunurdu. Kümebaşımız, okuduğu-

muz kitaplarla ilgili sorularımızı yanıtlar, bir tür danışmanlık yapardı. Kimi saatlerde de ilginç bulduğu kitap ve dergileri sınıfa getirir, tanıtır; onlardan parçalar okur, okutur; okunan parçalar üzerinde tartışmalar açardı.

Sonradan öğrenecektim ki bu serbest okuma çalışmaları, bizleri demokratik düşünceye alıştırmak için bir araç olarak kullanılıyormuş.

Öteki sevip ısındığım uygulama ise cumartesi akşamları sunulan “hafta sonu” eğlenceleriydi. Her hafta bir sınıfın hazırlayıp sunduğu bu eğlenceler bana çok renkli, dahası, öğretici gelirdi. Her küme, bir önceki kümeden daha iyisini hazırlamak için kümebaşı ve öteki öğretmenlerin de yardımlarıyla yarışırçasına çalışırlardı. Bu eğlence akşamlarında mini güldürüler, ünlü tiyatro yapıtlarından bölümler, şiirler, monologlar, türküler, oyunlar... sunulurdu.

O. Nuri öğretmenim köy enstitüsü yaşamınızda neleri değiştirdi?

Bana göre kapalı bir sorudur bu. Sorunuza azıcık şaka katarak yanıt vermek isterdim ama köylülerimi gücendiririm diye çekiniyorum. Öyleyse sorunuza, suya sabuna dokunmadan kısanın kısası bir yanıt vereyim: Enstitüde okumasaydım, sanırım köydeki akranlarım gibi, aşırı kalabalık aile bireylerinden biri olarak büyür; öteki aile bireylerimiz gibi çifte çubuğa, bağa bahçeye yardım eden biri olurdu. Belki de askerliğimi yapmadan evlendirilir, çoluk çocuğa karışırdu. Köylülerimizin çoğu gibi yoksulluktan yakınan, gelecek yılların bugünkünden daha iyi olacağını uman biri olarak yaşar giderdim.

Sorunuza yanıt olacağını umarak şunları da ekleyeyim: Enstitüyü bitirip öğretmen olunca, “Hanya’yı Konya’yı tanıdıkça, bilisizliğin kör karanlığından kurtulunca, ne iyi etmişim de Düziçi’nde öğrenim görmüşüm, diye sevindim.

Düziçi’nde okuyup öğretmen olmama anam-babam da benimle birlikte sevindiler ama sanırım farklı nedenlerle: Anam-

babam, belki de aileden bir kişi memur olup kendini kurtardığı için; boynu kravatlı, devletten aylık alan, sırasında aileye çeşitli yönlerden destek olacak biri olduğum için...

Son yıllarda “17 Nisan”lar yaklaşıncı kimi dernekler ve kuruluşlar, söyleşi, konferans ya da açığoturum benzeri etkinlikler düzenliyorlar. Bu etkinliklerin kiminde konuşmacı olarak bana da görev verdikleri oluyor. O etkinlikler sırasında benzer soruları yanıtlarken aşağıda özetini sunacağım açıklamalar yapıyorum. Şöyle:

1940’lı yıllar... Ulusal Kurtuluş Savaşımız utkumuzla sonuçlanmış; ama Anadolu köylüsünün durumu 1920’lerdekinden pek farklı değil. O yıllarda ülkemizdeki 16 milyon nüfusun 12 milyonu köylerde yaşamaktaydı. Yaklaşık 40 bin köyün 35 bininde okul yoktu. Erkeklerin yüzde 77’si, kadınların yüzde 92’si okuryazar değildi. Bu ne demektir? Kalkınmak, sanayileşmek için gerekli olan işgücünün önemli bir kısmı eğitimsiz demektir. Feodal toplumla tarım toplumu arasındaki bir yerde bocalayıp duran halkımızın bu yapısıyla, endüstri toplumuna dönüşmesi zor demektir. Öyleyse ne yapmalıydı?

Cumhuriyeti kuran “önder kadrolar”; bu duruma bir çözüm aramışlar. Görmüşler ki çözüm “eğitim”den geçiyor. Eğitim ama nasıl bir eğitim? Tüketici insan yetiştiren bir eğitim değil elbette. Sonunda “üretim içinde demokratik eğitim” yapacak okullar açmaya karar vermişler. Bu amaçla daha önce denenen eğitmen kursları, köy öğretmen okulları deneyimlerinden de yararlanmışlar. Sayıları kısa sürede 21’e ulaşan köy enstitülerini kurmuşlar.

Bir yoruma göre köy enstitüleri, Atatürk döneminin ürünü sayılır. Atatürk’ün Cumhurbaşkanlığı, Saffet Arıkan’ın Milli Eğitim Bakanlığı döneminde atılan adımlar, Hasan Âli Yücel ile İsmail Hakkı Tonguç ve arkadaşlarınca “Köy Enstitüleri Projesi”ne dönüştürülmüştür.

Şunu da göz önünde bulunduralım: Köy enstitüleri; tek parti iktidarınca (CHP), devlet ve eğitim laikleştirildikten, yazı

devriminden, millet mekteplerinden sonra kuruldu.

Köy enstitüleri, 17 Nisan 1940'ta 3803 sayılı "Köy Enstitüleri Kanunu"yla kurulduğunu çoğumuz biliriz ama yasanın TBMM'de görüşülürken milletvekillerinin neler söylediklerini, ne gibi tepkiler gösterdiklerini çoğumuz bilmeyiz. İlgili tutanaklar incelendiğinde, ilerideki yıllarda köy enstitüleri üzerine kaynatılacak "*cadı kazanları*"nın ipuçlarını görebilirsiniz.

Çok bilinen bir başka gerçeği de yinelemek isterim: Köy enstitüleri; salt köylere öğretmen yetiştirmek amacıyla değil; yasa-sında da belirtildiği gibi "*köye yarayan öbür meslek erbabını*" da yetiştirmek amacıyla açılmıştır. Çünkü köy enstitüleri her şey-den önce "*kırsal kesimde halk eğitimi*"ne yönelik bir kurumdur. Bu kurumlar aracılığıyla ulaşılmak istenen temel amacın ne olduğunu, "*Canlandırılacak Köy*" adlı kitabında İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, şöyle açıklar: "*Köy sorunu... mihaniki (düşünmeden, alışkanlığın verdiği kolaylıkla) bir surette köy kalkınması değil, anlamlı ve bilinçli bir şekilde köyün içten canlandırılmasıdır. Köylü insanı öylesine canlandırılmalı ve bilinçlendirilmeli ki, onu hiç bir güç kendi hesabına ve insafsızca sömüremesin.*" (Dikkat ettiniz mi, yerli ve yabancı egemen güçleri, hop kaldırıp hop oturtacak yargılardır bunlar.)

Tonguç, köy enstitülerinde yapacak eğitimin niteliği için de şunları söyler: *“Köy enstitülerinde yetiştirilen çocuklar, skolastiğe (Ortaçağ felsefesine) köle olmaktan kurtarılmaya çalışılmıştır. Onların kültürleri cila şeklinde ve ezberlenerek benimsenmiş bilgi değil, iş içinde, iş aracılığı ile öğrenilen gerçek ve öz bilgidir.”*

Yinelemek isterim ki köy enstitülerinde *“ulusal, çağdaş, laik, demokratik, iş içinde, yaparak yaşayarak eğitim”* ilkeleri uygulandı. *“Köy enstitüleri, çağdaş kafalı, üretici insan yetiştirmeyi, köylüyü bilinçlendirmeyi amaç edinmişti. Köy enstitülerini kuranların anlayışına göre; “okul sadece kuru bilgiler öğretilen bir kurum değildi, bir yaşam merkeziydi.”* Bu merkezler, köylerde okuma yazma seferberliğini güçlendirerek eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılmasında, köylülerin yeni teknolojilerle tanışmasında, Cumhuriyet değerlerinin köylere ulaştırılmasında önemli görevler üstlenmiş kurumlar olacaktı.

Bu nedenle derim ki köy enstitüleri değerlendirilirken hangi dönemde, hangi koşullarda, hangi gereksinmelere dayanıldığı göz önünde bulundurulmalı; günümüz koşullarına bakarak *“ahkâm”* kesilmemelidir.

Öğretmen olduktan çok sonra şaşkınlıkla, bir o kadar da hayranlıkla öğrenecektim ki köy enstitülerini kuranlar; 1950'lerde beş yıllık ilkokulu tüm ülkeye yaymayı, ardından dokuz yıllık köy bölge okullarını yaygınlaştırmayı, köy enstitülerinin öğretmen yetiştirme işlevini giderek azaltıp onun yerine köy kalkınması için gerekli usta insan gücünü yetiştirmeyi, daha sonra da Yüksek Köy Enstitüsü'nü üniversiteye, Köy Enstitülerini ise bölge eğitim merkezlerine dönüştürmeyi tasarlamışlardı. Yani Köy Enstitüleri, *“dondurulmuş bir dizge”* değildi. Toplumsal gereksinmelere göre kendini sürekli yenileyen bir dizge olacaktı.

Kim bilir; Köy Enstitülerini kuranlar, bu düşüncelerini uygulamaya geçirebilselerdi günümüzde *“politik yatırım aracı”* olarak kurulan, çoğu, gerici güçlerin güdümündeki günümüz üniversiteleri olmayacaktı. Belki de düşünülen üniversiteler ve öteki merkezler; mal ve hizmet üreten, gereksinmelerini kendile-

ri karşılayan, özerk bilim ve eğitim kurumları olacaktı.

Bu açıklamalarımındaki amaçlara ulaşmada görev alabilecek nitelikte bir eğitimden geçtim. Kişiliğimde o eğitime uygun değişiklikler oldu. Bu değişikliğin zaman zaman içinde davranışlarıma sindiğinin ayırımına varabildim.

Köy Enstitüleri öğrencilerine sağlam bir okuma alışkanlığı kazandırmıştı, örneğin size okuma alışkanlığı nasıl kazandırıldı, hangi yöntemler uygulandı?

Ben, ilkokulda okurken de okuma alışkanlığı kazanmış bir çocuktum. Ders kitapları, Darendeli gezgin satıcıların köy köy dolaşarak pazarladığı halk kitapları; okula gelen dergiler, gazeteler; okulların kültür ve edebiyat, kitaplık kollarında görevler verilmesi, duvar gazetesi çıkarma etkinlikleri; köylümüzün, öğretmenlerimin yüreklendirici övgüleri... bendeki okuma alışkanlığını daha da pekiştirdi.

Yazmaya gelince... Öğrenciliğimde olsun, öğretmenliğimde olsun hep yazma düşleri kurdum. Okul duvar gazetelerine yazdığım haberimsi, anımsı, öykümsü notlarım; öğretmenliğimin ilk yıllarında öğretmen meslek dergileri ve öteki dergilerde kıyırık yazılarımin yayımlanması, beni göğün yedinci katında uçuruyordu... Ne var ki aslanın ağzındakine (ekmeğe) ulaşabilmek için, Anadolu kazan ben kepçe, koşturup durdum; yazma olanağı bulamadım. Yapabildiğim; İstanbul'da yayımlanan, o yılların en yetkin edebiyat ve kültür dergisi olan "Varlık" başta olmak üzere sanat-edebiyat dergilerini olabildiğince izlemeye çalışmak; Varlık Yayınevi'nin yayımladığı kitaplar başta olmak üzere yeni yayınları edinip okumak oldu. Bu yapıtlar, ıssız, dağ başlarındaki köy ve kasaba okullarında bana gönül gücü veriyor, arkadaşlık ediyordu. Ertesi gün sınıfa değişmiş, yenilenmiş bir başka öğretmen olarak giriyordum.

Öğretmen olmanın, okul yönetici olmanın yanında Milli Eğitim Bakanlığı il ve merkez örgütünün değişik yönetim basamaklarında da çalıştım. İşim gereği, vali adına, bakan adına, her tümcesi beş altı satırdan oluşan pek çok genelge, yönerge

taslakları hazırladım. Yine de kendimi yazma için yeterli bulmuyordum. Aradan yıllar geçti. Çok erken yaşta, o günün koşulları öyle gerektirdiği için emekli olmak zorunda kaldım. “kırkından sonra saza başladım,” yazmaya giriştim.

Yeniden Köy Enstitüsü yıllarına dönersek; bize Köy Enstitüsünü, dersleri ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

Çok iyi bilirsiniz ki her eğitim kurumu, kendine özgü tarihsel koşulların ürünüdür; kendine özgü bir “misyon” üstlenmiştir. Köy Enstitüleri de öyleydi; bildiğimiz “klasik” okullardan farklıydı. Derslikleri, ışıkleri, bağı-bahçesi, tarlaları, ahırları, kümesleri, elektrik santrali, hamamı, reviri, mutfak, yemekhanesi, çamaşırhanesi, kütüphanesi ile bir bütün, çağdaş eğitim kurumlarıydı.

Köy Enstitülerinin öteki okullardan ayrımlı bir yönü de yılın her günü açık olan bir eğitim kurumu olmasıydı.

Enstitüde ne gibi dersler okuyor, ne gibi uygulamalar yapıyorduk, değil mi? Özetle anlatayım: Dersler; 1. Kültür dersleri, 2. Tarım dersleri ve uygulamaları, 3. Teknik dersler ve uygulamaları olarak üç kümede toplanmıştı. Günde 8 saat, haftada 44 saat olan derslerin yarısı kültür derslerine, ikinci yarısı ise tarım dersleri ve uygulamaları ile teknik dersler ve uygulamalarına ayrılmıştı.

Günde 14 saat tutan eğitim-öğretim çalışmaları, bir buçuk aylık izin dışında 10.5 ay sürerdi. Bu yoğun, bu göz açtırmayan derslere, çalışmalara, uygulamalara bakarak şaşırdınız değil mi? Biz öğrenciler de şaşırmıştık, yılmıştık o zaman; ama şimdiyse “Ne iyi etmişler de böyle yapmışlar!” diyorum.

Yukarıda da belirttim; Enstitüde genel kültür ve meslek derslerinin dışında uygulamalı tarım ve sanat dersleri de vardı. Doğrusu ya, bu çalışmalardan “tarım uygulamaları”nı pek sevmezdim. Çünkü ben, az buçuk toprağı olan, Çukurovalı bir çiftçi ailesinin çocuğuydum. Kendimi bildim bileli hep toprakla uğraşıyordum. Çukurova’nın o bilinen, aman vermez “Sarı

sıcak"larında toprakla cebelleşmekten yılmışım o çocuk yaşımda. Üstelik doğup büyüdüğüm yöredeki tarım uygulamaları, 1940'lı yıllar Türkiye'si ortalamasının hayli üstündeydi. Karasaban çoktan bırakılmış, pulluğun her türlü yaygın olarak kullanılıyordu. Seyrek de olsa traktör ve batöz vardı. Bu yüzden enstitüde kullanılan tarım makineleri, tarım avadanlıkları ilginç gelmiyordu bana.

Evet, tarım çalışmalarından hoşlanmıyordum; ama tarımla ilgili kuramsal bilgileri (tarla tarımı, bahçe tarımı, pamukçuluk, zeytincilik, şarapçılık, hayvancılık bilgileri vb.) ilgiyle dinliyor, öğreniyordum. Aradan bunca yıl geçmesine karşın bugün de o bilgiler pek çok yerde işime yaramaktadır.

Öğretmenlerimize gelince... Öğretmenlerimizin uzmanlık alanları çok farklıydı: İstanbul Üniversitesi, Gazi Eğitim Enstitüsü, Yüksek Köy Enstitüsü, Erkek Teknik Öğretmen Okulu, öğretmen okulu, Kız Enstitüsü, Sanat Enstitüsü... gibi çok farklı okullarda öğrenim görmüşlerdi. Az daha unutupordum; bir de "usta belleticiler"imiz vardı.

Öğretmenlerimizin çoğu, Köy Enstitüsü ülküsünü benimsemiş kişilerdi. Derslerde köylerde göreve başladığımızda bizlerden neler beklediklerini ballandırarak anlatır, bize gönül gücü verirlerdi.

Ben en çok öğretmen okulu çıkışlı öğretmenlerimi severdim. Şimdi geriye dönüp düşündüğümde onları seviş nedenlerim arasında, hoşgörölü, deneyimli, ülke gerçeklerini, dolayısıyla köy gerçeklerini, bu gerçekler karşısında neler yapmamız gerektiğine ilişkin, ayağı yere basan yorumları öne çıkıyor.

Nuri öğretmenim, siz Köy Enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız, olaylar nasıl gelişti?

Dost, bu konu çok tartışıldı, çok irdelendi. Bir kez de ben yazıp yinelemeci durumuna düşmek istemem.

Evet, belirttiğiniz gibi ben hem Köy Enstitüsü dönemini hem de Köy Enstitülerinin yavaş yavaş yozlaştırılarak nasıl yıkıl-

maya çalışıldığını yaşadım.

Bizim Enstitüde “bayrak olayı” diye bilinen, sonradan polislin planladığı anlaşılan bir olay da yaşandı. Söz konusu bu olayı, sınıf arkadaşım, şair Ali Yüce, “Şeytanistan” adlı örnekçesel (alegorik) yapıtında uzun uzun anlatır.

Çok bilinen bir gerçektir ki her toplumsal olay gibi Köy Enstitüleri de birçok neden ileri sürülerek (yeniden düzenleme, iyileştirme havası verilerek) kıdımcık kıdımcık yıkılmıştır. Bu yıkılmada iktidarı oluşturan o zamanki tek parti (CHP) içindeki tutucu “muhalif” kanadın saldırılarını önemsiyorum, diyerek özetin özeti bir açıklama yapmış olayım mı? Peki peki, bilebildiğimce öteki nedenleri de saymaya çalışayım:

Köy Enstitüleri neden mi kötülendi, neden mi kapatıldı? Bu sorunun yanıtını aşağıdaki özetle anlatmaya çalıştığım enstitülerin kuruluş amaçlarından, böyle bir uyanışı, çıkarları bakımından tehlikeli gören bir kesimin isterleri doğrultusunda kapatıldı, desem?...

Bilinir ki Köy Enstitüleri, temel gereksinmelerinin büyük bir kısmını kendileri ürettiler. Elde edilen ürün, o kıtlık yıllarında büyük yarar sağladı. Köy Enstitülerinden yetişen öğretmenler; “...hem okullarını yaptılar, bağlarını bahçelerini yeşerttiler, her türlü işlerini kendileri gördüler. Devlete en ucuza mal olacak bir eğitimden geçtiler; hem de gerçek birer yurtsever, başarılı, çalışkan öğretmenler oldular.” Yapılan eğitimin niteliğine koşut yeni değerler kazandılar.

Köy Enstitüleri, kısacık ömrüne karşın, etkisi günümüze değin süren, daha da süreceğe benzeyen “meyveler” vermiştir. Çünkü Köy Enstitüleri; yukarıdan beri açıklamaya çalıştığım üzere, toplumsal, ulusal, evrensel temeller üzerine kurulmuştu. Çünkü Köy Enstitüleri; “ezberci eğitim”den olabildiğince uzak, “iş içinde yaparak yaşayarak öğretim”e öncelik vermiş; “laik, demokratik” eğitim kurumlarıydı.

Köy Enstitülerine hem “sağ”dan, hem de “sol”dan sal-

dırılar ya da eleştiriler olmuştur. Sağdan gelen saldırıları, sırası geldikçe anlatmaya çalıştım. Onların üzerinde durmayacağım. Önemli bulduğum saldırı, “sol”dan gelen eleştirilerdir. İncelediğinde de görüleceği gibi bu eleştiriler, daha çok “sınıfsal” bir yaklaşım içermektedir. Örneğin Köy Enstitülerinin tek parti yönetiminin çıkarlarına uygun olarak kurulduğu, Cumhuriyet ülküsünü (Kemalizm’i) topluma yayma temeline dayandığı, Kemalizm’in de temelde üstü kapalı bir kapitalizm olduğu savunılmaktadır.

Bu savlar, tartışıldığında doğrular yanında yanlışlar da içerdiği görülecektir. En iyisi, köy enstitülerinin ne olup ne olmadığını anlamak için onunla ilgili yönetim metinlerine (yasalara, tüzüklere, yönetmeliklere, genelgelere) bakmak; daha da iyisi, uygulamalara bakmaktır. O zaman kâğıt üzerindeki kuramsal açıklamaların çoğunun çürüdüğü görülecektir.

Köy Enstitülerine karşı görüş bildirenlere karşılık olmak üzere bir yazarımdan (Öner Yağcı’dan) aldığım, benim de kattığım küçük bir alıntı aktarmakla yetineceğim: *“Köy Enstitüleri özgür düşünüşlü, aklını kullanmasını bilen, bilimin ve sanatın aydınlığına açık insanlar yetiştiren bir kurumdu ve bu kurumlardan yetişip aklını kullananlar; Kemalist, sosyalist, demokrat olarak yaşamlarını sürdürdüler. Bundan doğal ne olabilir ve bu doğallığa düşmanlık niçindir?”*

Şimdi düşündüğünüzde Köy Enstitülerinin asıl kapatılma nedenleri konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Yukarıda da belirttiğim gibi Enstitüde, genel kültür ve öğretmenlikle ilgili verilen bilgilerin, öğretmen okullarında verilen bilgilerden fazlası vardı, eksiği yoktu. Bu izlencenin üstüne tarım liseleriyle sanat enstitülerinin izlencelerinden alınmış, uygulama yönü baskın iki izlence daha eklenmişti. Yine de egemen gücün “kalem efendileri” ile tutucular, gericiler, bu uygulamalardan çıkarı bozulanlar horladılar, dışladılar, kötülediler; “boyalı kuş” yerine koydular bizi. Onlara göre, Köy Enstitüleri “Komünist yuvaları”ydı; o kurumlardan yetişenler, “Hasan Âli’nin inşaat

taburu"ydu, "baldırı çıplakların (köylülerin) çocukları"ydı, "yırım öğretmen" di.

Denir ki Köy Enstitüleri uygulamasını toprak ağaları engelledi, bürokratlar engelledi, falan filan... Doğrudur bu; olgulara, gözlemlere dayalı bir saptamadır ama tek neden değildir.

Kimi düşünürler, "*Köy Enstitülerini aydınlar kurdu, yine aydınlar yıktı.*" derler. Öncelikle açıklamak isterim: Köy Enstitüleri, halk istediği için kurulmamıştır. Aynı biçimde halk istemediği için de yıkılmamıştır. Köy Enstitülerinin yıkılış nedenlerini anlayabilmek için 1940'lı yıllarda demokrasi adına estirilen komünizm korkutmalarına, çıkarlarının bozulacağını gören toprak ağalarına, karşıdevrimci rüzgârlara bakmak da gerekiyor.

Katılır mısınız bilmem; bu gerçeği özdeyişsel bir biçimde dile getiren bir yargı sunmak isterim: "*Köy Enstitüleri, soldan sağa, bütün statükocuların (süregelel durumdan yana olanların) elbirliğiyle yıktığı bir Atatürk devrimidir.*"

Bir başka görüşe göre; Köy Enstitülerinin kapatılma nedenleri arasında, II. Dünya Savaşı sonrasında etki alanına girdiğimiz Batı kapitalizmi vardır. 1945'teki "Kahire Konferansı" sonunda kurulan AİD (Uluslararası Kalkınma Örgütü), II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin eğitim düzeninde çok etkili olmuştur. Batılılar; pazar ekonomisinin gelişimi için, köy enstitüleri girişimini, özellikle de köylünün örgütlenerek üretime geçme hedefini tehlike olarak görmüşler; bu nedenlerle Köy Enstitüleri uygulamasının askıya alınması, giderek kapatılması doğrultusunda hükümetleri etkilemişlerdir.

Böylece öğrencilerini; sorun çözmeye, kendilerini ilgilendiren konularda karar vermeye, yönetime katılmaya, özdenetimi dayalı çalışmalar yapmaya, boş zamanlarını değerlendirmeye, hazırcılıktan kurtulup üretime, ezberci eğitimden bilimsel eğitime yönelten; kısaca "*üretim içinde demokratik eğitim*" yapılan Köy Enstitüleri, sözüm ona, öğretmen okullarıyla birleştirilmiş oldu. Onların yerine karşı devrimci çevrelerin istekleri doğrultusunda "*dogmalara dayanan*" eğitim yapan imam hatip okulları

açıldı. Zaman içinde köktendinci siyasal partilerin “arka bahçesi” olan bu okullara, günümüzde ünlü politikamızdan birinin, övüp yücelttiği “tarikat okulları” da eklendi. Yazık oldu!

Köy Enstitülerinin kurucuları İ. Hakkı Tonguç ve H. Â. Yücel’le ilgili anılarınız var mı?

Ne yazık ki öğrenciliğim ve öğretmenliğim sırasında ikisini de yüz yüze görüp tanıyamadım. Onların yaşam öykülerini, yapmak istediklerini kitaplarından, anlatılanlardan öğrenebildim.

Sırasıdır, “Bizim Köy” yazarı Mahmut Makal’dan dinledim, Tonguç’la ilgili bir öykücüsü (anekdotu) şuracığa sıkıştırmak isterim: Bilirsiniz, ulusça temel eksiklerimizden biri de düşüncemizi söylemekten çekinmemizdir. Bu gerçeği çok iyi bilen Tonguç, Yüksek Köy Enstitüsü’ndeki derslerinde öğrencilerine “Söylenmeyin, söyleyin” dermiş.

Düziçi’nden mezun olup genç bir öğretmen olarak yurdun aydınlatılması mücadelesine koştunuz, ilk öğretmenlik günlerinizi ve sonrasını konuşalım.

Öğretmenliğe, Kütahya’nın, Murat Dağları dibinde, orman içi bir köyünde başladım. Köylülerin çoğu, orman kaçakçılığı nedeniyle hapis yatmış, okuma yazmayı “mapis damı”nda öğrenmiş; kışın İzmir’e, Aydın’a, Gediz’e çalışmaya giden gurbetçi insanlardı. (O köyde geçirdiğim üç öğretim yılında yaşadıklarımı, çevremde gözlemlediklerimi yazıya dökmeyi hep düşündüm. Bakalım hele, ömrüm izin verirse...)

Öğretmenlik özgeçmişimi şöyle özetleyebilirim: *Osmaniye-Bahçe Köyü, 1934 doğumluyum. Düziçi Köy Enstitüsü’nde, Gazi Eğitim Enstitüsü’nde (Edebiyat Grubu Bölümünde); Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü’nde (TODAİE’de) ve A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde (EYTP Bölümünde yüksek lisans) öğrenim gördüm. İlkokullarda, orta dereceli okullarda öğretmenlik ve yöneticilik yaptım. Milli Eğitim Bakanlığı’nın il ve merkez örgütünde yönetim görevlerinde bulundum.*

Şunu da ekleyeyim: Ülkemizin her bölgesinde (kiminde uzun, kiminde kısa) çalıştım. Zorluklar yaşadım. Yine de geriye dönüp geçmişime baktığımda “iyi ki öyle olmuş. Ülkemizi, insanlarımızı tanımak, dolayısıyla yaşam deneyimleri kazanmak bakımından iyi olmuş diyorum.”

Siz aynı zamanda bir yazar olarak tanınıyorsunuz. Yapıtlarınız hakkında bilgi verir misiniz?

Dost, dediğiniz gibi kimileri beni yazar olarak tanıyor, ama bana yazar denilmesinden pek hoşlanmıyorum. Onlara, “Esağfurullah ağam, ben yazar değilim, emekli Türkçe öğretmeniyim” diyorum. (Ne yazık ki sağlık karnem ile emekli tanıtım kartımda unvanım, me-mur argosunda, “kızağa alınmış yönetici” anlamına gelen “bakanlık müşaviri” yazılıdır).

Benden kitaplarımla ilgili bilgi istenince aşağıdaki açıklamayı yapıyorum. Size de benzer bir açıklama yapayım: Eğitimle, eğitim yönetimiyle, dille, yazınla ilgili denemeler; değişik konularda incelemeler; gezi, görüşüm (röportaj) türlerinde yazılar yazıyorum. Yazılarım çok değişik dergilerde yayımlanmaktadır.

Bugüne değin (2011 yılına değin) kitaplaştırabildiğim çalışmalarımın adları ve içerikleri özetle şöyle: 1. *Külrenği Yazılar* (Eğitime, eğitim yönetimine ilişkin yazılar. Ankara: İlk yaz Kitaplığı, 1996). 2. *Yüz Yüze Görüşmeler* (Eğitim yöneticileriyle, eğitimcilerle, şair ve yazar öğretmenlerle görüşmeler. Ankara: İlk yaz Kitaplığı, 1997). 3. *Osmaniyeli Mektuplar* (Öğretmen Coşkun Seyhanlı'nın mektupları aracılığıyla Osmanije yöresine ilişkin halkbilimsel bir inceleme. Ankara: Ürün Yayınları, 1998). 4. *'80 ile '99 Arası* (Gezi Günlükleri. Ankara: Ürün Yayınları, 1999). 5. *Kitap Kitap Şiir* (66 şairin 88 yapıt üzerine değiniler, değerdendirmeler. Ankara: Ürün Yayınları, 2000). 6. *Eğer Benim ile Gezmek Dilersen* (Gezi Günlükleri "'80 ile '99 Arası" adlı yapıtın, genişletilmiş, adı değıştirilmiş biçimi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001). 7. *Mektupların Tanıklığı* (Öğretmen-Yönetici Hürrem Akdeniz'in Mektuplarından Yansıyan Yönetim Gerçekleri. Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları, 2003). 8. *Ben de Dedim ki* (İsmarlanmış Yazılar, Yapılmış Konuşmalar. Ankara: Ürün Yayınları, 2004). 9. *Söyleşmenin Böylesi* (Sofra başı söyleşmeler ile salonlarda yapılan toplu tartışmalara ilişkin anlatılar. Ankara: Ürün Yayınları, 2005). 10. *Bir Başka Gezmek* (Gezisel Denemeler. Ankara: Ürün Yayınları, 2006). 11. *Gâvurdağlı Masallar* (Öğrencilerin derlediği Osmanije yöresi masallarından seçmeler, masallarla ilgili kimi değerdendirmeler. Ankara: Ürün Yayınları, 2007). 12. *Ötelerin Berilerinde* (Gezisel Anlatılar. Ankara: Ürün Yayınları, 2009). 13. *Yeni Yıl ve Bayram Kutlama İletilerindeki Türkçe Üzerine* (Bir inceleme denemesi. Ankara: Ürün Yayınları, 2010).

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğı çıkmaz nede niyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor. Geçmişe bakınca ilk akla gelenler Köy Enstitüleri oluyor. Son dönemde yazılanlarla çizilenleri nasıl buluyorsunuz.

Bu konuda ben biraz farklı düşünüyorum. Bana göre hal-kımız, eğitimimizin bir çıkmaz içinde olduğunun ayrımında değildir. Her düzeydeki okullarımızın daha da dincileştirilmesini isteyenler büyük çoğunluktadır. Arayış içinde olanların sayısı ise çok azdır.

Bugün Köy Enstitüleri üzerine yazılar yazarların, “ahkâm” kesenlerin “klişeleşmiş” övgülerini, orada yapılan eğitimin niteliğini, içeriğini bilmeden söylemiş; yüreklere inmeyen, moda söyleyişler olarak görüyorum.

Soruyla ilgisi vardır diyerek soruya bir soru da ben ekleyerek “Köy Enstitüleri yeniden kurulabilir mi?” sorusuna yanıt vermek istiyorum: “Hayır, kurulamaz; çünkü köyler, kentlere (gecekonduklara) taşındı. Köy Enstitüsü yerine, gecekondu enstitüleri açılmalıdır” diye şakalı yanıt veren yazarlar da var. Bana göre pek de kulak ardı edilecek bir öneri değildir bu.

Köy Enstitüleri yeniden kurulabilir mi, orasını bilmem; ama “Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim anlayışı, eğitim yöntemleri bugün de geçerliliğini koruyor. Bu ilkeler, bugün uygulanan ilkelere çok daha çağdaştır. Bu nedenler bu ilkeler, okul öncesi eğitimden üniversiteye değin eğitimin her alanına yaygınlaştırmak gerekir.” diyen yazarlarımız, düşünce adamlarımız var. bu görüşü örneklemek için köy enstitüsü kökenli iki yazarımızdan iki alıntı sunacağım:

“Köy Enstitülerinin ilkeleri; anlayış, yöntem ve eğitim tekniklerini, ilkokuldan üniversite kadar bütün okullarımızda uygulamalıyız” (Fakir Baykurt).

“Köy Enstitüleri uygulamasının olumlu yanları bugün tüm okullarımızda, okul dışı yaygın eğitim kurumlarımızda yinelenmelidir. Sınıf içi eğitim değil, üretim alanlarında işe dayalı, uygulamalı eğitim, üretici eğitim. Her insanın doğuştan getirdiği yetenekleri geliştir, çok amaçlı eğitim. Köylü olsun, kentli olsun; gecekondu olsun, halkımız, bugünkü geri kalmışlık çemberini ancak böyle bir eğitimden geçerek kırabilir” (Talip Apaydın).

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

Sorunuzu yanıtlayabilmek için öncelikle ülkemizin ana sorunlarının neler olduğunun saptanması gerekir, değil mi? Kuşku yok ki ülkemizin ana sorunları kişiden kişiye değişir. Bana göre ana sorun, halkımızın yeterince “aydınlatılmamış” olmasıdır. Daha açık söylemek gerekirse, halkımızın, ortaçağ Önasya’sından kalma, “inanca dayalı” değer yargıları yerine, çağdaş bilime (akla) dayalı bir eğitimden geçmesi gerekiyor. Sorunların çoğu, halkımızın böyle bir eğitimden geçmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Bilirsiniz; kimi bilim insanları, kimi yazarlar, Türkiye tarihini, ikiye ayırarak incelemektedir: 1) *Atatürk Devrimi Dönemi* (1919-1950), 2) *Karşı Devrim Dönemi* (1950’den sonrası). Ben de büyük ölçüde katılıyorum bu sınıflandırmaya. Bilindiği üzere “karşı devrim” döneminde, pek dışa vurulmadan Atatürk devrimleri durdurulmuş ya da dondurulmuştur.

Doğaldır ki bizim gibi az gelişmiş, aydınlanma devrimini tam olarak gerçekleştirememiş ülkelerde, sağcı diye bilinen karşı devrimci partiler iktidar olmaktadır. (Ben de aydınlanma devrimini tam olarak gerçekleştiremeden çok partili yaşama geçmekle hata mı ettik, diye düşünenler arasındayım.)

Ülkemizin sorunlarını teke indirgeyip *“halkımızın aydınlanma devrimi”*ni yaşamamış olmasına bağlayarak uzun uzun açıklama yapmak yerine, söyleyeceklerimi, *“kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla (dinle)”* türünden, son günlerde okuduğum gazete ve dergilerden derlediğim özdeyişe benzer kimi yargılar sunarak belirtmiş olayım:

“İnsanlarımızın çoğu, “din, iman, Allah” deyince mayıştıveren, yurttaş olmaktan çok ümmet olmaya eğilimli bir görünüş sergilemektedir.”

“Hurafelerle beslenen, bilimin yerine inancın konulmaya çalışıldığı, kin ve intikam duygularıyla yüklü insanlar oluşturmaya sürdürüyoruz.”

“Taşranın tek yönlü, donuk ortamında çok yönlü düşünmek neredeyse olanaksızdır.”

“Kolay değil çok yönlü düşünmek. Bunun için kişinin kendini sürekli yenilemesi gerekir. Bu ise özellikle okumayı gerektirir.”

“Bilginlerin aydınlatamadığı toplumları şarlatanlar aldatır.”

“Cahilin cesaretini biliriz, bir de vurduyduymazlığı var ki daha korkunç...”

“Haksızlığa hukuk, adaletsizliğe adalet, yalanı hakikat diye gösterme becerisi gösteren çirkin politikacıya alkış tutan bir halk...”

“Ulusal, kamusal, laik, demokratik, bilimsel, üretici eğitim ilkelere bir bir yok edilirken, eğitim birliği bozulurken kılı kıpırdamayan bir halk...”

Ressam Cihat Burak anlatmış bir röportajında: *“Bir gün İstanbul’da Krepen Pasajı’nda kitap okurken karşısında oturan kerli*

ferli bir adam müthiş bozulmuş. 'Bey' demiş Cihat Burak'a, 'Ne okuyorsunuz öyle! Beni sıkıntı basıyor.'

"Sevgisiz, paylaşımsız, acımasız, hoşgörüsüz bir şiddet toplumuna döndük. Kimlik bunalımına sürüklendik. Böylesi 'karmaşa' ortamından beslenerek büyüyen siyasal partiler yarattık."

"Dinlerin insanlık için getirdiği düzen, ortaya çıktığı tarihsel dönemdeki insanın bilgileriyle sınırlıdır. Oysa toplumlar, sosyal düzenler ve bilimler gelişiyor. Din kuralları insanları yönetmekte yetersiz kalıyor. Laiklik ilkesi de buradan çıkmıştır."

Ben de diyorum ki *"Cumhuriyetimizin demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti temeline dinamit konulduğunu söylesem hiç kuş-kum yok, yurttaşlarımızın yarısından çoğu, içlerinden bana 'vay zındık vay' diyecektir."*

O. Nuri Poyrazoğlu'nun bir günü nasıl geçiyor? Hangi gazeteleri, dergileri okuyor? Son okuduğu kitabın adı nedir?

Dost, bu soruya yanıt olarak *"dolu dolu geçiyor"* desem yeter mi?

Yetmez...

Peki, öyleyse çuval dolusu bir açıklama dinlemeye hazır ol.

Emekli olmak zorunda kaldığımda (evet, emekli olmak zorunda kaldığımda) öğretmenliğimin en verimli çağı sayılabilecek bir yaşta, 47 yaşındaydım. Bu yüzden emekli olunca kimi özel ya da kamu kuruluşlarında parçalı zamanlı olarak öğretmenliğin uzantısı hizmetler ürettim; kimi fakülte ve yüksekokullarda dersler okuttum. Üyesi olduğum kimi dernek ve yayın organlarının yönetiminde bulundum. Bugün de benzer çalışmalar içindeyim. Kısacası, emeklilik nasıl bir uğraştır; kimilerinin dediği gibi etkisi giderek azalan ama ömür boyu süren bir *"şok"* mudur; bilmiyorum.

Okuduğum gazeteler mi? Peki, söyleyeyim: 1960'lardan bu yana hep Cumhuriyet gazetesini okuyorum. Zaman zaman,

ülkede olup bitenlere “Fransız kalmayayım” diye “sağ basın” a da göz attığım olur.

Dergilere gelince... Bilirim ki dergiler, edebiyatın soluk aldığı kültür ortamlarıdır. Köy enstitüsünde öğrenci olduğum yıllardan başlayarak, öğretmenlerimin de yönlendirmesiyle sürdürücüsü olduğum Varlık dergisi başta olmak üzere sanat-edebiyat dergilerini olanaklarım ölçüsünde izlemeye çalışırım.

Kimisi her ay, kimisi iki ayda bir, kimisi her mevsimde bir yayımlanan; bir bölümü, “taşra” dediğimiz (taşra kaldı mı ki?) küçük kentlerde yayımlanan, (sayıları 10-15 arasında değişen) derginin sürdürücüsüyüm (abonesiyim).

Bilirsiniz, taşrada yayımlanan dergilerin çoğu kısa ömürlüdür. Biri kapanır ama arkasından yenileri yayımlanır. Bakarsınız ki adresinize yeni bir dergi gelmiş. Bir not: “*Ağabey, yeni bir dergi çıkarıyoruz. Yazılarınızı bekler, sürdürücü olmanızı dileriz.*” Benzer etkinliklerin içinde bulunmuş, dergiciliğin sorunlarını iyi bildiğini sanan “bendeniz”, bir taşralı olarak istenenleri, olanaklarım ölçüsünde yerine getirmeyi görev bilirim.

Dost, benim okuyuşum, benzetmek yerindeyse, “bozukdüzen”dir. Örneğin okumakta olduğum kitapların biri çantamda, biri başucu masamda (komodinde), biri çalışma odamda (oda denirse eğer) beni bekler. Fırsat buldukça (uyku ya dalarken, uykum kaçtığımda; otobüste, dolmuşta, altulaşımda (metroda), hastanelerin bekleme salonlarında, kıdımcık kıdımcık okurum. Bir de bakarım ki bir kitabı, bir dergiyi okuyup bitirmişim.

Beni tanıyan dostlar arasındaki bir adım da “*kitap tanıtma memuru*”dur. Ondandır olacak, bana şiir başta olmak üzere değişik türlerde kitap gelir (elbette tanıtılması dileğiyle). Onlardan gözümün tuttuklarına uzunlu-kısalı tanıtılar yazarım. Bu yüzden son günlerde neler okuduğumu sayıp dökme yerine okuduklarıma bir sınırlama koyarak okuduğum romanlardan aklıma geliveren birkaçının adını vermek isterim:

Aklıma ilk gelen roman, Sevgi Özel'in Cumhuriyet Kitapları arasında yayımlanan *"Gümüştana"* adlı romanıdır. (Romanın başkişisi, "köyden kasabaya, kasabadan kente göçen, köylü kalamayan, kentli de olamayan kadınlardan biridir. Ülkemiz insanının pek dile getirilmeyen bir yönünü, hem de birebir tanıklıklarla, incelikli gözlemlere dayalı, usta bir yazarın kaleminden. Ben pek sevdim. Okurken hem güldüm, hem de köylü olduğumdan dır belki, duyulandım.

Şu anda, bu satırları yazarken (2011'in Eylülünde) Koza Yayınları'nın, 11 ve 16 yaş arasındaki "yeniyetme" gençler için kaleme alınmış, *"Çiçek Kokulu Kitaplar"* dizisinde yayımlanan dostum, şair, yazar Vedat Yazıcı'nın yazdığı *"Poyrazın Çocukları"* ile *"Barış'ın Trenleri"* romanlarını okuyup bitirdim. Bu arada yeniyetmelik dönemi için roman ya da öykü yazarken neleri gözetmek gerektiğini de öğrenmiş oldum.

Son dönemlerde tarikatların ülkemizde eğitim alanına el attığı görülüyor, bu konuda neler söyleceksiniz?

Bilirsiniz, *"Susarak anlatacağımız şeyler bazen konuşarak anlatacaklarımızdan daha etkili olur"* diye ünlü bir söz vardır. Doğrusu ya, bu sözün arkasına sığınarak bu sorunuza yanıt vermemeyi düşündüm. Kendimle tartıştım; çok bilinmesine karşın yine de bu "kara oluşumu" sık sık dile getirmenin yerinde olacağı sonucuna vardım. Yazıya konulan sınırlamayı da gözetererek şunları yineleme gereği duydum:

Çok yaygın olarak bilinir ki okul; insanları, aileden sonra (kimi kez aileden de fazla) en çok etkileyen bir kuruluş, bir örgüt. Bu yüzden politikanın (siyasal partilerin) da odağındadır okul. Durum böyle olunca yandaş (militan) kazanmak için "cemaatler" de eğitim alanına (okullara) el atmaktadır.

Eğitbilimsel bir gerçektir, çocuk ve gençlik üzerinde aile bireylerinden sonra en etkili kişiler öğretmenlerdir. Bu gerçeği çok iyi bilen dinci kesimler, öğretmene, öğretmen yetiştirmeye, dolayısıyla okullara, dershanelere de el atmışlardır.

Biliyorsunuz, Atatürk ve arkadaşları, cemaatlerin ülkemiz için ne gibi tehlikeler içerdiğini çok yakından bilen, yaşayan insanlardı. Bu yüzden “*laik cumhuriyeti korumak ve kollamak için*” gerekli yasal önlemler alma gereği duymuşlar; gereğini de yapmışlardır. Günümüzde ise “demokrasi, özgürlük” aldatmacası altında, pusudaki gerici güçler, “iktidar olan” dinci partilerin koruması altında etkili olmayı, laik cumhuriyetimizin temellerine dinamit koymayı sürdürmektedirler.

Çok iyi bilinmektedir ki dinci güçler, dernekler ve vakıflar aracılığıyla parasal yönden desteklenmekte; sırasında politikacılardan ve politik kuruluşlardan destek görmektedirler. Ekonomik yönden çok güçlenen dinci kuruluşlar, amaçlarına ulaşmak için değişik araçlar kullanmaktadırlar.

Bu araçlardan biri ve en etkili olan kitle iletişim araçları yoluyla (gazeteler, dergiler, kitaplar; radyolar, televizyonlar, internet, kasetler, videolar....) kitleleri şeriatçı bir çizgide etkilemeyi sürdürmektedirler.

Önümüzdeki günlerde ülke yönetimiyle ilgili olarak bizleri çok çetin sorumluluklar beklediğini bilerek, umutsuzluk sarmalına düşmeden, ulusça içine düştüğümüz tehlikenin büyüklüğünü her fırsatta çevremize anlatarak aydınlanmış, bilinçli, örgütlü yurttaşlar yaratmanın gayreti içinde olmalıyız.

Önümüzdeki günlerde yeni bir yapıtınızı görebilecek miyiz?

Siz de çok iyi bilirsiniz ki yazıya soyunmuş kişiler, hep yazma düşleri kurar, yazmaya ilişkin taslaklar oluşturur. Ben de öyle yapanlardanım.

Ben biraz “pasaklı” çalışırım. Birden çok iş vardır tezgâhımda (tezgâh denirse eğer). Düşlediklerimin çoğunu gerçekleştirilemeden göçüp gideceğimi biliyorum ama yine de boş durmuyorum; yeni kitap taslaklarıyla boğuşuyorum. Elimde öykü olmaya aday “malzemeler” var ama öykü yazmak zor bir uğraştır. Öyle ki sırasında bir sayfalık metin için haftalarca cebel-

leştığım oluyor. Öyleyse kaçamaklı bir yanıt vereyim bu sorunuza: Bakalım hele...

Yıl 2011... O. Nuri Poyrazoğlu

Nuri öğretmenim geldik söyleşimizin sonuna, son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere, öğrencilere neler söyleyeceksiniz?

Okurlara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere söyleyecek sözü olmak mı? Sorunuz bana, şair Özdemir Asaf'ın, kendisine çatan biri için yazdığını sandığım özdeyiş nitelikli iki dizesini çağrıştırdı: *"Kendi bahçesinde dal olamayan biri/ Girmiş bahçeme ağaçlık taslıyor."* Aman ha! Ben haddimi bilirim ağam! Başkasının bahçesine girip ağaçlık taslayanların durumuna düşünmek istemem.

Zihni "dogma"larla doldurulmuş, "mürit" ya da "kul"lar değil, bilgi toplumunun özgür bireylerini yetiştirmek istiyorsak, düşünme özürlü, çağdışı insanlar yetiştirmek istemiyorsak; laik, demokratik, halkçı bir eğitim istiyorsak, herkese görevler düşüyor demektir.

İlle de bir şey demek gerekiyorsa, kestirmeden söyleyeyim: Ulusal bütünlüğümüzü bozmaya yönelik eylemlere karşı durabilmek için, çağ dışı anlayışların yerine çağdaş, akılcı anlayışı koymak için, yılmadan, umutsuzluğa düşmeden, olanaklarımız ölçüsünde savaşım vermeyi sürdürelim, derim.

Ülkemizin “karşı devrim” denilen büyük bir “kara” tehlikeyle karşı karşıya olduğunu biliyoruz. Eskiler, “nerede bir sorun vardır, orada çözüm de vardır” derler. Biz de öyle yapalım. Aydınlanmış insanımızın örgütlü birlikteliğiyle çözümü bulacağımıza inanıyorum.

Dost, böylece iyisiyle kötüsüyle sorularınızı yanıtlamış oluyorum. Sorularınızın çoğunun köy enstitüleriyle ilgili olduğunu göz önünde bulundurarak yanıtların sonuna, öğretmen, şair Özbek İncebayraktar'ın, ağıtsal boyutları da bulunan “Köy Enstitüleri” başlıklı şiirinden, kimi dizeler sunmak istedim:

“Onlar,/ Köy çocuklarıydı./ Geldiler,/ Yalın ayakları/.../ Yırtık mintanlarıyla geldiler./.../ Siz,/ Her gece/ Mehtaba çıkarken Heybeli'de,/ Onlar/ Duvar ördüler,/ Çatı çattılar/ Yıldızlara bakarak yaz geceleri,/ Harman yerlerinde yattılar/ Kazma salladılar yorulmadan./ Kerpiç döktüler,/ Kerpiç./ Sızlanmadılar hiç./ Yakıştı nasırlı ellerine/ Kitap ve çekiç./ Başladı yurt harmanında imece./ Bir gece/ Karanlık inlerinden gizlice,/ Brütüsler çıktı ansızın./ Çektiler zehirli hançerlerini/ Vurdular sırtlarından haince.../ Aydınlık bir Türkiye gelir aklıma,/ Kalkınmış bir Türkiye gelir,/ Köy Enstitüleri denince.” (Ankara, Eylül 2011)

ABDULLAH SAKARYA İLE SÖYLEŞİ

Abdullah Sakarya Eşi Hatice Sakarya ile...

**“DAYIM BİR DELİKANLIYA ‘MUALLİM BEY, YEĞENİMİ
GETİRDİM’ DİYEREK BENİ EVİNDEN GETİRDİĞİ ARKASI
OLMAYAN KIRIK BİR SANDALYE VE MASA OLARAK
KULLANACAĞIM BİR TENEKE İLE TESLİM ETTİ...”**

Abdullah öğretmenim okuyucularımıza kısaca kendinizi tanıtmanızı isteyeceğim. Nerede doğdunuz? Çocukluğunuz nerede geçti? Ailenizi, köyünüzü, köydeki okulunuzu ve öğretmeninizi anlatır mısınız?

Şimdi Polatlı'ya, o zamanlar Sivrihisar'a bağlı olan Sazılar köyünde doğdum. Nüfus cüzdanımda doğum tarihim 1926 yazılı ama ben 1924 de doğmuşum. Cumhuriyetin ilanından bir yıl sonra. Yani Cumhuriyet benim ağabeyim. Cumhuriyetin 10. Yıl Marşı'ndaki "On yılda on beş milyon genç yarattık her yaşta" dizesindeki on beş milyon gençten biriyim ben.

Biz üç kız iki oğlan beş kardeşiz. En büyükleri benim. Babam orta halli bir çiftçiydi. 4 - 5 ineği, 70 - 80 koyunu, bir çift öküzü, biraz da tarlası vardı. Köyümüz Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan askeri tarafından işgal edilmiş. Yunanlar köyde ne hayvan ne de yiyecek bir şey bırakmış; her şeye el koymuş. Sakarya Savaşı'nı kaybedip çekilirken de köyü yakıp yıkmışlar. Bu arada köylü Sivrihisar'a yakın Akdere denilen bölgeye sığınmış. Köylü Yunan işgalini birebir yaşadığı için, genelde cumhuriyetçi, yeniliklere açık, Atatürk'e çok güveniyor. Babam Demokrat Parti döneminde İnönü hakkında konuşanlara " Yanımda konuşmayın, vururum." diyecek kadar cumhuriyetçiydi. Babam her Cumhuriyet bayramında Ankara'ya gider, kutlamalara katılırdı.

Benim ilkokul serüvenim ilginç ve çok zor olduğu için anlatmaya değer. Şunu söyleyeyim ki o zaman ilkokulu bitirmek bugünün koşullarında üniversiteye hazırlanmaktan ve kazanılan üniversiteyi bitirmekten zordu.

İlkokula başlamadan 4-5 yaşlarındayken annem rahmetli cüz torbası (cüz çantası) dikti. Bir kalem, bir defter köy imamında Arapça okuyup yazmaya, Kuran suresi ve dini bilgiler öğrenmeye gittim. O günlerden kalma bilgilerim hâlâ durur. Derler ya çocukken öğrenilenler unutulmaz, bende de hepsi duruyor.

Sonra bu imam köyden gitti; haliyle okul da kapandı. İmam giderken babama; beni okutması konusunda tavsiyede bulunmuş. "Aman Kadir Ağa bu çocuğu okut" demiş. Babam da

“Ne yapıp ne edip bu çocuğu okutacağım” diye kafasına koymuş.

10 yaşına kadar okul yüzü görmedim; köyden de dışarı çıkmadım. Dünyayı kendi köy ve civar köylerden ibaret sanırdım.

Bir gün hayatımı değiştiren olayla karşılaştım:

Dayım rahmetli iki eşekle kendi köyünden çıktı geldi. (Anem Beypazarı'nın Kırşihlar Köyü şimdiki Şeyhler köyünden, anne babasının ölümü üzerine çocukken eşimin ailesinin yanına gelmiş. Dayım da köyde yalnız kalmış.) Dayımın köyüne tesadüfen bir vekil öğretmen atanınca okumamı isteyen dayım da beni almaya geldi. Babama “Enişte bizim köye okul açıldı, Abdullah'ı götüreceğim.” deyince babam da çok sevindi ve “İyi edersin kayınço hemen götür.” dedi.

Ertesi gün, eşeğin birine yatak – yorgan; o köyde olmayan yağ, peynir gibi kışlık yiyecekleri yükledik. O zamanın en iyi ulaşım aracı eşek. Yol yok, araba yok, traktör yok. İki eşekle sabah yola çıktık. 7- 8 saat sonra köye vardık. O gece yattık, sabah dayımla birlikte okula gittik. Dayım bir delikanlıya “Muallim Bey, yeğenimi getirdim” diyerek beni evinden getirdiği arkası olmayan kırık bir sandalye ve masa olarak kullanacağım teneke ile teslim etti. Böylece okula başladım. Köyün çocukları başta beni yadırgadılsa da daha sonradan birbirimize alıştık, arkadaş olduk. Ders yılı bitene kadar dayımın yanında kaldım.

Bir gün öğretmenimiz “Çocuklar Kapullu Köyü'ne kitaplarınız gelmiş, bir kaç arkadaşınızı göndereyim alsın.” dedi. (Kapullu Talip Apaydın'ın köyü, kendisi bu köyde 2-3 yıl okumuştur.) 3-4 arkadaş, 4-5 km uzaklıkta ki Kapullu Köyü'ne gittik, kitaplarımızı aldık.

Alfabe, yaşamımdaki ilk kitaptı. Atatürk'ün resmini de ilk orada gördüm. Bu zamana kadar kitapsız okuma yazma öğrenmiştik.

Ders yılı sonunda okul kapandı. Dayım beni kendi köyü-

me geri getirdi. Babam beni görünce elime kâğıt kalem verdi, o söyledi ben yazdım. Kısa zamanda okur- yazar olduğumu görünce çok sevindi. İkinci sınıfa gitmem için çok hevesliydi. Fakat ikinci sene ne okul açıldı ne de öğretmen geldi. Dayım okulun açılmadığını ve öğretmenin gelmediğini haber verdi. Babamı bir telaş aldı. İkinci sınıf için ne yapacağımızı, nereye gideceğimizi kara kara düşünmeye başladı. Çevre köylerden (Köseler, Kıranharmanı, Ömerler) hiçbirinde okul yoktu. Biraz daha uzakta olan Beylikköprü o zaman köy değildi; 3-4 haneli çiftlikti. Dışarıdan gelen göçlerle köy oldu. Yine bizim köye uzak olan Yassıhöyük de (Gordion) köy değil çiftlikti. Yani bize yakın hiçbir yerde okul yoktu. İkinci sınıf için Polatlı'ya gidip orada okumak gerekli idi. Amma nerede, kimin yanında kalınacak?

İki gözü de görmeyen babamın üvey ablası Kör Satı lakaplı halam derdime çare oldu. "Abdullah'a ben bakarım dedi. (Halamın kör olmasının sebebi çiçek hastalığı idi). Kör olması onun için engel değildi, çok güzel yemek yapardı. Çok güzel yaprak sarar, turşu kurardı. Yeter ki istediği malzemeler elinde olsun. "Soğanı getir, bulguru getir, kuru biberi getir" derdi. Getirdiğimizde inanılmaz güzel yemekler yapardı. İkinci sınıfı kiralık, toprak bir evde Polatlı da okudum. Okulun ismi de Sakarya İlkokuluydu (Okulun kuruluş tarihi 1926).

Okula kayıta gittiğim zaman, Birinci sınıfı okuduğum okuldan nakil evrakı istediler. Okuduğum okul kapandığı için nakil belgem yoktu. Okulun başöğretmeni, üç öğretmeni çağırdı. O zamanın şartlarına göre imtihan ile ikinci sınıf oldum. O zamanki eğitimciler köyden gelen öğrencilere memnun olur, onları okutmak için adeta yarışarlardı. Bizim müdürümüz de bize yani köy çocuklarına önem verirdi. Yıllar sonra bunu daha da iyi anladık. Müdürümüzün eşi de öğretmendi. Beni eşine emanet etti. "Semiha bu çocuğu sen alıp, alâkadar olacaksın." dedi. Rahmetli Semiha Hanım, beni elimden tutarak sınıfa götürdü. Benim gibi köyden gelen bir arkadaşımın, Sarı Ahmet'in yanına oturttu.

Üçüncü sınıfa geldiğimde kör halam hastalandı. Yine ortarlarda kaldım. Babam mutlaka okutmak istiyor, yer arıyordu. O

zaman ilçemiz Sivrihisardı, oraya bağlıydık. Babam ilçeye bir iş için gittiğinde bana bakacak birini aramış ve bulmuş. Bir berber bir beşibirliğe yiyecek, içecek ona ait olmak üzere bakmaya talip olmuş. Babam buna razı olmuş, aralarında sözleşmişler. Yine bir eşeğe yatakları sardık. Beni yatakların üzerine oturttu, kendi de ata bindi. Bu şekilde 60 kilometre uzaklıktaki Sivrihisar'a gittik. Babam beni berbere teslim edip geri döndü. Üçüncü sınıfta Sivrihisar'ın Cumhuriyet İlkokulu'na kayıt yaptırdım. Bir süre bu okula devam ettim. Amma iyi bakılmadığım her halimden belli ve nihayet bitlendim. Öğretmenim bu durumu fark edince, anne babama haber gönder sana yeni yer bulsunlar dedi.

Köy 60 km uzakta. Yol yok, araç yok, telefon yok. Köylülerimizin iş için geldiklerinde uğradıkları bir han vardı. Mehmet Çavuş'un Han derlerdi. Hana gittim. Mehmet Çavuşu buldum. (3. sınıftayım ama 13 yaşımdayım.) Durumumu anlattım. Mehmet Çavuş babamı çok iyi tanıdığı için köyden gelenlerle babama haber göndermiş.

Mehmet Çavuş ikinci kez gittiğimde "Oğlum baban haber gönderdi, yataklarını alıp Polatlı'ya gelsin diyor." dedi. Hancı Mehmet Amca'nın yardımıyla Polatlı'ya ulaştım. O zaman köyümüzden gelip Polatlı'ya yerleşen Mıstık Amca'nın yanında (Zeki Bilgiç'in babası) üçüncü sınıfta tamamladım. Fakat burada da çok çile çektim.

Üçüncü sınıftan sonra tatilde yine köyüme döndüm. Artık geliştim; işe yarar, köy işlerini görebilecek hale geldim. Babama yardımcı oluyordum. Babamın en büyük telaşı "Nerede okuyacağım, kim bakacak, kimin yanında duracağım?"

Yine köyden üç kişi bir araya geldik. Bize o sene (4. sınıftayken) sonradan torunuyla evlendiğim eşimin anneanesi köylünün Zale dediği Zeliha Ebemiz baktı. En rahat ve en temiz bakıldığı seneydi. Yalnız ebemizin evlatlık aldığı oğlu Mehmet vardı o 2. sınıftaydı. Köye eğitmen gelip de 1., 2., 3. sınıfları okutmaya başlayınca Mehmet eğitmene gitti. Zeliha Ebe de köye döndü. Ben de yeniden ortada kaldım. Fakat babam azmetmiş-

ti, beni okutacaktı. Ne yapıp, edip 5. sınıfı bitirtecekti. O sene de çare olarak yine köyümüzden Cemalettin ve benim Polatlı'ya aynı okula gitmemize karar verdiler. Cemalettin 4. sınıfa, ben 5. sınıfa gideceğim. Onun iki ayağı tutmaz, yürüyemeyen Topal Cennet dediğimiz anneanesi, benim de evvelce bahsettiğim Kör Satı Halam vardı. O sene bize ikisi baktı.

Ne enteresan ki biri hiç görmez, diğeri hiç yürüyemez. Bir-birlerini tamamlayan bu iki insanla, tek oda, toprak zeminli evde seneyi tamamladık.

İnanılmaz bir okuma savaşı bu... Peki, Köy Enstitüsü'ne nasıl gittiniz? Sizi Çifteler Köy Enstitüsü'ne kim yöneltti? İlk günlerinizi anlatır mısınız?

Beşinci sınıfın Nisan ayının sonlarıydı. Bir gün derste okulumuzun emektar hademesi Seyit Ağa ders saatinde sınıfa çıka geldi. Öğretmenimize benim adıml vererek;

--- Bu çocuğı başöğretmen çağırıyor dedi.

Seyit Ağa ile birlikte başöğretmene gittik.

Başöğretmenin odasına girdiğimde babamla karşılaştım ve şaşırdım. Çünkü babamla karşılaşacağımı ummuyordum. Hatta başöğretmen,

---- Oğlum, bak baban gelmiş, elini öpsene, dedikten sonra kendime geldim.

Bu arada şunu söyleyeyim ki, eski müdürümüz Mustafa Gökçe gitmiş, yerine yeni müdürümüz Muzaffer Ergin gelmişti. O da bizimle yani köyden gelen çocuklarla yakından ilgileniyordu.

5. sınıf öğretmenim Seher Atacan teneffüse çıkınca,

--- Müdür niye çağırdı, diyerek başöğretmen odasına geldi. O gelince müdür ona izah etti.

--- Hocahanım, sizin bu öğrencinizi babası yeni açılan Köy Öğretmen Okulu'na yani Köy Enstitüsü'ne göndermek istiyor ve

de köye gelen gezici öğretmene yazdırmış.

O zamanlar köylere gezici başöğretmen gelir, köyleri kontrol ederdi. Bu işi her ay düzenli şekilde yapardı.

Bu gelişinde köyde 5. sınıfı okuyan ya da 5. sınıf mezunu var mı diye sormuşlar. Varsa bunları okula götüreceğiz demişler. Babam da 5.sınıfı bitireceğimi söylemiş. Babamı ikna ederek beni yazmışlar, bir kâğıt imzalatıp, gitmişler. Babam da okula bana haber vermek için gelmiş. Böylelikle Köy Enstitüsüne yazılmış oldum. Fakat Seher öğretmenimiz yani 5. sınıf öğretmenim, karşı çıktı.

--- Amca, Abdullah okuyacak, ortaokulu okutturarak devam ettir, dedi.

Baş Öğretmene de köyden gelen üç çocuğun adını verdi. Biri bendim. Diğerleri Ahmet Kayalidere (Kargalı Köyü), Tevfik Koşay (Sakarya Köyü) Ömer Diril (Basri köyü). Bunları yatılı okul sınavlarına sokarak, öğrenimlerine yatılı devam ettirmek istediğini söyledi.

Bu üç isim Hamidiye 'de birleştik. Bu üç kişiden ikisi Polatlı nüfusuna kayıtlı oldukları için tahsillerine Hasanoğlan'da devam ettiler. Fakat Tevfik Koşay Hasanoğlan'da iken rahmetli oldu.

Ahmet Kayalidere kulakları ağır işitmesine rağmen müzik öğretmeni olarak öğretmenlik hayatına devam etti. Kendisine uzun ömürler dilerim.

Yine okullar tatil oldu, köye döndük. İyi hatırlıyorum. Haziran ayının ilk günleriydi. Jandarma Karakolu (Kolluk Kuvveti) vardı. Oraya gelen bir yazıyla beni Çifteler Köy Enstitüsü'ne çağırdılar. Böylelikle Köy Enstitüsü yolculuğum başlamış oldu.

Karakola gelen yazıyla birlikte ertesi gün, at arabasıyla ilçemiz Sivrihisar'a gittik. İlçe Maarif Müdürlüğü'ne şimdiki adıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurduk.

İlçe Milli Eğitim Müdürümüz miyop gözlüğü ve gözlüğü-

nün üzerinden bakışını beğendiğim bir zattı. Bizi çok hoş karşıladı.

--- Yarın gelin, başka çocuklar da var. Sizi birleştirip araba tutup göndereceğim, dedi. Ertesi gün vardığımızda 4-5 arkadaşımızla daha karşılaştık, Sivrihisar'ın Günyüzü Köyü'nden gelmiş köy çocukları idi. Sonradan bunlarla tanışıp arkadaş olduk. Hatta sınıf arkadaşlarım oldu. Bunlardan birisi de can arkadaşım hayatta olan, Eskişehir'de yaşayan Mehmet İleri'dir.

Bu Günyüzülü arkadaşlarımla otobüs bozması arabaya binerek Sivrihisar'ın Yağverören Köyü'ne gittik. Şoför, üç arkadaşın da buradan alınacağını söyledi. Alacağımız kişilerin ikisi kız, biri erkekti. Bu köy tatar köyüydü. Erkek öğrenci hemen geldi. Adının Cevat Akalın olduğunu sonradan öğrendim. O da sınıf arkadaşım oldu. Kızlardan Hikmet de geldi. Fakat Münevver arkadaşımız çok geç geldi, bizi en az iki saat bekletti. Hatta şoför gideceğim diye sabırsızlandı. Bu bekletmenin ne kadar acı bir sebebi olduğunu seneler sonra okulum Hamidiye'ye gittiğimde, arkadaşım Münevver ile karşılaşmamda öğrendim. Şaka yollu;

--- Münevver, seni affetmiyorum, dedim.

--- Neden arkadaşım? Ne yaptım? dedi.

--- Belki unuttun. Hatırlıyor musun? Okula beraber gelmiştik. Köye seni almaya geldiğimizde bizi çok bekletmiştin. Bunu hiç unutmuyorum, dedim. Münevver derin düşüncelere daldı.

--- Söylersem sen de üzülürsün, bu acı ancak ölürsem içimden çıkar, dedi.

Tabii ki çok meraklandım, ısrarcı oldum.

--- Tamam, arkadaşım, derin bir yarama parmak bastın ama mademki sordun anlatayım dedi: Annem bana 2 lira harçlık koymak istedi. Evde 50 kuruş var gerisi yok. Anneme 50 kuruşla gideyim diye ısrar ettiysem de;

--- Dur kızım, oralarda parasız ne yapacaksın diyerek köyde ki komşu kapısını çalarak 1-2 saate ancak temin edebildi.

Münevver bunu anlattığında okulu ziyarete gelen beş devre arkadaşları masada oturuyorduk.

Masamıza derin bir sessizlik hakim oldu. Konuyu ben açtığım için özür dilemek istedim, yapamadım. Lafı değiştirdik, okulun geçmişteki havasına döndük.

Bu olay köylünün ve Enstitüye gelen öğrencilerin yoksulluğunu gösteren hazin bir örnektir.

Yağverören Köyü'ndeki öğrencileri de aldık, Hamidiye 'ye vardık.

Hamidiye' ye vardığımızda bizi Enstitü müdürü, büyük eğitimci Mehmet Rauf İnan karşıladı.

Aramızda iki kız çocuğunun olması onu çok mutlu etti, sevindi ve şöyle dedi;

--- Gönül isterdi ki daha çok kızımız gelsin. (Rauf İnan'ın bu sevincini hiç unutmadım. Kızların okumasını biz erkeklerin okumasından daha fazla önemseydiğini anladım. Onun bu sözleri rehberim oldu. Kızların okuması için her zaman daha çok çaba harcadım.) Şimdi yürüyerek Mahmudiye'ye gideceksiniz. Uzak değil. Ben bir saat önce yürüyerek geldim, siz de rahatlıkla gidersiniz.

Yola koyulduk. 4-5 km sonra Mesudiye köyünden geçtik. Tahmini 4-5 km sonra da Mahmudiye köyüne vardık. Bizi rahmetle, hala sevgi ve saygıyla andığım Hamit Özmenek öğretmen karşıladı. Güler yüzü, neşesi beni ilk görüşte çok etkiledi. Bizi alıp depoya götürdü. Üstümüzdekileri çıkartarak enstitünün elbiselerini giydirdi.

Beraber geldiğimiz üç arkadaştan Cevat Akalın 347, Mehmet İleri 348, ben 349 no lu öğrenciler olduk. Aynı sınıfa düştük. Arkadaşlığımız hem okulda hem de okuldan sonra sürdü.

İlk akşam yemeğini topluca Enstitüde yedik. Ertesi günü sınıflarımızı öğrendik. Biz F şubesinde, kız arkadaşlarımız A şubesinde idiler. Zaten 30-40 tane kız arkadaşımız vardı. Ama A

şubesinde birkaç da erkek arkadaşımız vardı. Sınıflarımız ayrı olsa da kız erkek ayrımı hiç olmadı.

İçtimalarda kızlar bizimle beraberdi. Onlar yalnızca halı dokuma, eliş ve çorap örme derslerinde bizlerden ayrılırlardı. F şubesinin sınıf öğretmeni Halit Özmenek'ti.

Abdullah Sakarya Köyünde Buğday Tarlasında

Köy Enstitüsü, yaşamınızda nasıl değişimler yarattı? Yaşadığınız canlı anılar var mı?

Enstitü de ilk iş olarak kireç söndürmeyi, harç karmayı öğrendik. Binalarda çatı nedir, ağaç dikiminde kirizma nedir öğrendik.

Birinci sınıfta 15 – 20 günümüz geçmişti ki sınıfımızı üç sıra yaptılar. Herkes istediği sıraya geçsin dendi. Sınıfımızın öğrenci numaraları 301 den başlar, 365 'e kadar devam ederdi. Atlayan numaralarla birlikte 60 kişi kadaydık. 20 'şer kişilik 3 gruba ayrıldık.

1. grup siz demircisiniz,
2. grup siz marangozsunuz,
3. grup siz de inşaatçısınız.

Bir hafta sonra da atölyelerde demirciler demir işliğinde, marangozlar marangozhanede, inşaatçılar da inşaatlarda çalışmaya başladık. Ben demirciler grubunda idim. Okul bitene kadar bu görevlerimizi devam ettirdik. Mezun olurken de bu işlerle ilgili imtihan olduk. Örneğin imtihanda benden eğe ile demir pergeli yapmamı istediler.

Haziranın başında başladığımız birinci sınıfa, Kasım ayının başında ikinci sınıf olarak devam ettik. Yani yaz tatilinde birinci sınıfı bitirdik, kış başında da ikinci sınıf olduk. O sene hiç tatile gitmedik. O kışta ikinci sınıfı bitirdik. Baharda üçüncü sınıftık.

Üçüncü sınıf da Mahmudiye'den Hamidiye'ye geçtik. Sınıflarımız değişmedi. Hamidiye'ye alışmaya çalıştık. Demircilik, marangozluk ve inşaat bölümleri aynen devam etti. Mahmudiye'den farklı olarak burada hayvanlarımız vardı.

İkinci sınıfta beni en çok Ziraat öğretmenimiz İzzet Palamar etkiledi. Ağaç ve bağ dikip, budama yapmayı; sebze fidesi yetiştirmeyi, sebze dikmeyi ondan öğrendim. Ağaç dikmek, bağ yetiştirmek için ayrı toprak aramam her toprakta her şey yetiştiririm diye övünürdü. Dediğini de yaptı. Okulumuzun sebze ihtiyacını kendimiz karşılıyorduk. Biber, domates, patlıcan, lahana, pırasa vb. sebzeleri kendimiz yetiştiriyorduk. Bu sebzeler okulun ihtiyacı olarak yetiştirilir, okulun döner sermayesine satılır, okula gelir yazılırdı.

2011 yılında okulumu gittiğimde İzzet Palamar öğretmeni-min ağaçlarının -içinde bakılmadıkları için kuruyanlar olmakla birlikte- hâlâ bulundukları yeri şenlendirmeye devam ettiklerini gördüm. Onu sevgi ve saygıyla bir kez daha andım.

Kültür derslerimizin yapılışı ve işlenişi de farklıydı. Öğretmelerimiz derslerden ödevler verirdi. Görevli öğrenci aldığı konuyu anlatır, sınıfta öğrenciler tarafından değerlendirme yapılırdı. Konuya hazırlanırken kaynak bulmak mecburiyeti vardı. Ders kitabına bağlı kalınmazdı. Mecburen kaynak göstereceksin. En son değerlendirmeyi öğretmen yapardı.

Enstitüde okuduğum yıllar, Türkiye'nin en zor yıllarıydı. 1940-41-42 yılları. İkinci Cihan Harbi'nin en ateşli yıllarıydı. Yiyecek yokluğu vardı. Ordu devamlı hazır tutulup, besleniyordu. Yani halk için yokluk yıllarıydı. Bu günlerde her öğlen, yemek saatinde büyük bir Avrupa haritası üzerinde o zamanki olaylar radyo yayınından günü gününe takip edilirdi. Bunu da yapan Hamit öğretmenimdi. Biz de alıştık, merakla dinlerdik.

Bir gün Hamit öğretmen radyoyu açtı, haberleri dinledi. Haritamız sahne içindeydi. (sahne hem salon, hem yemekhane). Hamit öğretmen sahnede haritanın önünde oynamaya başladı. Biz öğretmenimize bir şey olduğunu sandık. Hiç sesimizi çıkarmadan şaşkınlıkla izliyoruz. Bir süre sonra bize dönerek sordu:

Neden böyle yapıyorum. Ne oldu biliyor musunuz? dedi.

--- Almanlar, Rusya 'ya savaş ilan etmişler. Şimdi ikisi de belasını buldu. Eeee Kutup Ayısı ile Führer aynı çuvalın içine girdi. İkisi boğuşacaklar. Türkiye olarak savaştan kurtulduk, dedi. O'nu şimdilerde anlayıp takdir ediyorum. Ne kadar dik-katli takip ediyordu ki öğretmenimizin dediği oldu. Führer kar-da kışta boğuldu. Dünya'da kurtuldu.

Yazın köye gitmeyip, 1,5 yıl okulda kalınca babam beni merak edip son güz okuluma geldi. O zamanlar Eskişehir'den Mahmudiye'ye gelmek çok zordu. Kah yürüyerek kah at arabasıyla arpa buğday satmaya gelen köylülerin arabalarına binerek okula ulaşmış. Beni sormuş. Arkadaşlarım, baban geldi diye müjdelediler. O gün akşama kadar beraber olduk. Yatakhaneimizde velilerimiz için yerimiz vardı. Babamı orada yatırdım. Yatakhaneimizde soba yoktu. Eski binalar olduğu için çatıları muntazam değildi. Gece kar yağdığı zaman yataklarımızın üstü kar olurdu. Babam buna tanık olunca çok üzüldü. Sabah da, Hamidiye'nin içinden geçen Seydi Çayı'nın buzlu suyunda yüzümüzü yıkadığımızı görünce, çileden çıktı. Bana, seni katiyen durdurmam, dedi. Ben de iki seneye yakındır köyü görmemişim, her şeyi özlemişim. Babam, "Hazırlan, seni götüreceğim" deyince, hemen bavulumu aldım, yola çıkarak otobüsü beklemeye başladık. Gi-

deceğim için de için için seviniyorum.

Biz Çiftelerden gelecek otobüsü beklerken okul müdürümüz elinde çantasıyla çıka geldi. O da Eskişehir'e gidecekmış. Ben müdürü göstererek "Baba okul müdürümüz Rauf İnan geliyor" dedim. Babam da umursamadan kim gelirse gelsin, seni burada bırakmam dedi. Rauf İnan beni görünce "Neden sınıfta değil de buradasın?" diye sordu. Ben bir şey söylemedim. Babam, yataktan gördüklerini, buzlu suyla yüzümüzü yıkadığımıza inanmadığını ve beni götürdüğünü söyledi. Rauf İnan da bunları bilinçli yaptıklarını, sağlam, doğayla uyumlu bir gençlik yaratmak istediklerini söyleyerek babamı ikna etti. Böylece okulda kalmış oldum.

Abdullah öğretmenim şimdi de öğretmenliğinizin ilk günlerini ve sonrasını konuşalım.

Okul bitince 1945 yılının Kasım ayında kendi köyüme atandım. Köyde benden önce atanmış bir eğitimci (Mustafa Şefik Özipek) vardı. Eğitimcinin üçüncü sınıfa kadar okuttuğu çocukları 4 ve 5. sınıf olarak okutmaya başladım. Tahminen okulda toplam 40 – 50 öğrenci vardı. Okul binası yoktu. Köy odası olarak kullanılan basit bir bina vardı. İki yıl bu binada eğitim yaptım. Eğitimci de eski köy odasında ders yaptı.

O yıllarda devlet yalnızca planı çizip veriyor, valiler, kaymakamlar zorunlu tutuluyor, köylü de zorla da olsa okulu yapıyordu. Yakın ormanlardan tomruk veriliyor, köylü bunları biçtirip kullanıyordu. Köy Enstitülülerin gittiği köylere de öncelik veriliyordu.

Sazılar köyü okul yapımı için herkesin varlığına göre hane başı para toplayıp, bir ustayla da anlaşarak, duvarlara, çatıya bir eder biçilerek okulu yaptırdı. Ben bedenlen okul yapımında çalışmadım ama daha sonra eksikleri tamamladım.

Okul, tek derslikli büyük bir bölge okulu. Bir de işliği ve lojmanı var. Bu tek dersliği ortadan bölerek eğitimciyle paylaştık.

Kız çocuklarının okula devamı konusunda köyde sıkıntı

yoktu. Ben ilkokula giderken bile köyden kasabaya okusun diye gönderilen iki kız çocuğu vardı. Biri Daniye Karapınar (Arat) diğeri Zehra Erciyes (Altay) tir. Eğitimden kurstan gelip okulu açınca köye döndüler.

Dediğim gibi kız çocuklarının okula devamı benim için hiç sorun olmadı. Çünkü köy okumaya hevesli. Atatürkçü, cumhuriyetçi, yeniliklere açık bir köy. Şimdilerde yeni moda ya uydu, yobazlaştı.

Eğitmen okuma yazma bilmeyen her yaştan kadınlara ben de her yaştan erkeğe geceleri okuma yazma kursu verdik. Bu kurslar bir devlet politikasıydı ve zorunluydu. Bu kurslar için bize ayrıca ücret ödenmezdi. Başta kadınlar olmak üzere erkeklerden de bu kurslara gelmek istemeyenler olurdu. Muhtar ve jandarma aracılığı ile baskı yapılırdı. **Yani insanların cahil kalmaması için her türlü çaba harcanırdı. Şimdilerde cahil kalmak bir hak gibi gösteriliyor. Halk da buna kanıyor.**

Bu kurslar iki üç yıl sürdü. Daha sonra oy korkusuyla bas-kılar hafifletildi. Demokrat Parti zamanında da tamamen kaldırıldı. Ama bu kurslar sonunda benim köylüm %100 okur yazar hale geldi.

Öğretmen olarak atandığınız köyde neler yaptınız, aldığınız eğitimi köylerde uygulama olanağı bulabildiniz mi?

Atandıktan sonra köylü yasa gereği uygulama bahçesi için dört dekar yer verdi. Enstitüde en iyi öğrendiğimiz sebze yetiştir-mek idi. Uygulama bahçesinde ilk önce domates, biber, patlıcan fidesi yetiştirdim. Bunları çocuklarla tarlalara uyguladık. Köyde örnek bir çalışma oldu. Çocukları bahçede çalıştırıyor diye tepki de aldık, şikâyet de edildik. Gelen başöğretmenler köylüyü ikna ettiler. "Bizim gayemiz size örnek olmak, çocuklarınıza bunları öğretmek" diye. Bir süre sonra köylü de sebze yetiştirmeye baş-ladı. Yine bahçede daha iyi kavun karpuz yetiştirmeyi öğrettik. Ben her Köy Enstitülü gibi bunları yaparken köylü soğanı bile satın alıyor, bizim köyümüzde yetişmez diyordu. Yetiştirdiğini gör-düler ve yetiştirmeye başladılar. Bu arada çok istediğim halde

meyve ağacı dikemedim. Çünkü taban suyu çok yakındı.

İlk yıl okula bir mandolin aldım. Müzik derslerini mandolinle yaptım. İstiklal Marşını mandolin eşliğinde söyletirdim.

Enstitüden demircilik bölümünden mezun oldum. Mezun olurken okul bir körük verdi. Örs, balyoz, çekiç, marangoz rendesi, demirci pergeli, kıskaçlar gibi araç ve gereçler bir sandık içinde zimmetli olarak geldi. Henüz okul yapılmadığı için bu aletleri babamın evine kurdum. Okul yapılıncaya okulun işliğine taşıdım.

İşliğe kurduğum bu aletlerle 4. ve 5. sınıflara uygulama yaptırırdım. Çocukların elleri çekiç tuttu. Demir dövmeyi, çivi çakmayı, soba kurmayı öğrendiler. Bu öğrencilerden Bedri Arat bugün bile "Ben o gün öğrendiklerimle demiri demire kaynatırım. Bunu Polatlı sanayisinde yapamazlar" der.

Biraz da törenlerden söz edelim mi?

Her Cumartesi caminin önünde bayrak töreni yapardım. Cumhuriyet Bayramını köy meydanında köylüyle kutlardık. Önce köyün içini bayrak ve marşlarla dolaşır sonra meydana toplanırdık. Yarışmalar yapılır, şiirler okunurdu.

23 Nisanı çok coşkulu kutlardık. Her 23 Nisan'da okulun işliğini tiyatroya dönüştürürdük. Sahne kurup temsiller verirdik. Mandolinle eşlik ederdim. Köylülerin tipik özelliklerini sergileyen piyangolar düzenlerdim. Perde yapardım. Tiyatro gibi üç defa zil çalar sonra perdeyi açardım. Bu törenlerde Gençliğe Hitabe'yi müzik eşliğinde okuturdum.

Temsili izlemeye herkes gelirdi. Evlerde tek kişi kalmazdı. Bazı temsilleri köylünün ısrarıyla ikinci kez tekrarlardık. Köylü ilk kez seyrediyormuş gibi zevkle izlerdi. Köylü köy bütçesinden çocuklara verilmek üzere leblebi, şeker alır, tören sonrası dağıtırdı. İki üç yılda bir de 23 Nisan'da pilav ve et kazanlarla pişirilirdi tüm köylü birlikte yedi. Sözün kısası köylü okulun varlığını ve Cumhuriyetin değerlerini tüm varlığı ile hisseder, benimserdi. Artık ne okul, ne öğretmen ne de Cumhuriyet ve değerlerinden

söz edenler, onları hatırlatanlar var. Artık köy ve köylü farklı değerlerin peşinde koşuyor, koşturuluyor.

Peki Abdullah öğretmenim yakın köylerle bir bağınız, iletişiminiz var mıydı?

Yakın köylere gezi yaparak onlarla bağ kurmaya çok özen gösterirdik. Okulca komşu köylere gezi yapar hazırladığımız temsilleri orada da sergilerdik. Bu gezilerde iki köyün çocukları birbirini tanır, arkadaş olurlardı. Bu arkadaşlıklarını hâlâ sürdürüyorlar.

Yeni Köşeler köyünde öğretmen Hüsnü Karaali vardı. Çok güzel çalıştı orada. 23 Nisan'da o köye gittik. Temsillerimizi çok beğendiler. Hıdırellezde de gelin dediler. Çok erken olduğu için Hıdırellez de gidemedik ama ertesi yıl yine 23 Nisan da gittik. Köylü çocuklar için büyük bir hazırlık yapmıştı. 10- 15 kuzu kesip kazanlarla pilav pişirdiler. İki köyün çocuklarına ziyafet çektiler. Köylü bu yemeklerden bir kaşık bile yemedi. Okumaya, öğretmene verdikleri değeri gösteren güzel bir örnektir.

Abdullah öğretmenim Hüsnü Karaali'den başka yakın köylerde çalışan diğer eğitimcilerden isimlerini hatırladıklarınız var mı?

Birkaçını hatırlıyorum. Benim köyümde daha önce de sözünü ettiğim öğretmen Mustafa Şefik Özipek, Ömerler köyünde öğretmen Ahmet Karabacak, Yeni Köşeler köyünde öğretmen Hüsnü Karaali ve Kıranharmanı köyünde soyadını hatırlayamadığım öğretmen Ahmet aynı çevrede çalıştığım arkadaşlarımdı.

İsmail Hakkı Tonguç, Hasan Âli Yücel ve İsmet İnönü ile ilgili anılarınız var mı?

İ. Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel'i mezuniyet töreninde gördüm. Onların huzurun da Gençliğe Hitabe'yi ezbere okudüğumu hatırlıyorum. Bu törende Yücel'in çok sigara içmesi dikkatimizi çekmiş, arkadaşlarla duman kulaklarından mı çıkıyor muhabbeti yapmıştık. İsmet İnönü'ye gelince yılını tam hatırlamıyorum ama çıktığı bir yurt gezisinde Biçer istasyonunda tren-

den iniyor. Kara yolu ile Hamidiye ve Mahmudiye'ye geliyor. Okula uğradığında işliğin kapısında asılı benim yaptığım küreği görüyor. Dikkatini çekiyor. (Öğretmenlerimiz bizim yaptığımız el işlerini üzerine adımızı, soyadımızı, sınıfımızı ve yapıldığı tarihi yazarak işliğin kapısına asarlardı.) İnönü küreği indirtiyor. Adımı soyadımı okuyarak, bu öğrenciyi çağırın diyor. Fakat o gezi sırasında bizim sınıf izinliydik. O dönemde okul tatil olmaz, sınıflar sırayla 10-15 günlük yıllık izne gönderilirdi. İzin-den döndüğümde arkadaşlar İnönü ile tanışma fırsatını kaçırdın diyerek bu olayı aktardılar. Ben de üzüldüm.

Enstitülü öğrenciler yurt gezilerine çıkıyordu sanırım.

Evet Enstitü gezi düzenlerdi. Bu gezilerle bir yandan öğrencilere çevreyi tanıtmak, diğer taraftan da çevreye enstitüyü tanıtmak amaçlanırdı.

Geziye çıkmadan önce, gezi için gösteri hazırlardık. Çeşitli temsiller yapılırdı. Halk oyunları zaten her zaman hazırды. Ben halk oyunu ekibindeydim. Bu gezilerden birine ben de katıldım.

Geziye en yakın köy olan Yeni köyden başladık. Oradan da Sivrihisar'a bağlı Kaymaz bucağına gittik. Gösterimizi yaptık o gece orada yattık. Kaymaz'dan sonra Sivrihisar'a geçtik. Bir sinema salonunda gösterimizi yaptık. Bir gece de orada yattık. Ertesi gün Günyüzü'ne geçtik. Bu gezilerin tümü yürüyerek yapılırdı. Gösteri yaptığımız köy bizi ağırlardı. Program önceden belli olurdu. Gezilere gösterilerde görevli 40-50 öğrenci katılırdı. Okula asla aynı yoldan dönülmez, farklı bir güzergâh izlenir, yol üzerindeki tüm köy ve kasabalara uğranılırdı.

Biraz da Cumartesi günü yapılan toplantılardan söz edelim.

Her cumartesi bir sınıf hazırlanırdı. Programı sınıf belirlerdi. Öğrenciler kendi köylerinden, yörelerinden oyunlar sergilerler, köyle ilgili anılarını yazıp okurlardı. Bu toplantılarda saz öğretmenimiz Aşık Veysel de çalar, söylerdi. Sınıfıma sıra geldiğinde ben de köyümde koyunların kuzulama döneminde oyna-

nan saya düzmece oyununu sergiledim.

Oyun ilk kuzu doğduğunda oynanırdı. Bu oyunun kökeninin Orta Asya'ya dayandığı söylenir. Yörük oyunu olarak bilinir.

Peki oyun nasıl oynanırdı, bize biraz da bundan bahsedebilir misiniz?

İki kişi deve iki erkek de kadın kılığına girer, ellerini, yüzlerini kurumla siyaha boyarlar. Köyün çocukları bunların çevresinde toplanır. Maniler, türküler, oyunlar eşliğinde tüm köyü dolaşırlar. Köylü de yağ, peynir, bulgur verir. Bir şey vermek istemeyenlerin kapısında “ Yarım elmanın yarısı. Yağ vermiyor Hacarabın karısı” gibi maniler düzülür. Mani düzülmesini isteyen köylü herhangi bir şey verme konusunda nazlı davranırdı. Bir kaç gün sonra gençler bir araya gelerek bunları pişirerek yer. Bir cumartesi toplantısında bu oyunu sergiledim.

Sevgili öğretmenim sizin de bildiğiniz gibi köy enstitülerinin amacı köydeki hayata yabancılaşmayacak, orada yaşamaktan mutlu olacak ve köylüye rehberlik edecek öğretmen yetiştirmektir. Siz hâlâ köyden kopmayan biri olarak bu konuda yaşadıklarınızı ve değerlendirmelerinizi bizimle paylaşır mısınız?

Bu soruyu cevaplandırmak, bu konuda nesnel bir değerlendirme yapabilmek için çalıştığım köyü çevre köylerle karşılaştırmak gerekir diye düşünüyorum.

Daha önceden de söz ettiğim gibi okuldan demirci bölümünden mezun olmuşum. Demirci olarak en basitinden demire şekil verebiliyor, ufak tefek ziraat aletlerini tamir edebiliyordum. Köylü bilgiden çok beceriye değer verir. Tarım aletlerinin dışında köylü kadınlar ekmek pişirmede kullandıkları sac ayağı gibi ev aletlerinden kırılanları getirir tamir etmemi isterdi. Hem yaptığım bu tamirlere hem de tarla çalışmalarına bakarak köylü köye yabancılaşmadığını, yeni beceriler kazanmış olarak köyüne dönen o köyün çocuğu olduğumu kabul etti. Bu nedenle ne

köylü beni yadırgadı ne de ben köylüyü yadırgadım.

Köyümde arpa, buğday ve su olduğu için pancar üretilirdi. Bostan ekilir, kavun karpuz da yetiştirilirdi ama satılmazdı. Yalnızca evdeki tüketimde kullanılırdı. Tek demirli pulluk kullanılır, tarım öküzle yapılırdı. Satmak için at beslenir ama tarımda kullanılmazdı. Biçim orak makinesiyle yapılır, düvenle dövülerek hasat edilir ve öküz arabasıyla taşınırdı.

Devletin üzerimize zimmetle verdiği at arabasıyla tarım yapınca aradaki farkı gören köylü de tarımda öküzün yerine at kullanmaya başladı.

Yine devletin verdiği demirci körüğü ile köylünün tarım aletlerini onarınca onlarla daha sıcak ilişkiler kurdum, güvenlerini kazandım. Çocuklarına da bu aletleri kullanmayı öğrettim.

Köylü toprağımız kıraç bizde ağaç olmaz, sebze yetişmez derdi. Yıllar sonra gelişen teknolojiye de yararlanarak sulanmayan toprakları sulayarak, evimin bahçesinde her türlü meyveyi, sebzeyi yetiştirerek meyve ve sebzelerin tıpkı İzzet Palamar öğretmenin öğrettiği gibi her toprakta yetişebileceğini gösterdim. Örnek alan pek çok kişi bahçesine ağaç dikti, sebze yetiştirmeye başladı. Tek ağaç bulunmayan köyüm şimdi yemyeşil oldu.

Arpa ve buğdayın dışındaki tarım ürünlerinin yetiştirilmesinde öncülük ettim. Bu öncülüğü örnek alan pek çok kişi farklı ürünleri yetiştirmeye başladığı gibi, öncülük etmenin bizzat kendisini örnek alarak daha girişimci oldu.

Köy çocuklarının da okuyabileceğini, bir meslek sahibi olabileceklerini gösterdik. Çocuklarımı okutmak için kasabaya tayin istedim ama her yaz köyümde çiftçilik yapmayı sürdürdüğüm için hep köylüyle beraber oldum. Çocuklarımı okutmam köylüye örnek olduğu gibi, onları çocuklarını okutmaları için de teşvik ettim.

Benimle beraber köye gazete ve kitap girdi. Akşamları köy kahvesinde Yaşar Kemal'in İnce Memed'ini, Orhan Kemal'in

Orta Direk'ini, Talip Apaydın'ın Sarı Traktör'ünü eğitmenle birlikte okurduk, köylü de dinlerdi.

Bu konuyu bitirmeden önce aslında böyle bir sorunun cevabının en iyi biçimde köyümün yakın köylerle karşılaştırılarak verilebileceğini düşünüyorum. Çevre köylere göre köyüm her bakımdan örnek köy oldu. Üretimde, tüketimde, sosyal yaşamda, evinin dirlik düzenliğinde, kız çocuklarına eşit davranmada, onları okutmada, kadına değer vermede, giyim- kuşamda örnek köy oldu. Bu konularda evimde sağladığı dirlik düzenle, giyim ve kuşamdaki özenle, çocuklarına verdiği önemle en büyük yardımcım eşim Hatice oldu.

Köy Enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız, olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde köy enstitülerinin asıl kapatılma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Ben 1945 mezunuyum. 1946'da Demokrat Parti oy alabilmek için bizi kötülemeye başladı. Ben köylüyle et tırnak gibiydim. Köylüden hiçbir engel görmedim. Başlangıçta politikacıyı dinlemediler ama daha sonra etkisinde kaldılar. 1950'de de bu iş bitti. Devletin verdiği at arabasını da, demirci körüğünü de geri aldılar. Ne yapabildiysek 2 – 3 yıl içinde yapabildik.

Kimin söylediğini şimdi hatırlayamadığım “Sorun çözümü görememelerinde değil, sorunu görememelerinde” diye dile getirebileceğim, çözüm için öncelikle sorunun iyi tanımlanması gerektiğine dikkat çeken bir söz hatırlıyorum. Köy Enstitüleri iyi tanımlanmış, açıkça görülmüş soruna getirilen akıllı çözümdü. Ama sorunun devamından yararı olanlar tarafından kısa sürede kapatıldı.

Bu konuya değinmişken biraz da günümüz eğitim sistemi üzerinde konuşalım. Sizce eğitimimizin temel sorunları nelerdir? Bu sorunlar nasıl çözülebilir? Köy enstitüleri yeniden açılabilir mi?

Ülkemizde eğitimi yönlendirenler eğitimin niteliği ile değil ne yazık ki yaygınlığı ile ilgileniyorlar. Eğitimin insana kazandır-

ması gereken beceri ile ilgilenen yok. Bugün yeterince yetişmiş öğretim elemanı var mı yok mu bakmadan her ile, giderek her ilçeye üniversite açılıyor. Okullarda görev alacak öğretmenlerin yetiştirilmesi işi tek başına ve etraflıca ele alınması gereken bir konu olması gerekirken şimdi her üniversiteden öğretmen yetiştiriyor. Bu çocuklar öğretmenliğin ne olduğunu bilmeden, öne-mini, etkisini kavramadan diploma sahibi oluyor, sınıfa giriyor. Diğer taraftan öğretmen okullarının adı var kendisi yok.

Günümüz eğitime çözüm bulmak için öncelikle yetiştireceğimiz bireylere ne gibi nitelikler kazandırmayı hedefliyoruz konusunu ele almak gerekiyor. Sorgulayan, araştıran, eleştiren, sorumluluk duyan bir nesil istiyor muyuz önce bunu belirlemeliyiz. Sonra da İ. Hakkı Tonguç'un Rauf İnan'a yazdığı bir mektubunda belirttiği gibi "...Bütün bunları yapabilmek için sana bir çare söyleyeyim: Evvela mevcut bilgileri, alışkanlıkları terk etmeli. Yeniden yeni işe göre akliselimle hareket..." yapmalıyız diye düşünüyorum. Cumhuriyetin ilkelerini hayata geçirmek için, köyü içten canlandırmak için o dönemde insan modeline göre Köy Enstitüleri kuruldu. Bu modeli istemeyenler gelince de kapatıldı.

Abdullah Sakarya'nın bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur? En son okuduğu kitap nedir?

Ben köyümden, üretimden, çiftçilikten hiç uzaklaşmadım. Hem Polatlı'da hem köyde evim var. Kış Polatlı'da geçiriyorum ama Mart ayı geldi mi şehirde duramam. Üşütüp hastalanacağız diye çocuklar karşı çıksa da dinlemem. Hanım da bana uyar. O da köyü çok sever. Köyde damarlarıma yeni bir kan yürür, adeta gençleşir, dinçleşirim. Doğanın içinde olmak bana çok ama çok iyi gelir. Asfalta değil, toprağa basmak isterim.

Köyde sabah erken kalkarım. Doğru bahçeye inerim. Önce çiçeklerimle söyleşir, onları sularım. Gerekirse biraz otlarını yolarım. Sonra ağaçlarımla selamlaşırım. Her bir ağacım benim için bir öğretmenimi temsil eder. Onlara bana verdikleri emekten dolayı teşekkür ederim. Bazı günler çocukların peşine takılır tar-

ladaki ürünleri görmeye giderim. Ziyarete gelenlerle bahçemde oturup keyifle çayımı içerim. Çocuklarım, torunlarım tatilde yanımıza gelirler. Onlar da köyü sever, bizimle olmaktan mutluluk duyarlar.

Polatlı'da iken sabahları biraz da yürüyüş amacıyla çarşıya inerim. Cumhuriyet gazetemi alır taşıyabileceğim kadar da alış verişimi yaparım. Kendi işimi kendim yaparım. Kimseye yük olmak istemem. Gazetemi okur, evin ufak tefek işleriyle de meşgul olurum. Son olarak Altan Öymen'in anılarını anlattığı "Bir Dönem Bir Çocuk" ve "Değişen Yıllar" adlı kitaplarıyla Talip Apaydın'ın "Vatan Dediler" adlı üç ciltlik kitaplarını okudum. Okumayı çok istiyorum ama gözlerim fazla izin vermiyor.

*Abdullah Sakarya Köyünde Evinin Bahçesinde
Çocukları ve Torunları İle*

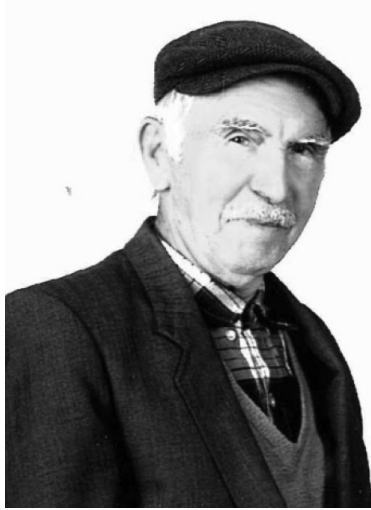
Son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Toplumsal sorunların halli kolay değildir. Zor günlerden geçiyoruz ama çözümsüz de değiliz. Geçmişimize bakmak, Köy Enstitüsü deneyiminden ders almak gereklidir diye düşünüyorum. Yakınmadan daha çok kendimizi yetiştirmeliyiz. Kendimize ve toplumumuza karşı sorumluluk duymalıyız. Eleştirmek değil, eleştirel düşünmekten yana olmalı, tüketen değil üreten insanlar olmalı, bilgi ve becerilerimizi paylaşmalıyız.

Bu söyleşi için beni hatırlayıp değer verdiğiniz için çok teşekkür ederim.

Asıl ben size teşekkür etmeliyim saygıdeğer öğretmenim...

SUPHİ TUNCER İLE SÖYLEŞİ

**“600 YILDIR İLİĞİNE KEMİĞİNE KADAR SÖMÜRÜLMÜŞ
BİR TOPLUMUN BİRDEN UYANIŞA GEÇMESİ DIŞTA
EMPERYALİSTLERİN, İÇTE İŞBİRLİKÇİLERİNİN İŞİNE
GELMEZDİ...”**

Suphi öğretmenim, sizi okuyucularımıza tanıtalım. Nerede doğdunuz, ilkokul yıllarınızdan ve öğretmenlerinizden söz eder misiniz?

Köyceğiz'in bir köyü, ilçeye 60 km uzaklıktaki Çöğmen köyünde doğmuşum. Ekim 1932. O sıralar babam askerde olduğu için nüfusa Temmuz 1933 diye yazılmışım. Dalaman ilçe olunca köyüm şimdi oraya bağlandı. Çöğmen, Dalaman'a 35 km, Fethiye'ye de 40 km. uzaklıktadır. Denizden 600–700 m. yükseklikte, meyilli arazi üzerinde dağlık ve ormanlık, değişik meyve ağaçları olan bir köydür.

Köy bir ucundan diğer ucuna 7 km'lik bir alana yerleşmiş üç mahalleden oluşuyordu. 50 yıl önce birisi, 35 yıl önce de diğeri ayrılarak Darıyeri, Kavacık, Çöğmen diye üç muhtarlık haline geldi. Cumhuriyetin kuruluşundan önce bu mahallelerde mahalle mektepleri yani sıbyan okulları varmış. Bu yıllarda köyümüzden rahmetli Rasih Yılmaz, Rodos Muallim Mektebini bitirmiş. Köye gelmiş. Mahalle mekteplerinin ikisi kapanmış. Birisi üzerine 1926'da eski yazıyla Cumhuriyet'in Okulu açılmış. Yeni yazıya geçince de İstanbul'a çağırılmış. Altı aylık bir kursla yeterlik belgesi alarak öğrenimi sürdürmüş. Sonra başka yerlere tayini çıkmış. Yerine başka öğretmenler gelip gitmişler. Köyüme gelip giden öğretmen sayısı 100'ü aşkındır. Okul yerini Rasih Efendi'nin babası parasız vermiş. O ilkokul binasını, devlet emri olmadan Rasih Efendinin öncülüğünde köylülerimiz imeceyle yapmışlar. 1999'da 90 yaşında ölen babam, Rasih Efendi'nin öğrencisidir. Bütün köyümüz, Muallim Rasih Efendi'ye borçluyuz. Onu rahmet ve şükranla anıyorum.

Babam Ali Faik Tuncer, Hocası Rasih Efendi'den aldığı ilham ile okulu ve öğretmenleri çok seven birisiydi. Altı yaşını bile tam doldurmadan Eylül 1938'de beni okula verdi. Öğretmenimiz Tekirdağlı Bayan Hikmet Kafkas Kıray'dı. (Rasih Efendi'den sonra köyün beşinci öğretmenidir.) Yıl ortasında ayrıldı, yerine başka bir öğretmen geldi. Babam köyün birinci öğretmeninde okumuş ben beşinci öğretmeninde başlamışım.

1938'in 10 Kasım'ı, her gün olduğu gibi sıra olduk. Karşımızda sevimli ve kibar haliyle öğretmenimiz Hikmet Hanım elinde küçük bir büst. O anda oraya 25–30 kadar kadınlı-erkekli insanlar da toplanmıştı. Öğretmenimiz elindeki büstünü göstererek "Atatürk öldü" dedi. Öğretmenimiz, büyük sınıftaki abla-

lar, ağabeyler ve oraya gelen analar babalar başladılar hep birden ağlamaya. Bu ağlayışı o zaman biz birinci sınıftakiler anlayamadık. Sınıflarımız ve yaşlarımız büyüdükçe daha iyi anladım. Okulumuzun önündeki o günü hiç unutamıyorum.

Okuma yazmayı çabuk öğrendim. İlkokul bitesiye beş öğretmenden geçtim. 4. sınıfa geldiğimizde öğretmenimiz askere alındı. Yıl ortasıydı. İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı. Okulumuz bir süre kapalı kaldı. Babam okulu ve öğretmeni çok seven birisi olduğu için kaymakama gitmiş. “Çocuklarımız yıl kaybetmesin. Öğretmen verin” demiş. Kaymakam “öğretmeni nereden bulacağım” deyince, babam “köyümüzde emekli öğretmenimiz Muallim Rasim Efendi’yi söylemiş. Kaymakam, “Ücretini köylü öderse olur” demiş. Babam da “Tamam” diye yanıtlamış. Üç aylık; toplam 60 lira ödenmiş. Rasih Efendi bizi okuttu, beşe geçirdi. Babamın öğretmeni üç ay olsa da benim de öğretmenim oldu. Beşinci sınıfta kabul etmedi, “yorgunum” dedi.

1943–1944 ders yılı okulumuz öğretmensiz kaldığı için kapandı. Babam yıl kaybetmeyeyim diye köyümüze 10 km. uzaklıktaki komşu Fethiye’nin Arpacık (Nif) köyü ilkokuluna naklen kaydımı yaptırdı. Oradaki dayısının yanına bıraktı. Beşinci sınıfta öğretmenim Tavaslı rahmetli Abdullah Övet. Arpacık büyük bir köy. Beş sınıf bir arada 150’yi aşkın öğrenci. Kız öğrenci az. İlkokulu bu köyde bitirdim. Diploma için fotoğraf serbest. Ben diplomamda fotoğraf olsun istiyorum. Benimle birlikte bu okulun üçüncü sınıfından dördüncü sınıfına geçen köylüm Mehmet Türkmen’i kendime arkadaş ediyorum. Hiç bilmediğim bu yerlerden birlikte yola çıkıyoruz. Dereler, tepeler aşarak sekiz saatte Fethiye’ye iniyoruz. Fotoğraflarımızı çektirip akşam Fethiye’nin yakınında bir akrabamı arayıp bularak onlara konuk oluyoruz. İlk gördüğüm kent Fethiye’dir. Elektrik ışığını, kamyonu, taksiyi, fotoğraf makinesini, bisikleti, radyoyu ilk Fethiye’de gördüm. Ertesi gün Arpacık’a döndük. Fotoğrafları verip öğretmenimle vedalaşarak kendi köyüme gitmek üzere Arpacık’tan ayrıldım.

Bu zor koşullarda Köy Enstitülerine gitme fikri nasıl ortaya çıktı, sizi Enstitüye kim yöneltti?

Burada biraz gerilere gitmek isterim. Daha ilkokula bile girmeden babam benim için (evin ilk çocuğuyum), “Oğlum ilkokulu bitirince öksüz mektebine göndereceğim. Öğretmen olacak” derdi. O yıllarda bizim köyde Köy Enstitülerine öksüz

mektebi deniyordu. Babamdan her duyuşumda ağlardım. “Ben sizlerden ayrılamam” derdim. Anneciğim ve nineciğim ikisi de rahmetli oldular. Babama “ikide bir çocuğu ağlatıp durma” derlerdi. Bu beşinci sınıfa kadar sürdü.

Beşinci sınıfı Arpacık Köyü'nde okurken yıl ortasında babam bir gün çıkageldi. “Oğlum seni almaya geldim. Muallim Rasim Efendi'nin oğlu Kazım Yılmaz öğretmen çıkmış. Köyde okulu açtı” dedi. Ben de ona sanki büyük bir adam kararlılığıyla, “Baba ben köyümüze dönmüyorum. Bu öğretmenime alıştım. Yıl yarı oldu. Okulu burada bitireceğim” dedim, öyle de oldu. Babamın dönüşünden bir ay sonra bir hafta sonu köyüme, evimize geldim. Pazartesi hava çok soğuktu. Okuduğum Arpacık İlkokulu'na dönmeyip köyümüz okuluna konuk öğrenci oldum. Kazım Yılmaz ağabeyimiz yeni öğretmen olmuş. Yiğit bir insan. Gözümde çok büyüdü. Şen şakrak şarkılar türküler söyletiyor. Beş sınıfı bir arada okutuyor. Daha önce okula alınmayan kız çocuklarını da okula almış. Arpacık'ta okurkenki halimle Kazım ağabeyin köyümdeki öğrencileri arasındaki durumu karşılaştırdınca bir eziklik duydum. Yine de Arpacık'a döndüm.

Ders yılının ikinci yarısında babamın dayısının evinden ayrılıp teyzesinin evine geçtim. İkinci Dünya Savaşı'nın kızıştığı günler Hüseyin Işık, Aksu Köy Enstitüsü dördüncü sınıfında okuyor. Okulda erzak azaldığından onun sınıfını 20 günlük izne göndermişler. Okulun yakınında evleri var. Bu izinde tek öğretmenli okulda öğretmenimize yardım için, her gün dersimize girdi. 4 ve 5. sınıflara öteki dersler yanında şarkılar türküler öğretti. Abdullah öğretmenimizi de seviyordum ama bir yıl sonra öğretmen olacak bu Hüseyin ağabeyde bir başkalık gördüm. Sevgisi bizleri sardı kuşattı. Aynı yukarıda anlattığım köyümdeki yeni öğretmen olan kazım Yılmaz ağabey gibi. Öleli çok oldu; nur içinde yatsın. Hüseyin Işık Ankara'daydı, yaşıyor mu bilemiyorum.

Yanında kaldığım babamın teyzesinin evinde, bana da iş düşüyordu. Her köylü gibi onların da keçileri, koyunları, sığırları vardı. Bir gün beni evlerinden 500 m. kadar uzaktaki tel- le çevrili otlaktaki öküzlerin başına bekçi olarak gönderdiler. Öküzler komşulara zarar vermesin diye. Günlerden Pazar tahta bavulumla öküzlerin başındayım. Hem öküzleri kolluyor, hem de tahta bavulumu önüme koyup ders çalışıyorum. Hava soğuk

ve kapalı. Karşımda karlı yüce Çal Dağı var. Ara sıra ona bakıyorum. Bazen ayağa kalkıp geziniyorum. Bir ara sınıfta öğretmenim gezinişi gibi ileri geri yürümeye başladım. Kafamda birden şimşek çaktı. Durdum düşündüm. Bir yıl sonra öğretmen olacak olan Hüseyin Işık ağabeyle, yeni öğretmen olan Kızılçullu Köy Enstitüsü'nün ikinci mezunlarından, köyümüze yeni gelen Kazım Yılmaz ağabeyler gözümün önünde canlandılar. Bir büyük adam edasıyla "babam haklı. Önceleri boşuna ağlamışım. Ben de bu ağabeyler gibi okuyup öğretmen olacağım" dedim. Köy Enstitüsüne yönelişim böyle oldu.

Okul bitti. Yaz ortasında diplomamı alıp köyümüzün yeni öğretmenini Kazım ağabeye verdim. Kendince beni bir sözlü sınavdan geçirdi. Evraklarımı hazırlayıp Antalya-Aksu'ya gideceğim yerde mezun olduğu İzmir-Kızılçullu Köy Enstitüsüne gönderdi. Haber bekliyoruz.

Kızılçullu Köy Enstitüsüne yol göründü...

1944 Eylül başlarında çağrı geldi. Köy ilçeye uzak. Katırla gidiyoruz. 6 Eylül günü 12 saatlik yolculuktan sonra Köyceğiz'e geldik. Babam hayvanı handa bırakıp beni İzmir'e götürecekti. Kızılçullu Köy Enstitüsü'nün öğretmenlerinden Köyceğiz'de Mehmet Erbil'le karşılaştık. Irak'ın Erbil Türklerinden olduğu için "Erbil" soyadını almış. Daha önceleri Köyceğiz'de ilkokul öğretmenliği yaparken Köyceğiz'den evlenmiş. Sonra çok iyi İngilizce bildiği için 1940'larda Kızılçullu Köy Enstitüsüne İngilizce öğretmeni olarak atanmış.

Köyceğizlilerin eniştesi olduğu için kısa süreli izne gelmiş. 7 Eylül günü dönüyormuş. Babama "Amca ben o okulun öğretmeniyim. Sen yorulma, çocuğunuzu ben götüreyim" dedi. Mahzun bakışlarla ayrıldık. Köyceğiz'de o yıllarda belediyeye ait tek kamyon var. Başka araç yok. O kamyonla 7 Eylül günü Mehmet Erbil öğretmen, eşi ve iki küçük kızı Muğla'ya geldik. (Kızları şimdi Eskişehir'dedir.) Beni otele yerleştirdiler. 8 Eylül öğleyin Muğla'dan yine Muğla Belediyesinin kamyonu ile Aydın'a vardık. Yine bir otele yerleştirildim. 9 Eylül sabahı, yanıma gelip "Evlat, ben yeni kurulmakta olan Ortaklar Köy Enstitüsü'ne sapacağım. Seni burada trene bindireceğim. Birkaç gün sonra geldiğimde görüşürüz" dedi. Trene bindirdi. Tren şefine sıkı sıkı tembih etti. "Bu köy çocuğunu kollayacaksın. Kızılçullu'ya vardığınızda trenden indirip karşıya geçireceksin. Okul binalarını

da tarif edeceksin.” Tren şefi denilenleri aynen yaptı. Beni indirdi ve uzaktan okul binalarını gösterdi. Gerçekten o yıllarda çok kuvvetli sorumluluk vardı. Enstitünün ilk öğle yemeğinden sonra 9 Eylül İzmir’in Kurtuluş günü Kızılçullu Köy Enstitüsü’ne diploma dereceme göre kaydım yapıldı. O yıllarda yazılı bir sınav yoktu. Usulden gönderen ilkokul öğretmeni kısa bir sözlü yoklama yapıyordu. Artık köy enstitülü olmuştum.

1400 dolayında Köy Enstitülü öğrenciyle karşılaştım. Bunlar boz urbalı, kimileri koca koca ablalar ağabeylerdi. Bir sınıf büyük olanlara abla ve ağabey deniyordu. İzmir, Manisa, Aydın ve Muğla köylerinden gelmişlerdi. Her yemek öncesi sınıf ve şubeler sıraya geçip bir nizam içinde yemekhaneye giriyorlar, herkesin nereye oturacağı belirlenmiş 10’ar kişilik masalara oturuyorlardı. İlk akşam yemeğinde masamı bulamadım. Mahcup olup ağlamaya başladım. Bunun farkına varan, Enstitünün ikinci sınıfında Dalamanlı Ali Bacak; kendisini o zaman tanıdım. Elimden tuttu, masamı gösterdi. Kolay mı 1400 kişilik koca yemek salonunda ilk gün masadaki yerini bulmak. Sonra alıştım. Ali Bacak ağabeyin ve diğer Köyceğizli abla ve ağabeylerin bana çok faydaları oldu. Şimdi hemen hepsi rahmetli oldular. Ayrı illerden gelsek de köy çocukları çabuk kaynaştık. Köy karakteri, sanki hepimiz aynı köydenmiş gibi olduk. Birbirimize hep “köylüm” derdik.

O yıllar Kızılçullu, Buca, İzmir birbirlerine uzakktı. Şimdiki gibi bitişik değildi. Cumartesi günleri adımızı yazdırır İzmir’e izinli çıkar akşama dönerdik.

1. ve 2. sınıfı Kızılçullu’da, 3. sınıfı Aydın Ortaklar’da okudum. Ortaklar Köy Enstitüsü’nün kuruluşuna öteki Enstitülerden ekipler gelmiş gitmiş, fakat en çok Kızılçullu Köy Enstitüsü öğrencilerinin emeği geçmiştir. 1945 Ağustosunda Aydın ve Muğlalıları Kızılçullu’dan ayırdılar. Ortaklarda kuruluşu bizler sürdürdük. 1946 Kasımında 4. sınıfa geçtiğimizde biz Fethiyeli ve Köyceğizlileri Antalya-Aksu’ya gönderdiler. Böylece su ilk akacağı yeri buldu. Ben Kızılçullu’ya Kazım ağabeyin yönlendirmesiyle gitmiştim. Böylesi de iyi oldu sonuçta üç Enstitüde okumuş oldum. Marmaris, Datça, Köyceğiz, Fethiye’den birçok öğrenci zaten önceden Aksuya gitmişler. Biz dört Fethiyeli biri kız, bir de Köyceğiz’den ben, 5 kişi Aksu’ya gittik. Ortaklarda müdürümüz “Siz azsınız, istersem Bakanlığa rağmen sizi gön-

dermeyebilirim" dedi. Ağız birliği etmişçesine değişiklik olsun diye, arkadaşlardan ayrılmakla birlikte hem ağlarım hem giderim hesabı oldu, 4. ve 5. sınıfı Aksu'da okudum. Haziran 1948'de mezun oldum. Manisa'nın Soma'sından, Mersin'in Anamur'una kadar arkadaşlarım oldu. Ne yazık çoğunu kaybettik.

Köy Enstitüleri yaşamınızı nasıl etkiledi?

Hemen hepimiz köyden gelmiştik. Az çok köyde herkesin hayvanları ve toprağı vardı. Enstitüde de aynı şeyleri bulduk. Kültür dersleri yanında sırayla bağa bahçeye gittik. Hayvanlara baktık. Atölyeye gidip zanaat öğrenmeye çalıştık. Sebze meyve yetiştirdik soframıza geldi. Duvar ördük içinde oturduk. Köy Enstitüsünde birlikte üretmeyi ve hakça paylaşmayı öğrendik. Daha iyiye ulaşmanın yollarını aradık ve eleştirdik. Şimdi de eleştiriyoruz. Dünyaya daha geniş bir gözle bakıyoruz. Köy sevgisiyle birlikte yurt sevgisini öğrendik yaşadık. Şimdi bana her köy kendi köyüm gibi gelir. Hiç yabancılık çekmem. Bana bunu Köy Enstitüsü yaşatarak öğretti. Ne yazık ki önümüzü kestiler. Bizi bu ülkeye fazla gördüler.

Köy Enstitülerinde, okuma bilinci oluştu sanırım...

Kızılçullu Köy Enstitüsü öteki enstitülere göre daha donanımlıydı. Birçok bina Amerikalılardan kalmıştı. 1910–1911 yıllarında yapmışlar. Kız koleji açmışlar, fakir çocukları toplayarak Amerikan hayranı misyonerler yetiştirmek için. Birkaç yıl çalışmış Birinci Dünya Savaşı çıkınca öğrenci bulunamamış. Binalar atıl kalmış. 1930'ların başında bu tesisler Amerikalılardan 60 bin liraya satın alınmış. Çok büyük 3–4 katlı binalar. O yıllarda İzmir'de öyle büyük bina yok gibi.

Çok büyük bir sinema salonu var. Aynı zamanda içinde binlerce kitabı bulunan bir kütüphane 1.2. sınıftayım. Yaşım 12–13. Kütüphaneye gidiyorum. Çok ağır kitaplar. Dili de şimdiki gibi sade değil. Ama yine de küçük boyutlu kitaplardan alıp okuyorum.

Bende asıl okuma bilinci Ortaklar'da oluştu. Yalnız ben değil hepimiz. Arı gibiyiz. Herkesin elinde kitap var. Tuvalet kapısında sıra beklerken bile okuyoruz. Müdürümüz Uşaklı Hayri Çakaloz, eşi Nuriye Hanım. Kısaca onlardan söz etmek isterim. Diğerleri gibi çok seçkin eğitimcilerdi. Bizleri kitaplı dünyaya onlar yönelttiler. Hayri Bey Ortaklar Köy Enstitüsü kurucu

müdürüdür. 1946 sonrası Köy Enstitülerinde yozlaşma dönemi başlar. H. Âli Yücel ve Tonguç görevden alınır. Reşat Şemsettin dönemidir. Öteki enstitülerde olduğu gibi Ortaklarda da birçok öğretmenle birlikte Hayri Bey de oradan oraya sürgün edilir. Hayri Bey en sonunda "Ben üçra bir köye verin. Orada çalışacağım" der. Nuriye Hanımla birlikte İzmir-Kemalpaşa'nın bir köyüne verirler. Orada bir yıl çalışıp emekli olurlar.

Köy Enstitülerinde her çeşit kitap okunurdu. Çeviri Batı, Doğu klasikleri, romanlar, hikâyeler. Yurt ve insan sevgisi, meslek aşkı, köy sorunları üzerine kitaplar. Ayda en az iki kitap okumamız istenirdi. Yılda 150-200 kitap okuyan arkadaşlar olmuştur. Atatürk'le ilgili kitapları severek okurdum. Köy Enstitüsünde okuduğum kitaplardan aklımda kalan çeviri "Mefkureci Muallim" ile "Beyaz Zambaklar Memleketinde" bu kitapları meslek hayatımda tekrar okudum. Ortaklardan sonra Aksu'da da aynı okuma imecesi sürüyordu.

Aksu Köy Enstitüsü yıllarından da söz edelim...

Yukarıda da söyledim. Biz çok azdık. Beş kişiydik. Dört Fethiyeli bir Köyceğizli-dört erkek, bir kız. İstemeseydik. Gitmeyecektik. İstedik, bizi Ortaklar'dan Aksu'ya gönderdiler. 1946 22/23 Kasım gecesi. Okulun altı paytonuyla tren istasyonuna geliyoruz. Gecenin sıfır ikisinde müdür yardımcımız bizi yolcu ediyor. Uzun bir yolculuktan sonra 23 Kasım akşamı saat 20 sıralarında Burdur'a iniyoruz. Ortalık karanlık. Yer yurt bilmiyoruz. Elimizde ağır bavullarımız var. Hava soğuk. Güçlükle bir otel buluyoruz. Az yataklı küçük bir otel. Bir emekli öğretmen işletiyormuş. Burada tuhaf bir şey oldu, onu anlatmadan geçemeyeceğim. Köy enstitülerinde biz kız erkek karma eğitim gördük. Bunun için bu okullara ve kız kardeşlerimize çok çamur atıldı. Okulun kızlar kısmına, yatakhanelerine okul müdürleri yanlarından birer bayan öğretmen olmadan girmezlerdi. Sonra bir kız arkadaşlarımızla kardeş gibiydik. Birbirimize hep "köylüm" derdik.

Söyleyeceğim tuhaf şey, otelci yataklarımızı gösterdi, arkadaşımız Ayşe Bölümbaşı'na, "Kızım sen şu odada yatacaksın" dediğinde, bütün karalamaların tersine, "hayır ben o odada yalnız yatamam, korkarım. Erkek arkadaşlarımdan bana kötülük gelmez. Onlar benim kardeşlerimdir" demesi, çaresiz otelcinin de kabul etmesidir. Bu insan kardeşliğinin ve atılan çamurların

ne kadar haksız olduğunu gösterir.

Ertesi gün güç bela bir kamyon bulduk, Antalya'ya oradan da Aksu'ya 24 Kasım 1946'da ulaştık. Aksu'dakiler bizim geleceğimizi biliyorlarmış. Biz ayrılmazdan önce, Aksu'dan Bodrumlu, Milaslı, Yatağanlı ve Muğla merkez köylerinden 85 öğrenci Ortaklar'a gelmişlerdi.

Aksu'daki arkadaşlar bilhassa Fethiyeliler bizi çok sıcak karşıladılar. Aralarında adeta bölüşemediler. Devrimci doktorumuz Bedia Kervancıoğlu da öğretmenlerimiz de öylesine. Makbule Çetik, Zeliha Çatallar, Mehmet Ezgin, Celal Sönmez, Kıbrıslı Selahi Ertuğrul... Müdür yardımcısı ve eğitim şeflerimiz Remzi Arifoğlu, Ziya Gülaydın, Halil Araç unutulmaz eğitimcilerdir. Enstitünün yıkıma doğru gittiği yıllardı. Sık sık müdürler değişiyordu. Aksu'daki müdürler için bir şey diyemiyorum.

Enstitü bir tepenin yamacında, Antalya-Alanya-Mersin yolu üzerinde kurulmuş. Önü çukur. Bir buçuk km. ötesinde antik Perge Harabeleri var. Eskiden buraya Karanlık Sokak derlermiş. O yıllar Jandarma ve bucak müdürü vardı. 3 km. ötesinde Aksu ırmağı aktığı için buraya Aksu Köy Enstitüsü denmiş. Şimdi burası büyümüş ilçe olmuştur. Antalya'ya 20 km'dir. Enstitü yerleşkesi 200 dönüm dolayındadır. Ayrıca iki kilometre ötede 1000 dönüm aşkın Enstitü arazisi vardı. Pamuk, bostan ekiyor, sebze dikiyorduk. Ayrıca okul kurağında narenciye bahçemiz de vardı. Atölye çalışmaları, imeceyle yeni binalar peş peşe yükseliyordu. 4'ü 5'i Aksu'da okudum çok verimli yıllardı. İlk gençlik yıllarımız. Öğretmen olup köylerimize gitme heyecanı, sevinci.... Unutamadığım arkadaşlar: Fethiye'den çoktur, saymakla bitmez. Antalya Akseki'den Mehmet Yürüyen, Hüseyin İleri. Gazipaşa'dan Cemil Gültekin, Alanya'dan Muzaffer Şaşmaz, Necati Yaylalı, Elmalı'dan Ayşe Daran, Korkutelî'nden Kadir Önder, Ortaklar'dan Söke'de otururlar. Nevzat Uysal, Cahit Gökçaya, Nazilli'de Zeki Engenç. Kızıllı'dan Salihli'de oturur. Halil Çavuşoğlu, Zühtü Sabancı... Marmaris'te Halil Rifat Baydar, Datça'da Sait Karaman, Milas'ta Cafer Mete, Yatağan'da Saadet Kemiksiz, İzmir'de Halil Vural. Karşıyaka'da Nejat Balcı ve daha niceleri.

Aksu'daki yıllarımız çok verimli yıllardır diyorum. Artık öğretmenliğe yaklaşıyoruz. Ancak Enstitülerin giderek yozlaştırılıp yıkıma doğru gittiği yıllar. Bakanlık müfettişlerin biri gelip

biri gidiyor. Gruplar halinde derslerimize giriyorlar. Şüpheli gözlemlerle, çatık kaşlarla bizlere bakıyorlar. “Komünist yuvası” arama telaşıyla arayıp gidiyorlar. Vardıklarında “komünist olduklarını bilemedik ancak çok okuyorlar, hepsinin elinde ya da koynunda bir kitap var” diye raporlar veriyorlar.

Haziran 1948'de Aksu Köy Enstitüsü'nü bitirdiğimizde artık köy yolundayız. Enstitü yozlaşarak devam ediyor. Son mezun 1953. 6 Ocak 1954'te Enstitüler temelli kapatılıyor.

Saygıdeğer öğretmenim, belki tanıyorsunuzdur. Bayram Şener Ortaca'ya bağlı Mergenli Köyünde babam ve annemin öğretmeni olmuş... Yıllar içinde hep onu anlattılar bize... Onları o kadar etkilemişti ki, hiç unutmadılar... Köylüler Köy Enstitülü öğretmenleri hep aradılar değil mi?

Sevgili Erdal Atıcı, “Babam Köy Enstitülü Bayram Şener'in öğrencisiydi. Kısa bir sürede ondan öyle etkilenmişti ki, yaşamı boyunca hep onu anlattı. Hep ilişkileri sürdü. Köy enstitülü öğretmenlerin bunda sırrı neydi sizce?” dediniz. (Bayram Şener sınıf arkadaşımdır.) Bunun yanıtı çok basit. Başta kitabı ve okumayı sevmeyi öğrettiler bize. Bunda okumanın payı büyük. İnsan okurken insanı, ülkeyi, dünyayı tanıyor. Tanımak sevmenin başlangıcı. Bize insanı, köyümüzü, ülkemizi yaşayarak öğrettiler. Her insan bizim insanımız, her köy ve kent bizimdi. Biz insanlara ve çevremize sorunları ve sevgisiyle böyle baktık, böyle bakıyoruz. Biz insandan ve köyden kaçmadık, onlara yaklaştık. Ama bundan ürktüler, korktular. Bizi kovalamaya çalıştılar. Sadece yakından tanıdığım Mergenli köyünde değil Köy Enstitülerin gittiği her yerde onlar bugün hâlâ aranıyorlar.

Tüm öğretmenlerime soruyorum... Köy Enstitüleri niçin kapatıldı?

Bu konuda çok söylendi, çok kitap yazıldı. Daha da söylenip yazılacak. Çünkü Köy Enstitüleri tarihe damgasını vurmuş bir destandır. Türklerin tarihinde üç büyük destan var. Birincisi, dağları yararak çıktığı Ergenekon Destanı. İkincisi, Çanakkale'den başlayıp 9 Eylül'le İzmir'de biten Kurtuluş Savaşı Destanı. Bir üçüncüsü de gökte yıldız misali Türkiye'mizin 21 yerine serpiştirilerek unutulmazlara karışan Köy Enstitüleri Destanı.

Neden kapatıldıkları, aranıyor olmanın sırrında yatmakta-

dır. 600 yıldır iliğine kemiğine kadar sömürülmüş bir toplumun birden uyanışa geçmesi dışta emperyalistlerin, içte işbirlikçilerinin işine gelmezdi. Ağalık beylik süsündü. Milleti koyun gibi güdüp iktidar olsunlardı. Her karalamayı yaptılar, yıkımı başardılar. Milleti koyun gibi güdüyorlar. İktidarlarını sürdürüyorlar.

Katıldığım birçok yerde “Köy enstitüleri yeniden açılabilir mi diye soruyorlar. Pekâlâ açılabilir. Hem daha iyisi, daha geliştirilmiş. İsim de önemli değil. Başka isimle de olabilir. İsim kadar belki daha fazlasıyla içeriği, özü önemli. Oradaki eğitim sistemi. Oradaki hümanizma, insan sevgisi. Ancak bu bir iktidar sorunudur. Halkçı, devrimci, emekten yana bir iktidar geldiğinde neden olmasın. Ne yazık ki yakınlarda böyle bir iktidar görünmüyor. Keşke yanılıyor olsam.

Köy Enstitülerinin kurucusu İ. Hakkı Tonguç ve Milli Eğitim Bakanı H. Âli Yücel'dir. İnönü'nün de bunda büyük desteği vardır. Ancak kapanışa seyirci kalmıştır. Tonguç'u görmek nasip olmadı. Biz Enstitüler ona Tonguç Baba derdik. Yücel'i gördüm. 1945 Ocak ayında soğuk bir gün de Kızılçullu'ya geldi. Akşam yemeğinde yemekler masalara konmuş, oturduk. Yücel gelecek bekliyoruz. Saat 19-20 arası. Kar beyaz takım elbiseli ve gür kaşlı görünümüyle yemek salonuna girdi. 1400'e yakın öğrenci ayağa kalktı. “İyi akşamlar, neden beni beklediniz? Yemeğinizi yemeliydiniz. Afiyet olsun” dedi. Öğretmenler masasındaki yerine geçip oturdu. Okulumuzun 50 kadar öğretmeni aynı salonda aynı yemekleri birlikte yerdik. Beş yıl önce Yücel'in kızı Canan Ablayla da yüz yüze bunları anımsayıp konuşmuştuk. Yücel'e rahmet, canan Ablanın da kulakları çınlasın diyorum. Tonguç Baba'yı ise hiç unutmuyoruz.

Ülkemiz, halkımız bir yanda vurdum duymazlık öte yanda arayışlar içinde. Bu her yönde bir arayış. Eğitim, ekonomi, adalet, demokrasi... Çok şeyler yazılıp çiziliyor. Ancak yukarıda da söyledim. Bu her şeyden önce bir iktidar sorunu. Okuma özürü bir toplumuz. TV kanalları ve basının çoğu bozuk düzenin iktidarının yanında. O zaman halkını ulusunu seven herkesin bire bir çalışıp elini taşın altına koyması gerekiyor.

Öğretmenlik yaptığınız yılları soracağım...

13 Kasım 1948 Pazartesi. Köyceğiz gölünün batı kenarında Hamitköy'ünde göreve başladım. Burada üç yıl tek başıma, iki

yıl iki öğretmenli beş yıl kaldım. Köye gelen ikinci öğretmendim. Benden önceki oradan ayrıldı. Viran, perişan, sırası masası olmayan bir okul teslim aldım. Köylülerimizle okulu okula benzettik. Okulun beş dönüm uygulama arazisi vardı. Öğrencilerimle her çeşit ağaç diktik. Üç dönümünü narenciye bahçesi yaptık. Çok verimli çalışmalarımız oldu. Kız çocuklarını okula almakta bir hayli zorlandım. Şimdi her biri çocuk ve torun sahibi o kızlar, beni her gördüklerinde “Öğretmenim sayende okul gördük. Bizi ana babalarımızdan zorla kopardınız” derler.

Bunca çalışmalarımıza karşın ilk üç yıлымda terfi edip derece alamadım. Köy Enstitülerinden hoşlanmayan bir müfettiş vardı. Kırık rapor veriyordu. 4. yıлымda başka bir müfettiş geldi, iyi rapor verdi, o sayede terfi ettim. Beşinci yılın sonunda babamın ısrarı üzerine kendi köyüme naklim yapıldı. 1954–1966 arası 13 yıl kendi köyümde, 2 yıl Köyceğiz merkezde, 9 yıl da Köyceğiz Gölü'nün doğusu Zeytinaları'nda çalışarak 29. yıлымda 1977'in Mayıs ayında emekli oldum. Sayısız acı tatlı anılarım var. Çok sert müfettişlerle karşılaştığım gibi, dersime bile girmeyip “Senin bu dağ köyünde yadırgamadan durup okul direğinde bayrağı dalgalandırman yeterlidir” diyenleriyle karşılaştım. Hem ilk köyüm Hamitköy'den, hem de doğup büyüdüğüm köyden kamyonu binip ayrılırken köylülerin kadınlı erkekli ağlaşarak uğurlayışlarını unutamam. Şu satırları yazarken dahi hatırladım ve gözlerim yaşardı.

Kitaplarınız varsa tanıtalım.

İki kitabım var. Birincisi “Köyceğiz'de Öğretmenler Günü”; Bir konferansın yazılı metnidir. 1984'te basılmıştı. İkincisi 1986 Dünya Barış Yılı nedeniyle Köyceğiz'de yapılmış bir açıkoturumun konuşma metinlerinin bir araya getirildiği “Barışa Çağrı”. Başka çok yazılı notlarım var, nedense onları kitaplaştıramadım.

Suphi Tuncer'in bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur, son okuduğu kitap hangisidir?

Köyceğiz'de oturuyorum. Her hafta “Köyceğiz” ve Ortaca'da çıkan “Ege'de Güneyn Sesi” gazetelerine yazıyorum. Cumhuriyet, Aydınlık, Sözcü, Yurt gazetelerini okurum. Zamanım yettikçe ayrıca öteki yandaş (!) gazeteleri de okurum. Ankara'dan Ali Nejat Özcan iki ayda bir “Türkiye Sorunları” ki-

tapçığını gönderir.

Öğretmen Dünyası ile Çağdaş Türk Dili dergisinin abonesiyim. Her ay en az iki kitap okurum. En son okuduğum eski Muğla Milletvekili Sami Gökmen'in imzalayıp gönderdiği **"Köy Enstitülerinden Büyük Millet Meclisine"** adlı kitabıdır. Her günüm okumakla yazmakla, yorulunca bahçeye çıkıp ağaçlarımın dalı budağı, bakımı ve sulamasıyla geçer. Hiç boş vaktim yoktur. Yurt gezisini de çok severim. Aydın'dan Antep'e Edirne'den Kars'a ziyaret ettiğim dost ve meslektaşlarım oldu. Şimdi eşimin sağlığı iyi değil, gidemez oldum.

Okuyuculara öğretmenlere, gençlere ve akademisyenlere neler söyleyeceksiniz?"

Okuyuculara biraz daha sorgulayıcı okumalarını, öğretmenlere her baskıya karşın biraz daha ülke sorunlarıyla ilgilenmelerini, sınıf içi çalışmalarıyla işimizin bitmediğini, halka karşı da uyarıda bulunmalarını, iktidara karşı cesur olmalarını ve mutlaka örgütlenmelerini, gençlerin ülke sorunlarıyla daha fazla ilgilenmelerini, akademisyenlerin büyük çıkar gruplarının değil, halkın yanında olmalarını isterim.

Aydınlanma ışığını yakanlar ve Köy Enstitüleri için ne yazsak azdır. Bu konuda daha çok yazılacak. Böyle bir katkı için, bana fırsat verildiği için mutlu oldum.

Sevgili Erdal Atıcı'ya teşekkür ediyor, başarılarının devamını diliyorum.

Suphi öğretmenim; ben de size çok teşekkür ediyor, sağlıklı, güzel günler diliyorum...

KÖY ENSTİTÜLERİ ve ÇAĞDAŞ EĞİTİM VAKFI YAYINLARI

Vakıf öncesi yayınıımız: Niçin Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 1 bası, Haziran 1994,
Yayına hazırlayanlar: Osman Bolulu, Ali Dündar, Niyazi Ünsal (Tükendi)

Yayın No.

1. **Köy Enstitüleri, Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, 3. Bası, 2007.
2. **Hasan-Âli Yücel, Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları-Konuşmaları.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, 2. Bası, 1997. (Tükendi)
3. **Köyde Eğitim.** İ. Hakkı TONGUÇ, 2. Bası, 1997, 3. bası 2008
Yayına Hazırlayan. Mahmut MAKAL
5. **Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy.** İ. Hakkı TONGUÇ, 3. Bası 1998.
6. **Yarının Türkiye'sine Seyahat.** Ahmet Emin YALMAN, 3. Bası, 1998.
7. **Çeşitli Yönleriyle Tonguç.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, 1. Bası, 1999.
- 4.ve 8. **Kitaplaşmamış Yazıları.** İ. Hakkı TONGUÇ, Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, Cilt 1: 2. Bası 1998; Cilt 2: 1. Bası, 2000.
- 9.ve 10. **Köy Enstitüleri ile İlgili Yasalar.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, Cilt 1 (1936-1946): 1. Bası 2000, Cilt 2 (1947-1954): 1. Bası 2000.
- 11.ve 12. **Basında Köy Enstitüleri.** Yayına Hazırlayan Mehmet KEPE-NEK, Cilt 1 (1936-1944): 1. Bası, 2001. Cilt 2 (1944-1949): 1. Bası, 2001.
13. **Ferit Oğuz Bayır'a Saygı.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, Zeliha KANALICI, 1. Bası, 2003.
14. **Köy Enstitüleri I-II.** (MEB Yayını 1941 ve 1944, (T.B.) Nisan 2003.
15. **Köy Enstitüsü Programları (1936-1953).** 1. Bası, 2004.
Yayına Hazırlayan. Niyazi ALTUNYA
16. **Vakfımızın On Yılı.** Aralık 2004.
17. **Köy Enstitüleri Dergisi I-VIII (1945-1947)** (T.B.) Nisan 2005.
Yayına Hazırlayan. İlhan ALKAN
18. **Köy Enstitüleri ile İlgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar.** Nisan 2005. Yayına Hazırlayanlar Mustafa AYDOĞAN, Niyazi ALTUNYA
19. **Canlandırılacak Köy Yolunda.** Şerif TEKBEN, (T.B.) Nisan 2005.
20. **Tonguç'a Mektuplar'la Köy Enstitüsü Yılları.** Mustafa AYDOĞAN – Aralık / 2007
21. **Öksüz Yamalıği Köy Enstitüleri, Mustafa EKMEKÇİ,** 2. Bası, Ankara 2009.
22. **Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar**, Erdal ATICI, 1. Bası Ankara 2010.
23. **TBMM Bütçe Görüşmelerinde ve Milli Eğitim Şuralarında Köy Enstitüleri** (1935 - 1954), Yayına Hazırlayanlar: Mustafa AYDOĞAN - Erdal ATICI, Ankara 2010.
24. **Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 2**, Erdal ATICI, 1. Bası Ankara 2011.
25. **Köy Enstitüleri ve Edebiyat** Yayına Hazırlayan: Erdal ATICI, 1 Bası, Ankara 2011
26. **Gazetelerde Köy Enstitüleri** (1987-2011) Mustafa Aydoğan 1. Bası, Ankara 2012
27. **Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 3**, Erdal ATICI, 1. Bası Ankara 2012.